

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐

สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

ISBN 978-616-395-932-4

จัดพิมพ์โดย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๑

จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
๗๙ ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐
โทร. ๐-๒๕๖๑-๔๕๖๗ โทรสาร ๐-๒๕๗๙-๕๑๐๑
นายโชคดี ออสุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ. ๑๒๒๓/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๐ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๑ เป็นต้นไป ดังนั้น เพื่อให้สถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทุกสังกัดสามารถนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยขึ้น จำนวน ๒ เล่ม คือ คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี และคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ ปี

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ฉบับนี้ เป็นคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี แบ่งออกเป็น ๒ ช่วงอายุ คือ ช่วงอายุ แรกเกิด - ๒ ปี เป็นแนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันโดยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู และช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี เป็นแนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้โดยพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถใช้เป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กให้บรรลุตามจุดหมายที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอน นักวิชาการศึกษา รวมทั้งมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ตลอดจนภาคเอกชน ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง ทำให้เอกสาร คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หวังว่าคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นคนดี มีวินัย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

(นายบุญรักษ์ ยอดเพชร)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ความนำ

ตอนที่ ๑ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐

บทที่ ๑ แนวคิดของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ๔

บทที่ ๒ สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ๑๓

สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

ตอนที่ ๒ การนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ ๓ การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐

สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ๓๖

บทที่ ๔ การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก ๕๕

บทที่ ๕ การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ๙๗

บทที่ ๖ การประเมินพัฒนาการเด็ก ๑๐๘

บทที่ ๗ ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางการแก้ไข ๑๒๕

บทที่ ๘ การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ๑๓๗

บทที่ ๙ การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ๑๔๙

บรรณานุกรม ๑๕๔

ภาคผนวก ๑๖๑

คณะผู้จัดทำ ๑๗๑

ความนำ

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ฉบับนี้จัดทำขึ้นสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ทั้งในครอบครัว (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และผู้เลี้ยงดู ได้มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเด็ก สามารถนำปรัชญาการศึกษาปฐมวัย และหลักการของหลักสูตรลงสู่การปฏิบัติ บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ได้พัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

เด็กในช่วงอายุต่ำกว่า ๓ ปี ถือเป็นวัยรากฐานของชีวิตเพราะร่างกายและสมองของเด็กเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่และการดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กวัยนี้มีโอกาสเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้สำรวจสิ่งรอบตัวผ่านการเล่น ค้นคว้า ค้นพบด้วยตนเอง ได้มีโอกาสคิดแก้ปัญหา เลือก ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ผู้ที่รับผิดชอบจึงมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต สำรวจ สร้างความสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งรอบตัว ยิ่งเด็กมีความสนใจ กระตือรือร้นในตนเอง ยิ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ผู้รับผิดชอบดูแลเด็กจึงต้องส่งเสริมสนับสนุน ให้ความรัก ความเข้าใจ และความเอาใจใส่เด็กวัยนี้เป็นพิเศษ เพราะจะเป็นพื้นฐานที่ช่วยในการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้รับประสบการณ์พื้นฐานเพื่อการเติบโตอย่างเต็มตามศักยภาพ

การนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติของครอบครัวและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็ก และถือเป็นหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเอกสารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี เพื่อให้เกิดการนำสาระในหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทที่เด็กอาศัยอยู่

เอกสารคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบด้วยแนวคิดของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และสาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

ตอนที่ ๒ การนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการเด็ก ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางการแก้ไข การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และการเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ตอนที่ ๑

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

การจัดการศึกษาปฐมวัยตามปรัชญาการศึกษาและวิสัยทัศน์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย และสมดุลครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้ยังต้องสอดคล้องกับการทำงานของสมอง การเสริมสร้างทักษะการคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยการสร้างวินัยเชิงบวก รวมทั้งการให้การศึกษาที่มีคุณภาพด้วยสื่อ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการและเกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตร ด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ที่แท้จริงของเด็ก ซึ่งครอบคลุมสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ ภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรม และความเป็นไทยกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

บทที่ ๑

แนวคิดของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จัดทำขึ้นโดยยึดปรัชญาการศึกษา วิสัยทัศน์ หลักการ บนพื้นฐานแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยสากล บนพื้นฐานของความเป็นไทย ครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาเด็กโดยองค์รวม และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข ตลอดจนเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้แก่เด็ก และมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ด้วยความร่วมมือ ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ครอบครัว ชุมชน สังคม และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย สู่การสร้างคนไทยที่มีศักยภาพในอนาคต เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิด ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนตลอดชีวิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ พัฒนาการของเด็กจะมีลำดับขั้นตอนในลักษณะ เดียวกันตามวัยของเด็ก แต่อัตราการเจริญเติบโตและระยะเวลาในการผ่านขั้นตอนต่างๆ ของเด็กแต่ละคนอาจ แตกต่างกันได้ โดยในขั้นตอนแรกๆ จะเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาการขั้นต่อไป พัฒนาการประกอบด้วย ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งพัฒนาการแต่ละด้านมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งผลกระทบ ซึงกันและกัน

พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้ และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็กในแต่ละด้าน อาทิ ทฤษฎีพัฒนาการด้านร่างกาย อธิบายว่า การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก มีลักษณะต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อน ทฤษฎีพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ระบุว่า การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กส่งผลต่อบุคลิกภาพของเด็กเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความรักและความอบอุ่นเป็น พื้นฐานสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กมีความไว้วางใจในผู้อื่น เห็นคุณค่าของตนเอง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี เคารพผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็น ประชาธิปไตย และทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาอธิบายว่า เด็กเกิดมาพร้อมความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งจะพัฒนา ขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ รวมทั้งค่านิยมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้รับ

แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจึงเป็นเสมือนหนึ่งแนวทางให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูได้เข้าใจเด็กสามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อส่งเสริม เฝ้าระวัง และช่วยแก้ไขปัญหาให้เด็กได้พัฒนาจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ และมีพัฒนาการสมวัย

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมและการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการ

การพัฒนาเด็กโดยองค์รวม เป็นการคำนึงถึงความสมดุลและครอบคลุมพัฒนาการของเด็กให้ครบทุกด้าน ในการดูแลพัฒนา และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กต้องไม่เน้นที่ด้านใดด้านหนึ่ง จนละเลยด้านอื่นๆ ซึ่งในแต่ละด้านของพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีองค์ประกอบต่างๆ ที่ต้องการการส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโต และมีพัฒนาการสมวัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการเป็นแนวทางที่สำคัญในการตัดสินใจที่จะปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรู้ความเข้าใจที่ประกอบด้วย **ความเหมาะสมกับวัยหรืออายุของเด็ก** ว่าพัฒนาการในช่วงวัยนั้นๆ ของเด็กเป็นอย่างไร ต้องการการส่งเสริมอย่างไร การมีความรู้ทางพัฒนาการตามช่วงวัย จะทำให้สามารถทำนายพัฒนาการในลำดับต่อไปได้ และสามารถวางแผนการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและช่วยเหลือเด็กได้อย่างเหมาะสม สำหรับ**ความเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน** เป็นการคำนึงถึงเด็กเป็นรายบุคคลที่มีความชอบ ความสนใจ ความสามารถ และความถนัดที่แตกต่างกัน โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เพื่อการปฏิบัติต่อเด็กที่คำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ และ**ความเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่** เป็นการคำนึงถึงบริบทที่แวดล้อมเด็ก เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นอย่างมีความหมายและมีความเกี่ยวข้องกับตัวเด็ก ครอบครัว และชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ ซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าวสามารถใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย การสร้างกลุ่มการเรียนรู้ร่วมกัน การประเมินพัฒนาการ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยกับผู้ปกครอง และชุมชน โดยยึดหลักการตัดสินใจในการปฏิบัติบนฐานความรู้ จากแนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง สมองของเด็กเป็นสมองที่สร้างสรรค์ และมีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสัมพันธ์กับอารมณ์ สมองเป็นอวัยวะที่สำคัญมากที่สุด และมีการพัฒนาตั้งแต่วัยอยู่ในครรภ์มารดา โดยในช่วงนี้เซลล์สมองจะมีการพัฒนาเชื่อมต่อและทำหน้าที่ในการควบคุมการทำงานพื้นฐานของร่างกาย สำหรับในช่วงแรกเกิดถึงอายุ ๓ ปี จะเป็นช่วงที่เซลล์สมองเจริญเติบโตและขยายเครือข่ายสมองอย่างรวดเร็ว โดยปัจจัยในการพัฒนาของสมองประกอบด้วย พันธุกรรม โภชนาการ และสิ่งแวดล้อม สมองจะมีพัฒนาการที่สำคัญในการควบคุมและมีผลต่อการเรียนรู้ ความคิด จินตนาการ ความฉลาด และพัฒนาการทุกด้าน การพัฒนาของสมองทำให้เด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วกว่าวัยใด สำหรับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain - based Learning) เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง โครงสร้างและการทำงานของสมองที่มีการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตามช่วงวัย และมีความยืดหยุ่น ทำให้การพัฒนาสมองเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต การเชื่อมโยงต่อกันของเซลล์สมองที่เป็นเครือข่ายซับซ้อนและหนาแน่น จะเกิดขึ้นก่อนอายุ ๕ ปี ซึ่งเมื่อเซลล์สมองและจุดเชื่อมต่อเหล่านี้ได้รับการกระตุ้นมากขึ้นเท่าใด ยิ่งทำให้สมอง

มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและจดจำได้มากขึ้น แต่หากไม่ได้รับการกระตุ้นจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับอย่างหลากหลายจะไม่เกิดการเชื่อมต่อ โดยการกระตุ้นจุดเชื่อมต่อเหล่านั้นเกิดจากการที่เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำ ปฏิบัติด้วยตนเองผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับพัฒนาการทางสมอง เป็นการเรียนรู้จากของจริงไปหาสัญลักษณ์ จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม โดยคำนึงถึงความสามารถตามวัยและพัฒนาการ อย่างไรก็ตาม เมื่อสมองเจริญเติบโตในช่วงวัยต่างๆ และเริ่มมีความสามารถในการทำหน้าที่ในช่วงเวลาที่ต่างกัน จะเห็นว่าการเรียนรู้และทักษะบางอย่างจะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดในช่วงเวลาหนึ่งที่เรียกว่า “หน้าต่างโอกาสของการเรียนรู้” ซึ่งเมื่อผ่านช่วงเวลานั้นในแต่ละช่วงวัย ถ้าสมองไม่ได้รับการกระตุ้นหรือได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสม โอกาสที่จะฝึกอาจยากหรือทำไม่ได้เลย ผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็กเป็นคนที่สำคัญที่จะต้องคอยสังเกต และใช้โอกาสนี้ช่วยเด็กก้าวไปสู่ความสามารถเฉพาะด้านในแต่ละช่วงวัย

สำหรับช่วงปฐมวัยเป็นช่วงโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาทักษะสมอง หรือ EF (Executive Function) ซึ่งเป็นกระบวนการทางความคิดของสมองส่วนหน้า ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคิด ความรู้สึก และการกระทำ โดยสมองส่วนนี้กำลังพัฒนามากที่สุด เป็นช่วงของการพัฒนาความสามารถในการคิด การจัดระเบียบตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการยับยั้งชั่งใจ การคิดไตร่ตรอง การควบคุมอารมณ์ การยืดหยุ่นทางความคิด การใส่ใจจดจ่อ การวางแผน การตั้งเป้าหมาย ความมุ่งมั่น การจดจำ การเรียกใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับความสำคัญของเรื่องต่างๆ และการลงมือทำอย่างเป็นขั้นตอนจนสำเร็จ ทักษะสมอง (EF) จึงเป็นทักษะที่ต้องได้รับการฝึกฝนในชีวิตประจำวันของเด็กผ่านประสบการณ์ต่างๆ หลากหลายที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ลงมือทำ เพื่อให้เกิดความพร้อมและมีทักษะที่สำคัญต่อชีวิตในอนาคต

นอกจากนี้ สมองยังเป็นอวัยวะสำคัญสำหรับการเรียนรู้ภาษาและการสื่อสาร การเรียนรู้ภาษาแม่ของเด็กจะเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ จากการปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูในชีวิตประจำวันและสถานการณ์รอบตัว สมองมีตำแหน่งรับรู้ต่างๆ กัน ได้แก่ ส่วนรับภาพ ส่วนรับเสียง ส่วนรับสัมผัสและรับรู้การเคลื่อนไหว ส่วนต่างๆ ของร่างกาย สมองส่วนต่างๆ เหล่านี้พัฒนาขึ้นมาได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับการกระตุ้นของสิ่งแวดล้อมภายนอก โดยสมองเด็กมีความจำผ่านการฟัง ต้องการรับรู้ข้อมูลเสียงพร้อมเห็นภาพ เริ่มรู้จักเสียงที่เหมือนและแตกต่าง และสามารถเรียนรู้จังหวะของคำได้จากการฟังซ้ำๆ สมองของเด็กที่เข้าใจเกี่ยวกับภาพ เสียง และสัมผัสแบบต่างๆ มีความสำคัญมาก เพราะข้อมูลจากภาพ เสียง และสัมผัสเหล่านี้จะก่อรูปขึ้นเป็นเรื่องราวที่จะรับรู้และเข้าใจซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ได้ในที่สุด สมองส่วนหน้ามีหน้าที่คิด ตัดสินใจ เชื่อมโยงการรับรู้ไปสู่การกระทำที่เป็นลำดับขั้นตอน สมองเด็กที่สามารถเรียนรู้ภาษาได้ดีต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมของภาษาที่เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม จึงจะเรียนรู้ได้ดี

๔. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นและการเรียนรู้ของเด็ก

การเล่นเป็นกิจกรรมการแสดงออกของเด็กอย่างอิสระตามความต้องการและจินตนาการสร้างสรรค์ของตนเอง เป็นการสะท้อนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในชีวิตประจำวัน จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ บุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเล่นทำให้เกิดความสนุกสนาน

ผ่อนคลาย และส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก การเล่นของเด็กปฐมวัย จัดเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ซึ่งการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ขณะที่เด็กเล่นจะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วย จากการเล่นเด็กจะมีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ผ่อนคลายอารมณ์และแสดงออกถึงตนเอง ได้เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น เด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสสำรวจ ทดลอง คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อม บุคคลรอบตัว และส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ก้าวหน้าไปตามวัยอย่างเหมาะสมและสมดุล

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องตลอดเวลาจากการเล่นและประสบการณ์ตรง ในวิถีชีวิตประจำวัน ผ่านการลงมือปฏิบัติ การใช้ประสาทสัมผัสในการสำรวจ และการปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งต่างๆ รอบตัวเพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และการถ่ายทอดจากผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้มากกว่า ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดและความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาภาษา ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ รอบตัว ทักษะพื้นฐานที่สำคัญและความสามารถในการด้านต่างๆ ตลอดจนเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ของเด็ก รวมทั้งความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง บุคคล สิ่งต่างๆ และสถานการณ์รอบตัว การเรียนรู้ควรยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเลือกตามความสนใจ ลงมือกระทำผ่านสื่ออุปกรณ์และของเล่นที่ตอบสนองการเรียนรู้ เปิดกว้างและมีความยืดหยุ่น โดยการเรียนรู้ของเด็กส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการลองผิดลองถูก การได้สัมผัสกระทำ และการกระทำซ้ำๆ ที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเด็กจะมีความสนใจ อยากรู้ อยากเห็น เกิดการค้นพบและการแก้ปัญหา ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น สำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้น เกิดจากการที่ผู้ใหญ่เป็นผู้สนับสนุนวิธีการการเรียนรู้และความพยายามของเด็กๆ ในการเรียนรู้ จากการกำหนดจุดหมาย รวมทั้งการสร้างความสำเร็จและส่งเสริมเด็กๆ ในการขยายขีดความสามารถของตน และให้คำแนะนำ แก่เด็กในการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก สามารถใช้ในบริบทของการเล่น และกิจกรรมที่มีโครงสร้าง ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้

๕. แนวคิดเกี่ยวกับการคำนึงถึงสิทธิเด็ก การสร้างคุณค่า และสุขภาวะให้แก่เด็กปฐมวัย

ทุกคน เด็กปฐมวัยควรได้รับการดูแลและพัฒนาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันทุกคน โดยมีสิทธิในการอยู่รอด สิทธิได้รับการคุ้มครอง สิทธิในด้านพัฒนาการ และสิทธิการมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายระบุไว้ เด็กแต่ละคนมีคุณค่า ในตนเอง และควรสร้างคุณค่าและคุณภาพชีวิตให้เกิดขึ้นกับเด็กจากการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาที่มีคุณภาพ พร้อมกับการส่งเสริมด้านสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จากการได้รับโภชนาการที่ดี การดูแลสุขภาพอนามัย การมีโอกาสดูแล เล่น การปกป้องคุ้มครองจากการเจ็บป่วย และบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ตลอดจนการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และถูกสุขอนามัย ซึ่งเด็กปฐมวัยที่เป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะควรได้รับการดูแล ช่วยเหลือ และพัฒนาอย่างเหมาะสมเช่นกัน

๖. แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูควบคู่การพัฒนาเด็ก

การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี มุ่งพัฒนาเด็กบนพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการพัฒนาเด็ก หรือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและการพัฒนาเด็กแต่ละคนตามวัย ครบทุกด้านของพัฒนาการ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยหมายถึงรวมถึงการดูแลเอาใจใส่เด็กด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร การดูแลสุขภาพ โภชนาการ และความปลอดภัย และการอบรมกล่อมเกลาให้เด็กมีจิตใจดี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและมีทักษะชีวิต การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก การเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก และการปฏิบัติตนของผู้ใหญ่ที่ดูแลเด็ก ที่มุ่งตอบสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก โดยมุ่งให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี อารมณ์แจ่มใส มีความประพฤติดี มีวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็ก คือ การที่ผู้ใหญ่ที่แวดล้อมเด็กให้ความรัก ความอบอุ่น การยอมรับความคิดเห็นของเด็ก การใช้เหตุผลในการอบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่ที่ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ใช้การสร้างวินัยเชิงบวกในการอบรมบ่มนิสัย ซึ่งจะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีเป้าหมายชีวิต มีวินัยในตนเอง มีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น สามารถจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ ได้ การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ครอบครัวและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องปฏิบัติอย่างสอดคล้องต่อเนื่องกัน

สำหรับการพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัยนั้น เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย ให้เด็กเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ จากการลงมือปฏิบัติและการได้รับประสบการณ์ตรง มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและการวางแผนในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ และพัฒนาเด็กแต่ละคนอย่างเต็มศักยภาพ

๗. แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่เรียนรู้ผ่านการเล่นและการทำกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กในวัยนี้ เป็นการวางแผนโดยบูรณาการทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะ ภาษา ดนตรี และการเคลื่อนไหว คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพอนามัย และศาสตร์อื่นๆ โดยไม่แบ่งเป็นรายวิชา แต่จะมีการผสมผสานความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติของแต่ละศาสตร์ในการจัดประสบการณ์ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้ในระดับชั้นอื่นๆ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติเหมาะสมตามวัยของเด็ก เพื่อพัฒนาเด็กทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้บูรณาการผ่านสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาและสาระที่ควรเรียนรู้ ได้แก่ ตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก โดยออกแบบการจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ทำให้เกิดความหลากหลาย ภายใต้สาระการเรียนรู้ทั้งประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก และความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของหลักสูตร โดยมีรูปแบบการจัดประสบการณ์ตามความเหมาะสมของแต่ละสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ ประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กจะจัดขึ้นโดยคำนึงถึงธรรมชาติของเด็ก

ที่เรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติ การสำรวจ การทดลอง การสร้างชิ้นงานที่สร้างสรรค์ และการเห็นแบบอย่างที่ดี การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายจะช่วยตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมความชอบ ความสนใจ และความถนัด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาอย่างรอบด้าน พัฒนาทักษะชีวิต และทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และพัฒนาการตามวัยของเด็กที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า **หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ** ดังนั้น เป็นหน้าที่ของผู้เลี้ยงดูจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่กำหนดไว้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้เด็กมีทักษะชีวิต และสามารถปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคนดี มีวินัย และมีความสุข

๘. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างประสบการณ์การพัฒนาความเข้าใจในแนวคิด และความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ นั้น สามารถนำสื่อ เทคโนโลยี และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้มาสนับสนุนและเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้ โดยเป็นตัวกลางและเครื่องมือเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ สื่อสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นสามารถเป็นบุคคล วัสดุอุปกรณ์ ของเล่น ตลอดจนเทคนิควิธีการ ที่กำหนดไว้ได้อย่างง่ายและรวดเร็ว ทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมเข้าใจยากกลายเป็นรูปธรรม เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง การใช้สื่อการเรียนรู้ต้องปลอดภัยต่อตัวเด็กและเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ ความชอบ และความต้องการของเด็กที่หลากหลาย ควรมีสื่อที่เป็นสื่อของจริง สื่อธรรมชาติ สื่อที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก สื่อสะท้อนวัฒนธรรม สื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และสื่อเพื่อพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ให้ครบทุกด้าน ทั้งนี้ สื่อต้องเอื้อให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า และส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริงของเด็ก โดยการจัดสื่อสำหรับเด็กปฐมวัยต้องเริ่มต้นจากสื่อของจริง ของจำลอง (๓ มิติ) ภาพถ่าย ภาพโครงร่าง (๒ มิติ) และสัญลักษณ์จากรูปธรรมไปสู่นามธรรมตามลำดับ

สำหรับเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อการตอบสนองความต้องการและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถเป็นอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ของเล่นเด็ก และวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต้องเป็นการเลือกใช้อย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยเครื่องมือประเภทดิจิทัลและอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อการใช้กับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี สำหรับเด็กอายุตั้งแต่ ๓ ปีขึ้นไปควรใช้กับเด็กอย่างมีจุดมุ่งหมาย และใช้เป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ จำกัดเวลาในการใช้ และมีข้อตกลงในการใช้อย่างเหมาะสมกับวัย โดยใช้เป็นทางเลือกไม่บังคับใช้ และใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสื่อหลัก

ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางจิตภาพ โดยเป็นการจัดสื่อที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก พร้อมด้วยการจัดตารางเวลาที่เหมาะสมในแต่ละวัน รวมทั้งการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการเรียนรู้โดยมุ่งให้ผู้ใหญ่และเด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมเด็กทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และตอบสนองความต้องการรายบุคคล

๙. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง การประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสอดคล้องสัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ รวมทั้งกิจกรรมประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก สำหรับการส่งเสริมความก้าวหน้า และช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อพบเด็กล่าช้าหรือมีปัญหาที่เกิดจากพัฒนาการและการเรียนรู้ **ไม่ใช่การตัดสินผลการศึกษาและไม่ใช้แบบทดสอบในการประเมิน** เป็นการประเมินตามสภาพจริงที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินที่หลากหลายอย่างมีจุดมุ่งหมาย เหมาะสมกับศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาการตามวัยของเด็ก ตลอดจนรูปแบบการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กที่มีการเก็บข้อมูลอย่างรอบด้าน โดยใช้เรื่องราวเหตุการณ์ กิจกรรมตามสภาพจริงหรือคล้ายจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กมีโอกาสดังออกถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ จากการปฏิบัติกิจกรรมหรือการสร้างงานที่เป็นผลผลิต เพื่อเป็นการสะท้อนภาพที่แท้จริง มีการนำเสนอหลักฐานในการประเมินที่น่าเชื่อถือในรูปแบบที่เหมาะสม และสื่อสารผลการประเมินให้แก่ครอบครัว รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก โดยสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้เลี้ยงดูในการวางแผนการจัดกิจกรรมให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก และขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย

๑๐. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน การพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก การมีส่วนร่วมของครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กร่วมกัน โดยการดูแลพัฒนาและการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยนั้น ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมทั้งบุคคลในครอบครัวเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด และครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่เป็นครูคนแรกและเป็นครูที่จะอยู่กับเด็กไปตลอดชีวิต โดยสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจะเป็นส่วนสำคัญที่ดูแลและพัฒนาเด็ก ซึ่งไม่เพียงแต่การทำงานกับเด็กเท่านั้น แต่ยังต้องมีการทำงานกับครอบครัวและชุมชนที่มีรูปแบบต่างๆ เพื่อการพัฒนาเด็กร่วมกัน ทั้งในการจัดโปรแกรมการให้การศึกษาผู้ปกครอง และการจัดอบรมผู้ปกครองในการดูแลและพัฒนาเด็ก การมีโปรแกรมในการช่วยเหลือครอบครัวและเด็กในด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ และการส่งเสริมพัฒนาการ รวมทั้งด้านอื่นๆ การเยี่ยมบ้านเด็กโดยเฉพาะช่วงรอยเชื่อมต่อทางการศึกษาของเด็กในการเปลี่ยนระดับชั้นหรือเข้าสู่สถานศึกษา การสื่อสารกับผู้ปกครองในช่องทางต่างๆ ที่เหมาะสม การขออาสาสมัครจากผู้ปกครองที่มีความสามารถหลากหลาย มีเวลา หรือต้องการช่วยเหลือสนับสนุน

ในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดูแลและพัฒนาเด็กของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย การสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กที่บ้านที่เชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในการดูแลและพัฒนาเด็ก การสร้างความร่วมมือกับชุมชนโดยประสานให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การให้บริการและสนับสนุนการดูแลพัฒนา ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก โดยการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งการร่วมรับผิดชอบสำหรับการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ

๑๑. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นไทย และความหลากหลาย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมเด็กสู่นาคตอย่างไรก็ตาม เด็กเมื่อเกิดมาจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งไม่เพียงแต่จะได้รับอิทธิพลจากการปฏิบัติแบบดั้งเดิมตามประเพณี มรดก และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแล้ว ยังได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ ค่านิยม และความเชื่อของบุคคลในครอบครัวและชุมชนของแต่ละที่ด้วย โดยบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ผู้เลี้ยงดูควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาและเกิดการเรียนรู้และดำเนินชีวิตอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างราบรื่นมีความสุข เป็นการเตรียมเด็กไปสู่สังคมในอนาคตกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความเป็นไทยที่มีมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในด้านภาษา มารยาท คุณธรรมจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม และที่สำคัญคือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิตที่เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน การใช้ความรู้ควบคู่คุณธรรม โดยในการจัดการศึกษาต้องมีการคำนึงถึงทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา เศรษฐฐานะ เพศ วัย ความต้องการพิเศษที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยสามารถพัฒนาให้เด็กมีความเข้าใจในตนเอง เข้าใจผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ในแนวคิดและความหลากหลายเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรอบด้าน โดยผู้เลี้ยงดูและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสามารถจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีอัตลักษณ์ การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง และการจัดกิจกรรมและโครงการที่สร้างความเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม ความเป็นไทย และความหลากหลาย

จากแนวคิดข้างต้น การพัฒนาหลักสูตรต้องพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และสร้างประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ โดยต้องมีความหมายกับตัวเด็ก เป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ ได้พัฒนารวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างของเด็ก พัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขในปัจจุบัน มิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น การสร้างและพัฒนาหลักสูตรควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก มีองค์ประกอบและ

รายละเอียดของหลักสูตรที่สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาปฐมวัย โดยมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเด็กร่วมกัน โดยผู้เลี้ยงดูเป็นผู้ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กมากที่สุด ในการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กนั้น ผู้เลี้ยงดูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความเข้าใจในตัวเด็กและการศึกษาปฐมวัย ซึ่งการดูแลและพัฒนาเด็ก รวมทั้งการเตรียมเด็กเพื่ออนาคตจำเป็นต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านสังคมและการศึกษา ผู้เลี้ยงดูจึงต้องมีความใฝ่รู้ ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ พัฒนตนเองอยู่เสมอทางด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และชุมชนวิชาชีพปฐมวัย จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพัฒนาวิชาชีพที่จะส่งผลต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยและหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ ในส่วนของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งโรงเรียนอนุบาล ศูนย์พัฒนาเด็ก สถานเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งแต่ละแห่งจะมีลักษณะ จุดมุ่งหมาย และรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มเด็กแต่ละวัย อย่างไรก็ตาม สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาเด็ก ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย การจัดหลักสูตรและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนเพื่อพัฒนาเด็กร่วมกัน รวมทั้งมีการสร้างรอยเชื่อมต่อจากครอบครัวสู่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย รอยเชื่อมต่อในแต่ละระดับชั้น และรอยเชื่อมต่อสู่การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

บทที่ ๒

สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดสาระสำคัญไว้ให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยยึดเป็นแนวทางเพื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่หน่วยงานของตนรับผิดชอบ โดยต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในเรื่องของปรัชญาการศึกษาปฐมวัย วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาการของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี และการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก ดังนี้

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดปรัชญาการศึกษาปฐมวัยที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อพื้นฐานในการพัฒนาเด็กปฐมวัยตั้งแต่อายุแรกเกิดถึง ๖ ปีบริบูรณ์ โดยเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม การคำนึงถึงความสมดุลและครอบคลุมพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านในการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ที่ผู้เลี้ยงดูและผู้เกี่ยวข้องต้องยอมรับความแตกต่างของเด็ก ปฏิบัติต่อเด็กแต่ละคนอย่างเหมาะสม โดยผู้เลี้ยงดูให้ความรัก ความเอื้ออาทร มีความเข้าใจในการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนี้

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัย เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง ๖ ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวม บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

วิสัยทัศน์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดวิสัยทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นความคาดหวังที่เป็นจริงได้ในอนาคต ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพผ่านประสบการณ์ที่เด็กปฐมวัยเรียนรู้อย่างมีความสุข มีทักษะชีวิต ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และสำนึกความเป็นไทย และทุกฝ่าย ทั้งครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชนร่วมมือกันพัฒนาเด็ก ดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งพัฒนาเด็กทุกคนให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง ได้รับการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างมีความสุขและเหมาะสมตามวัย มีทักษะชีวิต และปฏิบัติตนตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และสำนึกความเป็นไทย โดยความร่วมมือระหว่างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พ่อแม่ ครอบครัวยุ ชุมชน และทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก

หลักการ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจ เพราะในการจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี จะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการพัฒนาเด็ก โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคน ทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือเด็กที่มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านเต็มตามศักยภาพ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เป็นคนดีของสังคม และสอดคล้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิเด็ก โดยความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ดังนี้

หลักการ

๑. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกคน
๒. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็ก ตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
๓. ยึดพัฒนาการและการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย และมีกิจกรรมที่หลากหลาย ได้ลงมือกระทำในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เหมาะสมกับวัย และมีการพักผ่อนเพียงพอ
๔. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กมีทักษะชีวิต และสามารถปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และมีความสุข
๕. สร้างความรู้ ความเข้าใจ และประสานความร่วมมือในการพัฒนาเด็ก ระหว่างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยกับพ่อแม่ ครอบครัว ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนี้

จุดหมาย

๑. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย แข็งแรง และมีสุขภาพดี
๒. สุขภาพจิตดีและมีความสุข
๓. มีทักษะชีวิตและสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัว และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
๔. มีทักษะการใช้ภาษาสื่อสาร และสนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ทุกคน คุณลักษณะและสภาพที่พึงประสงค์เป็นพฤติกรรมหรือความสามารถตามวัยที่จำเป็นต้องให้เกิดกับเด็กบนพื้นฐานพัฒนาการตามวัยและความสามารถตามธรรมชาติในแต่ละระดับอายุ ดังนี้

๑. พัฒนาการด้านร่างกาย

- ๑.๑ ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขภาพดี
- ๑.๒ ใช้อวัยวะของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน

๒. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

- ๒.๑ มีความสุขและแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย

๓. พัฒนาการด้านสังคม

- ๓.๑ รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
- ๓.๒ ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

๔. พัฒนาการด้านสติปัญญา

- ๔.๑ สื่อความหมายและใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย
- ๔.๒ สนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๑ ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขภาพดี

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์						
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี
๑.๑ มีน้ำหนัก ส่วนสูง และเส้นรอบศีรษะ ตามเกณฑ์อายุ	- น้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์ - เส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์						
๑.๒ มีร่างกายแข็งแรง	มีภูมิต้านทานโรค ไม่ป่วยบ่อย ซึบถ่ายเป็นเวลา รับประทานอาหาร นอนและพักผ่อนเหมาะสมกับวัย						

หมายเหตุ	* แรกเกิด - ๒ เดือน	หมายถึง	แรกเกิด - ๑ เดือน ๒๙ วัน	๙ เดือน - ๑ ปี	หมายถึง	๙ เดือน - ๑๑ เดือน ๒๙ วัน
	๒ - ๔ เดือน	หมายถึง	๒ เดือน - ๓ เดือน ๒๙ วัน	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	หมายถึง	๑๒ เดือน - ๑๓ เดือน ๒๙ วัน
	๔ - ๖ เดือน	หมายถึง	๔ เดือน - ๕ เดือน ๒๙ วัน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	หมายถึง	๑๘ เดือน - ๒๓ เดือน ๒๙ วัน
	๖ - ๙ เดือน	หมายถึง	๖ เดือน - ๘ เดือน ๒๙ วัน	๒ - ๓ ปี	หมายถึง	๒๔ เดือน - ๓๕ เดือน ๒๙ วัน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๒ ใช้ทักษะของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน

สภาพที่พึงประสงค์								
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๒.๑ ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้เหมาะสมกับวัย	นอนคว่ำ ยกศีรษะและหันไปข้างใดข้างหนึ่งได้	- นอนคว่ำ ยกศีรษะและออกพ้นพื้น - เมื่อจับยืน เริ่มลงน้ำหนักที่เท้า - ทั้ง ๒ ข้างได้	- ยืนใช้แขนช่วย - นั่งได้โดยต้องมีผู้ประคอง	- นั่งหลังตรง และเอี้ยวตัวใช้มือเล่น - ได้อย่างอิสระ - คลานโดยใช้มือและเข่า - ยืนเกาะเครื่องเรือน - สูงระดับอกได้	- ยืนทรงตัว (ตั้งไข่) ได้ ช่วงสั้นๆ - หย่อนตัวลงนั่งจากทำยืน	- ลุกขึ้นยืน ด้วยตนเอง - ยืนได้เอง อย่างอิสระ - ยืนแล้วก้มลงหยิบของที่พื้นได้ - เดินได้เอง โดยปล่อยแขน - เป็นอิสระและแกว่งแขน - ตามสบาย - เริ่มวิ่งหรือเดินเร็วๆ ได้	- เดินขึ้นบันได โดยมีข้อข้างหนึ่งจับราวบันได - อีกมือจับผู้ใหญ่อีกก้าวทำทาง - บนขึ้นบันได - เดียวก่อน - วิ่งและหยุดได้ทันที และเริ่มวิ่งใหม่	- นั่งยองๆ เล่นโดยไม่เสียการทรงตัว - เดินอ้อยอิ่งได้ - เดินขึ้นลงบันได - โดยมีข้อข้างหนึ่งจับราว และ - ก้าวทำทางบนขึ้นบันได - เดียวก่อน - กระโดดอยู่กับที่ โดยเท้าพ้นพื้นทั้ง ๒ ข้าง
๒.๒ ใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสานสัมพันธ์มือ - ตา ได้เหมาะสมกับวัย	จ้องมองได้มองเห็นในระยะห่าง ๘ - ๑๒ นิ้ว	- มองตามวัตถุที่เคลื่อนไหว - กำหรือจับสิ่งของที่ใส่ไว้ในมือ	- เอื้อมคว้าของใกล้ๆ ตัวได้ - เปลี่ยนมือถือของได้ทีละมือ	- มองตามของตก - จับของมากระทบกันด้วยมือ ๒ ข้าง - เริ่มใช้นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้และนิ้วกลาง หยิบของขึ้นเล็กๆ	- หยิบของใส่และเอากออกจากภาชนะได้ - ถือ กัด และเคี้ยวอาหารได้ด้วยตนเอง	- วางก้อนไม้ซ้อนกันได้ ๒ ก้อน - เปิดหนังสือทีละ ๓ - ๔ หน้า	- วางก้อนไม้ซ้อนกันได้ ๔ - ๖ ก้อน - เปิดพลิกหน้าหนังสือได้ทีละแผ่น	- จับสี่เหลี่ยมแท่งใหญ่เพื่อขีดเขียนได้ - เลียนแบบลากเส้นเป็นวงต่อเนือง หรือเส้นตรงแนวตั้ง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๓ มีความสุขและแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์							
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๓.๑ ร่าเริง แจ่มใส	อารมณ์ดี ยิ้มแย้ม หัวเราะง่าย แววตามีความสุข							
๓.๒ แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับวัย	• ยิ้มและหัวเราะได้เมื่อพอใจ • สบตา จ้องหน้าแม่	• ผูกพันกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด • ยิ้มทักทายเมื่อเห็นหน้าคนคุ้นเคย	• แสดงอารมณ์ที่หลากหลายผ่านการส่งเสียง	• แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก • แสดงอาการกลัวคนแปลกหน้า	• แสดงความสนใจติดผู้เลี้ยงดูตนเองมากกว่าคนอื่น • แสดงความต้องการของตนเองมากขึ้น	• แสดงความชอบไม่ชอบส่วนตัวอย่างชัดเจน	• แสดงความรักต่อผู้อื่น • แสดงความกังวลเมื่อแยกจากคนใกล้ชิด	• แสดงความภาคภูมิใจเมื่อทำสิ่งต่างๆ สำเร็จ • ชอบพูดคำว่า “ไม่” แม้จะเป็นสิ่งที่ต้องการ
๓.๓ สนใจและมีความสุขกับธรรมชาติ สิ่งสวยงามดนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว	ตอบสนองต่อธรรมชาติ เสียงเพลง จังหวะดนตรี และสิ่งสวยงามต่างๆ อย่างเพลิดเพลิน							

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๔ รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์							
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๔.๑ ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ได้	• หายร้องไห้ เมื่อมีคนอุ้ม	• มีปฏิริยา โต้ตอบด้วย การเคลื่อนไหว ร่างกาย เมื่อเห็น หรือได้ยินเสียง คนและ สิ่งที่คุ้นเคย	• ยึดเกาะกาย แสดงอาการที่ เมื่อเห็นสิ่งที่ ตัวเองพอใจ	• แสดงออกถึง การรับรู้อารมณ์ และความรู้สึก ของผู้อื่น	• มองผู้ใหญ่หรือ เด็กคนอื่นๆ ทำกิจกรรม อย่างใกล้ชิด	• เริ่มต้นคุยกับ คนอื่น • ขอความช่วยเหลือ เมื่อต้องการ	• ชอบการออกไป เที่ยวนอกบ้าน • แสดงความ เป็นเจ้าของ	• ชอบเก็บของ ของตนเองไว้ ใกล้ตัว และ ไม่ชอบแบ่งปัน ผู้อื่น
๔.๒ เล่นและร่วมทำกิจกรรม กับผู้อื่นได้ตามวัย	• ยิ้มและส่งเสียง เมื่อมีคนพูดคุย เล่น หรือ สัมผัสตัว	• หัวเราะเสียงดัง เมื่อมีคน มาเล่นด้วย	• ยิ้มให้คนอื่น ชอบเล่นกับคน	• ชอบเล่นที่จะเอ กับผู้อื่น ใกล้ชิด	• เล่นกับผู้เลี้ยงดู ใกล้ชิด	• ชอบดูเด็กคนอื่น เล่นกัน แต่ ไม่ค่อยเข้าไป เล่นด้วย	• ชอบเล่น ของเล่น คนเดียว	• รอคอยช่วงสั้นๆ • เล่นร่วมกับ คนอื่น แต่ต่างคน ต่างเล่น

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๕ ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์							
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๕.๑ ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้ตามวัย	-	-	-	ต้องการถือขวดนมด้วยตนเอง	- หยิบอาหารกินได้ - ดื่มมาจากแก้ว - ให้ความร่วมมือเวลาแต่งตัว	- ถอดเสื้อผ้าได้ง่ายๆ ได้ - เริ่มช่วยเหลือตนเองในการแปรงฟัน - ล้างมือ โดยมีผู้ใหญ่ดูแล - เริ่มฝึกซึบถ่าย	- ใช้ช้อนตักอาหารเข้าปากแต่หกบ้าง - ชอบช่วยเหลืองานบ้านง่ายๆ	- สวมเสื้อผ้าโดยมีคนช่วย - บอกได้ว่าตนเองต้องการซึบถ่าย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๒ สื่อความหมายและใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์							
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๖.๑ รับรู้และเข้าใจความหมายของภาษาได้ตามวัย	ตอบสนองต่อเสียง	หยุดฟังเสียงและหันตามเสียงเคาะ	หันตามเสียงจ้องมองปากคน	- รับรู้ภาษาและแสดงสีหน้าท่าทาง - ตอบสนองต่อคำสั่งง่ายๆ - หันหาเมื่อเรียกชื่อ	- ชอบฟังคำพูดซ้ำๆ - รู้คำแต่ละคำมีความหมายต่างกัน - หยุดกระทำเมื่อได้ยินเสียงห้าม	- หยิบหรือชี้ตามคำบอก - ชี้ส่วนต่างๆของร่างกายตามคำบอก	- ปฏิบัติตามคำสั่งได้ ๒ คำสั่งต่อเนื่อง - สนใจฟังนิทานง่ายๆ	- ร้องเพลงได้บางคำ และร้องเพลงคลอตามทำนอง - สนใจดูหนังสือนิทานภาพ
๖.๒ แสดงออกและ/หรือพูดเพื่อสื่อความหมายได้	ส่งเสียงในคอ	ส่งเสียงอ้อแอ้โต้ตอบสูงๆ ต่ำๆ	- ส่งเสียงตามเมื่อได้ยินเสียงพูด - ส่งเสียงได้หลายเสียง	- พยายามเลียนเสียงต่างๆ - ทำเสียงซ้ำๆ เช่น หม่า หม่า	- รู้จักเชื่อมโยงคำพูดกับการกระทำ เช่น “ไม่” จะสั่นหัว - พูดคำพยางค์เดียวได้อย่างน้อย ๒ คำ	พูดคำพยางค์เดียวที่มีความหมายได้อย่างน้อย ๒ คำ	พูดคำต่อกัน เช่น ไปเที่ยว	- พูดเป็นวลีสั้นๆ - มักจะถามคำถาม “อะไร” และ “ทำไม”

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๗ สนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์							
	แรกเกิด - ๒ เดือน	๒ - ๔ เดือน	๔ - ๖ เดือน	๖ - ๙ เดือน	๙ เดือน - ๑ ปี	๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	๒ - ๓ ปี
๗.๑ สนใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว	สนใจมองใบหน้าคนมากกว่าสิ่งของ	กรอกตามองตามสิ่งของหรือสิ่งที่มีเสียง	- มองสิ่งของที่อยู่รอบๆ และในระยะใกล้ - แสดงความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพยายามหยิบของในระยะที่เอื้อมถึง	เริ่มรู้จักสิ่งของในชีวิตประจำวัน	คาดคะเนได้ถึงการกลับมาของบุคคลหรือสิ่งของ	สำรวจสิ่งของโดยใช้หลายวิธี	สังเกตสำรวจสิ่งผิดลองถูกกับคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ	- อยากรู้เรียนรู้สิ่งต่างๆ - ถามบ่อยๆ - ถามซ้ำ - จดจำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ยาวนานขึ้น
๗.๒ เรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ	-	-	เลียนแบบเสียงเพลงและการเคลื่อนไหว	เลียนแบบเสียงบุคคล	เลียนแบบการเคลื่อนไหวหน้าตา แลเส้นปากจู๋	เลียนแบบท่าทางการกระทำต่างๆของผู้ใหญ่	เลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด	- เลียนแบบการกระทำผู้ใกล้ชิดหรือเด็กอื่น - พยายามเลียนแบบสิ่งต่างๆ
๗.๓ สำรวจโดยใช้ประสาทสัมผัส	จ้องมองสิ่งของเคลื่อนไหวหรือเครื่องแขวนสีขาว - ดำ	- สนใจเล่นมือตนเองและเอาเข้าปาก - ชอบบีบตัวตุ๋นที่มองเห็น - จำเสียงบุคคลที่ใกล้ชิด	ชอบสำรวจด้วยการนำสิ่งของเข้าปาก	สำรวจร่างกายตนเองและสิ่งต่างๆ รอบตัว	ใช้นิ้วสำรวจสิ่งของหรือพื้นที่ที่มีช่องหรือมีรู	- สำรวจสิ่งที่เกิดขึ้น - ลองผิดลองถูกเพื่อแก้ปัญหา - มองอย่างค้นหา	- สำรวจตามตุ้ลื่นชัก - ค้นคว้าของเล่น - ชอบเล่นลากดึง ผลัก โยน - ชอบวางรูปทรงลงช่อง	- ค้นหาของที่ถูกซ่อนโดยมีสิ่งปกปิด ๒ - ๓ ชั้น - ชอบละเลงสีด้วยมือ

พัฒนาการของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

ในช่วง ๓ ปีแรกของชีวิตวัยเด็กเป็นช่วงระยะที่สำคัญที่สุด เนื่องจากสมองของเด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาอย่างรวดเร็ว พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยที่พัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดตามวุฒิภาวะหรือความพร้อมของเด็ก และมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องตามวัย ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ทันที พัฒนาการที่สำคัญของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี มีดังนี้

๑. พัฒนาการด้านร่างกาย

เด็กแรกเกิด - ๒ เดือน	เด็กอายุ ๒ - ๔ เดือน	เด็กอายุ ๔ - ๖ เดือน
- นอนคว่ำ ยกศีรษะและหันไปข้างใดข้างหนึ่งได้ - พลิกตัวตะแคงข้างได้เมื่อนอนหงาย - จ้องมองได้ มองเห็นในระยะห่าง ๘ - ๑๒ นิ้ว - จับถือของได้นาน ๒ - ๓ นาที	- นอนคว่ำ ยกศีรษะและออกพ้นพื้น - เมื่อจับยื่นเริ่มลงน้ำหนักที่เท้าทั้ง ๒ ข้างได้ - มองตามวัตถุที่เคลื่อนไหว - กำหรือจับสิ่งของที่ใส่ไว้ในมือ - เริ่มคว้าจับสิ่งของ	- ยันหน้าอกพ้นพื้นโดยใช้แขนช่วย - นั่งได้โดยต้องมีผู้ประคอง - คืบ พลิกคว่ำพลิกหงาย - เอื้อมคว้าของใกล้ๆ ตัวได้ - เปลี่ยนมือถือของได้ทีละมือ - มองตามสิ่งที่ผ่านไปเร็วๆ ได้
เด็กอายุ ๖ - ๙ เดือน	เด็กอายุ ๙ เดือน - ๑ ปี	เด็กอายุ ๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน
- นั่งหลังตรงและเอี้ยวตัวใช้มือเล่นได้อย่างอิสระ - คลานโดยใช้มือและเข่า - ยืนเกาะเครื่องเรือน (เฟอร์นิเจอร์) สูงระดับอกได้ - ลุกขึ้นนั่งเองได้ - มองตามของตก - จับของมากระทบกันด้วยมือ ๒ ข้าง - เริ่มใช้นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้ และนิ้วกลางหยิบของชิ้นเล็กๆ	- คลานได้คล่อง - คลานขึ้นบันไดได้ - ยืนทรงตัว (ตั้งไข่) ได้ช่วงสั้นๆ - หย่อนตัวลงนั่งจากทำยืน - เกาะเดินได้ - หยิบของใส่และเอาออกจากภาชนะได้ - ถือ กัด และเคี้ยวอาหารได้ด้วยตนเอง - ใช้มือทั้ง ๒ ข้างทำงานคนละอย่างได้ - ตบมือ โบกมือได้	- ลุกขึ้นยืนด้วยตนเอง - ยืนได้เองอย่างอิสระ - ยืนแล้วก้มลงหยิบของที่พื้นได้ - เดินได้เองโดยปล่อยแขนเป็นอิสระ และแกว่งแขนตามสบาย - เริ่มวิ่งหรือเดินเร็วๆ ได้ - วางก้อนไม้ซ้อนกันได้ ๒ ก้อน - เปิดหนังสือทีละ ๓ - ๔ หน้า - เล่นกลิ้งลูกบอลเบาๆ ได้ - ถอดเสื้อผ้าง่ายๆ เองได้ เช่น กางเกงเอวรูด ถุงเท้า - ถือช้อนและแก้วน้ำได้
เด็กอายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี		เด็กอายุ ๒ - ๓ ปี
- เดินถอยหลัง - เดินขึ้นบันไดโดยมือข้างหนึ่งจับราวบันได อีกมือจับผู้ใหญ่ว่า - วิ่งและหยุดได้ทันที และเริ่มวิ่งใหม่ - วางก้อนไม้ซ้อนกันได้ ๔ - ๖ ก้อน - เปิดพลิกหน้าหนังสือได้ทีละแผ่น - ใช้ซั่มมือได้มากขึ้น เช่น หมุนมือ หมุนสิ่งของ ฯลฯ		- นั่งยองๆ เล่นโดยไม่เสียการทรงตัว - เดินถอยหลังได้ - เดินขึ้นลงบันไดโดยมือข้างหนึ่งจับราว และก้าวเท้าโดยมี ๒ เท้าในขั้นเดียวกัน - กระโดดอยู่กับที่โดยเท้าพื้นทั้ง ๒ ข้าง - จับสี่เหลี่ยมแท่งใหญ่เพื่อขีดเขียนได้ - เลียนแบบลากเส้นเป็นวงต่อเนื่อง หรือเส้นตรงแนวตั้ง

๒. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

เด็กแรกเกิด - ๒ เดือน	เด็กอายุ ๒ - ๔ เดือน	เด็กอายุ ๔ - ๖ เดือน
• ยิ้มและหัวเราะได้เมื่อพอใจ • สบตา จ้องหน้าแม่ • ตกใจง่ายเมื่อได้ยินเสียงดัง • ทำเสียงในคอเบาๆ เมื่อรู้สึกพอใจ • ไม่สามารถแยกแยะตนเองจากสิ่งรอบตัวได้ • ร้องเมื่อหิวหรือไม่สบายตัว และจะหยุดเมื่อได้รับการช่วยเหลือ	• ผูกพันกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด • ยิ้มทักทายเมื่อเห็นหน้าคนคุ้นเคย • แสดงความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ • แสดงความต้องการทางสีหน้า • เอานิ้วมือเข้าปากหรือดูดมือเพื่อทำให้ตนเองสงบ • คำนึงกับกิจวัตรประจำวันมากขึ้น เช่น การรับประทานอาหารและการนอน	• แสดงอารมณ์ที่หลากหลายผ่านการส่งเสียง • รู้จักแสดงปฏิกิริยาต่อต้านเมื่อไม่พอใจ
เด็กอายุ ๖ - ๙ เดือน	เด็กอายุ ๙ เดือน - ๑ ปี	เด็กอายุ ๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน
• แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก • แสดงอาการกลัวคนแปลกหน้า • รู้จักแสดงท่าทางดีใจ หัวเราะ อาย	• แสดงความสนใจ ติดผู้เลี้ยงดูตนเองมากกว่าคนอื่น • แสดงความต้องการของตนเองมากขึ้น	• แสดงความชอบไม่ชอบส่วนตัวอย่างชัดเจน • พยายามทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ชัดใจจะโกรธ • แสดงท่าทางพอใจเมื่อได้ยินเสียงเพลง เช่น โยกตัวไปตามจังหวะเพลง • อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย อาจขี้ว้างของเวลาโกรธ
เด็กอายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี		เด็กอายุ ๒ - ๓ ปี
• แสดงความรักต่อผู้อื่น • แสดงความกังวลเมื่อแยกจากคนใกล้ชิด • กลัวความมืด กลัวเสียงดัง กลัวการถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว • ใช้คำพูดแสดงอารมณ์ เช่น ไม่เอา ออกไป • ต้องการความเป็นตัวของตัวเอง ต่อต้านคำสั่ง		• แสดงความภาคภูมิใจเมื่อทำสิ่งต่างๆ สำเร็จ • ชอบพูดคำว่า “ไม่” แม้จะเป็นสิ่งที่ตนต้องการ • แสดงความรู้สึกต่างๆ ด้วยคำพูด • มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองเมื่อได้รับการยอมรับหรือชมเชย • มีความเป็นตัวของตัวเอง

๓. พัฒนาการด้านสังคม

เด็กแรกเกิด - ๒ เดือน	เด็กอายุ ๒ - ๔ เดือน	เด็กอายุ ๔ - ๖ เดือน
- หยุดร้องไห้เมื่อมีคนอุ้ม - ยิ้มและส่งเสียงเมื่อมีคนพูดคุย เล่น หรือสัมผัสตัว - สบตา จ้องหน้าแม่ - ชอบให้มีคนเล่นด้วย	- มีปฏิกริยาโต้ตอบด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย เมื่อเห็นหรือได้ยินเสียงสิ่งที่คุ้นเคย - หัวเราะเสียงดัง ดีใจเมื่อมีคนมาเล่นด้วย - ร้องไห้เพื่อบอกความต้องการและเจ็บเสียงเมื่อเห็นหน้าคน - ส่งเสียงโต้ตอบเสียงพูดและรอยยิ้มของแม่ - สนใจมองและยิ้มให้กับตนเองในกระจก	- ยิ้มทักทาย แสดงอาการดีใจ เมื่อเห็นสิ่งที่ตัวเองพอใจ - จำหน้าแม่และคนคุ้นเคยได้ - ยิ้มให้คนอื่น ชอบเล่นกับคน
เด็กอายุ ๖ - ๙ เดือน	เด็กอายุ ๙ เดือน - ๑ ปี	เด็กอายุ ๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน
- แสดงออกถึงการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น - เลียนแบบกิริยาท่าทางของผู้อื่นอย่างง่ายๆ - ชอบเล่นจ๊ะเอ๋กับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด - ต้องการถือขวดนมด้วยตนเอง	- มองผู้ใหญ่หรือเด็กคนอื่นทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด - เล่นกับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด - หยิบอาหารรับประทานได้ - ตม้มน้ำจากแก้ว - ให้ความร่วมมือเวลาแต่งตัว - ติดแม่ กลัวการแยกจาก - เข้าใจท่าทางและสีหน้าคนอื่น - กลัวคนแปลกหน้าและสถานที่ใหม่ๆ - เลียนแบบสีหน้าท่าทาง และเสียง - ชี้บอกความต้องการได้ - แยกตัวเองและเงาในกระจกได้	- เริ่มคุ้นเคยกับคนอื่น - ขอความช่วยเหลือเมื่อต้องการ - เข้าใจท่าทางและสีหน้าคนอื่น - สนใจการกระทำของผู้ใหญ่ - ชอบดูเด็กคนอื่นเล่นกัน แต่ไม่ค่อยเข้าไปเล่นด้วย - ชอบเล่นคนเดียว แต่อยู่ในสายตาผู้ใหญ่ - ถอดเสื้อผ้าง่ายๆ ได้ - เริ่มฝึกขับถ่าย - เริ่มช่วยเหลือตนเองในการแปรงฟัน ล้างมือ โดยมีผู้ใหญ่ดูแล
เด็กอายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี		เด็กอายุ ๒ - ๓ ปี
- ชอบการออกไปเที่ยวนอกบ้าน - แสดงความเป็นเจ้าของ - ชอบเล่นของเล่นคนเดียว - ใช้ช้อนตักอาหารเข้าปากแต่หกบ้าง - ชอบช่วยเหลืองานบ้านง่ายๆ - รู้จักการขอ		- รอคอยช่วงสั้นๆ - ชอบเก็บของของตนเองไว้ใกล้ตัว และไม่ชอบแบ่งปันผู้อื่น - เล่นร่วมกับคนอื่น แต่ต่างคนต่างเล่น - เริ่มรู้จักเล่นเป็นกลุ่มกับเด็กอื่น - พยายามช่วยเหลือตัวเองในเรื่องการแต่งตัว - รู้จักขอและเริ่มรู้จักให้ - สวมเสื้อผ้าโดยมีคนช่วย - บอกเรื่องการขับถ่ายได้

๔. พัฒนาการด้านสติปัญญา

เด็กแรกเกิด - ๒ เดือน	เด็กอายุ ๒ - ๔ เดือน	เด็กอายุ ๔ - ๖ เดือน
• ตอบสนองต่อเสียง • ส่งเสียงในคอ • สนใจมองใบหน้าคนมากกว่าสิ่งของ • จ้องมองสิ่งของเคลื่อนไหวหรือเครื่องแขวนสีขาว - ดำ • ใช้เสียงร้องที่ต่างกันเมื่อหิวหรือเจ็บ	• หยุดฟังเสียง หันตามเสียงเคาะ • ส่งเสียงอ้อแอ้โต้ตอบสูงๆ ต่ำๆ • กรอตามองตามสิ่งของหรือสิ่งที่มีเสียง • สนใจเล่นมือตนเองเอาเข้าปาก • ชอบปิดวัตถุที่มองเห็น • จำเสียงบุคคลที่ใกล้ชิด • จำหน้าแม่และคนในครอบครัวได้ • สนใจจ้องมองสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือมีเสียง	• หันตามเสียง จ้องมองปากคน • ส่งเสียงตามเมื่อได้ยินเสียงพูด • ส่งเสียงได้หลายเสียง • มองสิ่งของที่อยู่รอบๆ และในระยะใกล้ • แสดงความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพยายามหยิบของในระยะที่เอื้อมถึง • เลียนแบบเสียงเพลงและการเคลื่อนไหว • ชอบสำรวจด้วยการนำเข้าปาก • เข้าใจคำเรียกชื่อคนหรือสิ่งของง่ายๆ • ชอบมองสำรวจสิ่งของ สนใจรายละเอียดต่างๆ
เด็กอายุ ๖ - ๙ เดือน	เด็กอายุ ๙ เดือน - ๑ ปี	เด็กอายุ ๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน
• รับรู้ภาษาและแสดงสีหน้าท่าทาง • ตอบสนองคำสั่งง่ายๆ • ค้นหาเมื่อเรียกชื่อ • พยายามเลียนเสียงต่างๆ • ทำเสียงซ้ำๆ เช่น หม่า หม่า • เลียนแบบเสียงบุคคล • เริ่มรู้จักสิ่งของในชีวิตประจำวัน • สำรวจร่างกายตนเองและสิ่งต่างๆ รอบตัว • พูดคุ้ยคนเดียว	• ชอบฟังคำพูดซ้ำๆ • รู้ว่าคำแต่ละคำมีความหมายต่างกัน • หยุดกระทำเมื่อได้ยินเสียงห้าม • รู้จักเชื่อมโยงคำพูดกับการกระทำ เช่น “ไม่” จะสั่นหัว “บาย บาย” จะโบกมือ • พูดคำพยางค์เดียวได้อย่างน้อย ๒ คำ • คาคะเน่ได้ถึงการกลับมาของบุคคลหรือสิ่งของ • เลียนแบบการเคลื่อนไหวหน้าตา แลบลิ้น ปากจู๋ • ใช้นิ้วสำรวจสิ่งของหรือพื้นที่ที่มีช่องหรือมีรู • รู้ว่าคำต่างๆ เป็นสัญลักษณ์ของวัตถุอื่นๆ เช่น ถ้าพูดว่านก จะชี้ไปที่ท้องฟ้า • เริ่มพูดเป็นคำๆ ที่มีความหมาย • เรียนรู้คำใหม่ๆ ที่มีความหมาย • ค้นหาของที่ปิดซ่อนจากสายตาได้	• หยิบหรือชี้ตามคำบอก • ชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายตามคำบอกอย่างน้อย ๑ ส่วน • พูดคำพยางค์เดียวที่มีความหมายได้อย่างน้อย ๒ คำ • สำรวจสิ่งของโดยใช้หลายๆ วิธี เช่น เขย่า ตี ขว้าง • เลียนแบบท่าทางการกระทำง่ายๆ ของผู้ใหญ่ • สำรวจสิ่งที่เกิดขึ้น • ลองทดลองถูกเพื่อแก้ปัญหา • มองอย่างคั่นหา • บอกสิ่งที่ต้องการด้วยคำพูดง่ายๆ ได้ • รู้จักชื่อตนเอง • แสดงความคิดและจินตนาการ • เริ่มเปล่งเสียงหรือกล่าวคำพูดเกี่ยวกับการกระทำที่ทำอยู่ • เข้าใจคำพูดง่ายๆ ได้ • พูดเป็นคำๆ ได้มากขึ้น • ทักทายโดยใช้เสียงพร้อมท่าทางอย่างเหมาะสม • สนใจสำรวจสิ่งรอบตัว • ลองทดลองถูกเพื่อแก้ปัญหา • ชีตเขียนเส้นยุ่งๆ ได้

เด็กอายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	เด็กอายุ ๒ - ๓ ปี
• ปฏิบัติตามคำสั่งได้ ๒ คำสั่งต่อเนื่อง • สนใจฟังนิทานเรื่องง่ายๆ • พูดคำต่อกัน เช่น ไปเที่ยว กินข้าว • สังเกต สำรวจ ลองผิดลองถูกกับคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ • เลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด • สำรวจตามตู้ ลินชัก ชั้นวางของ ตะกร้าผ้า • ชอบเล่น ลาก ดึง ผลัก โยน • ชอบวางรูปทรงลงช่อง • ชอบฟังนิทานเรื่องสั้นๆ • เข้าใจเรื่องเวลาแค่เพียง เดี่ยวนี้ เดี่ยวก่อน • เรียกหรือชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ • เริ่มจำชื่อวัตถุสิ่งของที่พบเห็นบ่อยๆ ได้ • ขีดเขียนเส้นต่างๆ แต่ยังไม่ขีดเจน	• ร้องเพลงได้บางคำ และร้องเพลงคลอตามทำนอง • สนใจดูหนังสือนิทานภาพ • พูดเป็นวลีสั้นๆ • มักจะถามคำถาม “อะไร” และ “ทำไม” • อยากเรียนรู้สิ่งต่างๆ • ถามบ่อยถามซ้ำ • จดจ่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ยาวนานขึ้น • เลียนแบบการกระทำผู้ใกล้ชิดหรือเด็กอื่น • พยายามเลียนเสียงต่างๆ • ค้นหาของที่ถูกซ่อนโดยมีสิ่งปกปิด ๒ - ๓ ชั้น • ชอบละเล่นสืด้วยมือ • ชอบเล่นน้ำเล่นทราย • ชอบดูหนังสือภาพ • ชอบฟังบทเพลง บทกลอน นิทาน คำคล้องจอง • เล่นนิ้วมือประกอบเพลง บทกลอน คำคล้องจอง นิทาน • สนใจค้นคว้า สำรวจสิ่งต่างๆ • ขีดเขียนเส้นตรงเป็นแนวตั้งได้

การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กต่ำกว่า ๓ ปี มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดู ส่งเสริมพัฒนาการ และจัดประสบการณ์ผ่านการเล่นตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของเด็ก อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยช่วงพัฒนาการของเด็กมีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดและเหมาะสมกับจำนวนของเด็ก ตลอดจนวิธีการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก ดังนี้

การจัดชั้นหรือกลุ่มเด็ก ยึดอายุเด็กเป็นหลัก และคำนึงถึงอัตราส่วนระหว่างผู้เลี้ยงดูเด็ก ๑ คน ต่อจำนวนเด็กที่ดูแล ดังนี้

อัตราส่วนระหว่างผู้เลี้ยงดูเด็ก : เด็ก

ผู้เลี้ยงดูเด็ก ๑ คน ต่อเด็กแรกเกิด - ๑ ปี อัตราส่วน ๑ : ๓

ผู้เลี้ยงดูเด็ก ๑ คน ต่อเด็กอายุ ๑ - ๒ ปี อัตราส่วน ๑ : ๕

ผู้เลี้ยงดูเด็ก ๑ คน ต่อเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี อัตราส่วน ๑ : ๑๐

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กออกเป็น ๒ ช่วงอายุ ประกอบด้วย ช่วงอายุแรกเกิด - ๒ ปี เป็นแนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน โดยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู และช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี เป็นแนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ โดยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู แต่ละช่วงอายุมีรายละเอียด ดังนี้

ช่วงอายุแรกเกิด - ๒ ปี

แนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันโดยพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู สำหรับเด็กช่วงอายุแรกเกิด - ๒ ปี เน้นการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน และส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ร่างกายตามความสามารถ ด้านอารมณ์ จิตใจ ส่งเสริมการตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและปลอดภัย ด้านสังคม ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิด และด้านสติปัญญา ส่งเสริมให้เด็กได้สังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว เพื่อสร้างความเข้าใจและใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ส่งเสริมการคิด และการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับวัย

การอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กช่วงอายุแรกเกิด - ๒ ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานชีวิตของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดกิจกรรมในแต่ละวันควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของเด็ก โดยผ่านการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันและการเล่นตามธรรมชาติของเด็ก โดยมีแนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน ดังนี้

๑. การฝึกสุขนิสัยและลักษณะนิสัยที่ดี เป็นการสร้างเสริมสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร การนอน การทำความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย ตลอดจนปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย และการแสดงมารยาทที่สุภาพ นุ่มนวล แบบไทย

๒. การเคลื่อนไหวและการทรงตัว เป็นการส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อแขนกับขา มือกับนิ้วมือ และส่วนต่างๆ ของร่างกายในการเคลื่อนไหวหรือออกกำลังกายทุกส่วน โดยการจัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวทั้งกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และตามความสามารถของวัย เช่น คืบ คลาน ยืน เดิน เล่นนิ้วมือ เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตามเสียงดนตรี ปีนป่ายเครื่องเล่นสนามเด็กเล็ก เล่นม้าโยก ลากจูงของเล่นมีล้อ ขี่จักรยานทรงตัวของเด็กเล็ก โดยใช้เท้าช่วยไถ

๓. การฝึกการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือ - ตา เป็นการฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ ให้พร้อมที่จะหยิบจับ ฝึกการทำงานอย่างสัมพันธ์กันระหว่างมือ - ตา รวมทั้งฝึกให้เด็กรู้จักคาดคะเนหรือระยะทางของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเทียบกับตนเองในลักษณะใกล้กับไกล เช่น มองตามเครื่องแขวนหรือโมบายที่มีเสียงและสี (สำหรับขวบปีแรกควรเป็นโมบายสีขาวดำ) ร้อยลูกปัดขนาดใหญ่ เล่นหยอดบล็อกกรูปรูทรงลงกล่อ่ง ตอกหมุด โยนรับลูกบอล เล่นน้ำ เล่นปั้นแป้ง ใช้สีเทียนแท่งใหญ่วาดเขียนขีดเขียน

๔. การส่งเสริมด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นการส่งเสริมการเลี้ยงดูในการตอบสนองความต้องการของเด็กด้านจิตใจ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นและมีความสุข เช่น สบตา อุ้ม โอบกอด สัมผัส การเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการแสดงออกทางอารมณ์ ตอบสนองต่อความรู้สึกที่เด็กแสดงออกอย่างนุ่มนวล อบอุ่น โยน ปลูกฝังการชื่นชมธรรมชาติรอบตัว

๕. การส่งเสริมทักษะทางสังคม เป็นการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และบุคคลใกล้ชิด โดยการพูดคุยหยอกล้อหรือเล่นกับเด็ก เช่น เล่นจ๊ะเอ๋ เล่นจ้ำจี้ เล่นโยกเยก เล่นประกอบคำร้อง เช่น จันทรเจ้าเอ๋ย แมงมุม ตั้งไข่ล้ม หรือพาเด็กไปเดินเล่นนอกบ้าน พบปะเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น พาไปบ้านญาติ พาไปร่วมกิจกรรมที่ศาสนสถาน

๖. การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นการกระตุ้นการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ในการมองเห็น การได้ยินเสียง การลิ้มรส การได้กลิ่น และการสัมผัสจับต้องสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันในด้านขนาด รูปร่าง สี น้ำหนัก และผิวสัมผัส เช่น การเล่นมองตนเองกับกระจกเงา การเล่นของเล่นที่มีพื้นผิวแตกต่างกัน

๗. การส่งเสริมการสำรวจสิ่งต่างๆ รอบตัว เป็นการฝึกให้เด็กเรียนรู้สิ่งรอบตัวผ่านเหตุการณ์และสื่อที่หลากหลายในโอกาสต่างๆ รู้จักสำรวจ และทดลองสิ่งที่ไม่คุ้นเคย เช่น มองตามสิ่งของ หันหาที่มาของเสียง ค้นหาสิ่งของที่ปิดซ่อนจากสายตา กิจกรรมการทดลองง่ายๆ

๘. การส่งเสริมทักษะทางภาษา เป็นการฝึกให้เด็กได้เปล่งเสียง เลียนเสียงพูดของผู้คน เสียงสัตว์ต่างๆ รู้จักชื่อเรียกของตนเอง ชื่ออวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ชื่อพ่อแม่หรือผู้คนใกล้ชิด และชื่อสิ่งต่างๆ รอบตัว ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักสื่อความหมายด้วยคำพูดและท่าทาง ชี้ชวนและสอนให้รู้จักชื่อเรียกสิ่งต่างๆ จากของจริง อ่านหนังสือนิทานภาพหรือร้องเพลงง่ายๆ ให้เด็กฟัง

๙. การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นการฝึกให้เด็กได้แสดงออกทางความคิดตามจินตนาการของตนเอง เช่น ชีตเขียนวาดรูปอย่างอิสระ เล่นบล็อก เล่นของเล่นสร้างสรรค์ พูดเล่าเรื่องตามจินตนาการ เล่นสมมติ

ช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี

การพัฒนาเด็กในช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี มุ่งเน้นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะพื้นฐานของเด็กอย่างเป็นองค์รวม ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของเด็กตามวัย มีการบูรณาการการเรียนรู้ผ่านการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันและการเล่นของเด็กตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัย ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงสาระการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี เป็นสื่อกลางในการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยอาจจัดในรูปแบบหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย สาระการเรียนรู้ประกอบไปด้วย ๒ ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้ ดังนี้

๑. ประสบการณ์สำคัญ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้เด็กได้ลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะในระยะแรกเริ่มชีวิตและช่วงระยะปฐมวัย มีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นรากฐานของพัฒนาการก้าวต่อไปของชีวิตเด็กแต่ละคน ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสามารถ แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ และความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองของเด็ก ที่จะส่งผลต่อเนื่องจากช่วงวัยเด็กไปสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ประสบการณ์สำคัญจะเกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมทุกด้านที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวในวิถีชีวิตของเด็ก และในสังคมภายนอก อันจะส่งผลเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปสู่ระดับที่สูงขึ้น

ประสบการณ์สำคัญที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องสนับสนุนให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงด้วยการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย การสร้างความรักความผูกพันกับคนใกล้ชิด การปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งต่างๆ รอบตัว และการรู้จักใช้ภาษาสื่อความหมาย ดังนั้น การฝึกทักษะต่างๆ ต้องให้เด็กมีประสบการณ์สำคัญผ่านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและการเล่น ให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเลียนแบบ ลองผิดลองถูก สำรวจ ทดลอง และลงมือกระทำจริง การปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ บุคคล และธรรมชาติรอบตัวเด็กตามบริบทของสภาพแวดล้อม จำเป็นต้องมีการจัดประสบการณ์สำคัญแบบองค์รวมที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาทในการทำกิจวัตรประจำวันหรือทำกิจกรรมต่างๆ การนอนหลับพักผ่อน การดูแลสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของตนเอง

๑.๒ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกที่เหมาะสมกับวัย มีความสุข ร่าเริง แจ่มใส ได้พัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและความเชื่อมั่นในตนเอง จากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เด็กรู้สึกเป็นที่รัก อบอุ่น มั่นคง เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

๑.๓ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวในชีวิตประจำวัน ได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และปรับตัวอยู่ในสังคม เด็กควรมีโอกาสได้เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เด็กวัยเดียวกันหรือต่างวัย เพศเดียวกันหรือต่างเพศ อย่างสม่ำเสมอ

๑.๔ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้และเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวในชีวิตประจำวันผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า และการเคลื่อนไหว ได้พัฒนาการใช้ภาษาสื่อความหมายและความคิด รู้จักสังเกตคุณลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง ผิวสัมผัส จดจำ ชื่อเรียกสิ่งต่างๆ รอบตัว

ทั้งนี้ ในการส่งเสริมประสบการณ์สำคัญทั้ง ๔ ด้าน นำเสนอตัวอย่างกิจกรรมหรือประสบการณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ประสบการณ์สำคัญ	ตัวอย่างกิจกรรมหรือประสบการณ์
ด้านร่างกาย	• การเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะดนตรี • การเล่นออกกำลังกลางแจ้งอย่างอิสระ • การเคลื่อนไหวและการทรงตัว • การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาท • การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส • การวาด • การเขียนขีดเขียน • การปั้น การฉีก การตัดปะ • การดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย ของใช้ส่วนตัว • การรักษาความปลอดภัยของตนเอง
ด้านอารมณ์ จิตใจ	• การรับรู้อารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง • การแสดงอารมณ์ที่เป็นสุข • การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์ • การเล่นอิสระ • การเล่นบทบาทสมมติ • การชื่นชมธรรมชาติ • การเพาะปลูกอย่างง่าย • การเลี้ยงสัตว์ • การฟังนิทาน • การร้องเพลง • การท่องคำคล้องจอง • การทำกิจกรรมศิลปะต่างๆ ตามความสนใจ

ประสบการณ์สำคัญ	ตัวอย่างกิจกรรมหรือประสบการณ์
ด้านสังคม	• การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน • การเล่นอิสระ • การเล่นรวมกลุ่มกับผู้อื่น • การแบ่งปันหรือการให้ • การอดทนรอคอยตามวัย • การใช้ภาษาบอกความต้องการ • การออกไปเล่นนอกบ้าน • การไปสวนสาธารณะ • การออกไปร่วมกิจกรรมในศาสนสถาน
ด้านสติปัญญา	• การตอบคำถามจากการคิด • การเชื่อมโยงจากประสบการณ์เดิม • การเรียงลำดับเหตุการณ์ • การยืดหยุ่นความคิดตามวัย • การจดจ่อใส่ใจ • การสังเกตวัตถุหรือสิ่งของที่มีสีสันและรูปทรงที่แตกต่างกัน • การฟังเสียงต่างๆ รอบตัว • การฟังนิทานหรือเรื่องราวสั้นๆ • การพูดบอกความต้องการ • การเล่าเรื่องราว • การสำรวจ • การทดลองอย่างง่ายๆ • การคิดวางแผนที่ไม่ซับซ้อน • การคิดตัดสินใจหรือคิดแก้ปัญหาในเรื่องที่ง่ายๆ ด้วยตนเอง • การแสดงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

๒. สารที่ควรเรียนรู้ สารที่จะให้เด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปีเรียนรู้ ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเด็กเอง เป็นลำดับแรก แล้วจึงขยายไปสู่เรื่องที่อยู่ใกล้ตัวเด็กเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เด็กควรได้รับการอบรม เลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัย ดังนี้

๒.๑ เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับชื่อและเพศของตนเอง การเรียกชื่อส่วนต่างๆ ของใบหน้าและร่างกาย การดูแลตนเองเบื้องต้นโดยมีผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือ การล้างมือ การขับถ่าย การรับประทานอาหาร การถอดและสวมใส่เสื้อผ้า การรักษาความปลอดภัย และการนอนหลับพักผ่อน

๒.๒ เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลภายนอกครอบครัว การรู้จักชื่อเรียกหรือสรรพนามแทนตัวของญาติหรือผู้เลี้ยงดู วัฏปฏิบัติกับผู้อื่น อย่างเหมาะสม การทักทายด้วยการไหว้ การเล่นกับพี่น้องในบ้าน การไปเที่ยวตลาดและสถานที่ต่างๆ ในชุมชน การเล่นที่สนามเด็กเล่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี

๒.๓ ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับการสำรวจสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติรอบตัว เช่น สัตว์ พืช ดอกไม้ ใบไม้ ผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า การเล่นน้ำเล่นทราย การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ที่ไม่เป็นอันตราย การเดินเล่น ในสวน การเพาะปลูกอย่างง่าย

๒.๔ สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับชื่อของเล่นของใช้ที่อยู่รอบตัว การเชื่อมโยงลักษณะ หรือคุณสมบัติอย่างง่ายๆ ของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก เช่น สี รูปร่าง รูปทรง ขนาด ผิวสัมผัส

ตอนที่ ๒

การนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สู่การปฏิบัติ

เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี เป็นช่วงวัยแห่งการวางรากฐานคุณภาพชีวิต เป็นภารกิจอันสำคัญยิ่งที่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ให้กับเด็กอย่างเหมาะสม การศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดังนี้ การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการเด็ก ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางการแก้ไข และการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ รวมทั้งการเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้อาจารย์ ผู้เลี้ยงดู และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ไปใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๓

การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้เข้าใจ เพราะในการจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี จะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการจัดประสบการณ์ โดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็กทุกคน เพื่อให้เด็กได้พัฒนาทุกด้านแบบองค์รวม ทั้งนี้ พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ของเด็ก ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ดูแลอย่างอบอุ่นใกล้ชิด และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีความเชื่อและวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามแนวคิดและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับนี้จึงเป็นแนวทางให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูใช้ในการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กให้เจริญเติบโตและพัฒนาได้เหมาะสมกับวัย ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

๑. บทบาทหน้าที่ต่อการดำเนินการตามหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของเด็ก ซึ่งต้องการความรัก ความอบอุ่น และการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงควรปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑ ศึกษาปรัชญาการศึกษา หลักการ จุดหมาย เพื่อทำความเข้าใจกับแนวทางการพัฒนาเด็กอย่างมี

คุณภาพ

๑.๒ ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมกับวัย ในกรณีการอบรมเลี้ยงดูเด็กช่วงอายุแรกเกิด - ๒ ปี ให้ใช้แนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันเป็นกรอบการพัฒนาเด็ก และหากมีการอบรมเลี้ยงดูเด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี ให้ใช้แนวปฏิบัติการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้

๑.๓ ติดตามประเมินพัฒนาการทุกด้านของเด็ก โดยการสังเกตและบันทึกการเจริญเติบโตและพัฒนาการตามช่วงอายุที่กำหนด รวมถึงการเฝ้าระวังปัญหาพัฒนาการที่ล่าช้าหรือความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก หากพบว่าเด็กมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ ควรปรึกษาแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือเด็กต่อไป

๑.๔ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการเร็วช้าต่างกัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบเด็ก หรือเลือกปฏิบัติต่อเด็กเฉพาะคน แต่ควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านที่บกพร่องหรือด้านที่เด็กขาดโอกาสในการพัฒนา

๒. บทบาทหน้าที่ต่อการอบรมเลี้ยงดู

๒.๑ พ่อแม่ เป็นคนสำคัญที่สุดในชีวิตของเด็ก เพราะพ่อแม่เป็นผู้วางรากฐานของชีวิตให้แก่เด็กที่จะเติบโตขึ้นเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข และเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวและประเทศชาติต่อไป ดังนั้น พ่อแม่จึงควรปฏิบัติดังนี้

๑) เลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิดด้วยความรักความเข้าใจ มีเมตตา มีเหตุผล และปฏิบัติต่อเด็กอย่างสม่ำเสมอ

๒) ให้กำลังใจ ชมเชย แสดงความสนใจ เมื่อลูกพยายามหรือทำสิ่งที่ดี

๓) เมื่อลูกทำผิด แนะนำ สั่งสอน แก้ไขด้วยเหตุผล และแนะนำที่ถูกต้องให้ ไม่ละเลยหรือผลัดเวลา

๔) สอนเด็กให้มีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี เช่น การไหว้ การมีระเบียบ วินัย และการรักษาสิ่งแวดล้อม อาจเริ่มจากการเล่านิทาน ร้องเพลงกล่อมลูก เล่นดนตรี

๕) ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี ไม่พูดปด ไม่ทำร้ายผู้อื่น รู้จักการรับและการให้ การรอคอย รู้จักขอบคุณและขอโทษ

๖) อบรมเลี้ยงดูและจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมพัฒนาการ รวมทั้งเฝ้าสังเกตพัฒนาการของลูกแต่ละช่วงวัย ถ้าพบว่าพัฒนาการของลูกช่วงวัยใดต่ำกว่าเกณฑ์ควรปรึกษาแพทย์

๒.๒ ผู้เลี้ยงดู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะอยู่ใกล้ชิดกับเด็กรองจากพ่อแม่ และทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ความดี และประสบการณ์ อันเป็นประโยชน์ต่อเด็ก ตลอดจนดูแลส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้มีความเจริญงอกงามเต็มตามศักยภาพ และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป ดังนั้น ผู้เลี้ยงดูจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ดังนี้

๑) ปฏิบัติหน้าที่ต่อกิจวัตรประจำวันของเด็ก

ผู้เลี้ยงดูมีหน้าที่ดูแลและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันให้เหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้เด็กเจริญเติบโตมีพัฒนาการทุกด้านตามวัย โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- (๑) ทักทาย โอบกอดเด็กด้วยความนุ่มนวลอ่อนโยน
- (๒) ดูแลเรื่องขับถ่าย ให้เด็กถ่ายทุกวันในบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด
- (๓) ดูแลเรื่องการทำความสะดวกสบายร่างกาย ได้แก่ ล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำ
- (๔) ให้นมและอาหารที่เหมาะสมกับวัย
- (๕) เล่นกับเด็ก พร้อมสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกหรือการเจ็บป่วย
- (๖) ร้องเพลง เล่านิทาน อ่านหนังสือให้ฟัง
- (๗) ให้อาหารว่าง ให้พักผ่อนนอนหลับ
- (๘) อุ้มเด็ก พาเด็กเดินเล่น ชี้ชวนให้รู้จักสิ่งรอบตัว

๒) ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในลักษณะบูรณาการ

การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ผู้เลี้ยงดูต้องตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กว่าเป็นเสมือนประสบการณ์ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และทักษะ เช่น การใช้สายตา การฟัง การเคลื่อนไหวของมือ พัฒนาการกล้ามเนื้อและประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เป็นต้น นอกจากนี้ทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก และเล่นร่วมกับผู้อื่นได้

ผู้เลี้ยงดูควรส่งเสริมพัฒนาการเด็กในลักษณะบูรณาการ โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และการลงมือกระทำ ดังนั้น ผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องส่งเสริมหรือให้โอกาสเด็กได้พัฒนาโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เช่น

- (๑) สนับสนุนให้เด็กได้เล่นสิ่งที่ไม่เป็นอันตราย อาจเป็นของเล่นหรือของใช้ในบ้าน
- (๒) สนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสเล่นตามจินตนาการ เล่นคนเดียวหรือเล่นกับเพื่อนและผู้ใหญ่
- (๓) อ่านหนังสือให้เด็กฟัง อาจให้เด็กนั่งตักหรืออ่านให้ฟังในกลุ่มย่อย ๒ - ๓ คน นอกจากนี้

ควรร้องเพลง เล่นกับนิ้วมือ แสดงบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องในนิทานกับเด็ก

(๔) ส่งเสริมเด็กทางด้านสุนทรียภาพ เช่น กิจกรรมด้านศิลปะ การใช้สีเทียน สีน้ำ พับกระดาษ ปั้นแป้ง พิมพ์ภาพ กิจกรรมด้านดนตรี การฟังดนตรี การร้องเพลง การชื่นชมธรรมชาติ เป็นต้น

- (๕) ให้โอกาสเด็กเล่นกลางแจ้ง เล่นน้ำเล่นทราย โดยมีผู้เลี้ยงดูเด็กดูแลอย่างใกล้ชิด
- (๖) ให้โอกาสเด็กได้เลือกของเล่นตามที่เด็กชอบและปลอดภัย
- (๗) ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ของจริงตามธรรมชาติ (ใบไม้ ผลไม้ ฯลฯ) จากบุคคล (หุ ตา จมูก ผม ฯลฯ) จากสิ่งของ (ช้อน จาน แก้วน้ำ ฯลฯ)

๓) ปฏิบัติต่อเด็กด้วยคำพูดและวิธีการที่อ่อนโยน

ผู้เลี้ยงดูควรปฏิบัติต่อเด็กอย่างอ่อนโยน โดยต้องทำให้เด็กรู้สึกว่ามีผู้ให้ความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยพัฒนาทักษะทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้ การสร้างบรรยากาศที่มั่นใจว่าจะสามารถพัฒนาทางด้านจิตใจเด็ก และเป็นการสนองอารมณ์ของเด็กให้รู้สึกมีค่า โดยมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

- (๑) กอดจูบ โอบอ้อม อุ้มแน้มแน้มใสกับเด็ก
- (๒) พูดคุยโต้ตอบกับเด็ก
- (๓) ชมเชยเมื่อเด็กทำได้หรือมีความพยายาม
- (๔) ร้องเพลง ฮัมเพลง
- (๕) พูดคุยหยอกล้อให้เด็กหัวเราะ
- (๖) ไม่ใช้วิธีชู้บชู้ค้ำ ทำโทษรุนแรง แกล้งให้ตกใจหรือโกรธ

๔) สังเกตและบันทึกการเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก

ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องเป็นคนที่จะต้องเป็นคนช่างสังเกต โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ผิดปกติของเด็ก เพื่อจะได้รีบค้นหาสาเหตุและวิธีแก้ไขได้ทันเวลาที่ ในการสังเกตควรทำอย่างเป็นระบบเป็นธรรมชาติ จึงจะได้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริง การบันทึกต้องสังเกตเด็กเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ เช่น ๑ - ๓ เดือนต่อครั้ง เพื่อจะได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของลักษณะพฤติกรรมที่ต่างออกไปได้ทันเวลาที่

การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม พัฒนาการ และความสามารถของเด็ก อาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

- (๑) สอบถามจากพ่อแม่
- (๒) สังเกตพฤติกรรมทั้งที่แสดงออกทางวาจาและท่าทางการพูดคุยกับเด็ก หรือการเล่นกับเด็กในบางครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง และบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างสม่ำเสมอ ในสมุดบันทึกสุขภาพ
- (๓) ดูจากความพร้อมของเด็กด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
- (๔) สังเกตหรือพิจารณาจากผลงานของเด็ก เช่น ภาพวาด สิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น

๕) เฝ้าระวังความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก

ผู้เลี้ยงดูนอกจากจะเป็นนักสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมและ พัฒนาการเด็กแล้ว การเฝ้าระวังความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็กเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้เลี้ยงดูจะต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่เด็กที่เลี้ยงดู เพื่อให้เด็กได้เจริญเติบโต มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังต่อไปนี้

(๑) เฝ้าระวังภาวะโภชนาการของเด็ก โดยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และบันทึกไว้เพื่อ
ดูความเปลี่ยนแปลง และความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น น้ำหนักลด ควรหาสาเหตุเพื่อรีบแก้ไขหรือเปรียบเทียบกับ
น้ำหนักกับส่วนสูงเพื่อดูการเจริญเติบโตของเด็ก (สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข)

(๒) เฝ้าระวังทางสุขภาพในเรื่องฉีดวัคซีนป้องกันโรคและวัคซีนอื่นๆ ตามช่วงอายุ

(๓) เฝ้าระวังพัฒนาการเด็ก ผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถศึกษาได้จากสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก
คู่มือเลี้ยงลูกถูกวิธี วัยแรกเริ่ม ครอบครัวดีมีสุข ฯลฯ

(๔) เฝ้าระวังความผิดปกติที่เกิดกับเด็ก โดยผู้เลี้ยงดูเด็กต้องเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด
และหมั่นสังเกตความเปลี่ยนแปลงหรือความผิดปกติที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับพัฒนาการตามวัยของเด็กปกติ จะช่วยให้
ผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถค้นพบปัญหาพัฒนาการของเด็ก และช่วยเหลือเด็กได้ตั้งแต่ปัญหายังไม่รุนแรงนัก โดยพาไป
ตรวจสุขภาพหรือพบแพทย์ทันทีเมื่อมีอาการผิดปกติ

๖) จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กทุกด้าน

เด็กวัยแรกเกิด - ๓ ปี เป็นช่วงวัยที่สำคัญยิ่ง เพราะพัฒนาการหลายด้านกำลังเริ่มต้นขึ้น
การจัดสภาพแวดล้อมจึงมีความสำคัญต่อเด็กและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กอย่างมาก สภาพแวดล้อมทั้งภายใน
และภายนอกบ้านควรได้รับการดูแลให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัย

(๑) การจัดสภาพแวดล้อมภายใน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ก. แสงสว่างเพียงพอ
- ข. การถ่ายเทอากาศดี
- ค. พื้นห้องไม่ลื่น (ถ้าเปียกต้องเช็ด) ทำให้เกิดอันตรายได้
- ง. การจัดที่ให้เด็กเล่นเหมาะสม มีความปลอดภัย
- จ. มีประตูกันทางเข้า - ออก
- ฉ. จัดเก็บสารมีพิษ ของมีคมปลายแหลม เป็นสัดส่วนพ้นมือเด็ก หรือใส่ตู้และปิด

ให้มิดชิด

- ช. จัดหาของใช้/ของเล่นที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก และจัดวางให้เป็นระเบียบ
- ซ. มีการตรวจตราของเล่น เครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพที่แข็งแรง ปลอดภัย และหมั่นดูแล

เรื่องความสะอาด

(๒) การจัดสภาพแวดล้อมภายนอก ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ก. สภาพภายนอกมีบรรยากาศร่มรื่น มีร่มเงา ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ หรือไม้กระถาง
- ข. มีความสะอาด สวยงาม
- ค. ที่เล่นสำหรับเด็กต้องร่มรื่น ปลอดภัย และมีบริเวณกว้างพอที่จะให้เด็กเคลื่อนไหว

ได้อย่างอิสระ มีที่พักนั่งเล่น

๒.๓ ชุมชน การที่ได้ก็จะเติบโตเป็นอนาคตที่สดใสของชุมชนได้ เด็กต้องอาศัยการสนับสนุนจากชุมชน ชีวิตเด็กเริ่มต้นจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู โดยมีชุมชนร่วมดูแลสิทธิเด็กและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนเป็นศูนย์การเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ให้เด็กมีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง

ปัจจุบันชุมชนต่างๆ มีการรวมตัวเข้มแข็งขึ้น การมีส่วนร่วมของเครือข่ายหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและองค์กรเอกชนจะช่วยให้การพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพ มีผู้ที่รอบรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยดูแลประจำสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และสนับสนุนให้จำนวนของผู้เลี้ยงดูเด็กมีปริมาณที่พอเพียงกับจำนวนเด็ก ช่วยให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับฝึกอบรมผู้เลี้ยงดูและสวัสดิการ ชุมชน คือ หน่วยหนึ่งที่สำคัญของสังคม สามารถช่วยสร้างสรรค์และสนับสนุนให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยมีคุณภาพ เริ่มต้นทางการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

การใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๓ ปี ควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัว แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ประกอบกับครอบครัวส่วนใหญ่มักจะเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ต้องนำเด็กไปรับการเลี้ยงดูในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งเปรียบเสมือนบ้านที่สองของเด็ก ดังนั้น ผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและผู้เกี่ยวข้องในการเลี้ยงดูเด็กควรดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามปรัชญาและหลักการของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน รวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ดังนั้น สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรจัดให้มีการดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

๑. การเตรียมการใช้หลักสูตร

ก่อนที่จะมีการใช้หลักสูตรในทางปฏิบัติ ควรดำเนินการดังนี้

๑.๑ ศึกษารวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ เช่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูและความต้องการของพ่อแม่ ผู้ปกครอง วัฒนธรรม และความเชื่อของท้องถิ่น ความพร้อมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละช่วงอายุ

๑.๒ จัดหาผู้เลี้ยงดูที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาเด็ก และจัดให้มีเอกสารหลักสูตรและคู่มือต่างๆ อย่างเพียงพอที่จะใช้เป็นแนวทางดำเนินงาน ตลอดจนพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และมีความเข้าใจในเป้าหมายของการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน

๒. การดำเนินการใช้หลักสูตร

การนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามปรัชญา หลักการ และจุดหมาย มีแนวทางดำเนินงานดังนี้

๒.๑ การจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกับพ่อแม่ ครอบครัว คณะกรรมการที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยให้บรรลุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดังนั้น หลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรถูกออกแบบและจัดทำบนพื้นฐานหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยต้องกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เชื่อมโยงกับปรัชญา วิสัยทัศน์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนด ทั้งคำนึงถึงสภาพความต้องการ จุดเน้นที่ต้องการพัฒนาหรือจุดเด่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและชุมชน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ระบุถึงความสามารถหรือพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องเกิดหลังจากเด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ และกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละช่วงอายุอย่างกว้างๆ ให้ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน โดยผ่านประสบการณ์สำคัญที่เด็กใช้ในการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และสาระที่ควรเรียนรู้ซึ่งอาจแตกต่างกันตามบริบทหรือสภาพแวดล้อมของเด็ก การจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินพัฒนาการ โดยสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอาจกำหนดหัวข้ออื่นๆ ได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแต่ละแห่ง ทั้งนี้ การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยสามารถศึกษาแนวทางการดำเนินการจากคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ ปี

การกำหนดสาระการเรียนรู้

เด็กแรกเกิด - ๒ ปี มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน โดยการจัดกิจกรรมประจำวันให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความสามารถตามวัย และการเล่นตามธรรมชาติของเด็ก

สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องกำหนดสาระการเรียนรู้อย่างกว้างๆ ให้ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน ผ่านประสบการณ์สำคัญที่เด็กใช้ในการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และสาระที่ควรเรียนรู้ซึ่งอาจแตกต่างกันตามบริบทหรือสภาพแวดล้อมของเด็ก การจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการประเมินพัฒนาการ โดยสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอาจกำหนดหัวข้ออื่นๆ ได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแต่ละแห่ง โดยอาจเพิ่มเติมสาระที่ควรเรียนรู้ได้ตามอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของทุกองค์ประกอบ วิธีการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ในแต่ละช่วงอายุ มีแนวทางดังนี้

คำอธิบายการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

พัฒนาการ	คุณลักษณะที่พึงประสงค์	คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้	
				ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้
ระบุพัฒนาการว่าเป็น ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม หรือด้านสติปัญญา	ระบุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม หรือ ด้านสติปัญญา โดยนำมาจาก หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐	ระบุคุณลักษณะที่นำมาจาก หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ทั้งนี้ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถเพิ่มเติมคุณลักษณะ ได้ตามอัตลักษณ์หรือ เอกลักษณ์ของสถานพัฒนา เด็กปฐมวัย	ระบุสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือ ความสามารถที่คาดหวัง ในแต่ละช่วงวัย โดยนำมาจาก หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ทั้งนี้ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถกำหนดสภาพ ที่พึงประสงค์เพิ่มเติม ได้ตามอัตลักษณ์หรือ เอกลักษณ์ของสถานพัฒนา เด็กปฐมวัย	กำหนดประสบการณ์สำคัญ ที่คาดว่าจะเป็นแนวทาง การจัดกิจกรรมให้เด็ก เกิดพฤติกรรมหรือมี ความสามารถตาม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสภาพที่พึงประสงค์ ที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กำหนด โดยเลือกจาก ประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐	กำหนดสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งเป็นสื่อกลางในการจัด ประสบการณ์ให้เด็ก มีพฤติกรรมและความสามารถ ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสภาพที่พึงประสงค์ โดยนำมาจากสาระที่ควร เรียนรู้ทั้ง ๔ เรื่อง ที่กำหนด ไว้ในหลักสูตรการศึกษา ปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ทั้งนี้ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สามารถเพิ่มเติมสาระ ที่ควรเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ ความสนใจ ความต้องการ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ตามวัยของเด็ก

ข้อสังเกต เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดจุดหมายไว้แล้ว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องใช้ตาม แต่สามารถเพิ่มคุณลักษณะและสภาพ
ที่พึงประสงค์จากที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดได้

ตัวอย่าง
การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๒ ใช้ทักษะของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๒.๑ ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้เหมาะสมกับวัย	- นั่งยองๆ เล่นโดยไม่เสียการทรงตัว - เดินถอยหลังได้ - เดินขึ้นลงบันไดโดยมีข้อหนึ่งจับราว และก้าวเท้าวางบนขั้นบันไดเดียวกันก่อน - กระโดดอยู่กับที่โดยเท้าพื้นทั้ง ๒ ข้าง	- การเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะดนตรี - การเคลื่อนไหวและการทรงตัว - การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาท - การเล่นออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างอิสระ	-	- ร่างกายของหนู - อาหารดีมีประโยชน์
๒.๒ ใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสานสัมพันธ์มือ - ตา ได้เหมาะสมกับวัย	- จับสีเทียนแท่งใหญ่เพื่อขีดเขียนได้ - เลียนแบบลากเส้นเป็นวงต่อเนื่องหรือเส้นตรงแนวนิ่ง	- การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส - การวาด - การเขียนขีดเขียน - การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาท - การปั้น การฉีก การตัดปะ	-	- ร่างกายของหนู - หนูทำได้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๓ มีความสุขและแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๓.๑ ร่าเริง แจ่มใส	อารมณ์ดี ยิ้มแย้ม หัวเราะง่าย แวดวงมีความสุข	- การรับรู้อารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง - การแสดงอารมณ์ที่เป็นสุข - การฟังนิทาน - การร้องเพลง - การท่องคำคล้องจอง - การเล่นบทบาทสมมติ - การเล่นอิสระ	การมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง	- ร้อง เล่น เต้น สนุก - นิทานหรรษา
๓.๒ แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับวัย	- แสดงความภาคภูมิใจเมื่อทำสิ่งต่างๆ สำเร็จ - ชอบพูดคำว่า “ไม่” แม้จะเป็นสิ่งที่ต้องการ	- การควบคุมอารมณ์และแสดงออก - การออกไปเล่นนอกบ้าน - การไปสวนสาธารณะ	การแสดงความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น	- ร้อง เล่น เต้น สนุก - นิทานหรรษา
๓.๓ สนใจและมีความสุขกับธรรมชาติ สิ่งสวยงาม ดนตรี และจังหวะ การเคลื่อนไหว	ตอบสนองต่อธรรมชาติ เสียงเพลง จังหวะดนตรี และสิ่งสวยงามต่างๆ อย่างเพลิดเพลิน	- การชื่นชมธรรมชาติ - การฟังนิทานหรือเรื่องราวสั้นๆ - การร้องเพลง - การท่องคำคล้องจอง - การเพาะปลูกอย่างง่าย	- ธรรมชาติรอบตัว - สัตว์ - พืช - ดอกไม้ - ไข่ไม้	ธรรมชาติแสนสวย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๔ รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๔.๑ ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้	ชอบเก็บของของตนเองไว้ใกล้ตัวและไม่ชอบแบ่งปันผู้อื่น	- การเล่นรวมกลุ่มกับผู้อื่น - การอดทนรอคอย	การเล่นร่วมกับผู้อื่น	มาเล่นด้วยกันเถอะ
๔.๒ เล่นและร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นได้ตามวัย	- รอคอยช่วงสั้นๆ - เล่นร่วมกับคนอื่น แต่ต่างคนต่างเล่น	- การเล่นรวมกลุ่มกับผู้อื่น - การอดทนรอคอย - การเล่นอิสระ - การแบ่งปันหรือการให้ - การออกไปเล่นนอกบ้าน - การไปสวนสาธารณะ - การออกไปร่วมกิจกรรมในสถานสถาน	การปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆ	เพื่อนรักของฉัน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๕ ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๕.๑ ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้ตามวัย	• สวมเสื้อผ้าโดยมีคนช่วย • บอกได้ว่าตนเองต้องการซัปป้าย	• การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน • การดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย ของใช้ส่วนตัว • การคิดตัดสินใจหรือคิดแก้ปัญหาในเรื่องง่ายๆ ด้วยตนเอง	• การดูแลตนเองเบื้องต้น • การนอนหลับ • การซัปป้าย • การล้างมือ • การถอดและสวมใส่เสื้อผ้า • การรับประทานอาหาร	• ร่างกายของหนู • หนูทำได้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๒ สื่อความหมายและใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๒.๑ รับรู้และเข้าใจความหมายของภาษาได้ตามวัย	• ร้องเพลงได้บางคำ และร้องเพลงคลอตามทำนอง • สนใจดูหนังสือนิทานภาพ	• การฟังนิทานหรือเรื่องราวสั้นๆ • การทำกิจกรรมศิลปะต่างๆตามความสนใจ	• ชื่อตนเอง • ชื่อของเล่น ของใช้ที่อยู่รอบตัว • ชื่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ตัวละครในนิทาน	• ชื่อคนสำคัญในเอน • สิ่งต่างๆ น่ารัก
๒.๒ แสดงออกและ/หรือพูดเพื่อสื่อความหมายได้	• พูดเป็นวลีสั้นๆ • มักจะถามคำถาม “อะไร” และ “ทำไม”	• การพูดบอกความต้องการ • การตอบคำถามจากการคิด • การเล่าเรื่องราว • การทำกิจกรรมศิลปะต่างๆตามความสนใจ • การเรียงลำดับเหตุการณ์ • การฟังนิทานหรือเรื่องราวสั้นๆ	• การเล่นน้ำเล่นทราย • การเพาะปลูกอย่างง่าย • การทำกิจกรรมศิลปะตามวัย • ปั่น วาด	• เล่นธรรมชาติบำบัด • มาปลูกผักกันเถอะ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ๗ สนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

คุณลักษณะ	สภาพที่พึงประสงค์	สาระการเรียนรู้		ตัวอย่างหัวเรื่อง (Theme)
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้	
๗.๑ สนใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว	- อยากรเรียนรู้สิ่งต่างๆ - ถามบ่อยถามซ้ำ - จดจำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ยาวนานขึ้น	- การตอบคำถามจากการคิด - การสำรวจและการทดลองอย่างง่าย	- สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติรอบตัว เช่น สัตว์ พืช ดอกไม้ ใบไม้ - ของเล่นของใช้ที่อยู่รอบตัว - สถานที่ต่างๆ ในชุมชน - สนามเด็กเล่น - รูปร่าง รูปทรง	- ธรรมชาติแสนสวย - โรงเรียนของหนู
๗.๒ เรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ	- เลียนแบบการกระทำผู้ใกล้ชิดหรือเด็กอื่น - พยายามเลียนเสียงต่างๆ	- การออกไปร่วมกิจกรรมในศาสนสถาน - การเล่นบทบาทสมมติ - การแสดงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ	- กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี - สถานที่ต่างๆ - การท้าทายด้วยการไหว้	หุ่นน้อยมารยาทงาม
๗.๓ สำรวจโดยใช้ประสาทสัมผัส	- ค้นหาของที่ถูกซ่อนโดยมีสิ่งปกปิด ๒ - ๓ ชั้น - ชอบละเลงสีด้วยมือ	- การเล่นสั้ว - การเพาะปลูกอย่างง่าย - การทำกิจกรรมศิลปะต่างๆ ตามความสนใจ - การแสดงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ - การฟังเสียงต่างๆ รอบตัว - การสำรวจและการทดลองอย่างง่าย - การคิดวางแผนที่ไม่ซับซ้อน - การคิดตัดสินใจแก้ปัญหาในเรื่องง่ายๆ ด้วยตนเอง	- การเลี้ยงสัตว์ที่ไม่เป็นอันตราย - ชื่อของเล่นของใช้ที่อยู่รอบตัว - คุณสมบัติอย่างง่าย ที่อยู่รอบตัวเด็ก รูปร่าง รูปทรง ขนาดผิวสัมผัส	- สัตว์น่ารัก - ธรรมชาติแสนสวย - ของเล่นของใช้ - รักบ้านเกิด - รูปทรงแปดร่าง

หมายเหตุ ตัวอย่างนี้เป็นเพียงแนวทางในการกำหนดหัวเรื่อง ควรคำนึงถึงบริบทชุมชน และความต้องการที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว

๒.๒ การจัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กแรกเกิด - ๒ ปี (ตัวอย่างหน้า ๗๔) หรือแผนการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี (ตัวอย่างหน้า ๘๘) พร้อมสื่อการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงความยากง่ายต่อการเรียนรู้ตามความสามารถของเด็กแต่ละวัยและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม โดยอาจประยุกต์ใช้สื่อที่ทำขึ้นเอง

๒.๓ การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก ต้องมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม การจัดกิจกรรมต่างๆ ตามกิจวัตรประจำวันและการบูรณาการผ่านการเล่น

๒.๔ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องจัดบรรยากาศที่อบอุ่นคล้ายบ้านหรือครอบครัว ตลอดจนดูแลความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งจัดให้มีสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็ก เพื่อสนับสนุนให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและเรียนรู้อย่างมีความสุข

๒.๕ การประเมิน เป็นขั้นตอนของการตรวจสอบหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย แบ่งออกเป็น การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรหลังจากที่ได้จัดทำแล้ว โดยอาศัยความคิดเห็นจากผู้ใช้หลักสูตร ผู้มีส่วนร่วมในการทำหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตรเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใด และการประเมินหลังการใช้หลักสูตรเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบหลักสูตรทั้งระบบ หลังจากที่ใช้หลักสูตรครบแต่ละช่วงอายุเพื่อสรุปผลว่าหลักสูตรที่จัดทำควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างไร

๓. บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เป็นหลักสูตรที่กระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารจัดการ และการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการนำหลักสูตรแกนกลางไปสู่การปฏิบัติในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับบริหารจัดการหลักสูตรที่มีคุณภาพ และได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการหลักสูตรของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับทุกฝ่ายต้องมีความรู้ความเข้าใจในบทบาท ภารกิจ หน้าที่ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติ ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไปใช้ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย มีดังนี้

๓.๑ ผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่จัดการศึกษาประสบผลสำเร็จได้ดี มีคุณภาพ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีผู้บริหารที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาในระดับนี้ และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารอย่างถ่องแท้และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยมีคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑) คุณสมบัติของผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย

- (๑) มีความเข้าใจในการจัดการศึกษาปฐมวัย
- (๒) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
- (๓) มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาปฐมวัย และมุ่งมั่นต่อการสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
- (๔) เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือและประสานกับทุกฝ่าย เพื่อให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยดำเนินกิจการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย

- (๑) จัดให้มีแผนพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
- (๒) เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตร โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็ก ตลอดจนสาระตามหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
- (๓) จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
- (๔) สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้รับความรู้และสามารถจัดทำหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- (๕) เป็นผู้สนับสนุนให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาอยู่ในระดับมาตรฐานการประกันคุณภาพตลอดไป โดยให้การสนับสนุนทั้งบุคลากรและเด็ก ร่วมมือกันพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
- (๖) จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างมีระบบ
- (๗) จัดให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาสาระของหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก ชุมชน และท้องถิ่น

๓.๒ ผู้เลี้ยงดู เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการจัดประสบการณ์ให้เด็กสามารถพัฒนาด้านเต็มตามศักยภาพ ผู้เลี้ยงดูควรมีคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑) คุณสมบัติของผู้เลี้ยงดู ประกอบด้วย

(๑) เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ผู้เลี้ยงดูต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สึกรู้สึต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักกาลเทศะ มีความรับผิดชอบ ปรับตัวได้ในสภาวะต่างๆ ไม่เป็นโรคจิตเภท และดำรงตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(๒) มีระดับวุฒิภาวะและบุคลิกลักษณะเหมาะสม

ด้านบุคลิกลักษณะ - รักเด็ก มีความเมตตากรุณา มีคุณธรรม เสียสละ อารมณ์ดี ร่าเริง แจ่มใส ใจเย็น มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความอดทนอดกลั้น ชอบพูดคุยกับเด็ก กระตือรือร้น เป็นคนช่างสังเกต มีมนุษยสัมพันธ์ กริยามารยาทเรียบร้อย

ด้านการปฏิบัติงาน - มีความมุ่งมั่นในการทำงาน รับผิดชอบ คิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กล้าเผชิญปัญหาและความยากลำบาก มีระเบียบวินัย

(๓) เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หรือมีคุณสมบัติตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่จัดบริการดูแลเด็ก

(๔) เป็นผู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องสนใจใฝ่หาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) บทบาทหน้าที่ของผู้เลี้ยงดู ประกอบด้วย

(๑) วางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการและการพัฒนาการตามวัยของเด็ก

(๒) จัดทำแผนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้เด็กปฏิบัติจริงแสดงออกอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม

(๓) จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จัดหาแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ศาสนสถาน ฯลฯ

(๔) จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้เด็กอยากมีส่วนร่วม

(๕) ศึกษาเด็กเป็นรายกรณีหรือจัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

(๖) จัดทำข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย บ้าน และชุมชน เพื่อการพัฒนาให้เด็กมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

(๗) ประสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัว

ผู้เลี้ยงดูจะต้องประสานความร่วมมือ ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนเป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัว ดังนี้

ก. พุดคุยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง

ข. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กขณะอยู่กับผู้เลี้ยงดูเด็ก ซึ่งผู้ปกครองควรทราบ

ค. ติดตามซักถามถึงพฤติกรรมเด็กขณะอยู่กับพ่อแม่ เพื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมเด็กขณะอยู่กับผู้เลี้ยงดู เพื่อให้ความช่วยเหลือต่อเนื่องกัน

ง. ชี้แจงให้คำปรึกษา แนะนำในการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ โดยการพุดคุย ทำบอร์ดติดที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมาร่วมทำกิจกรรมไปพร้อมกับเด็ก เพื่อจะได้เข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก

จ. เป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและผู้ปกครอง

(๘) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติดีต่อเพื่อน ครู และเด็ก

(๙) พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทนต่อเหตุการณ์

๓.๓ เด็ก การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ เพราะเด็กเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งหวังพัฒนาให้คนไทยมีความสมบูรณ์และสมดุลทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และคุณธรรม จริยธรรม การจะ让孩子มีคุณสมบัติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุขนั้น เด็กต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของตนเอง

๓.๔ พ่อแม่หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้เด็กที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาปฐมวัย พ่อแม่หรือผู้ปกครองจึงต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ของเด็ก ดูแลเอาใจใส่ให้เด็กได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้ปกครองจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑) มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ร่วมกับเด็กและผู้เลี้ยงดู

๒) มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

๓) ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาเด็กตามศักยภาพ

๔) ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ตลอดจนประสานงาน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก

- ๕) สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น
 - ๖) ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้
 - ๗) มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็ก และในการประเมินการจัดการศึกษาของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - ๘) จัดให้เด็กที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษา เตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาระดับภาคบังคับ
- ๓.๕ ชุมชน** การศึกษาของไทยมุ่งเน้นให้มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ดังนั้น ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับ มีส่วนสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ สำหรับการศึกษาปฐมวัย ชุมชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ดังนี้
- ๑) มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - ๒) มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - ๓) เป็นศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ให้เด็กได้มีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง
 - ๔) ให้การสนับสนุนการจัดประสบการณ์และกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - ๕) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - ๖) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

บทที่ ๔

การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก

ช่วง ๓ ปีแรกของชีวิตวัยเด็กเป็นระยะเวลาที่สำคัญที่สุด เนื่องจากสมองของเด็กมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กสามารถรับรู้สิ่งรอบตัวผ่านกลไกการทำงานที่ประสานกันของประสาทสัมผัส และการเคลื่อนไหว ส่วนต่างๆ ของร่างกาย ในการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก จึงเป็นการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวันที่หลากหลาย การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็ก ประกอบด้วย การปฏิบัติที่เหมาะสมในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี หลักการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์ และแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์

การปฏิบัติที่เหมาะสมในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี แบ่งการปฏิบัติที่เหมาะสมในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เป็น ๒ ช่วงอายุ ประกอบด้วย ช่วงแรกเกิด - ๒ ปี และช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี แต่ละช่วงอายุ มีรายละเอียดดังนี้

ช่วงแรกเกิด - ๒ ปี

การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เด็กช่วงแรกเกิด - ๒ ปี เน้นการอบรมตามวิถีชีวิตประจำวัน และส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ร่างกายตามความสามารถ ด้านอารมณ์ จิตใจ ส่งเสริมการตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและปลอดภัย ด้านสังคม ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิด และด้านสติปัญญา ส่งเสริมให้เด็กได้สังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว เพื่อสร้างความเข้าใจ และใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับวัย การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กช่วงแรกเกิด - ๒ ปี มีขอบข่ายครอบคลุม การรู้จักและเข้าใจเด็ก การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ และแนวทางปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. รู้จักและเข้าใจเด็กวัยแรกเกิด - ๒ ปี

๑.๑ ธรรมชาติของเด็กวัยแรกเกิด - ๒ ปี

เด็กวัยขวบปีแรกจะเจริญเติบโตเร็วมาก เป็นอัตราการเติบโตที่เร็วที่สุดในชีวิต ทั้งร่างกาย สมอง สายตา และระบบประสาท สมองเป็นอวัยวะที่สำคัญต่อการพัฒนาการทุกส่วน ทุกระบบในร่างกาย การได้รับสัมผัส โอบกอดจากพ่อแม่ ดูนมแม่ตั้งแต่ครั้งชั่วโมงแรกหลังคลอด และบ่อยๆ ต่อเนื่องกัน จะกระตุ้นพัฒนาการของเด็ก ตอบสนองความตื่นตัวของระบบประสาทอย่างมีคุณค่าที่สุด เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องช่วยเหลือและปกป้องอันตราย เด็กวัยนี้ใช้การร้องไห้เพื่อแสดงความต้องการ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องตอบสนองอย่างถูกต้อง จะทำให้เด็กมีความสุขไปตลอดชีวิต

เด็กอายุ ๑ - ๒ ปี ร่างกายจะเจริญเติบโตเร็วมาก มีความสามารถในการเคลื่อนไหวแขน - ขา เดินและวิ่งได้ การมองเห็นดีขึ้น แต่ยังช่วยเหลือป้องกันตัวเองไม่ได้ ปฏิเสธต่อต้านมากกว่าขวบปีแรก เป็นวัยกลัว การอยู่คนเดียว กลัวคนแปลกหน้า และกลัวความมืด พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูไม่ควรขู่หรือลงโทษให้เด็กอยู่คนเดียว เป็นวัยชอบสำรวจ ชอบเลียนแบบ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงควรให้โอกาสเด็กช่วยเหลือตนเอง สอนด้วยการทำเป็นแบบอย่าง

● พื้นฐานอารมณ์ของเด็ก

พื้นฐานอารมณ์ของเด็ก เป็นผลมาจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมขณะที่อยู่ในครรภ์ ส่งผลทำให้ทารกแรกเกิดแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งที่ถูกเลี้ยงดูโดยผู้เลี้ยงคนเดียวกัน ในครอบครัวเดียวกันก็ตาม ดังนั้น เด็กแต่ละคนจะมีการแสดงออกทางอารมณ์และการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน โดยสามารถแยกได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ

๑) เด็กเลี้ยงง่าย เป็นเด็กกลุ่มที่มีลักษณะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมง่ายในสถานการณ์ต่างๆ เด็กมีพฤติกรรมยิ้ม ทักทาย อารมณ์ดี สามารถปรับตัวเข้ากับกิจวัตรประจำวันต่างๆ ได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้การดูแลและตอบสนองความต้องการของเด็กกลุ่มนี้ได้ดี

๒) เด็กเลี้ยงยาก เป็นเด็กกลุ่มที่มีการปรับตัวได้ยากต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่างๆ และมีความยากลำบากในการตอบสนองสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระตุ้น เด็กมักมีอารมณ์ที่หงุดหงิดง่าย มีพฤติกรรมต่อต้าน อารมณ์เสื่อง่าย มีการแสดงออกที่ไม่คงที่ในการทำกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การนอน การขับถ่าย ผู้เลี้ยงดูมักจะรู้สึกวิตกกังวลต่อการตอบสนองต่อความต้องการของเด็กที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และยากที่จะคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้

๓) เด็กปรับตัวช้า เป็นกลุ่มเด็กที่มีการปรับตัวล่าช้าในสถานการณ์ต่างๆ บางครั้งดูเหมือนเด็กเลี้ยงยาก ต้องใช้เวลาในการปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ เด็กไม่สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ ที่เข้ามาสู่ตัวเด็กได้อย่างทันที ดูเหมือนเด็กขี้อาย หากผู้เลี้ยงดูเข้าใจในลักษณะของเด็ก และให้เวลาในการปรับตัว รวมถึงเพิ่มโอกาสในการฝึกทักษะ เด็กจะสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์นั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม

๑.๒ การเจริญเติบโตของเด็กแรกเกิด - ๒ ปี

หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเพิ่มขนาดของร่างกายและอวัยวะ ซึ่งเกิดจากการเพิ่มจำนวนและขนาดของเซลล์และส่วนหล่อเลี้ยง และการเพิ่มจำนวนการเปลี่ยนแปลงส่วนสัด ดังนี้

อายุ	น้ำหนักโดยเฉลี่ยในเด็กปกติ (กิโลกรัม)	ความยาวหรือส่วนสูงของร่างกาย โดยเฉลี่ยในเด็กปกติ (เซนติเมตร)
แรกเกิด	๓	๕๐
๕ - ๖ เดือน	๖ (๒ เท่าของน้ำหนักแรกเกิด)	๖๕
๑ ปี	๙ (๓ เท่าของน้ำหนักแรกเกิด)	๗๕
๑ ปี ๓ เดือน	๑๐	๗๗
๑ ปี ๖ เดือน	๑๐.๘	๘๐
๒ ปี	๑๒	๘๕

- **ความยาวของเส้นรอบศีรษะ** แสดงการเติบโตของสมอง วัดเหนือคิ้ว

แรกเกิด ยาวประมาณ ๓๕ เซนติเมตร

อายุ ๔ - ๕ เดือน กระหม่อมหลังปิดอย่างช้าไม่เกิน ๔ เดือน

อายุ ๑ ปี เส้นรอบศีรษะเพิ่มขึ้นอีกปีละ ๑ เซนติเมตร

อายุ ๑ ปีครึ่ง กระหม่อมหน้าปิดอย่างช้าไม่เกิน ๑ ปีครึ่ง

อายุ ๒ - ๕ ปี เส้นรอบศีรษะเพิ่มขึ้นอีกปีละ ๑ เซนติเมตร

- **ฟันน้ำนม**

เด็กเริ่มมีฟันขึ้นอายุ ๖ - ๘ เดือน และมีครบ ๒๐ ซี่ เมื่ออายุ ๒ ปี ๖ เดือน โดยฟันน้ำนมมีความสำคัญมาก ถ้าฟันน้ำนมแข็งแรง ฟันแท้ที่ขึ้นมาทดแทนจะไม่เกไม่ซ้อน การดูนมจากขวดทำให้เด็กฟันผุ วิธีการป้องกันคือให้เลิกนมมือนมดื่งเมื่อมีฟันขึ้น ทำความสะอาดฟันให้เด็กก่อนนอน หัดดื่มนมจากถ้วยเมื่ออายุ ๑ ปีขึ้นไป

๑.๓ การสร้างความผูกพัน ภูมิคุ้มกันทางจิตใจของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู

การสร้างความผูกพัน ภูมิคุ้มกันทางจิตใจของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู สำหรับเด็กแรกเกิด - ๒ ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างรากฐานชีวิตจิตใจของมนุษย์ นอกจากร่างกายและสมองจะเจริญเติบโตสูงสุดในช่วงนี้เด็กยังมีความรู้สึกรับรู้สัมผัสทั้งรูป รส กลิ่น เสียง กายสัมผัส และยังเลียนแบบอย่าง ตั้งแต่แรกเกิด เด็กเล็กๆ เรียนรู้จากประสบการณ์การเลี้ยงดูและภาวะแวดล้อมได้เร็ว และฝังลึกในจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดู ก่อให้เกิดจุดเริ่มต้นของความผูกพัน ซึ่งผู้ปกครองสามารถสร้างความรักความผูกพัน ผ่านทางการให้อาหาร การสัมผัสโอบกอด การสื่อสารพูดคุย การมอง และการพูดคุย เล่นหรือทำกิจกรรม

ร่วมกัน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยสร้างสายสัมพันธ์ให้แก่เด็ก ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ และพัฒนาทักษะทางสังคม การเลี้ยงดูเด็กวัยนี้หากผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูให้ความรักเอาใจใส่ อบรมเลี้ยงดูโดยเข้าใจ ดูแลอย่างใกล้ชิดให้มีความสมดุลกันทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาแล้ว เด็กก็จะเติบโตอย่างแข็งแรง ใฝ่รู้และใฝ่ดี พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตให้เป็นคนเก่ง คนดี อยู่อย่างมีความสุข และไม่ลืมที่จะเผื่อแผ่ความช่วยเหลือให้กับผู้อื่นในสังคมด้วย ผู้ปกครองควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาและเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างกัน ความมั่นคงทางใจ ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจ จะมีความสำคัญต่อชีวิตของเด็กมาก

๑.๔ พัฒนาการของเด็กแรกเกิด - ๒ ปี

เด็กแรกเกิด - ๒ ปี มีความเปลี่ยนแปลงด้านความสามารถในการทำหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ตั้งแต่ระดับง่ายจนยากขึ้น มีทักษะและปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ดังนี้

อายุ ๑ เดือน	สบตา จ้องหน้าแม่
อายุ ๒ เดือน	คุยอ้อแอ้ ยิ้ม ชันคอในท่าคว่ำ
อายุ ๓ เดือน	ชันคอได้ตรงเมื่ออุ้มนั่ง ส่งเสียงโต้ตอบ
อายุ ๔ เดือน	พยายามคว้าของเล่น หัวเราะเสียงดัง ชูคอตั้งขึ้นในท่าคว่ำ ยิ้มทักทาย แสดงอาการดีใจเมื่อเห็นสิ่งที่ตัวเองพอใจ
อายุ ๕ เดือน	สามารถคว้า พลิกคว่ำ พลิกหงาย
อายุ ๖ เดือน	คว้าของมือเดียว หันหาเสียงเรียกชื่อ ส่งเสียงโต้ตอบ
อายุ ๗ เดือน	นั่งทรงตัวได้เอง เปลี่ยนสลับมือถือของได้
อายุ ๘ เดือน	มองตามของตก กลัวคนแปลกหน้า
อายุ ๙ เดือน	เข้าใจเสียงห้าม เล่นจ๊ะเอ๋ ตบมือ นั่งได้มั่นคง คลานได้ ใช้นิ้วชี้ และนิ้วหัวแม่มือหยิบของชิ้นเล็กได้
อายุ ๑๐ เดือน	เหนียวตัว เกาะยืน เกาะเดิน ส่งเสียงต่างๆ เช่น หม่ำๆ จ๋า จ๊ะ
อายุ ๑๒ เดือน	ตั้งไข่ พุดได้เป็นคำ มีความหมาย เลียนเสียงพูด ทำท่าทาง ทำตามคำสั่งง่ายๆ ได้
อายุ ๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน	ลุกขึ้นยืนได้ด้วยตนเอง เดินโดยปล่อยแขนเป็นอิสระ เริ่มวิ่งและ เดินเร็วๆ ได้ เริ่มคุ้นเคยกับบุคคลอื่น ถอดเสื้อผ้าง่ายๆ ได้ ชี้อวัยวะ ของร่างกายได้ เลียนแบบการกระทำง่ายๆ ของผู้ใหญ่
อายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี	เดินขึ้นบันได มือข้างหนึ่งจับราวบันได อีกข้างหนึ่งจับผู้ใหญ่ ก้าวเท้า โดยมีสองเท้าอยู่ในขั้นเดียวกัน วิ่งและหยุดได้ทันที แสดงความกลัว เมื่อแยกจากคนใกล้ชิด ชอบเล่นของเล่นคนเดียว สนใจฟังนิทานง่ายๆ

๒. การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กแรกเกิด - ๒ ปี

การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กแรกเกิด - ๒ ปี มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง ผู้เลี้ยงดูจึงต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพอนามัย รวมถึงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค ไข้หวัด และป้องกันโรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้

๒.๑ การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กแรกเกิด - ๑ ปี

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๑.๑ การให้นมและอาหารตามวัย ๑) การให้นม เริ่มให้นมแม่ทันทีหลังคลอดภายในครึ่งชั่วโมง โดยให้นมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย ๖ เดือนเต็ม โดยไม่ต้องให้อาหารอื่น แม้แต่น้ำ ขณะให้นมแม่ ควรปฏิบัติดังนี้ (๑) ใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำสุกเช็ดรอบบริเวณเต้านม (๒) ส่งเสียงโต้ตอบหากลูกร้องหิวนม ให้ลูกรู้ว่ากำลังจะให้นมในไม่ช้า (๓) อุ้มลูกในท่าที่สบาย อยู่ในวงแขนแนบลำตัว ให้ปากลูกอยู่ในระดับพอดีกับหัวนมแม่ (๔) เปลี่ยนข้างให้นม หากน้ำนมไม่พอ (๕) อุ้มลูกพาดบ่าหลังให้นม เพื่อให้เธอ	๖ เดือนแรก เป็นระยะสำคัญสำหรับการสร้างรากฐานการเจริญเติบโตของสมอง นมแม่เป็นอาหารที่ดีที่สุด เพราะมีสารอาหารมากกว่า ๒๐๐ ชนิด มีสารช่วยสร้างเซลล์สมอง เส้นใยประสาทสมอง และจอประสาทตา มีภูมิคุ้มกันโรค ทำให้ลูกแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยบ่อย การให้อาหารอื่นเป็นการให้สิ่งแปลกปลอมแก่ทารก เพราะร่างกายยังไม่สามารถย่อยได้ อาจทำให้เกิดท้องร่วงหรือแพ้โปรตีนนมวัวได้ แม่ควรเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว ๖ เดือน และเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อไป ควบคู่กับอาหารตามวัยจนลูกอายุครบ ๒ ปี หรือนานกว่านั้น

กิจกรรม				ประโยชน์		
๒) การให้อาหาร เริ่มให้อาหารอื่นที่ไม่ใช่นม ตั้งแต่อายุ ๖ เดือนเป็นต้นไป โดยประกอบอาหารที่เหมาะสมกับความต้องการของวัยและถูกหลักโภชนาการ ดังตารางต่อไปนี้						
อายุ (เดือน)	ชนิดและปริมาณอาหาร					
	จำนวนมื้อ ต่อวัน	กลุ่มข้าว	กลุ่มเนื้อสัตว์	กลุ่มผัก	กลุ่มผลไม้	กลุ่มน้ำมัน
๖	๑	ข้าวบดละเอียด ๓ ช้อนกินข้าว	ไข่แดงสุกครึ่งฟอง หรือปลา ๑ ช้อนกินข้าว หรือ ตับบด ๑ ช้อนกินข้าว	ผักต้มเปื่อย บดละเอียด ครึ่งช้อนกินข้าว เช่น ตำลึง ฟักทอง	ผลไม้บด ๑ - ๒ ช้อน เช่น แก้วน้ำว่าวสุก หรือมะละกอสุก	ครึ่งช้อนชา
๗	๑	ข้าวบดละเอียด ๔ ช้อนกินข้าว	ไข่ต้มสุกครึ่งฟอง สลับกับตับบด ๑ ช้อนกินข้าว หรือเนื้อปลา หรือ เนื้อหมูหรือเนื้อไก่ ๑ ช้อนกินข้าว	ผักสุก ๑ ช้อนกินข้าว เช่น ผักหวาน ตำลึง ฟักทอง	ผลไม้สุก ๑ - ๒ ช้อน เช่น มะละกอสุก หรือมะม่วงสุก	ครึ่งช้อนชา
๘ - ๙	๒	ข้าวสายนึ่ง บดหยาบ ๔ ช้อนกินข้าว ต่อมือ	ไข่ต้มสุกครึ่งฟอง สลับกับตับบด ๑ ช้อนกินข้าว หรือ เนื้อปลา หรือเนื้อหมู หรือเนื้อไก่ ๑ ช้อนกินข้าวต่อมือ	ผักสุก ๑ ช้อนกินข้าว ต่อมือ เช่น ผักหวาน ตำลึง ฟักทอง ผักกาดขาว แครอท	ผลไม้สุก ๒ - ๓ ช้อน ต่อมือ เช่น มะละกอสุก ๓ ช้อน หรือ แก้วน้ำว่าวสุก ๑ ผล	ครึ่งช้อนชา ต่อมือ
๑๐ - ๑๒	๓	ข้าวสายนึ่ง บดหยาบ ๔ ช้อนกินข้าว ต่อมือ	ไข่ต้มสุกครึ่งฟอง สลับกับตับบด ๑ ช้อนกินข้าว หรือ เนื้อปลา หรือเนื้อหมู หรือเนื้อไก่ ๑ ช้อนกินข้าวต่อมือ	ผักสุก ๑ ๑/๒ ช้อนกินข้าวต่อมือ เช่น ผักหวาน ตำลึง ฟักทอง ผักกาดขาว แครอท	ผลไม้สุก ๓ - ๔ ช้อน ต่อมือ เช่น มะม่วงสุก ๔ ช้อน หรือส้ม ๑ ผล	ครึ่งช้อนชา ต่อมือ

แนวทางการจัดอาหาร

๑. เริ่มให้อาหารทีละอย่างและครั้งละน้อยๆ เมื่อเด็กกินได้ และไม่มีปัญหาการแพ้อาหาร จึงค่อยๆ เพิ่มปริมาณจนได้ตามที่แนะนำ

๒. จัดอาหารแต่ละกลุ่มให้มีความหลากหลายเพื่อสร้างความคุ้นเคย

๓. อาหารในช่วงอายุ ๗ เดือนขึ้นไป ไม่ต้องบดละเอียด เพิ่มความหยาบมากขึ้นตามอายุ เพื่อฝึกการเคี้ยวอาหาร

๔. ไม่ควรปรุงอาหารรสจัด ควรให้อาหารรสธรรมชาติ

๕. วัตถุดิบและภาชนะที่ใช้ปรุงอาหารและใส่อาหาร ต้องสะอาดและปลอดภัย

แนวทางการจัดอาหาร

- เริ่มให้อาหารทีละอย่างและครั้งละน้อยๆ เมื่อเด็กกินได้ และไม่มีปัญหาการแพ้อาหาร จึงค่อยๆ เพิ่มปริมาณจนได้ตามที่แนะนำ
- จัดอาหารแต่ละกลุ่มให้มีความหลากหลายเพื่อสร้างความคุ้นเคย
- อาหารในช่วงอายุ ๗ เดือนขึ้นไป ไม่ต้องบดละเอียด เพิ่มความหยาบมากขึ้นตามอายุ เพื่อฝึกการเคี้ยวอาหาร
- ไม่ควรปรุงอาหารรสจัด ควรให้อาหารรสธรรมชาติ
- วัตถุดิบและภาชนะที่ใช้ปรุงอาหารและใส่อาหาร ต้องสะอาดและปลอดภัย

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๑.๒ การดูแลสุขภาพ ทารกแรกเกิดยังมีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ จึงต้องการสภาพแวดล้อมที่สะอาด ๑) การทำความสะอาดร่างกาย (๑) หลังการขับถ่ายทุกครั้งควรเปลี่ยนผ้าอ้อม ทำความสะอาดด้วยสำลีชุบน้ำ เช็ดให้สะอาด การเช็ดอวัยวะเพศของเด็กหญิง ควรเช็ดจากด้านหน้าลงปาด้านหลัง สำหรับเด็กผู้ชาย ควรขยับหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศล้างทำความสะอาด (๒) ควรอาบน้ำให้เด็กอย่างน้อยวันละ ๒ ครั้ง ตามเวลาเป็นประจำ น้ำไม่ควรร้อนหรือเย็นจนเกินไป ขณะอาบน้ำควรพูดคุยให้เด็กรู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกาย (๓) ควรทำความสะอาดสะดือเด็กแรกเกิด ประมาณ ๑ - ๒ สัปดาห์ หรือจนกว่าสะดือจะหลุด โดยใช้สำลีเช็ดรอบๆ สะดือให้แห้ง แล้วใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดขอบและก้นสะดือให้ทั่ว (๔) ทำความสะอาดตา หู และจมูก โดยใช้สำลีหรือผ้านุ่มที่สะอาดชุบน้ำสะอาดเช็ดเบาๆ (๕) ตัดเล็บมือให้สั้นอยู่เสมอ ๒) การดูแลช่องปากและฟัน (๑) หลัง ๖ เดือน ถ้าไม่สามารถให้นมแม่ต่อได้ ควรเลือกนมจืดให้เด็ก ไม่ให้เด็กดูดขวดนมจนหลั่คาขวด ไม่นำของหวานทุกชนิดใส่ขวดนม และเลิกให้ขวดนมเมื่ออายุ ๑ - ๑ ๑/๒ ปี (๒) เมื่ออายุ ๖ เดือน เด็กเริ่มมีฟันขึ้นแล้ว แปรงฟันลูกให้สะอาดด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์วันละ ๒ ครั้ง เช้าและก่อนนอน (๓) เด็กอายุ ๖ เดือน ควรเริ่มให้อาหาร ๑ มื้อ และเพิ่มเป็น ๓ มื้อเมื่ออายุ ๑ ปี อาหารระหว่างมื้อควรเป็นนมจืดและผลไม้ (๔) พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเปิดริมฝีปากดูฟันเด็กเดือนละครั้ง ถ้าพบฟันมีรอบขาวขุ่นบริเวณคอฟัน ให้รีบพาไปพบทันตบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อทาฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุ วิธีแปรงฟัน ใช้แปรงสีฟันและยาสีฟันเป็นจุดเล็กๆ ให้เด็กนอนหงายตักหน้าไปทางเดียวกับผู้แปรง ใช้นิ้วมือแหวกกระพุ้งแก้มเพื่อให้มองเห็นฟันที่จะแปรงชัดเจน วางขนแปรงตั้งฉากกับตัวฟัน ขยับไปมาสั้นๆ ให้ทั่วทุกซี่ ถ้าเด็กยังบ้วนน้ำไม่ได้ ให้ใช้ผ้าสะอาดเช็ดฟองยาสีฟันออก เมื่อแปรงสะอาดแล้วจะไม่พบคราบเหนียวสีขาวอมเหลืองติดอยู่ที่ฟัน	- เพื่อให้เด็กเติบโตมีสุขภาพแข็งแรง - เพื่อไม่ให้สิ่งสกปรกย้อนกลับ - เพื่อป้องกันการหมักหมมและติดเชื้อ - เพื่อให้เด็กเรียนรู้ว่าเวลาไหนต้องทำอะไร และทำให้เด็กรู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกาย - เพื่อไม่ให้สะดือแฉะ สะดือจะได้หลุดเร็วขึ้น - ทารกจะสบายตัว สดชื่น - เล็บมือจะไม่ขีดข่วนหน้าและเนื้อตัวทารก - ฟันน้ำนมมีความสำคัญต่อสุขภาพของเด็ก ถ้าไม่ดูแลให้ดีจะเกิดฟันผุได้ง่าย ถ้าฟันผุลุกลามเด็กจะปวดฟัน นอนไม่หลับ ไม่สามารถรับประทานอาหารได้ ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก

กิจกรรม	ประโยชน์
๓) การดูแลของใช้สำหรับเด็ก (๑) ควรแยกซักเสื้อผ้าของเด็ก โดยใช้ผงซักฟอกชนิดอ่อนหรือน้ำยาซักผ้าเด็ก (๒) ทำความสะอาดเบาะที่นอนเป็นประจำ เปลี่ยนผ้าปูที่นอนทุกครั้งที่เด็กทำปื้อน ซักให้สะอาด และตากให้แห้ง (๓) ตรวจสอบของเล่นไม่ให้มีชิ้นส่วนแตกหักเสียหาย ไม่มีส่วนแหลมคม หรือกะเทาะหลุด ๔) การพาเด็กไปรับการตรวจสุขภาพและฉีดวัคซีนป้องกันโรค ต้องพาเด็กไปตรวจสุขภาพและรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคเป็นระยะๆ ตามกำหนด	- เพื่อสุขอนามัยและความปลอดภัยของทารก - เพื่อสุขภาพและความปลอดภัยของทารก

กำหนดการรับวัคซีนของเด็กแรกเกิด - ๑ ปี

ตามแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข

อายุ	วัคซีนที่ให้	ข้อแนะนำ
แรกเกิด	บีซีจี (BCG)	ฉีดให้เด็กก่อนออกจากโรงพยาบาล
	ตับอักเสบบี (HB1)	HB1 ควรให้เร็วที่สุดภายใน ๒๔ ชั่วโมงหลังเกิด
๒ เดือน	คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก (DTP) (๑) ตับอักเสบบี (๑) โปลิโอ (๑)	-
๔ เดือน	คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก (DTP) (๒) ตับอักเสบบี (๒) โปลิโอ (๒)	-
๖ เดือน	คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก (DTP) (๓) ตับอักเสบบี (๓) โปลิโอ (๓)	-
๙ เดือน	หัด หัดเยอรมัน คางทูม (MMR) (๑)	หากไม่ได้ฉีดเมื่ออายุ ๙ เดือน ให้รีบติดตามฉีดให้เร็วที่สุด

คำย่อ : BCG = Bacillus Calmette Guerin; DTP = Diphtheri and Tetanus Toxoids, and Pertussis; HB = Hepatitis B; MMR = Measles, Mumps, and Rubella

หมายเหตุ :

- หากพบว่าเด็กไม่สามารถรับวัคซีนตามกำหนดเวลาให้เด็กได้รับวัคซีนทันที
- วัคซีนที่ต้องให้มากกว่า ๑ ครั้ง หากเด็กเคยได้รับวัคซีนมาบ้างแล้ว และไม่ได้รับวัคซีนครั้งต่อไปตามกำหนดเวลานัด ให้ฉีดวัคซีนครั้งต่อไปนั้นได้ทันที โดยไม่ต้องเริ่มต้นครั้งที่ ๑ ใหม่
- หากมีหลักฐานบันทึกว่าเคยได้รับวัคซีน BCG มาก่อน ไม่จำเป็นต้องให้ซ้ำ แม้จะไม่มีแผลเป็นบริเวณที่ได้รับวัคซีน

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๑.๓ การพักผ่อนนอนหลับ เด็กแรกเกิดมีเวลาตื่นและเวลานอนไม่แน่นอน ร่างกาย โดยเฉพาะสมอง ต้องใช้เวลาในการปรับตัวและเรียนรู้ความแตกต่างของช่วงกลางวันและกลางคืน ใน ๒ - ๓ เดือนแรก เด็กจะตื่นทุก ๓ - ๔ ชั่วโมง เพื่อดูนมและมักนอนหลับอึด มีช่วงเวลาดึ้นมาเล่นไม่กี่ชั่วโมง การนอนจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเด็ก เด็กควรได้นอนอย่างมีความสุขและปลอดภัย โดยให้นอนกลางแจ้งในที่ที่อากาศถ่ายเท ไม่มีเสียงรบกวน ที่นอนต้องสะอาด เด็กตั้งแต่อายุประมาณ ๔ เดือนเป็นต้นไป จะค่อยๆ นอนกลางคืนนานขึ้น ส่วนมากจะนอนยาวตลอดคืน โดยไม่ตื่นกลางดึก เมื่ออายุ ๙ เดือน - ๑ ปี ความต้องการนอนของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันบ้าง โดยเฉลี่ยจะแบ่งตามช่วงอายุและช่วงเวลานอนได้ดังนี้	เพื่อสุขภาพที่ดีของทารก

อายุ	เวลานอนหลับ (ชั่วโมง/วัน)	ลักษณะการนอน
แรกเกิด - ๒ เดือน	๑๖ - ๑๘	หลับช่วงสั้นๆ หลายรอบ
๒ - ๑๐ เดือน	๑๔ - ๑๖	นอน ๒ - ๓ ช่วง ทั้งกลางวันและกลางคืน กลางคืนจะนอนในช่วงยาวขึ้น จนหลับได้ตลอดคืน
๑๐ - ๑๒ เดือน	๑๔ - ๑๖	
ท่านอนที่เหมาะสม ควรให้เด็กนอนตะแคงหรือนอนหงาย ไม่ควรรนอนคว่ำ เพราะจะทำให้เด็กอึดอัด หายใจไม่สะดวก และที่นอนต้องไม่นิ่มจนเกินไป เพื่อความปลอดภัยของทารก		

๒.๒ การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กช่วงอายุ ๑ - ๒ ปี

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๒.๑ การให้นมและอาหารตามวัย เด็กต้องการพลังงานและสารอาหารมากกว่าผู้ใหญ่ แต่เด็กวัยนี้ไม่สนใจอาหารและไม่เจริญอาหารเหมือนวัยทารก เพราะสนใจสำรวจสิ่งแวดล้อมและการเล่นมากกว่า เด็กเริ่มเลือกอาหาร เพราะชอบหรือไม่ชอบอาหารบางอย่าง เด็กบางคนอาจจะมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน ควรสร้างสุขนิสัยในการรับประทานอาหารอย่างจริงจังในระยะนี้ เพราะเด็กอยู่ในวัยเจริญเติบโต การให้อาหารเด็กอย่างไม่เหมาะสมหรือไม่ครบทั้ง ๕ หมู่ จะทำให้การเจริญเติบโตหยุดชะงัก มีระดับสติปัญญาไม่ดีเท่าที่ควร และเจ็บป่วยบ่อย เด็กควรได้รับประทานอาหารหลักครบทั้ง ๕ หมู่ ในแต่ละหมู่ควรรับประทานอาหารให้หลากหลายชนิด วันละ ๓ มื้อ และดื่มนมเป็นอาหารเสริม	- เพื่อนำไปสร้างเนื้อเยื่อของสมอง กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกาย - สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

กิจกรรม		ประโยชน์
๑) ปริมาณอาหารที่เด็กควรได้รับในแต่ละวัน		
อาหาร	ปริมาณอาหาร เด็กอายุ ๑ - ๒ ปี	คำแนะนำเพิ่มเติม
นม	๒ แก้ว	นมสด หรือนมผง หรือโยเกิร์ต นมสด ๑ แก้ว = โยเกิร์ต (๑๕๐ กรัม หรือ ๑ ๑/๒ ถ้วย)
เนื้อสัตว์	๓ ช้อนกินข้าว	ควรทำให้สุก หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ สะดวกในการเคี้ยว และสลับกับการให้ปลา ไข่ เลือดหมู ไก่ เป็ด ตับ อาหารทะเล ปลาตัวเล็ก กุ้งฝอย เต้าหู้
ข้าวสุก หรือก๋วยเตี๋ยว หรือขนมจีน	๓ ทัพพี	ข้าวสุก (หุงไม่เช็ดน้ำหรือนึ่ง) ข้าวเหนียวหนึ่ง ขนมนึ่ง ก๋วยเตี๋ยว ขนมนึ่ง ผักกาด มัน สลับผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน
ผักใบเขียว	๒ ทัพพี	ควรเป็นผักสีเขียวเข้มหรือสีเหลืองส้ม และผักอื่นๆ สลับผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน
ผลไม้ตามฤดูกาล	๓ ส่วน	ผลไม้สดตามฤดูกาล ล้างให้สะอาดก่อนให้เด็กรับประทานอาหาร (๑ ส่วนของผลไม้แต่ละชนิดไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับขนาด เช่น กล้วยน้ำว่า ๑ ผล ส้มเขียวหวาน ๒ ผลกลาง เงาะ ๔ ผล ฝรั่งครึ่งผล มะม่วงสุกครึ่งผล มะละกอสุก ๖ ชิ้นพองคำ สับปะรด ๖ ชิ้นพอดีคำ)
น้ำมัน กะทิ	น้อยกว่า ๓ ช้อนชา	ไม่ควรได้รับมากเกินไป เพราะจะทำให้อ้วนได้
น้ำตาล	น้อยกว่า ๒ ช้อนชา	ไม่ควรได้รับมากเกินไป อาจทำให้ฟันผุหรืออ้วน และฟันผุได้ จึงไม่ควรให้รับประทานขนมและเครื่องดื่มที่มีรสหวานจัด เช่น ลูกอม เยลลี่ น้ำหวาน น้ำอัดลม
๒) การให้อาหารแก่เด็กต้องคำนึงถึงหลักโภชนาการ ดังนี้ (๑) ให้เด็กได้รับประทานอาหารหลักครบ ๕ หมู่ทุกวัน ในสัดส่วนที่เหมาะสม และมีการเตรียมที่สะอาด ปลอดภัย (๒) ให้ร่างกายได้รับไขมันขนาดพอเหมาะ คือ ประมาณ ๓๐% ของพลังงานทั้งหมด เด็กควรได้รับน้ำมันพืช ไขมันจากเนื้อสัตว์ และนม ประมาณ ๒ - ๔ แก้ว และควรเลือกใช้น้ำมันที่ให้กรดไขมันจำเป็น ที่ร่างกายสร้างเองไม่ได้ ได้แก่ น้ำมันถั่วเหลือง น้ำมันดอกคำฝอย น้ำมันข้าวโพด และน้ำมันจากปลาทะเล รับประทานไข่ได้วันละ ๑ ฟอง โดยไม่เกิดปัญหาคอเลสเตอรอลสูง ยกเว้นครอบครัวที่มีภาวะเสี่ยงทางพันธุกรรม (๓) ให้รับประทานน้ำตาลแต่พอควร การรับประทานน้ำตาลทรายที่ใสในอาหาร ขนม และเครื่องดื่มมากเกินไป จะทำให้เกิดโทษ เช่น ฟันผุ และยังเป็นสาเหตุให้มีการสร้างไขมันไตรกลีเซอไรด์เพิ่มขึ้น เสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจขาดเลือดและโรคเบาหวานในอนาคต ควรรับประทานอาหารคาร์โบไฮเดรตประเภทธัญพืชและแป้ง ซึ่งเมื่อย่อยแล้วจะกลายเป็นน้ำตาล ร่างกายนำมาใช้เป็นพลังงานได้ดี		

กิจกรรม	ประโยชน์
(๔) ให้รับประทานอาหารที่ให้ใยอาหารเป็นประจำ อาหารที่ให้ใยอาหารมีส่วนของพืชที่น้ำย่อยในลำไส้มนุษย์ย่อยไม่ได้ คงเหลือให้ขับถ่ายออกมา ได้แก่ ผัก ผลไม้ ข้าว และแป้ง ซึ่งเป็นคาร์โบไฮเดรตชนิดโมเลกุลเชิงซ้อน ใยอาหารเหล่านี้จะทำให้เพิ่มปริมาณอุจจาระในลำไส้ กระตุ้นให้มีการขับถ่ายอย่างสม่ำเสมอ เป็นการลดโอกาสที่สารพิษต่างๆ จะสัมผัสกับผนังลำไส้ และลดภาวะไตรกลีเซอไรด์ในเลือดสูง และสามารถลดความเสี่ยงต่อการเกิดท้องผูกเป็นประจำ ซึ่งนำไปสู่โรคลำไส้โป่งพอง ริดสีดวงทวาร และมะเร็งบางชนิด (๕) ให้เด็กรับประทานอาหารธรรมชาติ ควรใช้เกลือหรืออาหารที่มีโซเดียมสูงน้อยลง เพราะอาหารรสเค็มจะทำให้เด็กมีโอกาสเป็นโรคความดันโลหิตสูงได้ อาหารเหล่านี้ ได้แก่ น้ำปลา ซีอิ๊ว กะปิ ปลา ร้า เต้าเจี้ยว ผักดอง ไข่เค็ม ปลาเค็ม รวมถึงน้ำและเครื่องดื่มบางชนิดที่มีโซเดียมสูง ซึ่งก็ต้องระมัดระวังด้วย (๖) ให้อาหารที่มีส่วนป้องกันโรคมะเร็ง ได้แก่ การเพิ่มผักและผลไม้ให้มากขึ้น ละเว้นอาหารที่ไหม้เกรียม อาหารที่มีความชื้นจนเกิดเชื้อรา จำกัดปริมาณไขมัน โดยเฉพาะที่มาจากสัตว์ และไขมันที่มีกรดไขมันอิ่มตัว เช่น น้ำมันปาล์ม กะทิ และน้ำมันปาล์ม ควรหลีกเลี่ยงอาหารที่ใส่สีและสารเคมี ๓) การตอบสนองที่ควรทำ (๑) อายุ ๑ ปี ๖ เดือน (๑.๑) ถ้าเด็กรับประทานนมแม่ได้ ควรให้รับประทานต่อไป แต่เด็กที่รับประทานนมผสม ควรเปลี่ยนการดูดนมจากขวด เป็นการดื่มจากแก้วแทน และควรงดนมผสมมื่อเด็ก (๑.๒) ฝึกรับประทานอาหารเอง มีช้อนและถ้วยใส่อาหารที่ไม่หกหรือแตกง่ายให้เด็ก ๑ ชุด นั่งรับประทานเป็นที่ประจำ (๑.๓) ให้เห็นการรับประทานอาหารของผู้อื่น เพื่อเป็นแบบอย่างและเลียนแบบ (๒) อายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี (๒.๑) ให้รับประทานเองเพิ่มขึ้น จนรับประทานเองทั้งหมด โดยการตัดอาหารให้เป็นชิ้นพอดีคำ ทำให้อ่อนนุ่มหรือเคี้ยวง่าย ไม่ติดคอ (๒.๒) ตักให้ทีละส่วน แล้วค่อยเติมให้จนอิ่ม (๒.๓) ดื่มนมจากถ้วย หรือใช้หลอดดูดจากกล่อง (๓) อายุ ๒ ปี - ๓ ปี (๓.๑) จัดให้รับประทานอาหารเป็นที่และเป็นเวลา (๓.๒) ให้มีโอกาสรับประทานอาหารร่วมกับเด็กอื่นๆ และสมาชิกในครอบครัว (๓.๓) ไม่ควรใช้อาหารหรือขนมเป็นรางวัล (๓.๔) ไม่ควรบังคับหรือขู่ให้เด็กรับประทานอาหาร	- ฝึกความสามารถในการใช้สายตาและมือประสานกัน

กิจกรรม	ประโยชน์
(๓.๕) ควรชมเชยและสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายในระหว่าง การรับประทานอาหาร ควรมีการพูดคุยพอสมควร ไม่ควรดูโทรทัศน์ระหว่าง รับประทานอาหาร	
๒.๒.๒ การดูแลสุขภาพ ๑) การรักษาสุขอนามัย (๑) สอนเด็กล้างมือก่อนรับประทานอาหาร และหลังการขับถ่าย ทุกครั้ง (๒) อาบน้ำให้เด็กอย่างน้อยวันละ ๒ ครั้ง (๓) สระผมเด็กอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ - ๒ ครั้ง ด้วยยาสระผม (๔) ตัดเล็บมือเล็บเท้าของเด็กให้สั้น (๕) นำผ้าห่ม ที่นอน หมอน มุ้ง ออกผึ่งแดดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง (๖) ล้างมือและของใช้ก่อนทำอาหารให้เด็ก ๒) การดูแลฟัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมักไม่ให้ความสำคัญกับฟันน้ำนม เพราะ ถือว่าเป็นฟันที่ชั่วคราว อีกไม่นานก็มีฟันแท้ไว้ใช้ต่อไป จากทัศนคตินี้ ทำให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูละเลยการดูแลฟันน้ำนม ทัศนคติเกี่ยวกับฟัน ที่พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กควรทราบ คือ - พ่อแม่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการทำให้ฟันลูกดีได้ตลอดชีวิต - โรคฟันผุป้องกันได้ โรคฟันผุและโรคเหงือกอักเสบไม่ได้ เกิดจากกรรมพันธุ์ - เด็กสามารถมีฟันดีได้ตลอดชีวิต ถ้ารู้จักวิธีป้องกันและรักษา เมื่อเด็กอายุประมาณ ๒ ปี ๖ เดือน เด็กจะมีฟันน้ำนมครบ ๒๐ ซี่ (๑) การแปรงฟันให้เด็ก เมื่อเด็กมีฟันขึ้น ควรเปลี่ยนมาใช้แปรงสีฟัน โดยผู้ใหญ่แปรง ให้ก่อน อายุ ๒ - ๓ ปี อาจให้เด็กลองแปรงเอง แต่การทำความสะอาดฟัน ผู้ใหญ่ยังต้องทำให้ เพราะจากการศึกษาพบว่า ความสามารถในการใช้สายตา และมือประสานงานกันได้อย่างดีในการแปรงฟันนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู ต้องช่วยแปรงส่วนที่เด็กยังแปรงไม่สะอาด จนกระทั่งเด็กอายุ ๗ - ๘ ปี จะสามารถแปรงสะอาดได้เอง (๒) วิธีแปรงฟันให้เด็ก ให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูนั่งกับฟัน และให้เด็กนอน โดย ศีรษะอยู่บนตัก หันหน้าไปทางทิศเดียวกันทั้งผู้แปรงและเด็ก โดยใช้แปรงนุ่มๆ หน้าตัดเรียบ ความยาวของหัวแปรงควรครอบคลุมฟันประมาณ ๓ ซี่ แล้วแปรง โดยขยับไป - มาสั้นๆ ในแนวนอนประมาณ ๑๐ ครั้งต่อฟันทุก ๓ ซี่ โดยให้ ขนแปรงตั้งฉากกับผิวฟัน	- เพื่อฝึกสุขนิสัยที่ดีให้กับเด็ก - ฟันน้ำนมช่วยในการบดเคี้ยวอาหาร - ฟันน้ำนมช่วยในการออกเสียงให้เด็กฝึกพูด ชัดเจน - ฟันน้ำนมช่วยให้ใบหน้าสวยงาม และเป็นตัวกำหนด ตำแหน่งให้ฟันแท้ขึ้นมาในช่องปากอย่างเป็น ระเบียบ - ช่วยให้ขากรรไกรเจริญเติบโตอย่างปกติ - ป้องกันการเกิดฟันซ้อนฟันเก - เพื่อดูแลสุขภาพเหงือกและฟัน - เพื่อให้เด็กมีความรู้สึที่ดีกับการทำความสะอาด ฟัน

กิจกรรม	ประโยชน์
(๓) การตรวจฟันเด็ก การตรวจสุขภาพภายในช่องปากของเด็กอย่างสม่ำเสมอ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ละเลยไม่ได้ วิธีตรวจฟันเด็กทำได้โดยให้เด็กอ้าปากหันหน้าไปทางที่มีแสงสว่างเพียงพอ ตรวจดูด้วยตาเปล่าให้ทั่วทุกซี่ ทุกด้าน โดยปกติ ฟันน้ำนมจะมีสีขาวเหมือนนมสด หากฟันน้ำนมผุ จะเห็นเป็นจุดหรือร่องสีดำหรือเห็นสีขาวขุ่นบนตัวฟันจนเป็นรูผุเห็นได้ชัดเจน หากตรวจพบความเปลี่ยนแปลงของฟันเหล่านี้ ให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูพาไปพบทันตแพทย์ เพื่อจะได้ไม่สูญเสียฟันน้ำนมไปก่อนเวลาอันควร (๔) การเลี้ยงเด็กอย่างถูกวิธี ให้ฟันดีมีอนามัย (๔.๑) พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรทำความสะอาดฟันให้เด็ก หลังอาหารและก่อนนอน (๔.๒) ให้เด็กดื่มน้ำตามหลังการดื่มนมและรับประทานอาหารทุกครั้ง (๔.๓) ไม่ควรเติมน้ำตาลลงในนมให้เด็กดื่ม (๔.๔) ฝึกให้เด็กดื่มนมผสมจากแก้วหรือใช้หลอดดูดจากกล่อง แทนการดูดจากขวด (๔.๕) ให้อาหารที่มีคุณค่าและเหมาะสม ไม่ควรให้เด็กอมท็อฟฟี่หรือรับประทานขนมหวานบ่อยๆ (๔.๖) เริ่มฝึกให้เด็กรู้จักการแปรงฟัน บ้วนปาก (๔.๗) ไม่ให้หลับโดยอมจุกนมหรือขนม (๔.๘) เสริมฟลูออไรด์ให้เด็กตั้งแต่อายุ ๖ เดือน - ๑๒ ปี เพื่อให้เนื้อฟันแข็งแรง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่มีระดับฟลูออไรด์ในน้ำดื่มสูงพอ	- เพื่อป้องกันปัญหาฟันผุ
๒.๒.๓ การพักผ่อนนอนหลับ การนอนของเด็กวัย ๑ - ๒ ปี วัยนี้ต้องการนอนหลับวันละประมาณ ๑๑ - ๑๓ ชั่วโมง โดยนอนกลางวัน วันละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๒ - ๓ ชั่วโมง แต่หลังอายุ ๑๘ เดือน จะลดการนอนกลางวันเหลือวันละ ๑ ครั้ง การนอนหลับขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพัฒนาการและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่เด็กมีความรู้สึกกังวลกับการแยกจากผู้เลี้ยงดู (Separation Anxiety) จึงทำให้เด็กอาจเกิดปัญหาไม่ยอมเข้านอนหรือการตื่นกลางคืน ซึ่งอาจใช้หมอนหรือผ้าห่มที่เด็กชอบ เพื่อลดความวิตกกังวลของเด็กต่อการแยกจากผู้เลี้ยงดูในขณะนอนหลับ ควรฝึกให้เด็กนอนตลอดคืน โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรเตรียมตัวเด็กก่อนเข้านอน โดยใช้เวลา ๑๕ - ๒๐ นาที ทำกิจกรรมเบาๆ เช่น ฟังนิทานก่อนนอน ดูรูปภาพ หรือให้เด็กสวดมนต์ก่อนเข้านอนเป็นเวลา และอาจช่วยร้องเพลงกล่อมเบาๆ ทำจนเป็นกิจวัตรสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กเกิดความเคยชิน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูไม่ควรให้เด็กมีกิจกรรมที่ตื่นเต้นก่อนนอน เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ฟูดุเสียงดัง หากเด็กถูกบังคับให้นอน เด็กจะเกิดอารมณ์เครียด	

กิจกรรม	ประโยชน์
และมักจะโยเยเรียกร้องให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ก่อนจึงจะยอมนอน แต่พฤติกรรมเช่นนี้เป็นอยู่ไม่นาน และจะน้อยลงเมื่อพ้นอายุ ๔ ปี จึงจะยินยอมโดยดี และจะหลับง่ายขึ้น	
๒.๒.๔ การขับถ่าย เมื่อสภาพร่างกายของเด็กพร้อม เด็กอายุ ๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี จะเริ่มควบคุมการขับถ่ายอุจจาระได้เมื่ออายุ ๓ ปี จึงจะสามารถควบคุมการขับถ่ายปัสสาวะในเวลากลางวัน ส่วนการควบคุมปัสสาวะในเวลากลางคืน เด็กส่วนใหญ่จะทำได้เมื่ออายุประมาณ ๔ - ๕ ปี การฝึกการขับถ่าย ไม่ควรดุ บังคับ และควรชมเชยเมื่อเด็กทำได้ เด็กจะควบคุมการถ่ายอุจจาระได้ก่อนการควบคุมการถ่ายปัสสาวะ	
๒.๒.๕ การตรวจสุขภาพและการรับวัคซีน ในการเลี้ยงดูเด็กนั้น ถึงแม่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะระวังรักษาความสะอาดอย่างดีแล้วก็ตาม เด็กก็อาจติดเชื้อโรคต่างๆ ได้ เนื่องจากเด็กยังไม่มีภูมิคุ้มกันต้านทานโรค และเชื้อโรคต่างๆ เหล่านี้ ก็อาจปะปนอยู่ในอากาศ อาหาร นม น้ำดื่ม หรือแพร่กระจายจากคนที่อยู่ใกล้ชิด จึงทำให้เด็กเจ็บป่วย บางครั้งรุนแรงถึงพิการหรือเสียชีวิตได้ แต่โรคติดเชื้อบางอย่างสามารถป้องกันได้ด้วยการให้วัคซีนสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคเป็นระยะตามกำหนด ตั้งแต่แรกเกิด - อายุ ๑๒ ปี แม้เด็กจะสบายดี ไม่มีอาการเจ็บป่วยแต่มีความจำเป็นที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก ต้องให้เด็กได้รับวัคซีนตามกำหนด	เพื่อป้องกันการติดเชื้อในเด็ก

</

๓. การส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอายุแรกเกิด - ๒ ปี

กิจกรรม	สื่อ	ประโยชน์
๒ - ๔ เดือน ๑. ร้องเพลง พูดคุยโต้ตอบกับเด็กด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม ๒. วางของเล่นที่อ่อนนุ่ม สีสด ขาว - ดำ และแดง วางไว้ข้างตัวเด็ก ๓. เล่นกับเด็ก เช่น เกมจ๊ะเอ๋ ๔. เขย่าของเล่นที่มีเสียงหรือเมื่อบีบมีเสียงให้เด็กสนใจ ๕. อุ้มเด็กให้มองกระจก ๖. ให้เด็กหยิบสิ่งของต่างๆ ด้วยมือ ๗. เล่นกับเด็กโดยชูของเล่นให้เด็กไขว่คว้า ๘. แขนวของเล่นที่มีสีสดใสและมีเสียงไว้ให้ดู ในระยะ ๘ - ๑๐ นิ้ว	- ของเล่นที่ทำด้วยผ้า - เกมจ๊ะเอ๋ หน้ากาก - ของเล่นที่มีเสียง - กระจกเงา - ของเล่นหลากหลายชนิด ที่มีสีขาว - ดำ - ของเล่นแขวน โมบาย	กระตุ้นการใช้สายตากับการใช้มือให้สัมพันธ์กันดีขึ้น ฝึกการฟังเสียง การสัมผัส
๔ - ๖ เดือน ๑. หาสถานที่โล่งให้เด็กเคลื่อนไหว ๒. ของเล่นสีสดใส มีเสียงเมื่อเขย่า ให้เด็กหยิบจับและคืบไปหา ชมเขยเมื่อเด็กทำได้ พูดคุยกับเด็กด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล ๓. กระตุ้นให้เด็กหัวเราะ พูดคุย ทำเสียงสูงๆ ต่ำๆ โดยทำสีหน้าแตกต่างกัน ๔. ร้องเพลงหรือเปิดเพลงให้เด็กฟัง ๕. ปลอ่ยให้เด็กได้คลาน นั่งเล่นเอง โดยมีผู้เลี้ยงดูคอยระวังอยู่ข้างหลัง ๖. กลิ้งของเล่นให้เด็กมองตาม ๗. ให้เด็กเล่นถ่ายของจากมือหนึ่งไปอีกมือหนึ่ง ๘. เล่นของเล่นที่มีพื้นผิวหลากหลาย ๙. เล่นเกมจ้ำจี้ แมงมุ่ม ตบมือ ฯลฯ ๑๐. เล่นของเล่นลอยน้ำ ๑๑. เล่นปู้ไต่	- ของเล่นที่มีเสียงกริ่งกริ่ง - เทปเพลง - ของเล่นที่รูปทรงกลิ้งได้ เช่น ลูกบอล - ของเล่นที่มีพื้นผิวแตกต่างกัน - ของเล่นที่ลอยน้ำได้	ฝึกการใช้มือและนิ้วมือ การสัมผัส การสังเกต การฟังเสียง
๖ - ๙ เดือน ๑. อุ้มน้อยลง ให้เด็กนั่งเล่น คลาน หยิบจับของด้วยตนเอง ๒. ให้โอกาสเด็กช่วยเหลือตนเอง ๓. พาเด็กออกเดินนอกบ้าน ชี้ชวนให้เด็กรู้จักชื่อ สิ่งต่างๆ รอบตัว ๔. บอกชื่อสิ่งต่างๆ ด้วยคำพูดสั้นๆ ๕. ของเล่นประเภทเคาะ เขย่า ของเล่นหยิบเข้า - ออก จากกล่องได้		ฝึกการสังเกต การฟังเสียง การเคลื่อนไหว การใช้มือและนิ้วมือให้คล่องแคล่ว

กิจกรรม	สื่อ	ประโยชน์
๖. เปิดเพลงให้เด็กโยกตัวตามจังหวะดนตรี ๗. ชวนเด็กเล่นจับปูด้า ชวนหาของที่กลิ้งล้บตา ๘. ให้อย่างหรือผักผลไม้ชิ้นโตๆ สำหรับกัด ๙. เล่นซ่อนหา ๑๐. เล่นกับเงาตัวเองในกระจก ๑๑. อ่านหนังสือให้เด็กฟัง ๑๒. ดูรูปภาพสิ่งของที่คุ้นเคย ๑๓. ให้เด็กหยิบจับของเล่นที่มีขนาดแตกต่างกัน ๑๔. เรียกชื่อเด็กเพื่อกระตุ้นให้เด็กมาหา และชมเชยเด็ก ในความสำเร็จ เช่น โอบกอด ตบมือ ๑๕. พูดกับเด็กด้วยคำสั้นๆ เสียงชัดเจน ๑๖. ให้เด็กฝึกกระดาศ และขยี้กระดาศ ๑๗. เคาะจังหวะ ทำเสียงกระทบกัน	- เทปเพลง - แดงกวา ฝรั่ง - เกมซ่อนหา - กระจก - หนังสือนิทาน - ของเล่นที่มีรูปทรง และขนาดแตกต่างกัน - กระดาศ - เครื่องเคาะจังหวะ	
๙ - ๑๒ เดือน ๑. จัดหาสถานที่โล่งกว้าง ปลอดภัย จัดโต๊ะ เก้าอี้ที่แข็งแรง มั่นคง ให้เด็กเกาะยืน เกาะเดิน ๒. เล่นตบมือ จ๊ะเอ๋ ร้องเพลงกับเด็ก ชมเชยเมื่อเด็กทำได้ ๓. จัดหาหนังสือรูปภาพสีสดใสให้เด็กเปิดเล่น ดูภาพ ชี้ชวน ให้ดูภาพ เล่านิทาน ๔. จัดหาของเล่นที่เหมาะสม ปลอดภัย มีขนาดไม่เล็กมาก เช่น บล็อกไม้/พลาสติก ตุ๊กตาผ้านุ่ม กล้องหยอดรูปทรง ต่างๆ ของเล่นไถลานเดินได้ รถหรือกลิ้งกระดาศที่มี เชือกลากเดินได้ ๕. ให้หยิบของด้วยนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ ๖. เล่นตบแปะ ๗. ให้เด็กเล่นเลียนแบบ เช่น พูดโทรศัพท์ ๘. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการแต่งตัว ๙. พูดคุยหรือบอกเหตุผลเมื่อเด็กทำผิด และชมเชย เมื่อเด็กทำถูก ๑๐. พูดคำสั่งง่ายๆ เช่น คำว่า กิน ไป ฯลฯ ๑๑. พูดคำที่มีความหมายในชีวิตประจำวัน เช่น พ่อ แม่ ข้าว ฯลฯ ๑๒. สอนร้องเพลง คำคล้องจองง่ายๆ ๑๓. บอกสัญลักษณ์ง่ายๆ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน	- หนังสือรูปภาพ - บล็อกไม้/พลาสติก ตุ๊กตา ผ้านุ่ม กล้องหยอด รูปทรงต่างๆ ของเล่น ไถลานเดินได้ - รถกลิ้งกระดาศที่มีเชือก ลากเดินได้ - ของเล่นจำลองที่เหมือนจริง - เครื่องแต่งกายเด็ก - เพลง คำคล้องจอง - ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ	ฝึกการใช้นิ้วมือ การใช้สายตา และมือให้สัมพันธ์ การสังเกต การเคลื่อนไหว การใช้ภาษา

กิจกรรม	สื่อ	ประโยชน์
๑ ปี - ๑ ปี ๖ เดือน ๑. ขว้างปา ดอก ถอดให้หลุด ๒. เปิดหนังสือรูปภาพให้เด็กดู พร้อมทั้งเล่านิทานประกอบรูปภาพ ๓. เล่นกับเด็กด้วยการแสดงท่าทางต่างๆ เช่น ร้องเพลง ชี้ตา หู จมูก แขน ขา ให้เด็กเรียนรู้ ๔. พูดคุยโต้ตอบ ชี้ชวนให้เด็กสังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว ๕. หากกระดาษ ดินสอ สีเทียนแท่งใหญ่ ให้เด็กจับขีดเขียน ๖. ให้เด็กเดิน วิ่งโดยอิสระ โดยเน้นเรื่องความปลอดภัย ๗. จูงมือเด็กขึ้นบันได ๘. จูงมือเด็กไปยังสถานที่ต่างๆ ๙. ให้เด็กได้ถอดเสื้อผ้าเอง ช่วยเหลือตนเองในการแต่งตัวให้มากขึ้น ๑๐. เล่นเกมวิ่งเก็บของ วิ่งไล่จับ เตะบอล ๑๑. สอนให้เด็กรู้จักแบ่งปันสิ่งของต่างๆ กับผู้ใกล้ชิด แต่ไม่ควรบังคับให้เด็กตัดสินใจเอง ๑๒. ชวนเด็กให้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ๑๓. ถามคำถามง่ายๆ ให้เด็กตอบ ๑๔. ให้เด็กได้ขีดเขียนเองโดยอิสระ	- ลูกบอล ของเล่นพลาสติก - กล่องกระดาษ รถลาก - หนังสือนิทาน - รูปภาพต่างๆ - กระดาษ ดินสอ สีเทียนแท่งใหญ่ - เครื่องแต่งกายเด็ก - ลูกบอลผ้า	ฝึกการเคลื่อนไหว เรียนรู้การสังเกตด้วยการสัมผัส ความแตกต่างของรูปทรง ฝึกการใช้สายตาประสานสัมพันธ์กัน ฝึกการทรงตัว ฝึกการใช้ภาษา เริ่มปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
๑ ปี ๖ เดือน - ๒ ปี ๑. ให้โอกาสเด็กเล่นทั้งที่ร่มและกลางแจ้ง ปีนป่าย เล่นน้ำ เล่นทรายอย่างอิสระ โดยคอยดูแลความปลอดภัย ๒. หาไม้บล็อก กล่องกระดาษ ให้เด็กได้ซ้อนเล่น ภาพติดต่อย่างง่าย ๓ - ๔ ชิ้น เป็นรูปต่างๆ ให้เด็กนำมาเรียงกัน โดยวิธีลองผิดลองถูก ๓. ชี้ชวนให้เด็กเรียนรู้ความแตกต่างของสี รูปทรงของวัตถุ ๔. ของเล่นลากจูงและผลักไป - มาได้ เพื่อพัฒนาการเคลื่อนไหว ๕. เล่านิทานให้เด็กฟังและเปิดโอกาสให้เด็กได้โต้ตอบ ๖. ให้โอกาสเด็กเล่นน้ำเล่นทราย บ้นดินน้ำมันตามจินตนาการ ๗. ชมเชยและให้กำลังใจเพื่อสร้างความมั่นใจในตนเอง ๘. ให้เด็กใช้มือในการหมุน ปิด ๙. ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองในการแต่งกายให้มากที่สุด ๑๐. ให้เด็กฝึกกิจวัตรประจำวันเอง เช่น รับประทานอาหาร ฝึกตักน้ำจากแก้ว ฝึกการขับถ่าย ๑๑. จับมือให้เด็กกระโดด ๑๒. ให้เด็กเตะลูกบอลที่ห่างจากตัว ๒ - ๓ ก้าว ๑๓. ให้เด็กเล่นขว้างปาสิ่งของ ๑๔. ให้เด็กเดินไปข้างหน้า - เดินถอยหลัง ๑๕. ถีบหรือขี่จักรยานสามล้อ ๑๖. เล่นเป่าฟองสบู่	- เครื่องเล่นสนาม เกม - หนังสือนิทาน - ของเล่นที่หมุน หรือบิดเป็นเกลียว - ลูกบอล - จักรยานสามล้อ	ฝึกตาและมือประสานกัน ทักษะการใช้กล้ามเนื้อมือ ข้อมือ การเรียนรู้ การสังเกต การคิด การจำ การใช้ภาษา การแยกแยะจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์

๔. แนวทางปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน

การอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันสำหรับเด็กแรกเกิด - ๒ ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะพื้นฐานของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดกิจกรรมควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของเด็กตามวัย โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน และการเล่นตามธรรมชาติของเด็ก ดังนี้

๔.๑ การฝึกสุขนิสัยและลักษณะนิสัยที่ดี เป็นการส่งเสริมสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร ฝึกให้เด็กได้รับประทานอาหารเอง หัดตักอาหาร ตีมน้ำจากถ้วย การนอน การทำความสะอาดร่างกาย แต่งตัว โดยช่วยเหลือตามสมควร การขับถ่าย ตลอดจนปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัย และการแสดงมารยาทที่สุภาพ นุ่มนวล แบบไทย เป็นต้น

๔.๒ การเคลื่อนไหวและการทรงตัว เป็นการส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อแขนกับขา มือกับนิ้วมือ และส่วนต่างๆ ของร่างกาย ในการเคลื่อนไหวหรือออกกำลังกายทุกส่วน โดยการจัดให้เด็กเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก ตามความสามารถของวัย เช่น คว่ำ คลาน ยืน เดิน เล่นนิ้วมือ เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตามเสียงดนตรี ปีนป่ายเครื่องเล่นสนาม เล่นม้าโยก ลากจูงของเล่นมีล้อ ขี่จักรยานทรงตัวโดยใช้เท้าช่วยไถ เป็นต้น

๔.๓ การฝึกการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือ - ตา เป็นการฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ ให้พร้อมที่จะหยิบจับ ฝึกการทำงานอย่างสัมพันธ์กันระหว่างมือ - ตา รวมทั้งฝึกให้เด็กรู้จักคาดคะเนหรือระยะทางของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเทียบกับตัวเองในลักษณะใกล้กับไกล เช่น โม่บายที่มีเสียงและสี (สำหรับขวบปีแรก ควรเป็นโม่บายสีขาว - ดำ) ฝึกเกาะเดิน ฝึกให้เด็กใช้นิ้วหยิบจับของกินชิ้นเล็กๆ ใช้นิ้วร้อยลูกปัดขนาดใหญ่ เล่นหยอดบล็อกรูปทรงลงกล่อง ตอกหมุด โยนรับลูกบอล เล่นน้ำเล่นทราย ใช้สีเทียนแท่งใหญ่ เป็นต้น

๔.๔ การส่งเสริมด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นการส่งเสริมการเลี้ยงดูในการตอบสนองความต้องการของเด็กด้านจิตใจ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นและมีความสุข เช่น สบตา อุ้ม โอบกอด สัมผัส การเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการแสดงออกทางอารมณ์ ตอบสนองต่อความรู้สึกที่เด็กแสดงออกอย่างนุ่มนวล อ่อนโยน ปลูกฝังการชื่นชมธรรมชาติรอบตัว ชมเชยเมื่อเด็กทำสิ่งต่างๆ ได้ เมื่อเด็กมีความพยายามทำสิ่งใด ควรสนใจ ชื่นชมให้กำลังใจ เป็นต้น

๔.๕ การส่งเสริมทักษะทางสังคม เป็นการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และบุคคลใกล้ชิด โดยการพูดคุยหยอกล้อหรือเล่นกับเด็ก เช่น เล่นจ๊ะเอ๋ เล่นจ้ำจี้ เล่นโยกเยก เล่นประกอบคำร้อง เช่น จันทร์เจ้า แมงมุม ตั๊กแตน ให้เด็กมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ในบ้าน สอนให้เด็กรู้จักทักทาย ขอบคุน ขอโทษ ในเวลาที่เหมาะสม หรือพาเด็กไปเดินเล่นนอกบ้าน พบปะเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ ภายใต้อาการดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น พาไปบ้านญาติ พาไปร่วมกิจกรรมที่ศาสนสถาน เป็นต้น

๔.๖ การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นการกระตุ้นการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ในการมองเห็น การได้ยินเสียง การลิ้มรส การได้กลิ่น และการสัมผัสจับต้องสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันในด้านขนาด รูปร่าง สี น้ำหนัก และผิวสัมผัส เช่น การเล่นมองตนเองกับกระจกเงา การเล่นของเล่นที่มีพื้นผิวแตกต่างกัน แขนวนของเล่นสีสดใส ให้มองตาม พูดคุย ทำเสียงต่างๆ เป็นต้น

๔.๗ การส่งเสริมการสำรวจสิ่งต่างๆ รอบตัว เป็นการฝึกให้เด็กเรียนรู้สิ่งรอบตัว ผ่านเหตุการณ์ และสื่อที่หลากหลายในโอกาสต่างๆ รู้จักสำรวจ พุดคุยชี้ชวนให้เด็กสังเกตสิ่งของและคนรอบข้าง ให้หาสิ่งของที่ ซ่อนไว้ใต้ผ้า ชี้ให้ดูภาพและเล่าเรื่องสั้นๆ ให้ฟัง พุดคุยชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย และทดลองสิ่งที่ไม่คุ้นเคย เช่น มองตามสิ่งของ หันหาที่มาของเสียง ค้นหาสิ่งของที่ปิดซ่อนจากสายตา กิจกรรมการทดลองง่ายๆ เป็นต้น

๔.๘ การส่งเสริมทักษะทางภาษา เป็นการฝึกให้เด็กได้เปล่งเสียง เลียนเสียงพูดของผู้คน เสียงสัตว์ต่างๆ รู้จักชื่อเรียกของตนเอง ชื่ออวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ชื่อพ่อแม่หรือผู้คนใกล้ชิด และชื่อสิ่งต่างๆ รอบตัว ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักสื่อความหมายด้วยคำพูดและท่าทางโดยการพุดคุยทำเสียงโต้ตอบกับเด็ก เวลาพุด ให้เรียกชื่อเด็ก ชี้ชวนและสอนให้รู้จักชื่อเรียกสิ่งต่างๆ จากของจริง เล่านิทานหรือร้องเพลงง่ายๆ ให้ฟัง เป็นต้น

๔.๙ การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นการฝึกให้เด็กได้แสดงออกทางความคิด ตามจินตนาการของตนเอง เช่น ชีตเขียนวาดรูป ทำกิจกรรมศิลปะที่ไม่ใช่การระบายสีตามแบบหรือในกรอบ เล่นบล็อก ขนาดใหญ่ เล่นของเล่นสร้างสรรค์ พุดเล่าเรื่องตามจินตนาการ เล่นสมมติ เป็นต้น

จากแนวทางปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน สามารถนำมาออกแบบการจัดกิจกรรม ประจำวันสำหรับเด็กแรกเกิด - ๒ ปี ซึ่งเป็นกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ถูกจัดเตรียมในแต่ละวัน เพื่อสนองความต้องการ รอบด้านของเด็กอย่างเหมาะสม ทั้งเรื่องความเป็นอยู่ และส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก มีแนวทางต่อไปนี้

แนวทางการจัดกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กแรกเกิด - ๒ ปี

เวลา	กิจกรรม
เช้า	- ให้ดื่มนมและรับประทานอาหารเช้า - ดูแลความสะอาดด้านร่างกายของเด็ก โดยฝึกให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ - พาเด็กเดิน วิ่ง หรือเล่นเครื่องเล่น เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติ ในบริเวณสถานที่ที่มีผู้ใหญ่พูดคุยหรือช่วยแนะนำ - ให้ดื่มนมและรับประทานอาหารว่าง - เล่านิทานหรืออ่านหนังสือให้เด็กฟัง พร้อมทั้งพูดคุยกับเด็ก - ฝึกกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะ โดยการปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การล้างมือ การใช้ห้องน้ำ การดื่มนมจากถ้วย - ให้เด็กได้เล่นของเล่นเพื่อการพัฒนาอย่างอิสระ หรือเล่นกับพี่น้อง หรือเพื่อนเป็นกลุ่ม หรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับศิลปะให้เด็กได้เล่นสลับกัน
กลางวัน	- รับประทานอาหารเช้าที่มีประโยชน์ถูกหลักโภชนาการ และฝึกการช่วยเหลือตนเองในการ รับประทานอาหารเช้า โดยให้เด็กได้ปฏิบัติเองบ้าง - ดูแลความสะอาด อาบน้ำ ฝึกสุขนิสัยที่ดีในการรักษาความสะอาดให้แก่เด็ก ให้เด็กช่วยเหลือตนเอง ในการแต่งกายเปลี่ยนชุดนอน - ให้นอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน โดยไม่จำกัดเวลา
บ่าย	- ให้ดื่มนมและรับประทานอาหารว่าง - ฝึกสุขนิสัยการดูแลความสะอาดอีกครั้ง - เล่านิทานหรืออ่านหนังสือให้เด็กฟัง พร้อมทั้งพูดคุย แสดงบทบาทสมมติกับเด็ก - ให้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ในการทำกิจกรรมที่เขาสงสัยอย่างอิสระ โดยผู้ใหญ่คอยแนะนำหรือจัดหา วัสดุอุปกรณ์ให้
เย็น	- เล่นอิสระ สร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว - รับประทานอาหารเช้า
กลางคืน	- ให้ดื่มนม - เล่านิทาน ร้องเพลงกล่อมให้เด็กนอนพักผ่อนแต่หัวค่ำ เพื่อให้ได้พักผ่อนอย่างเต็มที่

* ในกรณีเด็กอายุต่ำกว่า ๑ ปี การพักผ่อนนอนหลับถือเป็นเรื่องสำคัญ ควรคำนึงถึงความต้องการของเด็กเป็นหลัก

** ในกรณีเด็กแรกเกิด - ๒ ปี การรับประทานอาหาร การขับถ่าย และการพักผ่อนนอนหลับ ควรคำนึงถึงความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก

ช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี

การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี เน้นการจัดประสบการณ์ผ่านการเล่นตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัยอย่างเป็นองค์รวม ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของเด็ก ทั้งนี้ เด็กในช่วงวัยนี้จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นมากกว่าในช่วงแรก โดยมีการพึ่งพาตนเอง แสดงความเป็นตัวของตัวเอง จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป การอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี มีขอบข่ายครอบคลุมการรู้จักและเข้าใจ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมประจำวัน และการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. รู้จักและเข้าใจเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

๑.๑ ธรรมชาติของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

เป็นวัยที่ชอบปฏิเสธและต่อต้านเมื่อถูกบังคับ ช่วยเหลือตนเองได้หลายอย่าง ช่างซัก ช่างถาม ช่างจำ ชอบเล่นกับเพื่อน มักจะแย่งของและทะเลาะกัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงควรสอนเด็กให้รู้จักการให้และการรับ ให้โอกาสเด็กได้เล่นกับเด็กอื่นๆ แต่ต้องคอยดูแลอยู่ด้วย

๑.๒ การเจริญเติบโตของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

● น้ำหนักและส่วนสูงโดยประมาณของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

มาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็กโดยเฉลี่ย

อายุ ๒ ปี ๑๒ กิโลกรัม ๘๕ เซนติเมตร

อายุ ๒ ปี ๖ เดือน ๑๒.๘ กิโลกรัม ๘๘ เซนติเมตร

อายุ ๓ ปี ๑๔ กิโลกรัม ๙๒ เซนติเมตร

● ความยาวของเส้นรอบศีรษะ

เด็กอายุ ๒ - ๕ ปี เส้นรอบศีรษะเพิ่มขึ้นปีละ ๑ เซนติเมตร

● ฟันน้ำนม

เมื่อเด็กอายุ ๒ ปี ๖ เดือน จะมีฟันน้ำนมครบ ๒๐ ซี่ โดยฟันน้ำนมมีความสำคัญมาก ถ้าฟันน้ำนมแข็งแรง ฟันแท้ที่ขึ้นมาทดแทนจะไม่เกไม่ซ้อน การดูฟันจากขอบทำให้เด็กฟันผุ วิธีการป้องกันคือให้เลิกลืมมือนมเมื่อมีฟันขึ้น ทำความสะอาดฟันให้เด็กก่อนนอน หัดดื่มนมจากถ้วยเมื่ออายุ ๑ ปีขึ้นไป

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรติดตามการเจริญเติบโตของเด็กว่าอยู่ในภาวะปกติหรือไม่ โดยการสังเกต บันทึกน้ำหนักและส่วนสูงของเด็กลงในกราฟการเจริญเติบโตที่อยู่ในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ตามอายุของเด็ก ในแต่ละครั้งที่ไปซึ่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง เมื่อเชื่อมโยงจุดน้ำหนักแต่ละจุดจะเห็นลักษณะการเจริญเติบโตของเด็กได้ชัดเจน หากพบว่าผิดปกติ ควรปรึกษาแพทย์ นอกจากนี้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรเอาใจใส่เด็กในเรื่องการเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น มีการโอบกอด พุดคุย อบรมสั่งสอน ให้ความรักความผูกพันและการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ดูแลสุขภาพอนามัย การป้องกันอุบัติเหตุและการป้องกันโรค ให้อาหารและนมที่มีคุณค่า การเล่น การออกกำลังกาย การพักผ่อน ยอมรับเด็ก ยกย่องชมเชยเมื่อเด็กทำความดี หรือทำถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก

๑.๓ พัฒนาการของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

พัฒนาการของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี มีพัฒนาการด้านต่างๆ พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัย เด็กมักอยู่ไม่นิ่ง ชุกชวนจากการเล่น ซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็กที่ชอบเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่างๆ ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย ความสามารถของร่างกายในการทรงตัว การเคลื่อนไหวโดยใช้กล้ามเนื้อใหญ่ เช่น เด็กสามารถนั่ง ยืน เดิน กระโดด เดินขึ้นบันได และขี่จักรยาน ๓ ล้อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหว การสัมผัสรับรู้ ได้แก่ การใช้กล้ามเนื้อเล็ก คือ การใช้ตาและมือทำงานประสานกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการปั้น การขีดเขียนตามใจชอบ

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ คือ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็ก เด็กวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ง่ายกว่าเด็กวัยทารก เอาแต่ใจตัวเองโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและกาลเทศะ เพราะอยู่ในวัยช่างปฏิเสธ และกำลังพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง ต้องการควบคุมสถานการณ์ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถสังเกตอาการกบฏ และการแสดงอารมณ์ต่างๆ ของเด็กได้ ใช้ตัวเองเป็นศูนย์กลาง ยังสื่อสารได้ไม่เต็มที่ จึงมีความคับข้องใจ ดูเหินๆ จะเห็นว่าดื้อรั้น เจ้าอารมณ์ ช่างปฏิเสธต่อต้านคำสั่งเพราะต้องการเป็นอิสระ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้อารมณ์ การควบคุมอารมณ์ และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับเพียงใด ขึ้นอยู่กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ อารมณ์ที่เกิดกับเด็กวัยนี้ ได้แก่

- ๑) โกรธ เด็กวัยนี้รู้สึกโกรธได้ง่าย รู้สึกถูกขัดใจเมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนต้องการ
- ๒) กลัว เด็กจะกลัวสิ่งเร้าเป็นชนิดๆ ตามประสบการณ์และจินตนาการของตน เช่น ความมืด เสียงดัง คำพูดต่างๆ บางครั้งดูเป็นความกังวลที่ไม่มีเหตุผล
- ๓) อิจฉา ริษยา เกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความรู้สึกว่าเขาดีกว่าผู้อื่น หรือกำลังจะสูญเสียสิ่งที่เป็นของตนเองไปให้แก่ผู้อื่น เช่น น้องหรือพี่ เด็กจะมีพฤติกรรมแสดงออก เช่น รังแกน้องเพื่อเรียกร้องความสนใจจากพ่อแม่

๔) สุข เมื่อพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูยิ้มแย้มแจ่มใส และเด็กได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสมรอบด้านและสม่ำเสมอ จะทำให้เป็นเด็กที่มีอารมณ์แจ่มใส ร่าเริง หัวเราะ และยิ้มแย้มง่าย

การส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ ควรเป็นการให้ความรัก เอาใจใส่ ตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสม เด็กกินอิ่มนอนหลับ ได้เล่นและเรียนรู้อย่างอิสระ จะทำให้เด็กมีความสุข ร่าเริง ตลอดจนรับฟังและสังเกตท่าทีของเด็ก พยายามเข้าใจ พูดโต้ตอบอย่างอ่อนโยน และทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่เอะอะโวยวาย หรือทำโทษเด็กโดยไม่อธิบายเหตุผล จะทำให้เด็กเข้าใจ รู้ภาษา พูดรู้เรื่อง นอกจากนั้นต้องให้เด็กได้รู้เห็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ มีส่วนร่วมในกิจกรรม และชมเชยเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น รู้จักรอคอย แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่นตามความเหมาะสม

● การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาทางอารมณ์ของเด็ก

- ๑) ไม่ควรแกล้ง เย้าแหย่ หรือบังคับเด็ก ควรใช้วิธีชักชวน จูงใจให้เด็กสนใจอยากทำสิ่งที่ต้องการ เบี่ยงเบนความสนใจ
- ๒) อย่าขู่หรือหลอกให้กลัว ควรบอกให้เด็กเตรียมตัวก่อนจะเผชิญหน้ากับสิ่งที่น่ากลัวหรือทำให้เจ็บ

๓) อย่าเปรียบเทียบ เเยะเย้ย หรือลำเอียงในการเลี้ยงดูเด็ก

๔) อย่าบังคับหรือตามใจอย่างไม่มีเหตุผล ควรบอกให้เด็กรู้และเตรียมตัวก่อน ให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และได้ทำสิ่งต่างๆ สำเร็จด้วยตนเอง

พัฒนาการด้านสังคม เด็กวัยนี้เริ่มต้องการเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง เริ่มห่างจากครอบครัว มาสู่สังคมภายนอก สามารถเล่นกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง ในระยะต้นของวัย เริ่มรู้จักเล่นกับผู้ใหญ่และเด็กคนอื่น ลักษณะการเล่นของเด็กจะอยู่ร่วมกัน แต่ต่างคนต่างเล่น เริ่มรู้จักการรอคอยช่วงสั้นๆ และชอบเก็บของตัวเองไว้ใกล้ตัว ชอบเลียนแบบผู้ใหญ่ เช่น กวาดบ้านถูบ้าน ชอบพูดคำซ้ำ ชอบฟังนิทาน และชอบฟังเพลงกล่อมเด็ก ทั้งนี้ พัฒนาการด้านสังคมจะรวมถึงการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน เช่น กินข้าว ตื่นน้ำ ขับถ่าย เป็นต้น

พัฒนาการด้านสติปัญญา ความสามารถในการเรียนรู้ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ กับตัวเอง การรับรู้ รู้จักสังเกต จดจำ วิเคราะห์ การคิด การมีเหตุผล ความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นความสามารถในระดับสูง เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาเพิ่มขึ้น รู้จักใช้เครื่องมือช่วยและลองผิดลองถูก ในการแก้ปัญหา เช่น ร้องเพลง พูดคำคล้องจองง่ายๆ สนใจหนังสือภาพ เลียนแบบการกระทำของคนใกล้ชิด อยากรู้สิ่งต่างๆ ถามบ่อยถามซ้ำ ด้วยคำถามว่า อะไร ทำไม จดจ่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ยาวนานขึ้น มีความสามารถในการใช้ภาษามากขึ้น โดยการซักถามสิ่งที่ต้องการ ตอบคำถามง่ายๆ บอกความต้องการของตัวเอง แสดงออกโดยใช้ภาษาสื่อความหมายโดยการกระทำ

๒. การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี เป็นช่วงเวลาที่เด็กเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และสำคัญที่สุดของการสร้างรากฐานชีวิตและจิตใจ นอกจากร่างกายจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วแล้ว สมอของเด็กก็เจริญเติบโตในช่วงวัยนี้เช่นกัน ผู้เลี้ยงดูควรให้ความสำคัญแก่เด็กในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็ก ดังตารางต่อไปนี้

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๑ การให้นมและอาหารตามวัย เด็กวัยนี้ต้องการพลังงานและสารอาหาร แต่เด็กวัยนี้ไม่สนใจอาหารและไม่เจริญอาหารเหมือนวัยทารก เพราะสนใจสำรวจสิ่งแวดล้อมและการเล่นมากกว่า เด็กเริ่มเลือกอาหาร เพราะชอบหรือไม่ชอบอาหารบางอย่าง เด็กบางคนอาจจะมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรสร้างสุขนิสัยในการรับประทานอาหารอย่างจริงจังในระยะนี้ โดยเด็กอายุ ๑ ปีขึ้นไป อาหารตามวัยจะกลายเป็นอาหารหลักแทนนม เด็กควรได้รับอาหารวันละ ๓ มื้อ ร่วมกับนม อาหารของเด็กวัยนี้ควรดัดแปลงจากอาหารของผู้ใหญ่ โดยทำให้สุก อ่อนนุ่ม ชิ้นเล็ก เคี้ยวง่าย รสไม่จัด อาหารแต่ละมื้อควรเหมาะสมให้ครบ ๕ หมู่ อาจให้อาหารว่าง ซึ่งเป็นอาหารที่รับประทานระหว่างมื้อหลักได้ ไม่ควรเกินวันละ ๒ มื้อ (อาหารว่างที่ดีควรมีสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย ได้แก่ ผลไม้ ขนมปัง ส่วนอาหารว่างที่ควรหลีกเลี่ยงได้แก่ อาหารที่มีน้ำตาล ไขมัน และเกลือสูง เช่น น้ำหวาน น้ำอัดลม มันทอด ช็อคโกแลต ท็อฟฟี่ เป็นต้น)	- เพื่อพัฒนาเซลล์ประสาท และสมอง รวมถึงกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกาย - สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

กิจกรรม		ประโยชน์
๒.๑.๑ ปริมาณอาหารที่เด็กควรได้รับในแต่ละวัน		
อาหาร	ปริมาณอาหาร	คำแนะนำเพิ่มเติม
นม	๑ - ๓ แก้ว	นมสดหรือนมผง
ไข่	๑ ฟอง	ไข่ไก่หรือไข่เป็ดควรปรุงสุก เพื่อให้ย่อยง่าย
เนื้อสัตว์ต่างๆ และ ถั่วเมล็ดแห้ง	๓ ช้อนโต๊ะ	ควรหั่นเป็นชิ้นเล็ก เพื่อสะดวกในการเคี้ยว รับประทาน อาหารทะเลและเครื่องใน เช่น ตับ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง
ข้าวสุก หรือก๋วยเตี๋ยว หรือขนมจีน	๑ - ๑ ๑/๒ ถ้วย	ข้าวหุงไม่เหนียวหรือแข็ง
ผักใบเขียว	๓ - ๔ ช้อนโต๊ะ	ควรเป็นผักสีเขียวเข้มหรือสีเหลืองส้ม และผักอื่นๆ ด้วยทุกมื้อ
ผลไม้ตามฤดูกาล	๓ ส่วน	ผลไม้สดตามฤดูกาล ล้างให้สะอาดก่อนให้เด็กรับประทาน (๑ ส่วนของผลไม้แต่ละชนิดไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับขนาด เช่น กล้วยน้ำว้า ๑ ผล ส้มเขียวหวาน ๑ ผลกลาง มะม่วงสุกครึ่งผล มะละกอสุก ๖ ชิ้นพอคำ)
น้ำมันจากพืชและสัตว์	๓ ช้อนชา	น้ำมัน หรือเนยสด หรือกะทิ
๒.๑.๒ การตอบสนองที่ควรทำ ๑) จัดให้รับประทานอาหารเป็นที่และเป็นเวลา ๒) ฝึกการใช้ช้อนส้อม มารยาทในการรับประทานอาหาร และการใช้ช้อนกลาง ๓) ให้มีส่วนร่วมในการทำอาหาร จัดโต๊ะ ๔) ให้มีโอกาสกินร่วมกับเด็กอื่นๆ และสมาชิกในครอบครัว ๕) ไม่ควรใช้อาหารหรือขนมเป็นรางวัล ๖) ไม่ควรบังคับหรือขู่ให้เด็กกินอาหาร ๗) ควรชมเชยและสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายในระหว่างรับประทานอาหาร ควรมีการพูดคุยพอสมควร ไม่ควรดูโทรทัศน์ระหว่างกินอาหาร		ฝึกการใช้สายตาและมือ ประสานกัน
๒.๒ การดูแลสุขภาพ ๒.๒.๑ การรักษาสุขอนามัย ๑) สอนเด็กล้างมือก่อนรับประทานอาหาร และหลังการขับถ่ายทุกครั้ง ๒) อาบน้ำให้เด็กอย่างน้อยวันละ ๒ ครั้ง ๓) สระผมเด็กอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ - ๒ ครั้ง ด้วยยาสระผม ๔) ตัดเล็บมือเล็บเท้าของเด็กให้สั้น ๕) นำผ้าห่ม ที่นอน หมอน มุ้ง ออกผึ่งแดดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ๖) ล้างมือและของใช้ก่อนทำอาหารให้เด็ก		เพื่อฝึกสุขนิสัยที่ดีให้กับเด็ก

กิจกรรม	ประโยชน์
๒.๒.๒ การดูแลฟัน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมักไม่ให้ความสำคัญกับฟันน้ำนม เพราะถือว่าเป็นฟันที่ใช้ชั่วคราว อีกไม่นานก็มีฟันแท้ใช้ต่อไป จากทัศนคตินี้ ทำให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูละเลยการดูแลฟันน้ำนม ทัศนคติเกี่ยวกับฟันที่พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กควรทราบ คือ - พ่อแม่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการทำให้ฟันลูกดีได้ตลอดชีวิต - โรคฟันผุป้องกันได้ โรคฟันผุและโรคเหงือกอักเสบไม่ได้เกิดจากกรรมพันธุ์ - เด็กสามารถมีฟันดีได้ตลอดชีวิต ถ้ารู้จักวิธีป้องกันและรักษาเมื่อเด็กอายุประมาณ ๒ ปี ๖ เดือน เด็กจะมีฟันน้ำนมครบ ๒๐ ซี่ ๑) การแปรงฟันให้เด็ก เมื่อเด็กมีฟันขึ้น ควรเปลี่ยนมาใช้แปรงสีฟัน โดยผู้ใหญ่แปรงให้ก่อน อายุ ๒ - ๓ ปี อาจให้เด็กลองแปรงเอง แต่การทำความสะอาดฟัน ผู้ใหญ่ยังต้องทำให้ เพราะจากการศึกษาพบว่า ความสามารถในการใช้สายตาและมือประสานงานกันได้ดี ในการแปรงฟันนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กต้องช่วยแปรงส่วนที่เด็กยังแปรงไม่สะอาด จนกระทั่งเด็กอายุ ๗ - ๘ ปี จะสามารถแปรงสะอาดได้เอง ๒) วิธีแปรงฟันให้เด็ก ให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูนั่งกับฟัน และให้เด็กนอน โดยศีรษะอยู่บนตัก หันหน้าไปทางทิศเดียวกันทั้งผู้แปรงและเด็ก โดยใช้แปรงนุ่มๆ หน้าตัดเรียบ ความยาวของหัวแปรงควรครอบคลุมฟันประมาณ ๓ ซี่ แล้วแปรงโดยขยับไป - มาสั้นๆ ในแนวนอนประมาณ ๑๐ ครั้งต่อฟันทุก ๓ ซี่ โดยให้ขนแปรงตั้งฉากกับผิวฟัน ๓) การตรวจฟันเด็ก การตรวจสุขภาพภายในช่องปากของเด็กอย่าสม่ำเสมอ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ละเลยไม่ได้ วิธีตรวจฟันเด็กทำได้โดยให้เด็กอ้าปากหันหน้าไปทางที่มีแสงสว่างเพียงพอ ตรวจดูด้วยตาเปล่าให้ทั่วทุกซี่ ทุกด้าน โดยปกติฟันน้ำนมจะมีสีขาวเหมือนนมสด หากฟันน้ำนมผุจะเห็นเป็นจุดหรือร่องสีดำ หรือเห็นสีขาวขุ่นบนตัวฟันจนเป็นรูเห็นได้ชัดเจน หากตรวจพบความเปลี่ยนแปลงของฟันเหล่านี้ ให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูพาไปพบทันตแพทย์ เพื่อจะได้ไม่สูญเสียฟันน้ำนมไปก่อนเวลาอันควร ๔) การเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี ให้ฟันดีมีอนามัย (๑) พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรทำความสะอาดฟันให้เด็กหลังอาหารและก่อนนอน (๒) ให้เด็กดื่มน้ำตามหลังการดื่มนมและรับประทานอาหารทุกครั้ง (๓) ไม่ควรเติมน้ำตาลลงในนมให้เด็กดื่ม (๔) ฝึกให้เด็กดื่มนมผสมจากแก้วหรือใช้หลอดดูดจากกล่อง แทนการดูดจากขวด	- ฟันน้ำนมช่วยในการบดเคี้ยวอาหาร - ฟันน้ำนมช่วยในการออกเสียง ให้เด็กฝึกพูดชัดเจน - ฟันน้ำนมช่วยให้ใบหน้าสวยงาม และเป็นตัวกำหนดตำแหน่งให้ฟันแท้ขึ้นมาในช่องปากอย่างเป็นระเบียบ - ช่วยให้การกรไกรเจริญเติบโตอย่างปกติ - ป้องกันการเกิดฟันซ้อนฟันเก - เพื่อดูแลสุขภาพเหงือกและฟัน - เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีกับการทำความสะอาดฟัน - เพื่อป้องกันปัญหาฟันผุ

กิจกรรม	ประโยชน์
(๕) ให้อาหารที่มีคุณค่าและเหมาะสม ไม่ควรให้เด็กอมท็อฟฟี่หรือรับประทานขนมหวานบ่อยๆ (๖) เริ่มฝึกให้เด็กรู้จักการแปรงฟัน บ้วนปาก (๗) ไม่ให้หลับโดยอมจุกนมหรือขนม (๘) เสริมฟลูออไรด์ให้เด็กตั้งแต่อายุ ๖ เดือน - ๑๒ ปี เพื่อให้เนื้อฟันแข็งแรง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่มีระดับฟลูออไรด์ในน้ำดื่มสูงพอ	
๒.๓ การพักผ่อนนอนหลับ การนอนของเด็กวัย ๒ - ๓ ปี วัยนี้ต้องการนอนหลับวันละประมาณ ๑๑ - ๑๓ ชั่วโมง โดยนอนกลางวัน วันละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๒ - ๓ ชั่วโมง แต่หลังอายุ ๑๘ เดือน จะลดการนอนกลางวัน เหลือวันละ ๑ ครั้ง การนอนหลับขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพัฒนาการและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่เด็กมีความรู้สึกกังวลกับการแยกจากผู้เลี้ยงดู (Separation Anxiety) จึงทำให้เด็กอาจเกิดปัญหาไม่ยอมเข้านอนหรือการตื่นกลางคืน ซึ่งอาจใช้หมอนหรือผ้าห่มที่เด็กชอบ เพื่อลดความวิตกกังวลของเด็กต่อการแยกจากผู้เลี้ยงดูในขณะนอนหลับ ควรฝึกให้เด็กนอนตลอดคืน โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรเตรียมตัวเด็กก่อนเข้านอน โดยใช้เวลา ๑๕ - ๒๐ นาที ทำกิจกรรมเบาๆ เช่น ฟังนิทานก่อนนอน ดูรูปภาพ หรือให้เด็กสวดมนต์ก่อนเข้านอนเป็นเวลา และอาจช่วยร้องเพลงกล่อมเบาๆ ทำจนเป็นกิจวัตรสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กเกิดความเคยชิน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูไม่ควรให้เด็กมีกิจกรรมที่ตื่นเต้นก่อนนอน เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ พูดคุยเสียงดัง หากเด็กถูกบังคับให้นอน เด็กจะเกิดอารมณ์เครียด และมักจะโยเยเรียกร้องให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ก่อนจึงจะยอมนอน แต่พฤติกรรมเช่นนี้เป็นอยู่ไม่นาน และจะน้อยลงเมื่อพ้นอายุ ๔ ปี จึงจะยินยอมโดยดี และจะหลับง่ายขึ้น	
๒.๔ การขับถ่าย เด็กเมื่ออายุ ๓ ปี จึงจะสามารถควบคุมการขับถ่ายปัสสาวะในเวลากลางวัน ส่วนการควบคุมปัสสาวะกลางคืน เด็กส่วนใหญ่จะทำได้เมื่ออายุประมาณ ๔ - ๕ ปี การฝึกการขับถ่ายไม่ควรดุ บังคับ และควรชมเชยเมื่อเด็กทำได้ เด็กจะควบคุมการถ่ายอุจจาระได้ก่อนการควบคุมการถ่ายปัสสาวะ	- เพื่อป้องกันการติดเชื้อในเด็ก
๒.๕ การตรวจสุขภาพและการรับวัคซีน ในการเลี้ยงดูเด็กนั้น ถึงแม้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะระมัดระวังรักษาความสะอาดอย่างดีแล้วก็ตาม เด็กก็อาจติดเชื้อโรคต่างๆ ได้ เนื่องจากเด็กยังมีภูมิคุ้มกันต้านทานโรคไม่ดีพอ และเชื้อโรคต่างๆ เหล่านี้ก็อาจปะปนอยู่ในอากาศ อาหาร นม น้ำดื่ม หรือแพร่กระจายจากคนที่อยู่ใกล้ชิด จึงทำให้เด็กเจ็บป่วย บางครั้งรุนแรงถึงพิการหรือเสียชีวิตได้ แต่โรคติดเชื้อบางอย่างสามารถป้องกันได้ด้วยการให้วัคซีนสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคเป็นระยะตามกำหนด ตั้งแต่แรกเกิด - อายุ ๑๒ ปี แม้เด็กจะสบายดี ไม่มีอาการเจ็บป่วย แต่มีความจำเป็นที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก ต้องให้เด็กได้รับวัคซีนตามกำหนด	

กิจกรรม		ประโยชน์						
กำหนดการรับวัคซีนของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี ตามแผนงานการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข <table> <tr> <th>อายุ</th><th>วัคซีนที่ให้</th><th>ข้อแนะนำ</th></tr> <tr> <td>๒ ๑/๒ ปี</td><td>ไข้มองอักเสบ JE (๓)</td><td>-</td></tr> </table> คำย่อ : JE = Japanese Encephalitis หมายเหตุ : - หากพบว่าเด็กไม่สามารถรับวัคซีนตามกำหนดเวลา ก็ให้เด็กได้รับวัคซีนทันที - วัคซีนที่ต้องให้มากกว่า ๑ ครั้ง หากเด็กเคยได้รับวัคซีนมาบ้างแล้ว และไม่ได้รับวัคซีนครั้งต่อไปตามกำหนดเวลานัด ให้ฉีดวัคซีนครั้งต่อไปนั้นได้ทันที โดยไม่ต้องเริ่มต้นครั้งที่ ๑ ใหม่ - หากมีหลักฐานบันทึกว่าเคยได้รับวัคซีน BCG มาก่อน ไม่จำเป็นต้องให้ซ้ำ แม้จะไม่มีแผลเป็นบริเวณที่ได้รับวัคซีน			อายุ	วัคซีนที่ให้	ข้อแนะนำ	๒ ๑/๒ ปี	ไข้มองอักเสบ JE (๓)	-
อายุ	วัคซีนที่ให้	ข้อแนะนำ						
๒ ๑/๒ ปี	ไข้มองอักเสบ JE (๓)	-						

๓. การส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

พัฒนาการ	กิจกรรม	สื่อ	ประโยชน์
พัฒนาการด้านร่างกาย	- การเล่นเครื่องเล่นสนาม - การเคลื่อนไหวประกอบเพลง - กระโดดตามเสียงเพลง - ขวนเด็กวิ่งเล่น - นั่งหยองๆ เลียนแบบสัตว์ - การเล่นเกมช่วยลูกไถ่ออกจากท่อ - วาดรูปอิสระ เช่น วาดรูปบนพื้นดิน พื้นทราย กระดาษ ใช้นิ้วมือหรืออุปกรณ์อื่นๆ เช่น แท่งไม้ สีเทียน - เล่นน้ำเล่นทราย - การฝึกขึ้น - ลงบันได - ขวนโยนบอลลงตระกร้า	- เครื่องเล่นสนาม - เพลง - สีเทียน - บ่อน้ำ - บ่อทราย - ลูกบอล	- ฝึกการใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กได้เหมาะสมตามวัย - ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก และประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา ขากับตาได้เหมาะสม

พัฒนาการ	กิจกรรม	สื่อ	ประโยชน์
พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ	- วาดรูปอิสระ พิมพ์ภาพ - เล่านิทาน - เล่นบทบาทสมมติ - ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง - กิจกรรมการประกอบอาหาร - เกมการละเล่น - เลือกเล่นของเล่นของใช้อย่างอิสระ	- สีเทียน - หนังสือนิทาน - เทปเพลง - คำคล้องจอง - ปริศนาคำทาย - มุมการเรียนรู้ - วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร - ของเล่นของใช้ในชีวิตประจำวัน	- ส่งเสริมการแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย - กระตุ้นความสนใจและการรับรู้ต่อธรรมชาติสิ่งสวยงาม คนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว
พัฒนาการด้านสังคม	- เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น เช่น เล่นบล็อก - การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น การใส่เสื้อผ้าเอง การหยิบจับ ช้อนส้อม การล้างมือ ฯลฯ	- ของใช้ในชีวิตประจำวัน	- ส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม - ส่งเสริมให้เด็กได้เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น
พัฒนาการด้านสติปัญญา	- กิจกรรมประกอบอาหาร - กิจกรรมการเล่นภาคสนาม โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า - กิจกรรมเกมการค้นหาสิ่งของ - กิจกรรมเรียกชื่ออวัยวะ - กิจกรรมการเล่านิทาน โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้ตอบโดยใช้คำถาม อะไร ทำไม	- เครื่องเล่นสนาม - สิ่งของเครื่องใช้รอบๆ ตัว - หนังสือนิทาน - ตุ๊กตา - มุมการเรียนรู้ เช่น มุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติ	- ส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กได้รับรู้และเข้าใจความหมายของภาษาได้ตามวัย - เด็กได้มีโอกาสแสดงออกและสื่อความหมาย - ส่งเสริมและกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว - ได้รับโอกาสในการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ - ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

๔. การจัดกิจกรรมประจำวัน

การจัดกิจกรรมประจำวันให้สอดคล้องกับแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กช่วงอายุ ๒ - ๓ ปี ควรคำนึงถึง

๔.๑ จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะต่างๆ ให้เด็กได้ปฏิบัติด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน โดยผู้ใหญ่ให้การสนับสนุนและกำลังใจ เช่น

- การรับประทานอาหารด้วยช้อน
- การเติมน้ำจากถ้วย
- การใช้ห้องน้ำ
- การล้างมือ
- การแต่งตัว

๔.๒ การสนับสนุนให้เด็กได้เล่น และจัดหาของเล่นให้เด็กมีโอกาสเล่นคนเดียวหรือเล่นกับเด็กอื่น เช่น การเล่นตุ๊กตา การเล่นเลียนแบบกิจวัตรประจำวัน

๔.๓ การอ่านหนังสือให้เด็กฟังบ่อยๆ เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน อาจให้เด็กนั่งตักหรืออ่านให้ฟังในกลุ่มย่อย ๒ - ๓ คน นอกจากนี้ควรร้องเพลง เล่นกับนิ้วมือ แสดงบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องในนิทานกับเด็ก

๔.๔ จัดกิจกรรมให้เด็กได้เล่นกับวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น สีเทียนแท่งใหญ่ ปั้นแป้งดินน้ำมัน ดินเหนียว สีนํากับกระดาษแผ่นใหญ่

๔.๕ จัดกิจกรรมให้เด็กเล่นน้ำเล่นทราย ชื่นชมธรรมชาติเป็นประจำทุกวัน

๔.๖ กิจกรรมให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือกระทำผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา - การมองเห็น หู - การได้ยิน จมูก - การรับกลิ่น ลิ้น - การรับรส ผิวหนัง - การสัมผัส ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตา - **การมองเห็น** เป็นการใช้สายตาตรวจจับภาพการสะท้อนแสงจากวัตถุที่มองเห็น การรับรู้ทางสายตานั้นสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การอ่าน การเขียน การนับจำนวน ฯลฯ ซึ่งจะส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในชีวิต เด็กในวัย ๒ - ๓ ขวบ เป็นช่วงวัยที่รู้จักสีต่างๆ เพิ่มมากขึ้น สนใจวาดรูปและดูรูปภาพ เล่นต่อบล็อกไม้ โยนรับลูกบอลไป - มาเป็นพิเศษ

หู - **การได้ยิน** ความสามารถในการรับรู้เสียงผ่านการสั่นสะเทือน เด็กจะฟังเสียงและเรียนรู้ที่จะพัฒนาเสียงของตนเองตามที่ได้ยินจากพ่อแม่ ทักษะด้านนี้จะเห็นผลดีที่สุดเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ ไม่ใช่กับโทรทัศน์ กิจกรรมที่พ่อแม่ทำร่วมกับลูกเพื่อพัฒนาทักษะด้านนี้ ได้แก่ ฟังเสียงดนตรี ร้องเพลง หรือเล่านิทานให้ลูกฟัง

จมูก - **การรับกลิ่น** เป็นความสามารถในการรับรู้โมเลกุลสารระเหยในอากาศผ่านตัวรับกลิ่นภายในจมูก ในช่วง ๖ เดือนแรก พัฒนาการด้านการรับกลิ่นของเด็กจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว การกระตุ้นประสาทสัมผัสด้านนี้ช่วยสร้างความทรงจำให้เด็ก เช่น กลิ่นของผิวกายแม่ตอนกอดลูก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อความสุขให้ลูก และช่วยแยกแยะระหว่างอันตรายและปลอดภัยได้เป็นอย่างดี กิจกรรมที่พ่อแม่เสริมทักษะให้ลูกด้านนี้คือ การให้ลูกปิดตาและดมกลิ่นต่างๆ เช่น ผลไม้ที่เคี้ยว หรือการดมกลิ่นของดอกไม้และอาหาร เป็นต้น

ลิ้น - การรับรส ปกติแล้วปมการรับรู้รสชาติบริเวณลิ้นของคนเราสามารถรับรู้ได้ ๕ รส คือ หวาน เค็ม เปรี้ยว ขม และรสกลมกล่อม รสชาติที่เด็กๆ สามารถรับรู้ได้ก่อนรสอื่นๆ คือ รสหวาน การรับรู้สัมผัสต่อความสุขและคุณภาพชีวิต พ่อแม่ช่วยกระตุ้นให้ลูกได้โดยให้ทดลองชิมน้ำตาล เกลือ มะนาว และพุดคุยกันถึงรสชาติของอาหารนั้นๆ

ผิวหนัง - การสัมผัส การรับรู้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย ผ่านกล้ามเนื้อ เอ็น และข้อต่อ หรือเราเรียกว่า ประสาทสัมผัสการเคลื่อนไหว ระบบนี้จะช่วยให้เด็กสามารถรับรู้ถึงตำแหน่งของส่วนต่างๆ บนร่างกาย ได้อัตโนมัติ ทำให้จดจำท่าทางของแขน ขา โดยไม่ต้องอาศัยการมอง และสามารถรับรู้ถึงบริเวณกล้ามเนื้อ ข้อต่อ เอ็น เช่น การหลับตาปรบมือ การกระโดดข้ามสิ่งกีดขวางหรือการขึ้นบันไดโดยไม่ต้องมอง ประสาทสัมผัสด้านนี้สำคัญมาก เพราะทำให้เด็กสามารถควบคุมและวางแผนกิจกรรมการเคลื่อนไหวได้อย่างราบรื่น กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมลูกได้ เช่น การเล่น “แซนด์วิช” โดยใช้หมอนนุ่มๆ หนีบลูกเอาไว้สองด้าน หรือการฝึกให้ลูกตอกไข่ใส่ชาม

การบูรณาการประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นสิ่งจำเป็นที่พ่อแม่ควรฝึกฝนให้แก่วัยเด็กให้เหมาะสมตามวัย โดยเฉพาะในช่วงอายุ ๒ - ๖ ขวบ ซึ่งเราเรียกว่าเป็น “หน้าต่างแห่งโอกาส” ของลูก เป็นช่วงเวลาสำคัญของการเรียนรู้สู่สมองลูกที่จะเปิดและปิดลงในเวลาอันสั้น ดังนั้น ผู้ใหญ่ต้องให้โอกาสเด็กได้ทำกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า

๔.๗ กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยเด็กในแต่ละวัน และยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก

๔.๘ กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า ๑๐ - ๑๕ นาที กิจกรรมเล่นอิสระใช้เวลาประมาณ ๒๐ - ๓๐ นาที

๔.๙ กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้เลี้ยงดูเป็นผู้ริเริ่ม

ในที่นี้ขอเสนอตัวอย่างการจัดตารางกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี ดังนี้

ตัวอย่าง
ตารางกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

เวลา	กิจกรรม
๐๘.๓๐ น.	• ทักทายสนทนาประจำวัน • ฟังนิทาน/ร้องเพลง/คำคล้องจอง/เล่นนิ้วมือ/เคลื่อนไหวประกอบจังหวะหรือดนตรี/เล่นบทบาทสมมติ • ดื่มนม/รับประทานอาหารว่าง • เล่นสนาม/เล่นน้ำเล่นทราย/เครื่องเล่นสนาม/ชื่นชมธรรมชาติ/เล่นอิสระ • เล่นกับศิลปะ • เก็บของเล่นของใช้ • ล้างมือ เตรียมตัวรับประทานอาหาร
๑๑.๐๐ น.	• รับประทานอาหารกลางวัน • ทำความสะอาดร่างกาย แปรงฟัน/อาบน้ำ • เตรียมตัวพักผ่อน
๑๒.๐๐ น.	• นอนหลับพักผ่อน ฟังเพลงบรรเลงเบาๆ
๑๔.๐๐ น.	• ดื่มนม/รับประทานอาหารว่าง • เล่นนิทาน/ร้องเพลง/สนทนา/เล่นอิสระ
๑๕.๐๐ น.	• เตรียมตัวกลับบ้าน

ตัวอย่าง
ตารางกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

เวลา	กิจกรรม
๐๘.๐๐ น.	• ทักทายสนทนากับครู ผู้ปกครอง และเพื่อนๆ • เล่นอิสระและรับประทานอาหารเช้า (ถ้ามี)
๐๙.๐๐ น.	• กิจกรรมผู้ใหญ่ริเริ่ม (นิทาน คำคล้องจอง เล่นนิ้วมือ เพลง เคลื่อนไหว ทดลองง่ายๆ กิจกรรมการประกอบอาหาร (Cooking) แบบไม่ใช้ไฟ กิจกรรมประเภทไม่ต้องใช้แบตเตอรี่) แต่ละกิจกรรมใช้เวลาสั้นๆ ประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที ทั้งรายบุคคลและกลุ่มเล็ก
๑๐.๓๐ น.	• อาหารว่าง (ดูแลการทำความสะดวก ล้างมือ และอาจใช้วิธีจัดเตรียมอาหารว่างไว้ที่มุมห้อง ให้เด็กช่วยเหลือตนเองเมื่อต้องการ)
๑๑.๐๐ น.	• กิจกรรมเล่นอิสระ (ศิลปะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมกับอายุ เล่นบทบาทสมมติ มุมธรรมชาติ อ่านหนังสือ ฯลฯ)
๑๑.๓๐ น.	• ล้างมือและรับประทานอาหารกลางวัน • เปลี่ยนเสื้อผ้าชุดนอน ทำความสะอาดร่างกาย • นิทานก่อนนอน
๑๔.๐๐ น.	• ทำความสะอาดร่างกาย รับประทานอาหารว่าง • กิจกรรมที่ผู้ใหญ่ริเริ่ม (นิทาน เพลง เล่นนิ้วมือ คำคล้องจอง) • เล่นอิสระ
๑๕.๐๐ น.	• เตรียมตัวกลับบ้าน

* ไม่สนับสนุนให้เด็กดูโทรทัศน์ก่อนนอนกลางวัน

** กรณีที่เด็กไม่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ควรบังคับ

๕. การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

แผนการจัดประสบการณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์ผ่านการเล่นตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัยอย่างเป็นองค์รวม ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของเด็ก ทั้งนี้ เด็กในช่วงวัยนี้จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นมากกว่าในช่วงแรก โดยมีการพึ่งพาตนเอง แสดงความเป็นตัวของตัวเอง จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม

ในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ครูสามารถนำหัวเรื่องที่ออกแบบไว้ในการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้รายปี (บทที่ ๓) มากำหนดสาระที่ควรเรียนรู้อย่าง โดยคำนึงถึงพัฒนาการเด็กเป็นสำคัญตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. นำหัวเรื่องมากำหนดสาระ

๒. ออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับสาระที่กำหนดในขั้นที่ ๑ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

ตารางกำหนดการจัดประสบการณ์สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

สัปดาห์ที่	วันที่	หัวเรื่อง	สาระ	การออกแบบกิจกรรม
๑		ร่างกายของหนู	ชื่ออวัยวะ ตา หู จมูก ปาก มือ แขน ขา เท้า	- การเล่านิทาน - การร้องเพลง
๒			หน้าที่ของอวัยวะ	- การเล่านิทาน - การร้องเพลง - การแสดงบทบาทสมมติ
๓			การดูแลรักษา	- การเล่านิทาน - การร้องเพลง - การแสดงบทบาทสมมติ - การปฏิบัติจริง
๔				
๕				
๖				
๗				
๘				
๙				
๑๐				

๓. นักกิจกรรมที่ออกแบบไว้มาจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง
แผนการจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

พัฒนาการ	จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้		กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อ	การประเมินผล
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้			
ด้านร่างกาย	๑. ใช้อวัยวะของร่างกาย เช่น มือ ได้สัมพันธ์กับจังหวะเพลง ๒. ใช้มือจับอวัยวะได้ตามคำสั่ง	เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะเพลง	มือทำหน้าที่ได้หลายอย่าง หยิบจับสิ่งต่างๆ ตบมือกำกับจังหวะ	เด็กร่วมกันมือตามจังหวะเพลง มือของเราและให้เด็กจับอวัยวะ เช่น จับจมูก จับปาก จับหูตามคำสั่ง	เพลงมือของเรา	๑. สังเกตการเคลื่อนไหวร่างกาย
ด้านอารมณ์จิตใจ	สร้างสรรค์งานพิมพ์ภาพได้ ตั้งชื่อภาพของตนเองได้	-	มือเปลี่ยนแปลงรูปร่างได้	๑. ครูแนะนำอุปกรณ์ในการพิมพ์ภาพมือและให้เด็กทำตาม เช่น สี... กระดาษ ๒. ครูสาธิตวิธีการพิมพ์มือให้เด็กลงมือทำด้วยตนเอง ๓. ครูให้เด็กตั้งชื่อภาพและบันทึกชื่อตามคำบอกของเด็ก	๑. สีน้ำ ๒. พองน้ำ ๓. กระดาษ	-

พัฒนาการ	จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้		กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อ	การประเมินผล
		ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้			
ด้านสังคม	ดูแลร่างกาย ความสะอาดของมือได้ เก็บของใช้เข้าที่	๑. ช่วยเหลือตนเอง ในการดูแล ความสะอาด รับผิดชอบ ในการเก็บอุปกรณ์ ร่วมกัน ๒. แสดงออกถึงความสุข กับการทำงานศิลปะ	๑. ดูแลรักษา ความสะอาด ของมือได้โดย การเช็ดมือ ล้างมือ ๒. มือเปลี่ยนแปลง รูปร่างได้	ครูและเด็กช่วยกันเก็บอุปกรณ์ ทำความสะอาดสถานที่ และล้างมือของตนเอง	๑. กล้อง ใส่อุปกรณ์ ๒. สบู่ล้างมือ ๓. ผ้าเช็ดมือ	๑. ตรวจผลงาน ๒. สังเกตจากการ ร่วมกิจกรรม
ด้านสติปัญญา	๑. ฟังนิทานและ ตอบคำถามได้ ๒. บอกคำศัพท์ชื่อ อวัยวะภายนอกได้ ๓. พูดย่อยเปรียบเทียบ ขนาดใหญ่และเล็ก ของมือได้ ๔. ทำมือแปลงร่าง เป็นผีเสื้อตาม ความคิดสร้างสรรค์	๑. ฟังนิทานและตอบ คำถามได้จากการคิด ๒. แสดงความคิด สร้างสรรค์และ จินตนาการ ๓. เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตาม จังหวะเพลง ๔. สังเกตและบอกขนาด ของวัตถุ	๑. มือของเรามีจำนวน ๒ ข้าง ๒. มือขนาดใหญ่ และเล็ก ๓. มือทำหน้าที่ได้ หลายอย่าง เช่น จับสิ่งต่างๆ ตบมือกับจังหวะ	๑. เล่านิทาน “มือน้อยแปลงกาย” สันทนา เนื้อหาในนิทาน ๒. ให้เด็กพูดตามบางประโยคในนิทาน เช่น มือ ของ พี่ ใหญ่ มือ ของ น้อง เล็ก ๓. เด็กทำมือแปลงร่างเป็นผีเสื้อ เมื่อผีเสื้อ บินไปเกาะที่ใด ให้เด็กบอกชื่ออวัยวะนั้นๆ ๔. เด็กร่วมกันตบมือตามจังหวะเพลง มือของเรา และออกคำสั่งให้เด็กจับอวัยวะ เช่น จับจมูก จับปาก จับหู	๑. นิทาน “มือน้อย แปลงกาย” ๒. เพลง มือของเรา	๑. สังเกตการ ตอบคำถาม การสนทนา ๒. สังเกตจาก การร่วมกิจกรรม

ในกรณีที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยไม่จัดทำแผนการจัดประสบการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมต้องสอดคล้องกับพัฒนาการ วุฒิภาวะ และความสนใจของเด็ก ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่มีอายุต่ำกว่า ๓ ปี โดยสามารถจัดทำเป็นวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

วิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอายุ ๒ - ๓ ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

กิจกรรม เคลื่อนไหวประกอบเพลง

จุดประสงค์ สามารถกระโดดเท้าพื้นพื้นทั้ง ๒ ข้าง

วิธีส่งเสริมพัฒนาการ ๑. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูกระโดดอยู่กับที่ให้เด็กดู
๒. จับมือทั้ง ๒ ข้างของเด็กไว้ ย่อตัวลงพร้อมกับเด็ก แล้วบอกให้เด็กกระโดด ผีกลหลาย ๆ ครั้ง จนเด็กมั่นใจและสนุก จึงปล่อยให้กระโดดเล่นเอง

หมายเหตุ ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูอาจเปิดเพลงที่มีจังหวะสนุกสนานให้เด็กเต้นและกระโดดตามเสียงเพลง

พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ

กิจกรรม วาดภาพอิสระ ในบรรยากาศที่มีเสียงเพลง

จุดประสงค์ สามารถตอบสนองต่อธรรมชาติ เสียงเพลง จังหวะดนตรี และสิ่งสวยงามอย่างเพลิดเพลิน

วิธีส่งเสริมพัฒนาการ ๑. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูเปิดเพลงบรรเลงคลอเบา ๆ
๒. เด็กลงมือวาดภาพลงในกระดาษพื้นทราย
๓. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูกล่าวคำชื่นชมด้วยคำพูดหรือการสัมผัส

พัฒนาการด้านสังคม

กิจกรรม การเล่นบล็อกร่วมกัน

จุดประสงค์ - สามารถรอคอยช่วงสั้น ๆ
- สามารถเล่นร่วมกับคนอื่น แต่ต่างคนต่างเล่น

วิธีส่งเสริมพัฒนาการ ๑. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูนำบล็อกมาจัดวางใส่ตระกร้า
๒. เด็ก ๆ หยิบจับสัมผัสบล็อกมาวางเรียงกันตามจินตนาการ
๓. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูกระตุ้นโดยใช้คำถาม เช่น อะไรวะ ทำไม และกล่าวคำชื่นชมด้วยคำพูดหรือการสัมผัส
๔. เมื่อเล่นเสร็จ ให้เด็ก ๆ ช่วยผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กเก็บบล็อกใส่ตระกร้า

พัฒนาการด้านสติปัญญา

กิจกรรม การเล่นเกมช่วยลูกไถ่ออกจากท่อ

จุดประสงค์ สามารถค้นหาของที่ถูกซ่อน โดยมีสิ่งปกปิด ๒ - ๓ ชั้น

- วิธีส่งเสริมพัฒนาการ
๑. วางท่อที่มีไหมพรมอยู่กลางท่อและแทงไม้ตรงหน้าเด็ก
 ๒. พูดคุยกับเด็ก “(ชื่อลูก) จะเอาไหมพรมออกมาได้อย่างไรนะ”
 ๓. หยุดร้อจ้งหะให้เด็กคิด
 ๔. ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูยื่นท่อที่มีไหมพรมอยู่กลางท่อและแทงไม้ให้เด็ก พร้อมพูดว่า “(ชื่อเด็ก) เอาไหมพรมออกมาหน่อยนะ”
 ๕. ถ้าเด็กทำไม่ได้ ให้ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูจับมือเด็กทำซ้ำจนเด็กสามารถทำได้เอง

หลักการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์

การอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ เป็นหน้าที่หลักของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเด็ก ในการเลี้ยงดูและอบรมให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพของครอบครัวและสังคม โดยให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา สามารถจัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. อบรมเลี้ยงดูเด็กและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นเด็กเป็นสำคัญ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้ความสำคัญกับธรรมชาติของเด็ก และตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระ เป็นตัวของตัวเองที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยตนเอง โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับธรรมชาติของเด็กในแต่ละช่วงวัย และเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้เด็กได้เรียนรู้และพัฒนาทุกๆ ด้าน อย่างมีความสุข และเติบโตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับศักยภาพและสภาพสังคม - วัฒนธรรมของเด็ก

๒. ตระหนักและสนับสนุนสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กพึงได้รับ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้ความสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กพึงได้รับ การดูแลเอาใจใส่ให้มีชีวิตปลอดภัย ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกทอดทิ้ง เอาเปรียบ และกระทำทารุณกรรม ได้รับการพัฒนาสูงสุดตามศักยภาพ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงออกและร่วมทำกิจกรรมในครอบครัวและชุมชน โดยการศึกษาและทำความเข้าใจกับธรรมชาติของเด็ก แสดงความสนใจ เห็นคุณค่าของเด็ก รวมทั้งอบรมสั่งสอนให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในตนเอง

๓. ปฏิบัติตนต่อเด็กด้วยความรักความเข้าใจและใช้เหตุผล พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความเมตตา เอาใจใส่ดูแล ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ มีความเข้าใจในพัฒนาการ และตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ โดยการให้เวลา อยู่ใกล้ชิด ทักทาย พูดคุยโต้ตอบ แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ดี มองหน้าสบตา ยิ้มแย้มแจ่มใส สัมผัสอ่อนโยน เล่นด้วยกัน ใช้แรงเสริมทางบวกหรือชมเชยให้กำลังใจเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม และเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ควรพูดคุยกับเด็กด้วยเหตุผล โดยไม่ใช่อารมณ์ เป็นเครื่องตัดสิน

๔. ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างสมดุลครบทุกด้าน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ เล่น และฝึกทักษะต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเป็นมิตร ด้วยการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม กับวัย ความพร้อม ความสนใจ และความสามารถตามวัยของเด็ก โดยการจัดกิจกรรมและการเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านสื่อการเรียนรู้และการเล่นที่หลากหลายเหมาะสมกับวัย

๕. ปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม และวัฒนธรรมไทย พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรอบรมขัดเกลาและฝึกให้เด็กดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบวินัยในตนเอง มีคุณธรรมและมีจิตใจโอบอ้อมอารี ละอายต่อการทำความผิด รู้จักมารยาทและความเป็นไทยด้วยการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี และจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้และฝึกทักษะต่างๆ ที่เล็กละน้อย โดยใช้การเล่นทาน อ่านหนังสือ เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ร้องเพลง เล่นดนตรี เล่นการละเล่นพื้นบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมตามประเพณีนิยม ตามความเหมาะสม

๖. ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับความสามารถในการรับรู้และการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรปรับการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กในการพูดคุย สื่อความหมาย และอบรมสั่งสอนเด็กด้วยการใช้คำศัพท์ที่ง่าย ๆ เป็นคำพูดสั้น ๆ ออกเสียงซ้ำ ๆ ชัดเจน ในการพูดคุยกับเด็กจำเป็นต้องอาศัยความอดทน ความพยายาม และความตั้งใจสูงในการฟัง เด็กพูดออกเสียงชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง และช่วยแก้ไขให้เด็ก การเล่านิทาน ให้เด็กฟัง และการพูดคุยตอบคำถามหรือฟังเรื่องเล่าของเด็กบ่อย ๆ และช่วยฝึกหัดทักษะทางภาษาของเด็กให้พัฒนามากขึ้นตามวัยได้

๗. สนับสนุนการเล่นตามธรรมชาติของเด็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้ความสำคัญกับการเล่นตามวัย ความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของเด็ก ด้วยการจัดเตรียมสถานที่เล่น ของเล่น และเครื่องเล่นต่างๆ ที่เหมาะสมให้กับเด็ก โดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นคนเดียวหรือเล่นกับเด็กอื่น รวมทั้งได้เลือกเล่นกับวัตถุสิ่งของจริง ของเล่นตามวัย และวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับศิลปะที่หลากหลาย และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

๘. จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรจัดสถานที่วัสดุอุปกรณ์ และของเล่นที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นและการเรียนรู้ของเด็กด้วยตัวของเด็กเองเป็นหลัก โดยการจัดสถานที่บริเวณและสิ่งต่างๆ ให้ถูกสุขลักษณะและเหมาะสมสำหรับวัยของเด็ก การดูแลอาคารและบริเวณ

ต่างๆ ให้เด็กได้เคลื่อนไหวสะดวก สะอาด ปลอดภัย อากาศถ่ายเทได้ดี แสงสว่างพอเพียง มีเครื่องเล่นเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับเด็ก มีการจัดมุมเล่นต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการเล่นของเด็ก

๙. ประเมินการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรฝึกทักษะการสังเกต และบันทึกพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก เพื่อติดตามเผื่อระวัง ให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กในแต่ละระยะของพัฒนาการตามวัย ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการขั้นต่อไป ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป รวมทั้งการแก้ไขปัญหาพัฒนาการอาจเกิดขึ้นได้ทันทั่วถึง

๑๐. ประสานความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดู ชุมชน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดู ชุมชน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรประสานความร่วมมือกันในการดูแลสิทธิเด็ก และส่งเสริมพัฒนาการ เป็นศูนย์การเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ให้เด็กมีประสบการณ์จากสถานการณ์จริง สนับสนุนงบประมาณและสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพ

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูและการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ดูแลสุขภาพอนามัยและตอบสนองความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล ได้แก่

๑.๑ จัดอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการให้เด็กรับประทาน โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู คอยดูแลและฝึกวิธีการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก สร้างบรรยากาศของการรับประทานอาหารให้เป็นเวลาที่มีความสุข ทั้งนี้ ผู้เตรียมอาหารเด็กต้องล้างมือให้สะอาดทั้งก่อนและหลังการเตรียมอาหาร

๑.๒ พาเด็กไปรับวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันโรคตามระยะเวลาที่กำหนด และบันทึกข้อมูลในสมุดบันทึกสุขภาพของเด็กให้เป็นปัจจุบัน

๑.๓ ดูแลทำความสะอาดร่างกายหลังเปื้อนทุกครั้ง อาบน้ำและดูแลให้เด็กแต่งกายเหมาะสมกับสภาพอากาศ

๑.๔ ดูแลจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย ไม่มีสิ่งเป็นอันตรายกับเด็ก เช่น ปลั๊กไฟต้องปิดให้มิดชิด เพื่อป้องกันไม่让孩子เอานิ้วไปแหย่เล่น เป็นต้น

๑.๕ ของเล่นที่เข้าปากเด็กต้องนำมาเปลี่ยนหรือทำความสะอาดเมื่อเด็กเล่นเสร็จ

๑.๖ จัดให้เด็กอยู่ในการดูแลของผู้ใหญ่อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ไม่ปล่อยให้เด็กอยู่คนเดียวเพียงลำพัง

๑.๗ ดูแลระมัดระวังการแพร่เชื้อโรคของบุคคลในครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดูไปยังเด็ก หากมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

๒. สร้างบรรยากาศของความรัก ความอบอุ่น ความไว้วางใจ และความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับเด็ก ในวิถีชีวิตประจำวัน ได้แก่

- ๒.๑ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีบุคลิกที่ให้ความรักและความอบอุ่นแก่เด็ก
- ๒.๒ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก
- ๒.๓ สัมผัสโอบกอดเด็กอย่างนุ่มนวล อ่อนโยน สม่ำเสมอทุกวัน
- ๒.๔ พูดคุยกับเด็กด้วยภาษาง่ายๆ และประสานสายตากับเด็กบ่อยๆ ฟังและโต้ตอบเสียงที่เด็กทำ
- ๒.๕ สนใจและตอบสนองเด็กที่ร้องไห้ หรือแสดงความกังวล หรือต้องการความช่วยเหลืออย่างทันทีทันใด ไม่ปล่อยให้เด็กรู้สึกไม่เป็นที่ต้องการหรือถูกทอดทิ้ง
- ๒.๖ เคารพในความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก โดยการสังเกตความพยายามในการทำสิ่งต่างๆ ของเด็ก และส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กทำจนสำเร็จ
- ๒.๗ จัดสภาพแวดล้อมของบ้านหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความอบอุ่นใกล้ชิด มีพื้นที่ว่างให้เด็กได้สืบคลานหรือเคลื่อนไหวอย่างอิสระ โดยไม่เป็นอันตราย

๓. จัดประสบการณ์ตรงให้เด็กได้เลือก ลงมือกระทำ และเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า และการเคลื่อนไหวผ่านการเล่น ได้แก่

- ๓.๑ จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ จัดให้สอดคล้องกับอายุ พัฒนาการ ความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๓.๒ เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า สำรวจ ค้นคว้า ทดลองสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยตนเอง โดยอยู่ในความดูแลของพ่อแม่ เหมาะสมกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก
- ๓.๓ จัดกิจกรรมพร้อมๆ กับการเลี้ยงดูประจำวัน โดยคำนึงถึงธรรมชาติและความต้องการของเด็ก
- ๓.๔ จัดกิจกรรมให้เด็กรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ด้วยการใช้อวัยวะรับสัมผัสต่างๆ ได้แก่ ตา หู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นชิมรส และสัมผัสด้วยมือ เพื่อเก็บเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ รอบตัว
- ๓.๕ จัดประสบการณ์ให้เด็กสามารถใช้อวัยวะต่างๆ ของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน ในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น ใช้มือหยิบถ้วยน้ำ ช่วยเก็บของเล่นเข้าที่ เป็นต้น
- ๓.๖ จัดให้เด็กมีโอกาสดึงการเคลื่อนไหวและการทรงตัว โดยการจัดหาสิ่งต่างๆ เคลื่อนไหวให้เด็กดู เช่น กลิ้งลูกบอลผ่านหน้า ให้อูฐตาไหลลานเดิน เป็นต้น
- ๓.๗ จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ใช้สายตาและมือประสานสัมพันธ์กัน เช่น หยิบของเล่นใส่ตะกร้า ของเล่น ใช้ค้อนตอกหมุดพลาสติกทรงกลมลงช่อง เป็นต้น

๓.๘ สนับสนุนให้เด็กมีโอกาสได้เล่นตามความสนใจที่เหมาะสมกับวัย นั่งเล่นคนเดียว และเล่นกับคนอื่น ตลอดจนสร้างสรรค์จินตนาการกับงานศิลปะที่หลากหลาย

๔. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่แวดล้อมและสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กอย่างหลากหลาย ได้แก่

๔.๑ จัดให้เด็กสัมผัสกับบุคคลใกล้ชิด สิ่งของรอบตัวเด็ก เช่น หาชองให้ลูกคลำเล่น ให้จับเสื้อผ้า ผ้าห่ม เป็นต้น

๔.๒ พูดคุยโต้ตอบกับเด็กด้วยความสนใจ และเป็นผู้ฟังที่ดีขณะที่เด็กพูด

๔.๓ ทำท่าทางต่างๆ แบบง่ายๆ ให้เด็กเลียนแบบ เช่น เขย่าของเล่น เล่นจ๊ะเอ๋ เป็นต้น

๔.๔ ใช้วินัยเชิงบวกในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์

๕. จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ และของเล่นที่สะอาด หลากหลาย ปลอดภัย และเหมาะสมกับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กรอบด้าน รวมถึงมีพื้นที่ในการเล่นน้ำ เล่นทราย การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กในลักษณะที่ส่งเสริมพฤติกรรมทางบวก และการเรียนรู้โดยยึดหลักความสะอาด ปลอดภัย ความมีอิสระที่เด็กจะได้เล่นหรือสำรวจภายในขอบเขตที่เหมาะสม มีการจัดของเล่นที่สร้างความสนใจให้เด็กได้เล่น สัมผัสหรือจับต้อง การจัดของเล่นหรืออุปกรณ์ให้อยู่ในที่ที่เด็กเอื้อมหยิบได้ถึง ได้แก่

๕.๑ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้มีความอบอุ่นปลอดภัย มีพื้นที่ว่างให้เด็กได้คืบ คลาน เดิน วิ่ง เคลื่อนไหวอย่างอิสระ โดยไม่เป็นอันตราย

๕.๒ จัดแยกพื้นที่สำหรับนอนพักผ่อนและรับประทานอาหารออกจากกัน เพื่อสุขอนามัยและความสะอาด มีการระบายอากาศที่ดี แสงสว่างพอเหมาะ สภาพแวดล้อมไม่เป็นพิษ

๕.๓ ติดกระจกเงาในที่ที่เด็กสามารถมองเห็นหรือสังเกตตนเองได้

๕.๔ ตกแต่งภาพหรือสิ่งต่างๆ ภายในห้องให้อยู่ในระดับสายตาของเด็ก

๕.๕ พื้นที่ห้องไม่ลื่น ทำด้วยวัสดุที่สะดวกต่อการทำความสะอาด

๕.๖ จัดของเล่นที่เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ สำหรับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีเด็กวัยเดียวกันหลายคน ของเล่นแต่ละชนิดควรมีจำนวน ๒ - ๓ ชิ้น เพื่อไม่让孩子ต้องอดทนรอคอยนานเกินไป และจะต้องเป็นของเล่นที่ปลอดภัย ไม่มีอันตรายกับเด็ก สามารถล้างทำความสะอาดได้ มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่เด็กจะกลืนลงคอได้

๕.๗ จัดของเล่นให้อยู่บนชั้นวางเตี้ยๆ หรือที่ที่เด็กสามารถหยิบมาเล่นได้ด้วยตนเอง

๕.๘ จัดให้มีหนังสือภาพที่ทำด้วยกระดาษแข็ง ขอบหนังสือมน ไม่มีเหลี่ยม

๕.๙ จัดให้เด็กแต่ละคนมีวัสดุอุปกรณ์ เครื่องนอน หรือเสื้อผ้าสำหรับเปลี่ยนเป็นของตนเองโดยเฉพาะ

๖. จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่เป็นสื่อธรรมชาติ เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก สื่อที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ หลีกเลี่ยงการใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต

๗. จัดรวบรวมข้อมูลและติดตามการเจริญเติบโต พัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การติดตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ควรมีการติดตามและประเมินทุกช่วงอายุ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรสังเกตและบันทึกการเจริญเติบโต พฤติกรรม และพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ในการสังเกต ควรทำอย่างแนบเนียนเป็นธรรมชาติจึงจะได้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริง การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม พัฒนาการ และความสามารถของเด็ก อาจทำได้หลายวิธีดังนี้

๗.๑ สังเกตพฤติกรรมทั้งที่แสดงออกทางวาจาและท่าทาง การพูดคุยกับเด็ก การเล่นกับเด็ก ในบางครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ จะต้องทำอย่างต่อเนื่องและบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างสม่ำเสมอ ในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) และใช้คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของหน่วยงานอื่น

๗.๒ ดูจากความพร้อมของเด็กด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

๗.๓ สังเกตหรือพิจารณาจากผลงานของเด็ก

๗.๔ สอบถามจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู หากเป็นกรณีที่เด็กอยู่ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นประจำ

๗.๕ กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นการกำหนดความคาดหวังที่จะเกิดกับเด็กหลังจากเด็กอายุครบ ๓ ปี

๘. จัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้พ่อแม่ ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน มีส่วนร่วมทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อ การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการเด็ก

บทที่ ๕

การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อม

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจะเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ หากเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีการสนับสนุน อำนวยความสะดวกจากผู้ใหญ่ ภายใต้บรรยากาศที่มีความสุข ไม่เคร่งเครียดด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัดหรือยากต่อการปฏิบัติ การจัดการสภาพแวดล้อม จึงจัดแบ่งเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

การจัดการสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ เป็นการจัดการสภาพแวดล้อมตามแนวคิดเรื่องการตอบสนองความต้องการพื้นฐานและการเรียนรู้โดยการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การจัดการจึงมีเป้าหมายให้เด็กอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมีที่ดี มีพื้นที่ในการตอบสนองการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างคล่องตัว และตอบสนองการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ลักษณะการจัดการจึงเน้นในเรื่องของความสะอาด ความปลอดภัย ความสะดวกที่จะทำให้รู้สึกคล่องตัว สดใส กระฉับกระเฉง บ้านและสถานที่เลี้ยงดูเด็กที่มีลักษณะกายภาพที่ดี คือ มีการถ่ายเทอากาศที่ดี มีอุณหภูมิที่เหมาะสม มีแสงสว่างพอเพียง มีความสงบที่จะทำกิจกรรมอย่างสบายและมีสมาธิ มีที่ให้เก็บวัสดุของใช้และผลงาน มีที่จัดแสดงเพื่อการสื่อสารข้อมูล แต่ละจุดของพื้นที่จะต้องสะดวกในการเข้า - ออก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถเข้าไปดูแลได้อย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่

การจัดการสภาพแวดล้อมด้านจิตภาพ เป็นการจัดการบ้านและสถานที่ดูแลเด็กตามแนวคิดเรื่องการเรียนรู้อย่างมีความสุข การจัดสภาพแวดล้อมจึงเป็นการจัดเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะเกิดความสะดวกปลอดภัย ราบรื่น จากการทำกิจกรรมในห้องที่มีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม และมีการปฏิบัติต่อกันที่เหมาะสมของผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังรวมถึงกฎ ระเบียบ กติกา ข้อตกลงที่ทุกคนสามารถปฏิบัติร่วมกันได้และเกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน การจัดการสภาพแวดล้อมด้านจิตภาพจึงมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสภาพแวดล้อมแห่งความสุข พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีท่าทีที่อบอุ่นให้ความมั่นใจแก่เด็ก สนับสนุนให้เด็กได้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ มีสถานที่ที่เด็กสามารถมีความเป็นส่วนตัว หรือเมื่อต้องการอยู่ตามลำพัง หรือเมื่อต้องการความสงบ ให้อิสระเด็กในการสื่อสาร เคลื่อนไหว ทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งกฎ ระเบียบต่างๆ สามารถยืดหยุ่นได้เมื่อจำเป็น

การจัดการสภาพแวดล้อมด้านสังคม เป็นการจัดการสภาพแวดล้อมที่เกิดจากแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่เรียนรู้ทางสังคมจากการเล่น การทำกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การจัดการสภาพแวดล้อมด้านสังคมจึงเป็นการจัดการที่让孩子ได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สนับสนุนให้ปฏิบัติตนในลักษณะที่สังคมยอมรับและเกิดทักษะทางสังคม มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สนับสนุนให้เกิดการแบ่งปันกัน ทั้งในด้านความคิด ความรู้สึก พื้นที่ และอุปกรณ์ต่างๆ จัดให้มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย เด็กได้แสดงความเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ เช่น การกำหนดข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบต่างๆ การแบ่งหน้าที่ การฝึกการมีวินัยในตนเอง

การเรียนรู้ของเด็กที่เกิดด้วยวิธีการเดียวได้ปฏิสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมทั้งด้านวัตถุและบุคคล พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องพยายามจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก 让孩子ได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นกับสิ่งของ และกับกระบวนการต่างๆ รวมถึง让孩子ได้ปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์ต่างๆ และพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องมีการวางแผนการจัดกิจกรรมประจำวัน让孩子ได้พัฒนาทั้งร่างกายและสังคม โดยการเตรียมสื่อ วัสดุที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้น让孩子ได้เกิดกระบวนการคิด 让孩子ได้เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ โดยจัดสภาพแวดล้อม让孩子ได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและกระบวนการต่างๆ อย่างกว้างขวาง การที่เด็กอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เด็กจะพัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สื่อ

สื่อ เป็นตัวกลางกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด การเรียนรู้ของเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จำเป็นต้องผ่านการลงมือปฏิบัติจริงหรือเกิดจากการค้นพบด้วยตนเอง เป็นประสบการณ์ตรง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้จากสิ่งที่เห็นรูปธรรม หรือมองเห็นจับต้องได้ ไปสู่สิ่งที่นามธรรมเมื่อเข้าสู่อายุที่สูงขึ้น การเรียนรู้ของเด็กวัยนี้จึงขึ้นอยู่กับของจริงที่พบเห็น ของเล่นที่เลียนแบบของจริง นิทาน และเพลง ดังนี้

๑. ของเล่น

ของเล่น เป็นสิ่งที่ประกอบการเล่นของเด็ก ของเล่นช่วยกระตุ้น让孩子เกิดการเรียนรู้และเกิดความมั่นใจในการเล่น ของเล่นอาจจัดทำขึ้นเองจากวัสดุ สิ่งของ เศษวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่รอบตัวในชีวิตประจำวัน หรือเป็นการเลือกซื้อของเล่นที่มีขายในท้องตลาด ซึ่งการจัดหาของเล่น让孩子ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและเหมาะสมกับวัยของเด็ก

๑.๑ ลักษณะของเล่นเด็ก ของเล่นที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของเด็ก แบ่งเป็น

๑.๑.๑ ของจริง เป็นของเล่นที่เป็นสิ่งของหรือเครื่องใช้ในชีวิตจริง ของเล่นชิ้นแรกที่มีคุณค่าต่อชีวิตเด็กมากที่สุด คือ พ่อแม่ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าทารกจะสนใจมองหน้าพ่อแม่มากกว่าสิ่งอื่น และหันตามเสียงของพ่อแม่ การเรียนรู้ของทารกจะเริ่มต้นจากการรับรู้สิ่งที่เห็นรูปธรรมในชีวิตจริงไปสู่การรับรู้ภาพสัญลักษณ์ตามลำดับขั้นตอนของพัฒนาการทางสติปัญญา ของจริงที่เด็กเล่นได้ เช่น ข้าว ถ้วย ขามพลาสติก เป็นต้น

๑.๑.๒ ของเล่นที่เลียนแบบของจริง เป็นของเล่นที่สร้างขึ้นให้มีรูปแบบเหมือนของจริงที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน อาจทำจากวัสดุประเภทไม้ พลาสติก โลหะ หรือกระดาษก็ได้ เช่น ตุ๊กตาสัตว์ขนอ่อนนุ่ม ตุ๊กตาคน ลูกบอลเด็กเล่น รถเด็กเล่น ของเล่นเครื่องครัว/เครื่องใช้ในบ้าน เป็นต้น

๑.๑.๓ ของเล่นสร้างสรรค์ เป็นของเล่นที่สร้างขึ้นโดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว สามารถประกอบเข้าด้วยกันให้เป็นอะไรก็ได้ตามความต้องการหรือจินตนาการของผู้เล่น เช่น ตัวต่อพลาสติก พลาสติกสร้างสรรค์ บล็อกไม้/พลาสติก วัสดุที่ใช้ในการวาดภาพ/การปั้น/การประดิษฐ์ เป็นต้น

๑.๑.๔ ของเล่นเพื่อการศึกษา เป็นของเล่นที่สร้างขึ้นให้มีรูปแบบช่วยพัฒนาทักษะการสังเกต ทักษะกล้ามเนื้อมือประสานสัมพันธ์กับตา ทักษะการคิด เช่น บล็อกไม้/พลาสติก เกมภาพตัดต่อ เกมโดมิโน เป็นต้น

๑.๑.๕ ของเล่นพื้นบ้าน เป็นของเล่นที่สร้างขึ้นจากวัสดุตามธรรมชาติหรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย เช่น โมบายปลาตะเพียนใบลาน ตะกร้อใบลาน ตุ๊กตาสัตว์ทำจากฟาง กังหันลมใบตาล ล้อกลิ้งไม้ไผ่ นก/ตุ๊กตาสานใบมะพร้าว กะลารองเท้า ปี่ใบมะพร้าว และรูปปั้นดินเหนียวรูปสัตว์ เป็นต้น

๑.๒ ประเภทของเล่นเด็ก ของเล่นเด็กมีหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้เล่น แบ่งเป็น

๑.๒.๑ ของเล่นฝึกประสาทสัมผัส เป็นของเล่นที่ดึงดูดความสนใจของเด็กในการมองเห็น ได้ยิน และสัมผัส เช่น โมบายรูปทรงขาว - ดำ/หลากสี ของเล่นเขย่า/บีบแล้วมีเสียง ของเล่นมีผิวสัมผัสเรียบ/ขรุขระ ของเล่นหยิบจับไว้ในมือได้ เสียงเพลง เป็นต้น

๑.๒.๒ ของเล่นฝึกการเคลื่อนไหว เป็นของเล่นที่เคลื่อนที่ไป - มาได้ กระตุ้นให้เด็กใช้กล้ามเนื้อ แขน - ขา เช่น ลูกบอล ของเล่นลากจูงได้ ของเล่นไถลาน ของเล่นมีล้อเลื่อน เป็นต้น

๑.๒.๓ ของเล่นฝึกความสัมพันธ์มือ - ตา เป็นของเล่นที่ฝึกให้เด็กได้พัฒนาการประสานสัมพันธ์ระหว่างการใช้กล้ามเนื้อมือ - ตา อย่างมีจุดหมาย เช่น กระดานซ้อนตอก กล้องหยอดรูปทรง ของเล่นร้อยลูกปัดเม็ดโต ของเล่นร้อยเชือกตามรู ของเล่นผูกเชือก/รูปจับ/ติดกระดุม เป็นต้น

๑.๒.๔ ของเล่นฝึกภาษา เป็นของเล่นที่ช่วยในการฟัง การสื่อสารทางด้านการฟัง การพูด เล่าเรื่อง เช่น หนังสือภาพ นิทาน เทปเพลงเด็ก เครื่องดนตรี หุ่นมือ เป็นต้น

๑.๒.๕ ของเล่นฝึกการสังเกต เป็นของเล่นฝึกทักษะการเปรียบเทียบ การจำแนกหรือจัดกลุ่ม เช่น ของเล่นรูปทรงเรขาคณิต แผ่นภาพจับคู่ บล็อกต่างสีต่างขนาด เป็นต้น

๑.๒.๖ ของเล่นฝึกการคิด เป็นของเล่นสอนให้เด็กมีสมาธิและรู้จักแก้ปัญหา คิดใช้เหตุผล เช่น ภาพตัดต่อ ตัวต่อ ภาพปริศนา บล็อกไม้/พลาสติก เป็นต้น

๑.๒.๗ ของเล่นฝึกความคิดสร้างสรรค์ เป็นของเล่นที่ส่งเสริมให้เด็กสร้างจินตนาการ ตามความนึกคิด หรือแสดงบทบาทสมมติ เช่น บล็อกไม้/พลาสติก ตัวต่อ ของเล่นเครื่องครัว/เครื่องใช้ในบ้าน ของเล่นร้านค้า ของเล่นเครื่องมือแพทย์ เป็นต้น

๑.๓ ของเล่นตามวัย เด็กมีความสนใจของเล่นแตกต่างกันตามความสามารถของวัย ดังนี้

๑.๓.๑ ของเล่นสำหรับเด็กแรกเกิด - ๓ เดือน มักเป็นของเล่นกระตุ้นทักษะการใช้สายตา การฟังเสียง และการสัมผัส เช่น เครื่องแขวนหรือโมบายที่มีสีตัดกันชัดเจน (ขาว - ดำ/แดง - เขียว/น้ำเงิน - เหลือง) ทำด้วยผ้าอ่อนนุ่มหรือพลาสติกเนื้อดี มีกระดิ่งห้อยและมีเสียงกรุ๊งกริ๊งเวลาลมพัดไป - มา ของเล่นเขย่าหรือบีบ แล้วเกิดเสียง ตุ๊กตาผ้ารูปสัตว์ ลูกบอลผ้า ของเล่นพลาสติกสอดก้านได้ ของเล่นแบบคานมหาสนุกให้ใช้นิ้วสัมผัส เป็นต้น

๑.๓.๒ ของเล่นสำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ เดือน มักเป็นของเล่นที่ฝึกทักษะการมองตามวัตถุ การได้ยินเสียง การใช้กล้ามเนื้อ - นิ้วมือในการหยิบจับสิ่งต่างๆ และการสังเกต เช่น ตุ๊กตายางเป็นรูปต่างๆ ลูกบอลผ้า/พลาสติก ของเล่นบีบแล้วเกิดเสียง ของเล่นเขย่ามีเสียงอยู่ข้างใน และของเล่นที่กลิ้งไป - มา มีเสียงข้างใน เป็นต้น

๑.๓.๓ ของเล่นสำหรับเด็กอายุ ๖ - ๑๒ เดือน มักเป็นของเล่นที่ฝึกทักษะการใช้กล้ามเนื้อ - นิ้วมือ การประสานสัมพันธ์มือ - ตา การสัมผัส และการสังเกต เช่น บล็อกไม้/พลาสติก กล่องหยอดบล็อก รูปทรงต่างๆ ของเล่นไขลานเดินได้ ตุ๊กตา ของเล่นที่เป็นของจริง เป็นต้น

๑.๓.๔ ของเล่นสำหรับเด็กอายุ ๑ - ๓ ปี มักเป็นของเล่นที่ฝึกทักษะการเคลื่อนไหว การประสานสัมพันธ์มือ - ตา มาใช้กล้ามเนื้อ - ข้อมือ การสังเกตเปรียบเทียบ และการใช้ความจำ และความคิดสร้างสรรค์ เช่น ของเล่นลากจูงและผลักไป - มาได้ กระดานซ้อนตอก บล็อกไม้/พลาสติก ภาพตัดต่ออย่างง่าย ตัวต่อพลาสติก ขนาดใหญ่ ตุ๊กตา ของเล่นจำลอง เป็นต้น

ตารางการเล่นและของเล่นเด็กแรกเกิด - ๓ ปี

อายุ	ความสนใจของเด็ก	การส่งเสริมการเล่น	ของเล่น/วัสดุอุปกรณ์	ประโยชน์
แรกเกิด - ๓ เดือน	วัตถุที่ดึงดูดสายตา เคลื่อนไหวได้ มีเสียง	แขวนโมบายที่มีสีสดใส หมุนแกว่งไป - มาได้ มีเสียง	โมบายทำจากผ้าหรือกระดาษสี มีกระดิ่งห้อย โมบายปลาตะเพียน	ฝึกการมองดู การมองตามวัตถุ และการฟังเสียง
	ใบหน้าผู้เลี้ยงดู	พูดคุย ร้องเพลง เท่กล่อม	ผู้เลี้ยงดู	ฝึกการมองสบตา และการรับรู้เสียง
	มือของเด็กเอง	หาของเล่นอ่อนนุ่มสีสด ให้หยิบจับและสัมผัส	ตุ๊กตาขนนุ่ม/ยาง ลูกบอลผ้า/หมอนผ้า	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมือ - แขน
	วัตถุที่มีเสียง	หาของเล่นล้อเขย่า มีเสียงดังกรุ๊งกริ๊ง	ของเล่นเป็นห่วงใหญ่ มีชั้นย่อยห้อยอยู่ด้วย	ฝึกการฟังเสียง - หันหาเสียง และการใช้กล้ามเนื้อมือ - แขน
	วัตถุมีสีตัดกัน มีลวดลาย	หาของเล่นสีขาว - ดำ หรือสีสดใสตัดกัน	ของเล่นเป็นหมอนผ้า เป็นตารางหมากรุก หรือเป็นวงกลมซ้อนกัน	ฝึกการมองอย่างมีจุดหมาย

อายุ	ความสนใจของเด็ก	การส่งเสริมการเล่น	ของเล่น/วัสดุอุปกรณ์	ประโยชน์
๓ - ๖ เดือน	วัตถุที่มีเสียง	หาของเล่นให้คว้าจับ สัมผัส กำ เขย่า เคาะ ป้อนให้เกิดเสียง	ของเล่นเขย่า เคาะหรือ ป้อนแล้วเกิดเสียง	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - นิ้วมือ ฝึกการฟังเสียงและ ค้นหาทิศทาง
	วัตถุที่เคลื่อนไหวได้เอง	หาของเล่นที่เคลื่อนไหว หรือกลิ้งไปมาได้	ตุ๊กตาไขลาน ของเล่น ที่มีล้อ ของเล่นที่กลิ้งได้	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมือ - นิ้วมือ
๖ - ๑๒ เดือน	ใบหน้าที่ผู้เลี้ยงดู	เล่นจะเอากับเด็ก เล่นตบมือ ร้องเพลง	ผู้เลี้ยงดู	ฝึกการรับรู้เสียง
	มองตนเองในกระจก	อุ้มเด็กยืนหน้ากระจก ชี้ให้ดูตัวเอง	กระจกเงา	ฝึกการรับรู้ตนเอง
	คลานด้วยเข่า เกาะ ยืน ตั้งไข่	ให้อิสระเด็กในการคลาน คอยดูแลใกล้ๆ ช่วยพยุง ให้เด็กนั่งทรงตัว	พื้นที่เรียบไม่อันตราย	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ แขน - ขา และการทรงตัว
	เสียงเพลง	ให้ฟังเพลง เล่นตบมือ เป็นจังหวะเพลง ออกท่าทาง เล่นจับปุดำ เล่นซ่อนของ เอาผ้าคลุม	เทปเพลง ของเล่นมีเสียง	ฝึกการฟังเสียงและ จังหวะเพลง
	สิ่งของที่เคลื่อนที่ได้	หาของเล่นที่กลิ้งไป - มาได้ ให้เด็กจับเล่น โยนลงพื้น	ลูกบอลผ้า/พลาสติก รถไขลาน	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - นิ้วมือ
	สิ่งของใกล้ตัว	ให้เด็กใช้มือหยิบจับถ้วย ชาม ช้อนพลาสติก หรือ ดักน้ำ หรืออาหารเข้าปาก	ถ้วย ชาม ช้อนพลาสติก	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - นิ้วมือ และการช่วยตนเอง
๑ - ๓ ปี	ชอบเดินไม่อยู่นิ่ง	หาของเล่นลากจูงได้ ให้เด็กลากไป - มา	ขบวนรถไฟไม้ ของเล่น ที่ลากจูง จักรยาน ๓ ล้อ	ฝึกการเคลื่อนไหว การทรงตัว และการรับรู้ ทิศทาง
	ขว้างปาสิ่งของ	หาของเล่นที่ตกไม่แตก ให้เด็กได้ทดลองขว้างปา ตอก หรือถอด	กล่องกระดาษ กระป๋องแป้งพลาสติก ลูกบอลเล็ก กระดาษ ห่อนตอก	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - ตา และการกระเด้ง
	เล่นคนเดียว	หาของเล่นสร้างสรรค์ ให้เด็กเล่นอย่างอิสระ	ภาพตัดต่อง่ายๆ บล็อกไม้/พลาสติก กล่องมีรูใส่บล็อก	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - ตา การสังเกต และสมาธิ

อายุ	ความสนใจของเด็ก	การส่งเสริมการเล่น	ของเล่น/วัสดุอุปกรณ์	ประโยชน์
	ขีดเขียน	หาสีเทียนแท่งใหญ่ และ กระดาษให้ขีดเขียนเล่น	ดินสอเทียน กระดาษ	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - นิ้วมือ และ การประสานมือ - ตา
	ฟังนิทาน/ดูรูปภาพ	หารูปภาพชี้ชวนให้เด็กดู และสอนให้รู้จักคำเรียก รูปร่างลักษณะ เล่านิทาน	รูปภาพเหมือนจริง หนังสือนิทาน	ฝึกการสังเกต รู้จักชื่อ สิ่งต่างๆ และการรับฟัง
	เล่นน้ำเล่นทราย	ให้เด็กตักน้ำเล่น รดน้ำ ลงพื้น หาของเล่น ที่ใช้ตักทราย	ของเล่นที่ตักตวงน้ำ/ ทราย ทำด้วยพลาสติก กระป๋องตักน้ำ	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อ มือ - นิ้วมือ การใช้แขน และการประสานมือ - ตา
	เลียนแบบผู้ใหญ่	หาของเล่นเลียนแบบ การกระทำของผู้ใหญ่ ให้เล่น	ตุ๊กตามีเสื้อผ้าถอดได้ ของใช้ในบ้านจำลอง	ฝึกทักษะการสร้าง สัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว และการเลียนแบบ การกระทำ

๑.๔ การเลือกของเล่นเด็ก หลักเกณฑ์ที่ควรคำนึงถึง มีดังนี้

๑.๔.๑ ความปลอดภัยในการเล่น ของเล่นสำหรับเด็กอาจทำด้วยไม้ ผ้า พลาสติก หรือโลหะ ที่ไม่มีอันตรายเกี่ยวกับผิวสัมผัสที่แหลมคม หรือมีชิ้นส่วนที่หลุดหรือแตกหักง่าย ตลอดจนทำด้วยวัสดุที่ไม่มีพิษ มีภัยต่อเด็กในสิ่งที่ทาหรือส่วนผสมในการผลิต มีขนาดไม่เล็กเกินไปจนทำให้เด็กกลืน หรือหยิบใส่รูจมูก หรือเข้าปากได้ รวมทั้งมีน้ำหนักพอเหมาะที่เด็กสามารถหยิบเล่นได้

๑.๔.๒ ประโยชน์ในการเล่น ของเล่นที่ดีควรช่วยสร้างความสนใจของเด็กให้อยากรู้อยากเห็น มีสีสันสวยงามสะดุดตาเด็ก มีการออกแบบที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดและจินตนาการที่จะเล่นอย่างริเริ่มสร้างสรรค์ หรือแก้ปัญหา ช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหว และการใช้มือได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้งยังเสริมสร้าง การพัฒนาประสาทมือ - ตาให้สัมพันธ์กัน

๑.๔.๓ ประสิทธิภาพในการใช้เล่น ของเล่นที่เหมาะสมในการเล่นควรมีความยากง่ายเหมาะกับ ระดับอายุและความสามารถตามพัฒนาการของเด็ก ของเล่นที่ยากเกินไปจะบั่นทอนความสนใจในการเล่นของเด็ก และทำให้เด็กรู้สึกท้อถอยได้ง่าย ส่วนของเล่นที่ง่ายเกินไปทำให้เด็กเบื่อไม่ยอมเล่นได้ นอกจากนี้ของเล่นควร ทำให้เด็กได้ใช้ประสบการณ์ตรงและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความแข็งแรงทนทาน และปรับเปลี่ยนดัดแปลง ใช้ประโยชน์ได้หลายโอกาส หลายรูปแบบ หรือเล่นได้หลายคน

๑.๔.๔ ความประหยัดทรัพยากร ของเล่นที่ดีไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรือผลิตด้วยเทคโนโลยี ที่ทันสมัย มีตราเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ของบริษัทที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมทั่วไป หากแต่เป็นวัสดุของหรือของเล่น ที่สามารถจัดหาได้ง่าย มีราคาพอเหมาะ และมีอยู่ในท้องถิ่นนั้น โดยหาซื้อได้ง่ายหรือทำขึ้นเองได้จากภูมิปัญญา พื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตารางเกณฑ์พิจารณาการเลือกซื้อของเล่นให้เด็ก

ประเด็นการพิจารณา	ใช่	ไม่ใช่
๑. ของเล่นมีลักษณะปลอดภัยสำหรับเด็กตามวัย สีที่ใช้เป็นสีที่ปลอดภัย ไม่มีชิ้นส่วนแหลมคมหรือแตกหักง่าย		
๒. ของเล่นเหมาะกับวัยของเด็ก ไม่ยากหรือง่ายเกินไปที่เด็กจะเล่นได้เอง		
๓. ของเล่นดึงดูดความสนใจในการเล่น ทำลายความสามารถของเด็ก		
๔. ของเล่นมีการออกแบบอย่างพิถีพิถัน เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก		
๕. ของเล่นสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบได้หลากหลาย ใช้เล่นได้หลายแบบ หลายวิธี ตามความต้องการของผู้เล่น		
๖. ของเล่นมีความคงทน ใช้เล่นได้นาน ไม่บอบสลายง่าย		
๗. ของเล่นช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เด็กเรียนรู้หลายๆ ด้านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว		
๘. ของเล่นช่วยขยายความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ทำให้เด็กใช้จินตนาการคิดทำสิ่งใหม่ๆ		
๙. ของเล่นทำให้เด็กมีสมาธิ ใจจดจ่ออยู่กับการเล่นเป็นเวลานานพอควร ตามช่วงความสนใจของวัย		
๑๐. ของเล่นทำความสะอาดได้ง่าย หรือนำกลับมาเล่นใหม่ได้		
๑๑. ของเล่นทำให้เด็กเกิดความรู้สึกดีต่อตนเองและค้นพบความสำเร็จ		
๑๒. ของเล่นมีราคาไม่แพงจนเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพของวัสดุและการใช้ประโยชน์		
เกณฑ์การตัดสินใจซื้อของเล่น ถ้าคำตอบ “ใช่” เกิน ๑๐ ข้อ		

๒. นิทาน

นิทาน เป็นสื่อ เครื่องมือ และวิธีการที่สำคัญในการพัฒนาเด็ก เพราะเด็กมีธรรมชาติที่อยากรู้อยากเห็น เรื่องผู้คนรอบข้าง เราสามารถอ่านหนังสือให้เด็กฟังตั้งแต่ยังเป็นทารก จะช่วยสร้างความคุ้นเคยระหว่างเด็กกับหนังสือ ถือเป็นการบ่มเพาะนิสัยรักการอ่านหนังสือในเด็กได้อย่างแยบยล

๒.๑ ประโยชน์ของนิทาน นิทานมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างพัฒนาการเด็กในทุกด้าน ดังนี้

๒.๑.๑ ด้านร่างกาย การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เด็กจะได้บริหารร่างกายตามเรื่องราวของนิทาน ทำให้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายแข็งแรง

๒.๑.๒ ด้านอารมณ์ จิตใจ การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เด็กจะรู้สึกสนุกสนาน มีความสุขที่ได้ฟังเรื่องราว หรือท่องบทกลอนและแสดงท่าทางอย่างอิสระตามความต้องการ เด็กจะมีอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส

๒.๑.๓ ด้านสังคม สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมรอบด้าน

๒.๑.๔ ด้านสติปัญญา การอ่านหนังสือจะช่วยให้เด็กสามารถจดจำถ้อยคำ จำประโยคและเรื่องราวในหนังสือได้ รู้จักเลียนแบบคำพูด เข้าใจความหมายของเรื่องที่จะอ่าน รู้จักคิดและรู้จักจินตนาการ

๒.๒ วิธีการเล่านิทานหรือเรื่องราวสำหรับเด็ก

เมื่อเลือกนิทานหรือเรื่องราวที่เหมาะสมกับวัยของเด็กได้แล้ว วิธีการเล่านิทานหรือเรื่องราวเพื่อให้เด็กเกิดความสนใจ ติดตามฟังเนื้อเรื่องจนจบ จำเป็นต้องทำให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะเล่าด้วย ในการเล่านิทานหรือเรื่องราวที่นิยมใช้ มี ๒ วิธี ดังนี้

๒.๒.๑ การเล่าเรื่องโดยไม่มีอุปกรณ์ช่วย เป็นการเล่านิทานหรือเรื่องราวด้วยการบอกเล่าด้วยน้ำเสียงและลีลาของผู้เล่า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ๑) การขึ้นต้นเรื่องที่จะเล่า ควรดึงดูดความสนใจเด็ก โดยค่อยๆ เริ่มเล่าด้วยเสียงพูดที่ชัดเจน ลีลาของการเล่าช้าๆ และเริ่มเร็วขึ้นจนเป็นการเล่าด้วยจังหวะปกติ
- ๒) ระดับเสียงที่ใช้ควรดัง และประโยคที่เล่าควรแบ่งเป็นประโยคสั้นๆ แต่ได้ใจความ การเล่าควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเว้นจังหวะการเล่าให้นานเพราะจะทำให้เด็กเบื่อ อีกทั้งไม่ควรมีคำถามหรือคำพูดอื่นๆ ที่เป็นการขัดจังหวะ ทำให้เด็กหมดสนุก
- ๓) การใช้น้ำเสียง สีหน้า ท่าทาง ควรแสดงให้สอดคล้องกับลักษณะของตัวละคร ไม่ควรพูดเนือยๆ เรื่อยๆ เพราะทำให้ขาดความตื่นเต้น
- ๔) การนั่งเล่าเรื่อง ควรจัดหาเก้าอี้นั่งให้เหมาะกับระดับสายตาเด็ก ควรเว้นระยะห่างของการนั่งเผชิญหน้าเด็ก พอประมาณที่จะสามารถสบตาเด็กขณะเล่าเรื่องได้ทั่วถึง
- ๕) การใช้เวลาไม่ควรเกิน ๑๕ นาที โดยสังเกตจากท่าทางการแสดงออกของเด็กซึ่งไม่ได้ให้ความสนใจจดจ่อกับเรื่องที่เล่า
- ๖) การเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและวิจารณ์เรื่องที่เล่า ควรใช้คำถามสอบถามความคิดของเด็กเกี่ยวกับกับเรื่องราวที่ได้ฟัง ให้เด็กมีโอกาสดูความคิดเห็นภายหลังที่เรื่องเล่าจบลง

๒.๒.๒ การเล่าเรื่องโดยมีอุปกรณ์ช่วย อุปกรณ์ที่ใช้ช่วยในการเล่าเรื่องมีหลายประเภท ได้แก่

- ๑) สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งสามารถนำมาเล่าเรื่องราวประสบการณ์ให้แก่เด็กได้ อุปกรณ์ที่เป็นสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สัตว์ พืช บุคคลสำคัญ สถานที่สำคัญ ข้าว และเหตุการณ์ ตลอดจนสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
- ๒) วัสดุเหลือใช้ สิ่งของที่ไม่เป็นที่ต้องการแต่ยังมีประโยชน์ เช่น ภาพจากหนังสือ นิตยสาร กิ่งไม้ กล้องกระดาศ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ประกอบการเล่าเรื่องได้
- ๓) ภาพ ใช้รูปภาพที่มีเรื่องราวเล่าได้ เช่น ภาพที่มีเรื่องราวรวมอยู่ในแผ่นเดียว หรือทำเป็นแผ่นภาพพลิกหลายๆ แผ่น ขนาดใหญ่พอควร และมีเนื้อเรื่องเขียนไว้ด้านหลัง
- ๔) หุ่นจำลอง ใช้หุ่นที่ทำด้วยผ้าหรือกระดาศ ทำเป็นละครหุ่นมือ หุ่นเชิด หุ่นชัก
- ๕) สไลด์ประกอบการเล่าเรื่อง ใช้ภาพถ่ายเป็นสไลด์แผ่นฉายทีละภาพ
- ๖) หน้ากากทำเป็นรูปตัวละคร ใช้วัสดุทำเป็นหน้ากากรูปตัวละครต่างๆ

๗) เทปนิทานหรือเรื่องราว ใช้การเปิดเทปที่มีเสียงเล่าเรื่องราว

๘) นิ้วมือประกอบการเล่าเรื่อง ใช้นิ้วมือเคลื่อนไหวเป็นตัวละครต่างๆ

๒.๓ การอ่านนิทาน

การสร้างนิสัยรักการอ่านให้เด็กเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู เพราะหนังสือคืออาหารสมองและอาหารใจ หนังสือคือความสุข หนังสือคือเพื่อน หนังสือคือแหล่งเรียนรู้ของเด็กไปตลอดชีวิต การสร้างนิสัยรักการอ่านให้ลูกจึงเป็นการสร้างพื้นฐานสำคัญของชีวิตให้เด็ก เด็กจะรักหนังสือได้จากการที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูอ่านหนังสือที่เด็กชอบให้ฟังซ้ำแล้วซ้ำเล่า เท่าที่เด็กเรียกร้องต้องการ เด็กจะรู้สึกพอใจและมีความสุขมากในขณะที่ผู้ใหญ่อ่านหนังสือให้ฟัง และจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนรักหนังสือและรักการอ่าน

การอ่านนิทานให้เด็กฟัง คือ การอ่านหนังสือที่ไม่ปล่อยให้เด็กเดินทางไปคนเดียวหรือเป็นผู้รับฟังเพียงอย่างเดียว แต่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องมีส่วนร่วมไปกับเด็กด้วย นิทานเป็นสื่อสำหรับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูในการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี เด็กที่เติบโตมาด้วยการหล่อหลอมให้ฟังนิทาน มักจะเป็นเด็กที่ใช้ภาษาได้ดีมากกว่าเด็กในวัยเดียวกันที่ไม่ได้ถูกหล่อหลอมมาด้วยหนังสือหรือนิทาน อีกทั้งเด็กที่มีนิสัยรักการอ่านจะพัฒนาในด้านอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วตามมา เช่น สมอง พฤติกรรม และอารมณ์ที่ดี

การเลือกนิทานให้เหมาะสมกับช่วงวัย

เด็กช่วงแรกเกิด - ๑ ปี

เป็นช่วงที่เด็กกำลังเข้าสู่พัฒนาการด้านการมองเห็น เด็กเล็กๆ จะชอบมองอะไรใกล้ๆ แล้วใช้มือสัมผัส เด็กจะเริ่มจดจำเสียงของแม่ นิทานที่พ่อแม่เตรียมให้ควรเป็นหนังสือนิทานที่ไม่ต้องมีคำบรรยายมาก เป็นหนังสือภาพ มีรูปภาพขนาดใหญ่ สีสันสดใส วัสดุที่ใช้ควรเป็นผ้าหรือพลาสติก เป็นหนังสือลอยน้ำ ให้เด็กได้ดูจับ ขยำ ดึง กัดได้โดยไม่เป็นอันตราย อาจเป็นแบบมีเสียงกรอกรับเพื่อเรียกความสนใจของเด็ก การอ่านนิทานให้ลูกฟังช่วงนี้ อาจเป็นการทำแบบง่ายๆ โดยให้เด็กได้เปิดดูเองในขณะที่อาบน้ำ หรือจับให้เด็กนั่งบนตักแล้วเปิดให้เด็กดูรูป อ่านให้เด็กฟังซ้ำๆ โดยไม่ต้องกังวลว่าเด็กจะไม่เข้าใจ เด็กจะค่อยๆ เรียนรู้และซึมซับทักษะการฟัง โทนเสียง เด็กจะพยายามใช้สายตาจ้องมองสิ่งที่เห็น แม้จะยังไม่เข้าใจทั้งหมด แต่ก็พยายามแยกแยะ การอ่านนิทานให้เด็กในวัยนี้ ควรใช้เวลาประมาณ ๕ นาที ในระยะเริ่มแรก

เด็กช่วงอายุ ๑ - ๒ ปี

เด็กช่วงนี้เริ่มมีพัฒนาการทางกายภาพอย่างรวดเร็ว นั่ง คลาน ยืน เดิน รวมถึงประสาททางตา หู ปาก เด็กวัยนี้จะเริ่มคลั่งไคล้ นิทานและเรื่องที่พ่อแม่เล่าให้ฟัง เริ่มเรียนรู้การอ่าน การฟัง พ่อแม่สามารถหา นิทานเสริมสร้างพัฒนาการในทุกด้าน เด็กมักจะสนใจในสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว ควรหา นิทานที่เกี่ยวกับครอบครัว พ่อแม่ ลูก หรือการทำกิจวัตรประจำวัน เช่น กินข้าว อาบน้ำ สระผม แปรงฟัน นิทานสามารถช่วยให้เด็กทำกิจกรรมได้อย่างไม่น่าเบื่อ เด็กจะชอบดูสมุดภาพ ควรหาภาพสัตว์ สิ่งของที่มีความหลากหลาย เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้

นิทานสำหรับเด็กวัยนี้ ควรเป็นหนังสือที่เน้นสีสันสดใส มีเนื้อเรื่องง่ายๆ ควรเป็นเนื้อเรื่องสั้นๆ ใช้คำพูดน้อย อ่านง่าย อาจเป็นกลอนหรือมีทำนองที่คล้องจอง เพื่อให้เด็กจดจำง่าย อ่านซ้ำๆ เพื่อให้เด็กสนุกในการจดจำด้วย

เด็กช่วงอายุ ๒ - ๔ ปี

เป็นช่วงที่เด็กรู้จักเรียนรู้ เข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้น ช่างจดจำ เปลี่ยนแบบ แยกความแตกต่างของสิ่งต่างๆ รอบตัวได้มากขึ้น รู้จักสี ขนาด รูปทรง ตัวอักษร ตัวเลข รู้จักวิเคราะห์ สงสัย ตั้งคำถาม สรุปสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน และจินตนาการเรื่องราวได้เอง พ่อแม่ควรหาหนังสือนิทานที่มีความหลากหลาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านไปพร้อมๆ กัน ยังไม่ควรเน้นให้เด็กเรียนรู้ด้านภาษาหรือเร่งให้เด็กอ่านเขียนมากจนเกินไป ควรส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม สิ่งที่ดีและไม่ควรทำควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เด็กรับรู้ แยกแยะ และเข้าใจบทบาทของการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวเอง

แหล่งเรียนรู้

สภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยอายุแรกเกิด - ๓ ปี จำแนกออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๑. สภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในบ้านหรือสถานพัฒนาเด็ก ประกอบด้วย

๑.๑ สภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร

- พื้นที่กลางแจ้ง เพื่อให้เด็กได้เล่นและออกกำลังกาย ได้ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ การทำงานประสานสัมพันธ์กันของอวัยวะส่วนต่างๆ พื้นที่กลางแจ้งเป็นการจัดพื้นที่ให้เด็กได้รับอากาศบริสุทธิ์ ได้รับแสงแดด มีส่วนที่เป็นร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ มีความร่มรื่นเมื่อต้องการพักผ่อนหรือผ่อนคลายจากการออกกำลังกาย
- เครื่องเล่นสนามที่มีความหลากหลายตามวัยของเด็ก มีจำนวนที่เพียงพอกับผู้เล่น และเป็นเครื่องเล่นที่ปลอดภัย
- บริเวณที่ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เพื่อให้เด็กได้สัมผัสสิ่งที่เป็นธรรมชาติ
- มีบริเวณสำหรับทดลองปลูกพืชหรือสวนหย่อม
- มีมุมสัตว์เลี้ยงให้เด็กได้ดู สังเกต ให้อาหาร ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่

๑.๒ สภาพแวดล้อมภายในอาคาร

- พื้นที่ต่างๆ ตามความเหมาะสม ห้องจัดกิจกรรม ห้องอาหาร ห้องนอน พื้นที่อ่านหนังสือ ห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องเหล่านี้อต้องสะอาด อากาศถ่ายเทได้ดี มีความสะดวกในการใช้งาน และมีความปลอดภัยสูง
- มุมการเล่น เป็นการจัดมุมประสบการณ์เพื่อให้เด็กได้เลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ มุมการเล่นเหล่านี้เป็นการจัดมุมที่ตอบสนองความต้องการในการเล่นเพื่อความเพลิดเพลินของเด็ก ขณะเดียวกันจะมีมุมที่จัดให้เด็กทดลอง ค้นคว้า สืบค้น แสวงหาความรู้ เช่น มุมวิทยาศาสตร์ มุมสืบค้น

- สื่อ อุปกรณ์ วัสดุ และของเล่น ซึ่งเป็นสื่อวัสดุที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสื่อสิ่งเร้าที่สนับสนุนการแสวงหาความรู้ของเด็ก ส่วนของเล่นเป็นของเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการ ควรเป็นของเล่นที่สามารถเล่นได้หลายคน และสามารถนำมาเล่นใหม่ได้หลายรูปแบบ ฯลฯ

๑.๓ สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร

ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มเด็กกับเด็ก เด็กกับครูและบุคลากร เด็กกับผู้ปกครอง บุคลากรกับผู้ปกครอง ซึ่งรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรจะส่งผลกระทบต่อบรรยากาศในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทำให้เด็กรับรู้บรรยากาศ หากบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร เด็กจะเรียนรู้อย่างมีความสุขจากแหล่งเรียนรู้ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ขณะเดียวกันบุคลากรต่างๆ จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ แก่เด็กได้อีกทางหนึ่ง

๒. สภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งเรียนรู้นอกอาคาร ในที่นี้ขอเสนอแหล่งเรียนรู้ที่เป็นตัวอย่างแหล่งวิทยาการการเรียนรู้ในชุมชน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดในชุมชนและธรรมชาติ

แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น อุทยานการศึกษาในวัดและในชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติ ทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา หอสมุด หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอีกประเภทหนึ่ง เป็นสถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด หรือศาสนสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ทำบุญตามประเพณี ตลาด ร้านขายของชำ ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวบ้าน ลานนวดข้าว สถานือนามัย ป่าทุกแห่งล้วนเป็นห้องเรียนธรรมชาติที่เปิดกว้างสร้างบรรยากาศและจินตนาการการเรียนรู้ของเด็ก

บทที่ ๖

การประเมินพัฒนาการเด็ก

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี เป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องครบทุกอายุ และครอบคลุมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เพื่อเฝ้าระวังและติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ประเมินพัฒนาการ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการของเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี หลักการ ประเมินพัฒนาการ ขั้นตอนการประเมินพัฒนาการ และวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ประเมินพัฒนาการจะต้องเหมาะสม กับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในแต่ละด้าน จึงจะทำให้ผลการประเมินมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

หลักการประเมินพัฒนาการ

ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่อไปนี้

๑. **ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน** ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ควรประเมินควบคู่กับการอบรมเลี้ยงดูหรือการจัดประสบการณ์ ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องเข้าใจพัฒนาการแต่ละด้านของเด็ก ตามวัย จึงจะสามารถประเมินพัฒนาการเด็กได้ถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง

๒. **ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง** เพราะเด็กแต่ละคนมีอัตราการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการที่ต่างกัน เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการในแต่ละด้าน ดังนั้น หากมีสิ่งใดเกิดขึ้น กับพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบกับด้านอื่นๆ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ใช้การสังเกต การพูดคุย ผ่านกิจวัตรประจำวัน

๓. **ประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี** ควรมีการประเมินให้หลากหลาย ทั้งจำนวนครั้ง วิธีการ เครื่องมือ และสถานการณ์ โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านก่อน สรุปผลให้ตรงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด เช่น มีการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในกิจกรรมต่างๆ และกิจวัตรประจำวัน โดยบันทึกพฤติกรรมรายวัน การสนทนาโดยบันทึกคำพูดหรือข้อสนทนา การสัมภาษณ์เด็กหรือผู้ใกล้ชิด และการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็ก การประเมินผลงานของเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดู ต้องไม่เขียน เครื่องหมายใดๆ ที่แสดงถึงผลการตัดสินผลงานนั้นๆ กล่าวคือ **ไม่ต้องทำเครื่องหมายดาว คะแนน สัญลักษณ์หน้ายิ้ม สัญลักษณ์หน้าร้องไห้ หรืออื่นๆ ในผลงานของเด็ก** การสนทนาเกี่ยวกับผลงานเด็กควรทำหลังจากผลงานเสร็จแล้ว เพื่อทราบความคิดหรือความในใจของเด็กที่แสดงผลงานในลักษณะเช่นนั้น บางครั้งผู้เลี้ยงดูอาจตีความหรือเข้าใจ ความคิดหรือจินตนาการของเด็กเป็นอย่างอื่นได้

การประเมินพัฒนาการ ไม่ใช้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ห้ามนำแบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดมาประเมินพัฒนาการเด็กโดยเด็ดขาด

๔. บันทึกพัฒนาการลงในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) และใช้คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของหน่วยงานอื่น เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูและการจัดการศึกษาในระดับนี้มีหน่วยงานรับผิดชอบหลายหน่วยงาน พ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้เลี้ยงดูจะต้องให้ความสำคัญและตระหนักกับการจดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นหลักฐานร่องรอยของพัฒนาการและระยะของการพัฒนา

๕. นำผลสรุปที่ได้จากการประเมินพัฒนาการไปพิจารณาจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรืออาจนำผลสรุปไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาลูกให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นลำดับ

ขั้นตอนการประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย จะต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา พิจารณากิจกรรมในการอบรมเลี้ยงดู การจัดประสบการณ์ที่สะท้อนพัฒนาการของเด็ก

๒. วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึกและประเมินพัฒนาการ เช่น แบบบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือแบบประเมิน DSPM แบบบันทึกพฤติกรรม เหมาะที่จะใช้บันทึกพฤติกรรมของเด็ก แบบบันทึกรายวัน เหมาะกับการบันทึกกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน แบบบันทึกการเลือกของเด็ก เหมาะสำหรับบันทึกลักษณะเฉพาะและปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูที่จะเลือกใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการให้เหมาะสม เพื่อจะได้ผลของพัฒนาการที่ถูกต้องตามต้องการ

๓. ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการหลังจากที่ได้วางแผนและเลือกเครื่องมือที่จะใช้ประเมินและบันทึกพัฒนาการแล้ว ก่อนจะลงมือประเมินและบันทึกจะต้องอ่านคู่มือหรือคำอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ อย่างละเอียด แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนที่ปรากฏในคู่มือ และบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

๔. ประเมินและสรุป ในการประเมินและสรุปนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลของสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น การประเมินพัฒนาการด้วยวิธีการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเกต วิธีการสนทนา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกการสนทนา อาจเป็นการบันทึกการสนทนายาระหว่างเด็กกับเด็กหรือเด็กกับครู พิจารณาผลงานโดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการ การประเมินควรประเมินหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าเด็กมีพัฒนาการอย่างไร ทำอะไรได้มากขึ้นน้อยเพียงใด และสรุปผล

๕. รายงานผลการประเมิน เมื่อได้ผลจากการประเมินและสรุปพัฒนาการของเด็กแล้ว พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องตัดสินใจว่าจะรายงานข้อมูลนี้ไปยังผู้ใด และเพื่อจุดประสงค์อะไร และจะต้องใช้รูปแบบใด สำหรับการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวันโดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีการประเมินพัฒนาการเพื่อเฝ้าระวังและเป็นข้อมูลในการพบแพทย์ และอาจนำไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจะต้องรายงานต่อผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้ทราบถึงกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดให้เด็กนั้น ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้านได้ตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กต่อไป

นอกจากผู้บริหารแล้ว ผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องรายงานผลของการประเมินพัฒนาการไปยังผู้ปกครองเด็ก ซึ่งแต่ละสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจะมีสมุดรายงานประจำตัวเด็ก หรือแบบบันทึกเล่มสีชมพูของกรมอนามัย หรือแบบประเมิน DSPM ผู้เลี้ยงดูเด็กใช้สมุดรายงานประจำตัวเด็ก หรือแบบบันทึกเล่มสีชมพูของกรมอนามัย หรือแบบประเมิน DSPM นั้น เป็นเครื่องมือรายงานผู้ปกครองได้ และถ้าผู้เลี้ยงดูมีข้อเสนอแนะหรือจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ก็อาจเขียนเพิ่มเติมลงไปในสมุดรายงานได้ และต้องคำนึงเสมอไม่ว่าจะใช้แบบรายงานใด ข้อมูลควรจะมีความหมาย เกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญ

๖. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องตระหนักว่าการทำงานร่วมกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้เลี้ยงดูเด็กควรยกย่องผู้ปกครองที่พยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องต้อนรับผู้ปกครองที่มาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ขอบคุนสำหรับความช่วยเหลือ เขียนจดหมายถึงผู้ปกครองเพื่อรายงานเรื่องเด็ก พูดคุยด้วยตนเองหรือทางโทรศัพท์ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองรู้สึกถึงความสำคัญของตนเองและต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับผู้เลี้ยงดูเด็กในการพัฒนาเด็กของตน

การติดต่อสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครอง ควรจะเป็นการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง คือ จากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยไปสู่บ้าน และจากบ้านมายังสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กระตุ้นให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก เพราะผู้ปกครองจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวเด็ก ซึ่งผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาเด็กทุกคนได้เป็นอย่างดี

การติดต่อกับผู้ปกครองนั้น สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การติดต่อด้วยวาจา การสนทนาด้วยตนเอง การใช้โทรศัพท์ การเยี่ยมบ้าน การประชุมผู้ปกครอง การติดต่อด้วยวิธีอื่น เช่น ป้ายติดประกาศ วารสาร ข่าวสาร ตูรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

ทั้งนี้ อาจให้ผู้ปกครองอาสาสมัครมาช่วยงานผู้เลี้ยงดูเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น เล่านิทาน ร้องเพลง และอ่านหนังสือนิทานให้เด็กฟัง ช่วยในเวลาเด็กทำกิจกรรมเสรี ช่วยสังเกตเด็ก บันทึกพัฒนาการและอื่นๆ อีกมากมายที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็ก ซึ่งสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้เลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างยิ่ง

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ประเมินพัฒนาการ

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ควรใช้วิธีการ เครื่องมือ และการบันทึกอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด วิธีการที่เหมาะสมและนิยมใช้ มีดังนี้

๑. วิธีการสังเกต

๑.๑ การสังเกตอย่างมีระบบ เป็นการสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนตามแผนที่วางไว้

เครื่องมือ

แบบบันทึกการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ตามคู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ของสถาบันพัฒนาการเด็กราชชนกรินทร์ บันทึกพัฒนาการเด็กในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และอื่น ๆ

๑.๒ การสังเกตแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมประจำวันแล้วเกิดพฤติกรรมที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น และจดบันทึกไว้

เครื่องมือ

- แบบบันทึกพฤติกรรม เป็นการบันทึกเหตุการณ์เฉพาะอย่าง โดยบรรยายพฤติกรรมของเด็ก และเขียนวัน เดือน ปีที่ทำการบันทึกแต่ละครั้ง (ตัวอย่างหน้า ๑๒๓)

- แบบบันทึกรายวัน เป็นการบันทึกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน ถ้าหากบันทึกในรูปแบบของการบรรยายก็มักจะเน้นเฉพาะเด็กรายที่ต้องการศึกษา ข้อดีของการบันทึกรายวัน คือ การชี้ให้เห็นความสามารถเฉพาะอย่างของเด็ก จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เลี้ยงดูเด็กได้พิจารณาปัญหาของเด็กเป็นรายบุคคล ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญมีข้อมูลมากขึ้น สำหรับวินิจฉัยเด็กว่าสมควรจะได้รับคำปรึกษา เพื่อลดปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังช่วยชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสียของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

- แบบบันทึกตามรายการ เป็นการบันทึกที่มีข้อรายการที่ต้องการประเมินกำหนดไว้ ช่วยให้สามารถวิเคราะห์เด็กแต่ละคนได้ค่อนข้างละเอียด เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

- แบบบันทึกการเลือกของเด็ก เป็นการบันทึกสิ่งที่เด็กเลือกปฏิบัติกิจกรรมหรือเลือกมุกเล่น ข้อพึงระวังในการใช้แบบบันทึกพฤติกรรม ควรบันทึกพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก โดยไม่เพิ่มเติมความรู้สึกของผู้บันทึก หลังจากการบันทึกเสร็จสิ้น จึงจะดำเนินการแปลความพฤติกรรมและสรุปเป็นผลการประเมิน

๒. วิธีการสนทนา เป็นการสนทนารายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม เพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็นและพัฒนาการทางด้านการใช้ภาษาของเด็ก

เครื่องมือ

แบบบันทึกคำพูดหรือการสนทนาในกิจวัตรประจำวันหรือสถานการณ์ต่างๆ (ตัวอย่างหน้า ๑๒๑)

๓. วิธีการสัมภาษณ์ เป็นวิธีการพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคล และควรจัดในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความเครียดและวิตกกังวล ผู้เลี้ยงดูควรใช้คำถามที่เหมาะสม เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตอบอย่างอิสระ จะทำให้ผู้เลี้ยงดูสามารถประเมินความสามารถทางสติปัญญาของเด็กและค้นพบศักยภาพในตัวเด็กได้ โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ หรือสัมภาษณ์พ่อแม่สำหรับข้อมูลที่ต้องการเมื่อเด็กอยู่ที่บ้าน

๔. การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของเด็กเป็นรายบุคคล โดยจัดเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน (Portfolio) ซึ่งเป็นวิธีรวบรวมและจัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวเด็ก โดยใช้เครื่องมือต่างๆ รวบรวมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน แสดงการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวมแบบฟอร์มต่างๆ เช่น แบบสอบถามผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย ฯลฯ ที่แสดงความก้าวหน้าเอาไว้ในแฟ้มผลงาน เพื่อผู้เลี้ยงดูจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กอย่างชัดเจนและถูกต้อง

ข้อควรพิจารณาในการเลือกเก็บข้อมูลไว้ในแฟ้มผลงาน มีดังนี้คือ

๔.๑ ข้อมูลที่แสดงถึงระดับพัฒนาการและความสำเร็จเกี่ยวกับกิจกรรมที่เด็กกระทำ ซึ่งได้มาจากเครื่องมือการประเมิน

๔.๒ ข้อมูลของเด็กที่ได้จากผู้ปกครองที่สะท้อนความก้าวหน้า

๕. การประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก เด็กควรได้รับการชั่งน้ำหนักและวัดความยาวทุกครั้งที่เป็นประจำ สุขภาพ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กควรติดตามการเจริญเติบโตของเด็ก สังเกตการเพิ่มของน้ำหนักและส่วนสูงที่เหมาะสมกับอายุ ตัวชี้วัดของการเจริญเติบโตในเด็กที่ใช้ทั่วไป ได้แก่ เส้นรอบศีรษะ ฟัน และน้ำหนักส่วนสูง

แนวทางประเมินการเจริญเติบโต มีดังนี้

๕.๑ **การวัดเส้นรอบศีรษะ** มีความสำคัญในการติดตามการเจริญเติบโตของสมอง ในเด็กที่มีเส้นรอบศีรษะเล็กกว่าปกติเมื่อเปรียบเทียบกับวัยของเด็ก อาจแสดงถึงความปกติของสมอง เช่น สมองเล็กกว่าปกติหรือกระโหลกศีรษะเชื่อมเร็วกว่าปกติ ซึ่งหากวินิจฉัยได้เร็วและส่งต่อเด็กไปรับการรักษาอย่างทันท่วงที จะช่วยแก้ไขความพิการนี้ได้ ในทำนองเดียวกัน ถ้าเส้นรอบศีรษะวัดได้มากกว่าปกติเมื่อเปรียบเทียบกับวัยของเด็ก ซึ่งแสดงถึงเด็กมีหัวโตผิดปกติ อาจเกิดจากโรค Hydrocephalus หรือมีน้ำในสมองมากกว่าปกติ โรคนี้หากวินิจฉัยได้เร็วและได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที จะช่วยแก้ไขเป็นปกติได้เช่นกัน จึงควรวัดเส้นรอบศีรษะในเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ทุกครั้งที่ให้บริการ

ความยาวของเส้นรอบศีรษะ แสดงการเติบโตของสมอง วัดเหนือคิ้ว

แรกเกิด	ยาวประมาณ ๓๕ เซนติเมตร
อายุ ๔ - ๕ เดือน	กระหม่อมหลังปิดอย่างช้าไม่เกิน ๔ เดือน
อายุ ๑ ปี	เส้นรอบศีรษะเพิ่มขึ้นอีกปีละ ๑ เซนติเมตร
อายุ ๑ ปีครึ่ง	กระหม่อมหน้าปิดอย่างช้าไม่เกิน ๑ ปีครึ่ง
อายุ ๒ - ๕ ปี	เส้นรอบศีรษะเพิ่มขึ้นอีกปีละ ๑ เซนติเมตร

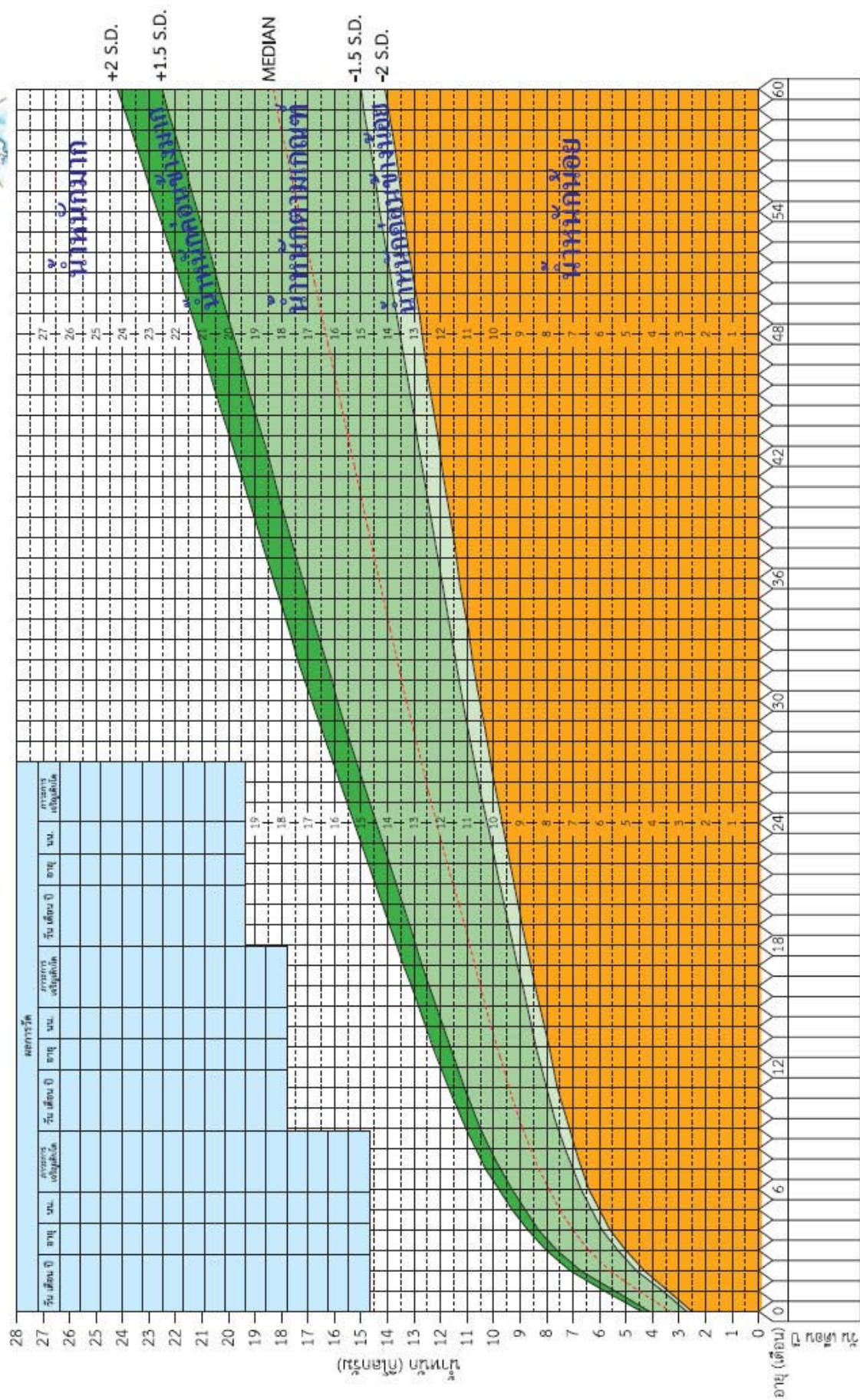
๕.๒ การประเมินการเจริญเติบโต โดยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงและเส้นรอบศีรษะของเด็ก แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ซึ่งจะบอกได้ว่าขณะนั้นการเจริญเติบโตเป็นปกติสำหรับวัยของเด็กหรือไม่ และบอกได้ว่าเด็กอยู่ในภาวะโภชนาการบกพร่องหรือไม่ ถ้าพบเด็กอยู่ในภาวะดังกล่าว จะได้ทำการรักษาแก้ไขได้ทันที่ที่ภาวะโภชนาการที่ดีเป็นรากฐานสำคัญของการมีสุขภาพดีตลอดชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเจริญเติบโตตั้งแต่ในครรภ์มารดาจนถึงวัยรุ่น เนื่องจากการเจริญเติบโตมีทั้งด้านสมองและร่างกาย หากขาดสารอาหาร สิ่งที่พบเห็นคือเด็กตัวเล็ก ผอม เตี้ย ซึ่งเป็นการแสดงออกทางด้านร่างกาย แต่ผลที่เกิดขึ้นมีใช้แค่เพียงด้านร่างกายเท่านั้น ยังมีผลต่อการพัฒนาสมองด้วย ทำให้สติปัญญาต่ำ เรียนช้า ไม่สนใจสิ่งแวดล้อม เมื่อเป็นผู้ใหญ่ ประสิทธิภาพการทำงานจะต่ำ ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

ทั้งนี้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถสังเกตการเพิ่มขึ้นของน้ำหนักและส่วนสูงที่เหมาะสมกับอายุ โดยการจุดน้ำหนักลงในกราฟ ตามอายุของเด็กในแต่ละครั้งที่ไปชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง และเชื่อมโยงจุดน้ำหนักแต่ละจุด จะเห็นลักษณะการเจริญเติบโตของเด็ก ดังตัวอย่างกราฟที่ปรากฏในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (เล่มสีชมพู) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ต่อไปนี้

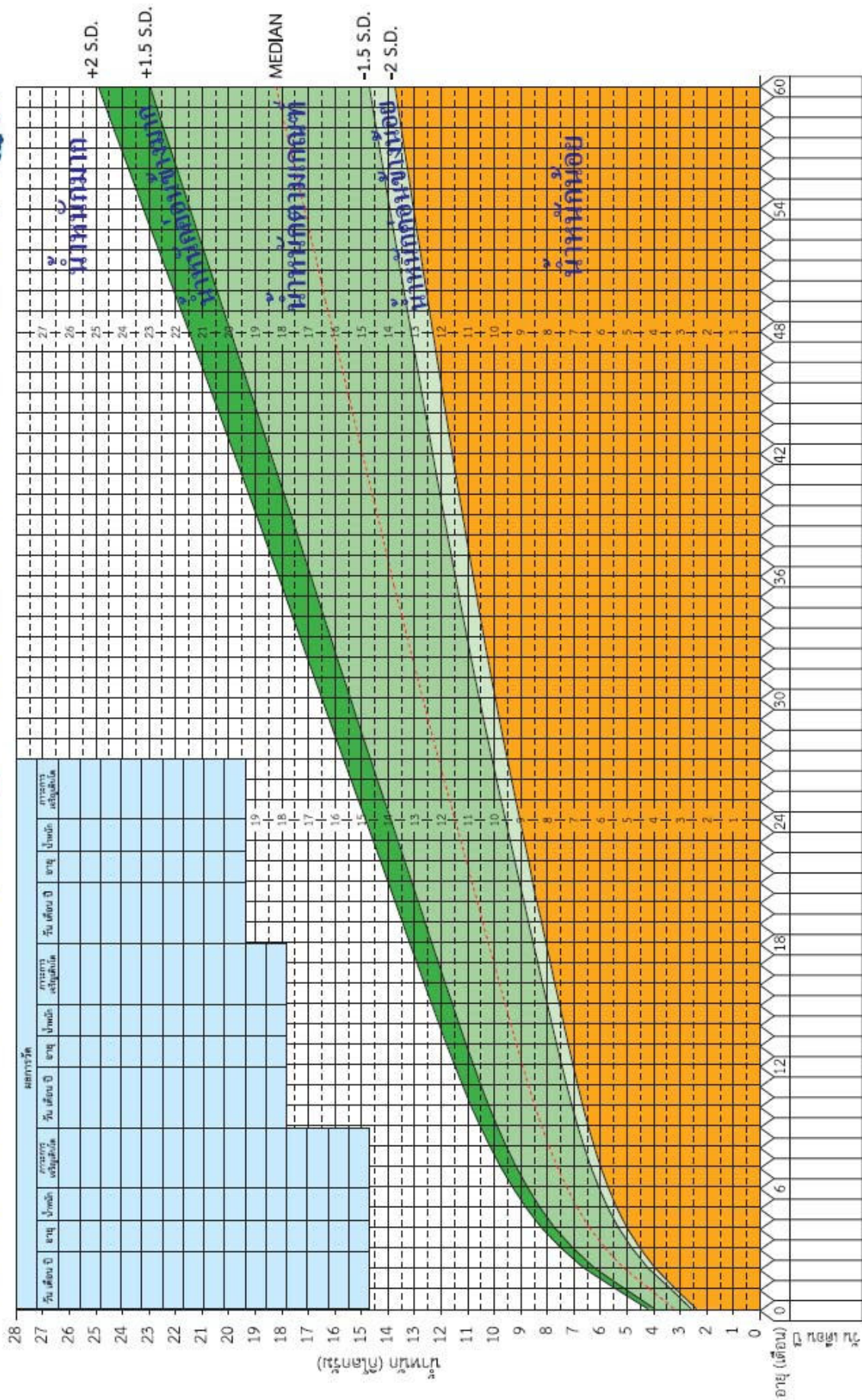
ស្រុក

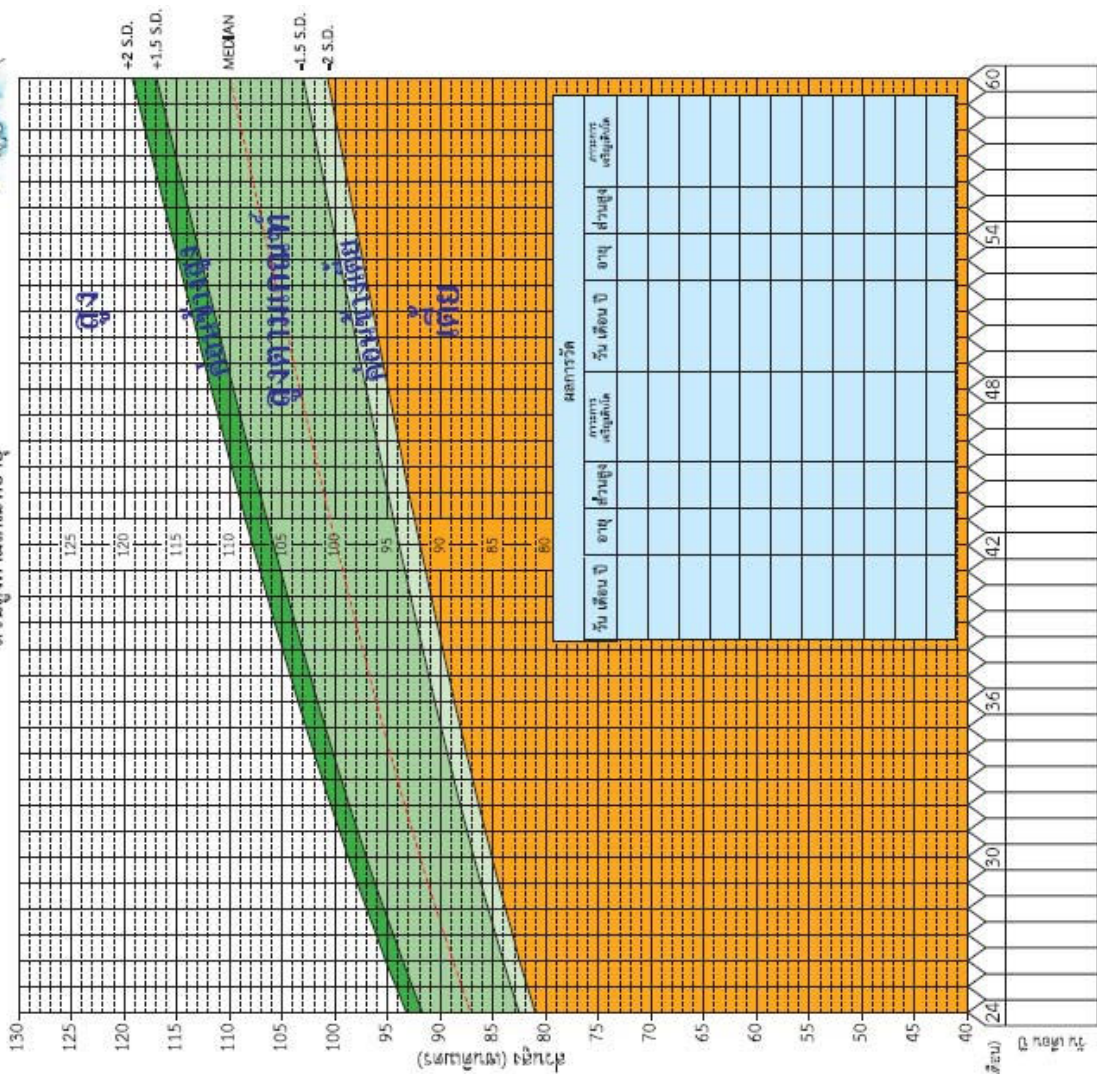

ข้อมูล : ประยุกต์จากมาตรฐานการเจริญเติบโตขององค์การอนามัยโลก ปี ค.ศ. 2006

จัดทำโดย สำนักโภชนาการ กรมอนามัย ปี พ.ศ. 2558

กราฟแสดงน้ำหนักตามเกณฑ์อายุ เพศหญิง สำหรับพ่อแม่ใช้ในการติดตามน้ำหนักของลูก

จัดทำโดย สำนักโภชนาการ กรมอนามัย ปี พ.ศ. 2558

ข้อมูล : ประยุกต์จากมาตรฐานการเจริญเติบโตขององค์การอนามัยโลก ปี ค.ศ. 2006

นอกจากนี้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถติดตามพัฒนาการเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี โดยใช้แบบประเมินพัฒนาการ แบบบันทึกพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

ตัวอย่าง แบบประเมินพัฒนาการ สำหรับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

แบบประเมินพัฒนาการเด็กแรกเกิด - ๓ ปี

ด้าน \ อายุ	1 เดือน	2 เดือน	3-4 เดือน	5-6 เดือน
ด้านการเคลื่อนไหว	ท่าบนคว่ำ ยกศีรษะและจับศีรษะไปข้างใดข้างหนึ่งได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ท่าบนคว่ำ ยกศีรษะตั้งขึ้นได้ 45 องศา นาน 3 วินาที ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ยกศีรษะทั้งสองข้างขึ้นมาเล่นโดยเหยียดแขนออกห่างจากลำตัว ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ก้มตัวขึ้นจากท่าบนคว่ำโดยเหยียดแขนตรงทั้งสองข้างได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็ก และสติปัญญา		ตามองสารสิ่งของจากด้านหนึ่งไปซีกด้านหนึ่ง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	มองสารสิ่งของที่เคยหันหน้าได้เป็นมุม 180 องศา ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เขঁอมมือเข้าปาก และใช้วัตถุไว้เล่นอยู่ในตำแหน่งมลาย ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการเข้าใจภาษา	มีการสะดุ้งหรือเคลื่อนไหวร่างกายเมื่อได้ยินเสียงพูดระดับปกติ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	มองหน้าผู้พูด ได้นาน 5 วินาที ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	หันตามเสียงได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	สนใจฟังคนพูดและสามารถมองไปที่ของเล่นที่ผู้ปกครองเอ่ยถึงได้นาน 1 นาที ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการใช้ภาษา		ท่าเสียงในลำคอ (เสียง "อู" หรือ "อิ") อย่างชัดเจน ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เปล่งเสียงเพื่อบอกความต้องการ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เลียนแบบการยกปากเสียงได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการช่วยเหลือตัวเองและสังคม	มองจอหน้าได้นาน 1-2 วินาที ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ยิ้มหรือส่งเสียงตอบโต้เมื่อผู้ปกครองแตะต้องตัวและพูดคุยด้วย ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ยิ้มให้กับคนที่คุ้นเคย ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	

อายุ ด้าน	7 – 9 เดือน	10 – 12 เดือน	13 – 18 เดือน	19 – 24 เดือน	25 – 30 เดือน	31 – 36 เดือน
ด้านการเคลื่อนไหว	เอื้อมตัวใช้มือหยิบได้ของง่าย ๆ อิสระไม่หวั่นไหว ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	หยิบของด้วยตนเองจากภาชนะโดย ใช้มือเกาะเครื่องเขียนช่วย พุง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เดินลากขบวนของเล่น หรือ สิ่งของได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	กระโดดได้โดยช่วยเหลือ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	กระโดดเท้าพื้นทั้ง 2 ข้าง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้เอง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี เขียนแบบลากเส้นเป็นวง ต่อเนื่องกัน ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการใช้นิ้วมือ เด็กและวัยอนุบาล	เก็บของหรือไปทิ้งถังขยะ พร้อมกันอยู่ประมาณ 2-3 วินาที ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	จับนิ้วมือเพื่อหยิบของเข้าปาก ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	จับเขียน(เป็นเส้น)บน กระดาษได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	วางรูปทรงวงกลมได้บนช่อง กระดาษรูปเล่มนูนวาดฉีกที่ มี 3 แบบได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	แก้ปัญหาง่าย ๆ โดยการใช้นิ้ว มือ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	นำวัสดุ 2 ชนิด มาหัดรวมเข้า กันได้ตามคำสั่ง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี พูดวลีที่ประกอบด้วย คำ 3 คำติดต่อกันได้ อย่างน้อย 4 ความหมาย ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการจำภาพ	บอกเสียงหรือผลรวมกับ พยัญชนะต่าง ๆ กันได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	แสดงความคิดอก้าว โดย ทำท่าทาง หรือเปล่งเสียง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ตอบชื่อวัตถุได้ถูกต้อง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เขียนคำพูดที่เป็นวลีประกอบ ด้วยคำ 2 คำ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	พูดตอบรับและปฏิเสธได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ได้ทางเองได้เอง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี
ด้านการช่วยเหลือ ตัวเองและสังคม	เล่นอิสระได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เล่นสิ่งของตามประโยชน์ของ สิ่งของได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	เล่นการใช้สิ่งของตามหน้าที่ ได้มากขึ้น ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ใช้ช้อนตักอาหารกินเองได้ ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	ล้างและเช็ดมือได้เอง ☐ ทำได้ ☐ ทำไม่ได้ วันที่ เดือน ปี	

ที่มา คู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กแรกเกิด - ๕ ปี สำหรับผู้ปกครอง, กรมสุขภาพจิต, กระทรวงสาธารณสุข.

ตัวอย่าง
แบบบันทึกพฤติกรรมของเด็ก สำหรับผู้เลี้ยงดู

สถานพัฒนาเด็ก.....

แบบบันทึกพฤติกรรมของเด็ก สำหรับผู้เลี้ยงดู

ชื่อ - สกุล ค.ช./ค.ญ. น้องอร วัน เดือน ปี เกิด.....

วัน เดือน ปี	พฤติกรรมของเด็ก	ความคิดเห็นผู้เลี้ยงดู
๒๐ สิงหาคม	น้องอรเดินขึ้น - ลงบันไดเลื่อนโดยใช้มือข้างหนึ่งจับราวบันได และก้าวเท้าวางบนขั้นบันไดเดียวกันก่อน	น้องอรใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้เหมาะสมกับวัย
๒๘ สิงหาคม	น้องอรนั่งเล่นหม้อข้าวหม้อแกงในมุมบ้าน มีน้องลักษณะนั่งเล่นกาน้ำชาอยู่ใกล้ๆ	น้องอรมีพัฒนาการทางการเล่นแบบคู่ขนาน ลักษณะต่างคนต่างเล่น
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

ตัวอย่าง

แบบบันทึกคำพูด/การสนทนาของเด็ก สำหรับผู้เลี้ยงดู

สถานพัฒนาเด็ก.....

แบบบันทึกคำพูด/การสนทนาของเด็ก สำหรับผู้เลี้ยงดู

ชื่อ - สกุล ค.ช./ค.ญ. น้อยอร วัน เดือน ปี เกิด.....

วัน เดือน ปี	คำพูด/การสนทนาของเด็ก	ความคิดเห็นผู้เลี้ยงดู
๒๒ มิถุนายน	น้อยอรนั่งดูหนังสือนิทานภาพ และเรียกชื่อแมวหมา ช้าง	น้อยอรสามารถพูดสื่อความหมายจากภาพได้
๕ กรกฎาคม	น้อยอรถามผู้เลี้ยงดูว่า “นี่อะไร” ผู้เลี้ยงดูตอบว่า “แมว” น้อยอรถามผู้เลี้ยงดูต่อว่า “ทำไมแมวนอน”	น้อยอรรับรู้และเข้าใจความหมายของภาษาได้ตามวัย
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

อนึ่ง การทำแบบบันทึกก่อนมาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู และแบบบันทึกของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยถึงผู้ปกครองรายวัน เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานทั้งพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู และผู้เลี้ยงดูเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้รับรู้และเข้าใจเด็ก เพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการที่สอดคล้องและเหมาะสม พร้อมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นต่อเด็ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

แบบบันทึกก่อนมาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

แบบบันทึกก่อนมาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อ - สกุล ด.ช./ด.ญ. ชื่อผู้บันทึก.....

ระบุความสัมพันธ์กับเด็ก.....

➤ พฤติกรรมทั่วไปของเด็ก

อาหารเข้า ☐ รับประทาน หรือ ☐ ดื่มนมอย่างเดียว ☐ ไม่ได้รับประทาน	การขับถ่าย ☐ ขับถ่ายปกติ หรือ ☐ ท้องผูก หรือ ☐ ท้องเสีย ☐ ไม่ขับถ่าย
การนอนกลางวัน ☐ เพียงพอ (ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ชั่วโมง) ☐ ไม่เพียงพอ (ต่ำกว่า ๑๐ ชั่วโมง) หรือ ☐ มีผวา ละเมอ	อารมณ์ ☐ ปกติ ☐ ไม่ปกติ หรือ ☐ งอแงหงุดหงิด หรือ ☐ ร้องไห้
อุณหภูมิร่างกาย ☐ ปกติ ☐ มีไข้ ระบุ.....	บาดแผลและรอยฟกช้ำ ☐ ปกติ ☐ ไม่ปกติ มีบาดแผลและรอยฟกช้ำ ระบุ.....

➤ ข้อมูลอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง

แบบบันทึกของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยถึงผู้ปกครองรายวัน

สถานพัฒนาเด็ก.....

แบบบันทึกของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยถึงผู้ปกครองรายวัน

ชื่อ - สกุล ด.ช./ด.ญ.วัน เดือน ปี.....ชื่อผู้บันทึก.....

๑. พฤติกรรมกิจวัตรประจำวันของเด็ก

- การรับประทานอาหาร
 - อาหารว่าง/ดื่มนม.....
 - อาหารกลางวัน ☐ รับประทานอาหารได้จนหมด ☐ รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
- การขับถ่าย
 - ☐ เริ่มบอกได้เมื่อต้องการขับถ่าย ☐ บอกได้เมื่อต้องการขับถ่าย
- การนอนหลับพักผ่อนตอนกลางวัน
 - ☐ นอนหลับพักผ่อนได้ตามเวลา ☐ นอนหลับพักผ่อนโดยไม่ต้องกล่อมนอน
- การช่วยเหลือตนเอง
 - ☐ สวมเสื้อผ้าได้ ☐ สวมรองเท้าได้
- การรักษาความสะอาดของร่างกาย
 - ☐ ล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารได้
 - ☐ แปรงฟันหลังรับประทานอาหารได้

๒. อารมณ์/ความรู้สึก

.....

.....

๓. การร่วมกิจกรรม เล่น/ร้องเพลง/ฟังนิทาน

- ☐ อยู่กับผู้อื่นได้
- ☐ ร่วมกิจกรรมได้ตลอดกิจกรรม
- ☐ พูด/บอกสิ่งที่ทำกิจกรรมได้

บันทึกเพิ่มเติม

.....

.....

.....

เมื่อสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลสุขภาพ การเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรมีการเขียนรายงานสรุปพฤติกรรมและ พัฒนาการ รายสัปดาห์และรายเดือน ดังตัวอย่างการเขียนรายงานต่อไปนี้

ตัวอย่าง

การเขียนรายงานถึงพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
โดยผู้เลี้ยงดูในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นรายสัปดาห์และรายเดือน

ตัวอย่างที่ ๑

ในภาพรวมสัปดาห์ที่ผ่านมา น้องปุยฝ้ายปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยความสุข ชอบกิจกรรมการฟังนิทาน เมื่อลงเล่นสนาม น้องชอบเล่นม้าโยก น้องเริ่มเล่นกับเพื่อน คุณครูกำลังฝึกให้น้องปุยฝ้ายร่วมกิจกรรมได้ตลอดกิจกรรม

ขอขอบคุณคุณพ่อคุณแม่/ผู้ปกครองในความร่วมมือและให้การสนับสนุนค่ะ

ตัวอย่างที่ ๒

กิจกรรมในหนึ่งเดือนที่ผ่านมา จัดกิจกรรมการปลูกฝังความกตัญญูด้วยการร้องเพลงฟังนิทาน ทำศิลปะ พิมพ์ภาพมือ น้องปุยฝ้ายพูดเล่าเรื่องเกี่ยวกับคุณแม่ คุณแม่เล่านิทานเรื่องก๊วกไกวปวดท้อง ธรรมชาติเด็กในวัยนี้รอคอยได้ในระยะเวลาสั้นๆ ยังรักและห่วงของ จึงอาจแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนๆ ได้น้อย คุณพ่อคุณแม่/ผู้ปกครองไม่ต้องกังวลเพราะพฤติกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องปกติของเด็กช่วงวัยนี้ แต่คุณพ่อคุณแม่/ผู้ปกครองอาจช่วยส่งเสริมการแบ่งปันได้เมื่อมีโอกาสในเทศกาลต่างๆ อาจให้เด็กๆ นำขนมหรือสิ่งของมาแบ่งเพื่อนๆ ในห้องได้ค่ะ คุณครูก็จะจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการแบ่งปันเพื่อพัฒนาน้องปุยฝ้ายต่อไปค่ะ

ขอขอบคุณคุณพ่อคุณแม่/ผู้ปกครองในความร่วมมือและให้การสนับสนุนค่ะ

*** * * การบันทึกรายงานพฤติกรรมเด็ก ไม่ควรรายงานเชิงลบ
แต่เขียนเป็นลักษณะการส่งเสริมพฤติกรรมเพื่อแก้ปัญหานั้น * * ***

บทที่ ๗

ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางการแก้ไข

๑. ปัญหาสุขภาพและการดูแลเบื้องต้น

เด็กแรกเกิด - ๓ ปี เป็นวัยที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพราะเด็กมีภูมิคุ้มกันต่ำทำให้มีการติดเชื้อได้ พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูควรดูแลเด็กอย่างใส่ใจ และคอยสังเกตความผิดปกติของเด็กอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะเด็กวัยทารกซึ่งไม่สามารถบอกอาการผิดปกติหรืออาการที่เปลี่ยนแปลงได้ หากพบอาการผิดปกติพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูต้องรู้จักสังเกตอาการผิดปกติอย่างละเอียดและให้การช่วยเหลืออย่างถูกต้องเพื่อช่วยบรรเทาอาการป่วยและป้องกันปัญหาไม่ให้ลุกลามรุนแรงขึ้นได้

อาการที่พบบ่อยในเด็กแรกเกิด - ๓ ปี

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
สำรอกและอาเจียนหลังให้นม พบบ่อยในเด็กอายุ ๒ - ๓ เดือนแรก	- เด็กได้รับนมเกินความต้องการของร่างกาย - ป้อนนมไม่ถูกวิธี ทำให้เด็กดูดอากาศเข้าไป	- ให้เด็กเรอหลังให้นม โดยการอุ้มพาดบ่า - ป้อนนมให้ถูกวิธี - ถ้าอาเจียนบ่อยครั้งหรืออาเจียนพุ่ง รีบพาไปพบแพทย์
ลิ้นเป็นฝ้า พบบ่อยในทารกแรกเกิดมักจะมีฝ้าขาวหรือเรียกว่าฝ้าน้ำนม	- ติดเชื้อราในช่องปาก - ไม่ได้ทำความสะอาดช่องปากหลังจากให้นม	- ใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำสุกเช็ดรอบกระพุ้งแก้มและลิ้น - ถ้าเช็ดฝ้าไม่ออก รีบพาไปพบแพทย์
สะดืออักเสบ มีเลือดออกบริเวณสะดือและมีกลิ่น	- มีการติดเชื้อบริเวณรอบสะดือ - สายสะดือหลุดไม่หมด	- ทำความสะอาดรอบสะดือ ๔ - ๖ ครั้ง/วัน โดยเช็ดด้วยแอลกอฮอล์แล้วปล่อยให้แห้ง - หากพบว่ารอบสะดือมีลักษณะบวมแดงหรือมีเลือดออก หรือมีกลิ่นเหม็น ควรรีบปรึกษาแพทย์

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
การแพ้อาหาร ช่วงขวบปีแรกของชีวิต มักพบว่าเด็กแพ้มวามากที่สุด ซึ่งเด็กที่แพ้มวจะมีโอกาสแพ้อาหารชนิดอื่นๆ ตามมาได้มากขึ้น เช่น ไข่ และอาหารทะเล อาการแพ้ที่พบบนนั้นแตกต่างกันตามความรุนแรง ตั้งแต่เล็กน้อย ปานกลาง และรุนแรงที่สุด อาการแพ้จะปรากฏทางผิวหนัง เช่น ผื่นลมพิษ ผื่นเม็ดทราย หากแพ้รุนแรงหรือที่เรียกว่า Anaphylactic Shock จะมีอาการปากบวม หน้าบวม จุกแน่นในคอ มีเสมหะในปอด หายใจไม่ได้ ปวดท้อง อาเจียน เป็นลม ความดันลดต่ำ อาจเกิดอาการช็อกและถึงกับเสียชีวิตได้	เมื่อเด็กรับประทานอาหารเข้าไปแล้วร่างกายจะสร้างภูมิต่อต้าน (Antibody) กับอาหารชนิดนั้นๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาบางอย่าง แล้วแสดงอาการแพ้ ออกมาในลักษณะต่างๆ ได้	- ควรส่งเสริมให้เด็กได้รับนมแม่อย่างน้อย ๖ เดือน แต่ถ้าเด็กมีอาการแพ้นม (วัว) และไม่สามารถรับนมแม่ได้ ต้องพิจารณาให้นมสูตรพิเศษสำหรับใช้ป้องกันที่เรียกว่า Hypoallergenic ซึ่งเป็นนมที่ย่อยสลายโปรตีนให้มีโมเลกุลขนาดเล็ก ทำให้โอกาสที่จะไปกระตุ้นการแพ้มีน้อยลง ซึ่งควรรับประทานนานถึง ๖ เดือน เพื่อป้องกันอาการแพ้นมวัวในเด็กได้ พอพ้น ๖ เดือนไปแล้วให้ลูกรับประทานนมสูตรปกติได้ - เริ่มอาหารเสริมเมื่ออายุ ๔ - ๖ เดือน ควรเลือกอาหารที่จะให้เด็กรับประทานโดยหลีกเลี่ยงอาหารที่กระตุ้นให้เกิดการแพ้ได้ง่าย เช่น ไข่ อาหารทะเล แล้วเปลี่ยนมารับประทานหมูหรือผักใบเขียวแทน โดยอาจให้เริ่มไข่แดงหลังอายุ ๖ เดือน ส่วนอาหารทะเลให้เริ่มรับประทานได้หลัง ๒ ขวบ วิธีนี้จะช่วยป้องกันอาการแพ้อาหารและช่วยสร้างภูมิต้านทานให้แข็งแรงสมบูรณ์ได้
ไข้/ตัวร้อน มีอาการกระวนกระวาย ร้องกวน ตัวร้อนอุณหภูมิสูงกว่า ๓๘°C (๑๐๐.๔°F) หากไข้สูงอาจทำให้เด็กชักได้	- เกิดจากการติดเชื้อ โดยโรคที่พบบ่อยร่วมกับอาการไข้ ได้แก่ โรคไข้หวัด ไข่ออกผื่น โรคติดเชื้อทางเดินหายใจ โรคติดเชื้อทางเดินอาหาร ฯลฯ - เป็นปฏิกิริยาของร่างกายเมื่อมีสิ่งแปลกปลอม เช่น เชื้อโรค เข้าไปในร่างกาย	- รายที่มีไข้ควรให้ดื่มน้ำ และพักผ่อนในที่ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกหรืออยู่ในที่โล่ง อากาศเย็นสบาย ไม่ควรใส่เสื้อผ้าหนาเกินไป เพราะจะทำให้ความร้อนในตัวระบายออกไม่ได้ - เช็ดตัวลดไข้โดยใช้ผ้าขนหนูชุบน้ำธรรมดาหรือน้ำอุ่นบิดพอหมาดๆ เช็ดตามบริเวณรักแร้ ซอกคอ ขาหนีบ ทำซ้ำในบริเวณดังกล่าว เช็ดตัวให้แห้ง แล้วใส่เสื้อผ้าที่ไม่หนาเกินไป หลังจากเช็ดตัวควรวัดอุณหภูมิซ้ำอีกครั้ง หากเช็ดตัวแล้วไข้ไม่ลด ควรพิจารณาปรึกษาแพทย์ - หากมีไข้ร่วมกับอาการซึม ไม่ดื่มนมหรือน้ำ และมีผื่นขึ้น หรือไข้สูงร่วมกับอาการชักหรือท้องเสีย ต้องรีบปรึกษาแพทย์

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
ไอ เป็นอาการตอบสนองของร่างกายต่อ สิ่งแปลกปลอมที่กระตุ้นระบบทางเดินหายใจ โดยร่างกายพยายามจะกำจัดสิ่งเหล่านั้น ออกมา	• เกิดการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจส่วนบน เช่น หวัด ไซนัสอักเสบ และระบบทางเดินหายใจส่วนล่าง ได้แก่ หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ เป็นต้น • โรคภูมิแพ้ • มีการระคายเคืองต่อเยื่อทางเดินหายใจ • มีสิ่งแปลกปลอมตกค้างในทางเดินหายใจ • มีการอุดตันของทางเดินหายใจจากก้อนเนื้องอกของต่อมน้ำเหลือง • มีก้อนเนื้องอกภายในปอด • มีความบกพร่องของระบบทางเดินหายใจ	• ควรให้ดื่มน้ำอุ่นบ่อยๆ เพื่อลดและบรรเทาอาการไอ • หากพบว่าเด็กมีอาการไอผิดปกติ เช่น ไอเรื้อรัง หรือมีอาการเหนื่อยหอบ หายใจลำบาก ควรรีบปรึกษาแพทย์ • หากไอเรื้อรังเกิน ๓๐ วัน หรือมีอาการหอบ หายใจลำบากร่วมด้วย ต้องรีบปรึกษาแพทย์
อาเจียน เป็นอาการที่เกิดจากการบีบตัวอย่างแรงของกระเพาะอาหารและกล้ามเนื้อหน้าท้องเพื่อขับสิ่งที่อยู่ในกระเพาะอาหารออกจากร่างกาย	• เด็กได้รับนมไม่ถูกวิธีหรือมากเกินไป • มีการอุดตันของระบบทางเดินอาหาร • มีการติดเชื้อในระบบต่างๆ • มีอาการแพ้อาหาร/นม • ได้รับยาหรือสารพิษ • เรียกร้องความสนใจ • ถูกบังคับให้รับประทานอาหาร	• หากเด็กมีอาการอาเจียนควรให้เด็กลดนมและหันหน้าไปข้างใดข้างหนึ่งเพื่อป้องกันการสำลักอาเจียนเข้าในหลอดลม เพราะจะทำให้เกิดโรคแทรกซ้อน เช่น โรคปอดอักเสบ • หากมีอาการอาเจียนบ่อยครั้ง ควรรีบพบและปรึกษาแพทย์ • หลังอาเจียนควรให้ลองจิบน้ำ และค่อยๆเพิ่มเป็นให้อาหารอ่อนๆ ทีละน้อย และดูแลความสะอาดของปากและฟัน
ท้องผูก เป็นอาการถ่ายอุจจาระไม่ปกติ ได้แก่ อุจจาระแห้งเป็นก้อนแข็ง ถ่ายลำบาก	• ได้รับอาหารที่มีกากใยหรือน้ำน้อยกว่าปริมาณที่ควรได้รับ • ไม่ได้ฝึกการขับถ่ายอย่างถูกต้อง • การทำงานของลำไส้ผิดปกติ • ขาดกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย	• ควรให้เด็กดื่มน้ำในปริมาณที่เหมาะสมกับร่างกายต้องการ (๘ แก้วต่อวัน) • เพิ่มอาหารที่มีกากใย เช่น ผัก ผลไม้สด • ฝึกการขับถ่ายอุจจาระให้เป็นเวลา • ไม่บังคับ ตำหนิ หรือลงโทษ • หากเป็นบ่อยครั้งและรุนแรง ควรปรึกษาแพทย์

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
ท้องเดิน/ท้องร่วง เป็นอาการของการถ่ายอุจจาระเป็นน้ำมากกว่า ๓ ครั้งต่อวัน หรือถ่ายเหลวมาก หรืออุจจาระเป็นมูกเลือดเพียงครั้งเดียว ทำให้ร่างกายขาดน้ำและเกลือแร่ ถ้าเป็นมากจะมีอันตรายถึงชีวิตได้	- มีการติดเชื้อของระบบทางเดินอาหาร - มีสิ่งมีพิษเจือปน แฝ้ออาหารหรืออาหารไม่สะอาด - เป็นโรคพยาธิบางชนิด	- ให้ผงเกลือแร่ชนิดซองผสมน้ำตามที่กำหนด ถ้าไม่มีอาจใช้น้ำเกลือ หรือผสมเกลือแกง น้ำตาลทราย และน้ำให้รับประทาน - ถ้าอุจจาระมาก มีอาเจียน ใช้สูง ให้รีบพาไปพบแพทย์
ชัก เป็นอาการกระตุกเกร็งของกล้ามเนื้อแขน ขา ลำตัว อาจมีตาคว้าง นิ่งกััดฟันแน่น น้ำลายฟูมปาก ถ้ามีอาการชักรุนแรงและนาน ทำให้ตัวเขียว สมองขาดออกซิเจนส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ได้	- มีไข้สูง - มีการติดเชื้อทางระบบสมองและประสาท - มีโรคชัก	- ให้นอนศีรษะต่ำ ตะแคงหน้าไปข้างใดข้างหนึ่ง - ดูเสมหะ น้ำลาย และเศษอาหารออกจากปาก - หากมีอาการชักร่วมกับไข้ ให้เช็ดตัวลดไข้ และรีบพบแพทย์ - ถ้าตัวร้อนจัดให้ใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดตัวบ่อยๆ จนไข้ลด - ในรายที่เป็นโรคชัก ต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์
เลือดกำเดาออก มีอาการเลือดออกทางจมูก เนื่องจากภายในเยื่อโพรงจมูกมีเส้นเลือดฝอยจำนวนมาก บางและเปราะ เลือดจึงออกง่าย	- เป็นผลภายในจมูก เนื่องจากการไซหรือแคะจมูก - เยื่อโพรงจมูกแห้ง และได้รับการกระทบกระเทือน - ตัวร้อนหรือเป็นหวัด เส้นเลือดฝอยในจมูกบางเปราะแตกง่าย	- ปลอบเด็กไม่ให้ตกใจ ให้เด็กนั่งก้มหน้า และใช้ผ้าชุบน้ำเย็นจัดหรือน้ำแข็งกดจมูกด้านนอกให้แน่น - ให้หายใจทางปาก - หากเลือดออกมาก ต้องรีบพาไปพบแพทย์
หวัด/ไข้หวัด มีอาการคัดจมูก น้ำมูกไหล จาม ระบายคอ ไออาจมีเสมหะ ถ้ามีไข้เรียกว่าไข้หวัด	- ภูมิคุ้มกันต่ำ และได้รับเชื้อไวรัสและแบคทีเรียจากสภาพแวดล้อมภายนอก - การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ - เกิดจากการแพ้ เช่น แพ้ฝุ่นละออง เกสรดอกไม้ ละอองฟาง ฯลฯ	- นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ - ให้ดื่มน้ำอุ่นบ่อยๆ - ดูแลตามอาการลดไข้ หากมีไข้หรือตัวร้อนให้เช็ดตัว และหากพบว่าไข้สูงมาก ซึม หายใจผิดปกติ ให้รีบพาไปพบแพทย์

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
โรคผิวหนัง โรคผิวหนังในเด็กมีได้หลายโรค และเกิดจากสาเหตุต่างๆ กัน ดังนี้ กลาก ผิวหนังเป็นผื่นแดง เป็นวงมีขุย หรือตุ่มแดงที่ขอบ มีอาการคัน เกิดขึ้นที่หน้า แขน ขา ศีรษะ ถ้าเป็นบริเวณศีรษะ จะทำให้ผมร่วง เกื้อน ผิวหนังเป็นวง มีขุยละอองสีขาว หรือแดงเป็นดอกดวงเรียบไปกับผิวหนัง มีอาการคัน หิด ผิวหนังเป็นผื่นคันทั้งตัว โดยเฉพาะ บริเวณรักแร้ ง่ามนิ้วมือ อวัยวะเพศ สะดือ มีอาการคัน พุพอง เป็นหนอง ผด ผิวหนังเป็นผื่นตุ่มสีแดงเม็ดเล็กๆ เกิดที่บริเวณไรผม หน้าผาก คอ หลังข้อพับ แขน ขา มีอาการคัน	- ได้รับเชื้อจากการสัมผัสผู้ป่วยที่เป็นโรคนี้ - ติดเชื้อจากสัตว์เลี้ยงหรือพื้นดินที่มีเชื้อรา - มีเหงื่อออกมากและรักษาความสะอาดไม่เพียงพอ - ติดเชื้อจากการสัมผัสผู้ที่มีเชื้อหิดและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของผู้ที่มีเชื้อหิด - เด็กมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ผิวหนังอักเสบ - อากาศร้อน - ร่างกายขับเหงื่อได้ไม่ดีพอ	- รักษาความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้า - ปรึกษาแพทย์และทายาตามแพทย์สั่ง - ปรึกษาแพทย์และทายาตามแพทย์สั่ง รักษาความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้า - แยกเด็กที่เป็นหิดออกจากเด็กอื่น - ต้มเสื้อผ้าผู้ป่วยด้วยน้ำร้อนเพื่อทำลายเชื้อ - ไม่ใส่เสื้อผ้าร่วมกับผู้อื่น ทายาตามแพทย์สั่ง - อาบน้ำ ช่วยคลายร้อน - ใส่เสื้อผ้าที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก - อยู่ในที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก - ถ้าเป็นเรื้อรัง ควรไปพบแพทย์
ภาวะน้ำหนักเกิน (โรคอ้วน)	- รับประทานอาหารมากเกินไปกว่าที่ร่างกายต้องการ ซึ่งจะทำให้สะสมเป็นไขมันตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย - พันธุกรรม หากพ่อแม่เป็นโรคอ้วนจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคอ้วนในเด็กสูงขึ้น	- ในเด็กต่ำกว่า ๒ ปี ไม่จำเป็นต้องลดน้ำหนัก แต่ควรดูแลและให้ความสนใจเกี่ยวกับการให้อาหารที่เหมาะสมตามวัย - ในเด็กมากกว่า ๒ ปี ควรให้ความสนใจในการลดปริมาณอาหารที่มีพลังงานสูง เช่น จังก์ดอาหารที่มีความหวาน - ควรปลูกฝังนิสัยการบริโภคอาหารที่ดี เช่น ให้เด็กรับประทานอาหารเป็นเวลา ในปริมาณที่เหมาะสม - ควรให้เด็กมีกิจกรรมการเคลื่อนไหว หรือออกกำลังกาย

อาการที่พบบ่อย	สาเหตุ	การดูแลเบื้องต้น
การเขย่าเด็กอย่างรุนแรง	มักเกิดจากการเขย่าเด็กอย่างรุนแรงและกระชากกลับอย่างรวดเร็ว (Violently Shaken) เพราะต้องการให้เด็กหยุดร้องให้ มีผลให้เส้นเลือดเล็กๆ ที่เชื่อมกันระหว่างเนื้อเยื่อของสมองฉีกขาด แล้วเลือดออก เส้นเลือดใหญ่ในสมองที่ยังไม่แข็งแรงของเด็กอ่อนจะเกิดการแตกปริ ฉีกขาด มีเลือดออก	- อย่าจับเด็กเขย่าเพื่อต้องการให้เด็กหยุดร้องให้ เพราะจะส่งผลทำให้เส้นเลือดในสมองเด็กเกิดการฉีกขาด เกิดภาวะเลือดออกในสมองเด็กได้ - พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรมีอารมณ์ที่มั่นคง และเข้าใจพฤติกรรมการแสดงออกของเด็ก เช่น การร้องไห้ของเด็ก ควรหาสาเหตุที่เกิดขึ้น

๒. ปัญหาพฤติกรรมและการแก้ไข

พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูนอกจากจะทำหน้าที่ดูแลเด็กแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นคนช่างสังเกต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังเกตพฤติกรรมที่ผิดปกติของเด็ก ทั้งนี้ จะได้ทราบการเปลี่ยนแปลงและลักษณะพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กและแก้ไขได้ทันท่วงที พฤติกรรมผิดปกติที่พบบ่อยในเด็กแรกเกิด - ๓ ปี มีดังนี้

พฤติกรรม	ลักษณะพฤติกรรม	การแก้ไข
ร้องกวน	มักเกิดขึ้นกับทารกในช่วง ๓ - ๔ เดือนแรก อาการร้องในลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ตามปกติในพัฒนาการ เนื่องจากระบบประสาทเด็กยังมีวุฒิภาวะไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถควบคุมการตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้ดี	- สังเกตว่าการร้องของเด็กเกิดจากสาเหตุอะไร เช่น เสื้อผ้าบางเกินไป เสื้อผ้าหนาเกินไป เจ็บป่วย มดกัด ฯลฯ ต้องแก้ที่สาเหตุ - ควรตอบสนองต่อการร้องกวนของเด็กอย่างนุ่มนวล และสงบ - อุ้มเด็กในท่าสบายหรือเท็กกลมโยกตัวไปมาจะทำให้เด็กสบายตัวดีขึ้นได้ - ไม่จำเป็นต้องอุ้มขึ้นหรือให้นมทุกครั้ง แต่จำเป็นต้องดู พูดสื่อสาร สัมผัสตัวเด็ก
ร้องกลั่น	เป็นพฤติกรรมมาร้องไห้อย่างรุนแรงของเด็กแล้วตามด้วยการกลั่นหายใจจนอาจทำให้เกิดภาวะหยุดหายใจและขาดออกซิเจนได้ พบได้ในช่วงวัย ๑ - ๒ ปี	- หลีกเลี่ยงการขัดใจโดยการเบี่ยงเบนความสนใจ โน้มน้าว หรือห้ามด้วยความนุ่มนวล แต่หากเด็กเกิดอาการ ไม่ควรแสดงอาการตกใจหรือตามใจเด็ก - หากเด็กร้องจนหยุดหายใจควรอุ้มเด็กหรือจัดให้เด็กนอนราบ เมื่อเด็กรู้สึกตัวควรเบนความสนใจไปจากเหตุกระตุ้น โดยล่อให้สนใจอย่างอื่นแทน

พฤติกรรม	ลักษณะพฤติกรรม	การแก้ไข
ร้องอาละวาด (Temper Tantrums)	การร้องอาละวาดเมื่อถูกขัดใจ อาจมีพฤติกรรมการกระแทกเท้า ลงนอนดิ้นกับพื้น ทูบตี หรือขว้างปา พบบ่อยในเด็กอายุ ๒ - ๕ ปี	- ผู้ใหญ่ไม่ควรให้ความสนใจ ปลอบหรืออุ้มเด็กทุกครั้ง ที่เด็กร้องเมื่อถูกขัดใจ แต่ใช้วิธีเบนความสนใจไปสู่ สิ่งอื่น - ไม่ตามใจเรื่องที่ถูกขัดใจ - เมื่อเด็กเบาลเสียงหรือหยุดร้องจึงเข้าไปหาพูดคุย ปลอบโยน และเปลี่ยนความสนใจเด็กไปเรื่องอื่น - ในขณะที่เด็กร้องอาละวาดไม่ควรพูดตำหนิเด็ก หรือสั่งสอนเด็กซึ่งเด็กจะไม่ฟัง ควรนิ่งและให้พื้นที่ ที่ปลอดภัยให้เด็กร้องจนกว่าเด็กจะสงบหรือ ร้องน้อยลง แล้วจึงให้ความสนใจและพูดคุยด้วย
ดูดนิ้ว	การดูดนิ้วเป็นพฤติกรรมที่พบ ได้บ่อยและถือเป็นเรื่องปกติที่พบได้ ในเด็กเล็ก เด็กจะใช้การดูดนิ้วเป็น การให้ความพอใจกับตนเอง และดูดนิ้ว มากขึ้นเมื่อหิว ง่วงนอน หรือวิตกกังวล และเมื่อเด็กอายุ ๑ - ๒ ปี การดูดนิ้ว จะน้อยลง และหายไปก่อนอายุ ๓ - ๔ ปี	- การดูดนิ้วในเด็กเล็กต่ำกว่า ๑ ปี ไม่จำเป็นต้องจัดการ กับปัญหานี้ แต่อาจใช้จุกนมหลอกแทนการดูดนิ้ว ซึ่งจะทำให้เลิกได้ง่ายกว่าการดูดนิ้ว - หลังเด็กอายุ ๖ เดือน ไม่ควรให้เด็กดูดนิ้วหรือใช้ จุกนมหลอกตลอดเวลา ควรใช้ในกรณีง่วง หิว ไม่สบาย หรือเครียดเท่านั้น หากเด็กต้องการควรเบี่ยงเบน ให้สนใจเล่นกับเด็กแทนการดูดนิ้ว - สำหรับเด็กอายุมากกว่า ๑ ปี ควรใช้วิธีเบนความสนใจ หรือชักชวนให้เด็กใช้มือทำกิจกรรม ไม่ควรตำหนิ หรือดุด่าเด็ก
รับประทานอาหารยาก	เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ร่วมกับ พฤติกรรมการเลือกอาหาร ไม่ชอบลอง อาหารใหม่ๆ	- ควรปล่อยให้เด็กมีอิสระและมีโอกาสตักอาหาร รับประทานเองบ้าง ไม่บังคับป้อนจนเกินไป - พยายามหลีกเลี่ยงการให้อาหารว่างหรือขนม ระหว่างมื้อมากเกินไป โดยเฉพาะเมื่อใกล้มื้ออาหาร - ใช้วิธีเสริมแรงทางบวก โดยการชมเชยเมื่อเด็ก รับประทานอาหารได้
นอนละเมอ	การละเมอที่เด็กมีอาการเหมือน ตกใจกลัวอะไรขณะที่นอนหลับ เด็กอาจ ลุกขึ้นนั่งร้องไห้ นอนดิ้นไปมา หรืออาจ เดินลงจากเตียงโดยไม่รู้ตัว อาการเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นนานประมาณ ๑๐ - ๓๐ นาที อาการเหล่านี้เมื่อเด็กตื่นขึ้นมา เด็กมักจำเหตุการณ์ไม่ได้ ไม่กลัวเหมือน กรณีฝันร้าย	ควรกอดและพูดปลอบเบาๆ ไม่ควรปลุกเด็ก รอให้อาการหยุดและเด็กหลับไปเอง

พฤติกรรม	ลักษณะพฤติกรรม	การแก้ไข
ผีนร่าย	สามารถเกิดขึ้นได้เป็นครั้งคราวในเด็กทุกคนและถือเป็นสิ่งปกติ ซึ่งเด็กที่ตื่นจากผีนร่ายมักจำความฝันและอาจตกใจกลัวได้อย่างมาก ขณะที่ผีนร่ายเด็กจะไม่มีการเคลื่อนไหวหรือส่งเสียง หากเด็กตื่นขึ้นในขณะนั้นเด็กอาจตกใจร้องกลัวและไม่กล้านอนคนเดียว	• ปลอบโยน พุดคุยให้เด็กคลายความกลัวหรือกล่อมให้เด็กนอนหลับต่อ • ดูแลอย่าให้เด็กเล่นหรือทำกิจกรรมที่โลดโผนจนเหนื่อยมากเกินไปในช่วงกลางวันหรือก่อนเข้านอน ตลอดจนไม่อ่านหนังสือนิทานที่เป็นเรื่องหวาดเสียวน่ากลัวก่อนนอน
พูดซ้ำ	เป็นปัญหาที่พบบ่อยในช่วงเด็กปฐมวัย โดยมีความบกพร่องของพัฒนาการทางภาษา ไม่สามารถสื่อสารได้เมื่ออายุ ๒ ปี	• ฝึกให้เด็กพูดหรือออกเสียงในสภาวะแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ไม่คาดหวัง หรือบังคับว่าเด็กต้องออกเสียงหรือพูดตาม แต่ให้เด็กรู้สึกสนุกในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง • ควรชักชวนพุดคุย โดยเฉพาะคุยในสิ่งที่เด็กกำลังสนใจ ในเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน • สอนให้พูดคำง่ายๆ ที่เด็กพบเห็นบ่อยในชีวิตประจำวัน หรือจากการเล่นนิทาน • หากเด็กอายุ ๒ ปีแล้วยังไม่สามารถสื่อสารได้ ควรพาเด็กไปพบแพทย์ เพื่อค้นหาปัญหา และสาเหตุที่พูดซ้ำ
เล่นอวัยวะเพศ	มักเกิดขึ้นตั้งแต่ขวบปีแรก เนื่องจากเด็กชอบสำรวจร่างกายตนเอง และอาจเล่นอวัยวะเพศซึ่งทำให้เกิดความเพลิดเพลิน และเมื่อเด็กวัย ๓ - ๕ ปี จะให้ความสนใจเรื่องเพศมากขึ้น รู้จักความแตกต่างระหว่างเพศ และอาจมีพฤติกรรมนี้มากขึ้น อาจเห็นเด็กใช้มือจับ ลูกคลอวัยวะเพศของตน พฤติกรรมเช่นนี้ปกติไม่เป็นบ่อ ย มักจะเป็นเฉพาะเวลาว่างนอน เหวง หรือเบื่อ	• ไม่ควรเพ่งเล็งที่การเล่นอวัยวะเพศของเด็ก แต่ควรให้ความดูแลเอาใจใส่และมีเวลาให้กับเด็กมากขึ้น • เบี่ยงเบนความสนใจโดยให้เด็กทำกิจกรรมอื่นแทน • ไม่ควรดูว่าหรือตำหนิด้วยการลงโทษรุนแรง

พฤติกรรม	ลักษณะพฤติกรรม	การแก้ไข
ก้าวร้าว	- พบได้ตั้งแต่เด็กอายุ ๒ - ๖ ปี ที่ต้องมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ในขณะที่ความสามารถในการควบคุมตัวเองและทักษะในการแก้ไขความคับข้องใจยังมีอยู่จำกัด - พบว่าเด็กที่มีพื้นอารมณ์ซึ่งเป็นเด็กเลี้ยงยากและไวต่อสิ่งกระตุ้น รวมถึงเด็กที่มีปัญหาด้านการสื่อสาร มีโอกาสมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กทั่วไป	- ควรจัดการกับพฤติกรรมด้วยความสงบและจริงจัง พร้อมกับหัดให้เด็กรู้จักแสดงอารมณ์ที่เหมาะสมทีละน้อย - ให้ความรัก ความอบอุ่นไปพร้อมๆ กับให้เหตุผล - หากเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นให้จับมือหรือจับตัวเด็กไว้ทุกครั้ง พร้อมกับบอกเด็กว่า “ตีไม่ได้” หรือ “เตะไม่ได้” และพยายามลดความรุนแรงของพฤติกรรมโดยเบนความสนใจไปสู่กิจกรรมอื่นๆ หรืออาจใช้วิธี time out เป็นเวลา ๓ - ๕ นาที แล้วเบนความสนใจไปสู่กิจกรรมอื่น
การติดสื่อประเภทจอภาพ	พัฒนาการล่าช้า ความสนใจและสมาธิสั้น พฤติกรรมก้าวร้าว	- พยายามหากิจกรรมอื่นที่เหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การวาดภาพอิสระ การร้องเพลง การประกอบอาหาร การเพาะปลูก เป็นต้น - ควรควบคุมเวลาไม่ให้ยู่หน้าจอภาพเกินกว่า ๒๐ นาที/ครั้ง และ ๖๐ นาที/วัน และเด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปี ห้ามอยู่หน้าจอภาพทุกประเภท

๓. บทบาทของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูในการปฐมพยาบาลแก่เด็กปฐมวัย

การปฐมพยาบาล เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้นกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยอย่างกะทันหัน โดยอาจต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมเพียงพอที่จะหาได้ในบริเวณนั้น เพื่อช่วยบรรเทาอาการไม่ให้เด็กได้รับอันตรายที่รุนแรงก่อนที่จะนำส่งโรงพยาบาลเพื่อให้แพทย์ทำการรักษาพยาบาลต่อไป ซึ่งการปฐมพยาบาลเป็นบทบาทที่สำคัญที่พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูควรให้การเอาใจใส่ หากเกิดเหตุการณ์ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กปฐมวัย จะได้รับให้การช่วยเหลือแก้ไขก่อนที่จะเกิดปัญหารุนแรงและอาจได้รับอันตราย อาการที่พบบ่อย ได้แก่

อาการที่สำคัญ	การดูแลเบื้องต้น	ข้อควรระวัง
หกล้ม มักจะพบว่ามีอาการบาดเจ็บของอวัยวะต่างๆ เช่น บวม ชา ปวด หรืออาจกระดูกเคลื่อนหรือหักได้ หรืออาจทำให้เกิดบาดแผล มีเลือดออกได้	- หากพบว่ามีการบาดเจ็บที่ศีรษะ แต่เด็กรู้สึกตัวดี อาจเฝ้าสังเกตอาการ ได้แก่ ซึม อาเจียนพุ่ง ปวดศีรษะ ซึ่งมักเกิดอาการภายใน ๔๘ - ๗๒ ชั่วโมง หากมีอาการดังกล่าว ควรส่งพบแพทย์ แต่หากพบว่าเด็กหมดสติ ไม่รู้สึกตัว แม้เป็นเพียงชั่วคราว ให้รีบส่งพบแพทย์ทันที - หากกรณีที่สงสัยว่ามีการบาดเจ็บของอวัยวะต่างๆ แต่ไม่มีอาการของกระดูกหัก/เคลื่อน ให้ลดการเคลื่อนไหวของอวัยวะนั้นๆ อาจใช้ผ้าเย็นหรือน้ำแข็งประคบนาน ๑๐ - ๒๐ นาที ทุกชั่วโมง โดยเฉพาะภายใน ๒๔ ชั่วโมงแรก ส่วนในกรณีที่เกิดนานกว่า ๒๔ - ๔๘ ชั่วโมง ให้ใช้ผ้าอุ่นหรือน้ำอุ่นประคบ เพื่อช่วยให้เลือดที่คั่งถูกดูดซึมกลับไปเร็วขึ้น - หากกรณีที่มีเลือดออกให้ใช้ผ้าก๊อช สำลี หรือผ้าสะอาดกดบริเวณที่มีเลือดออกด้วยความแรงเล็กน้อย เพื่อให้เลือดหยุดและทำความสะอาดบาดแผล	- ควรจัดวางของให้เป็นระเบียบ ตู้วางของต้องวางบนพื้นราบที่มั่นคง - อุปกรณ์ เครื่องเล่นสนาม ต้องหมั่นคอยสำรวจเรื่องความปลอดภัย และต้องไม่สูงเกิน ๑๕๐ ซม. และแต่ละชั้นต้องวางห่างกันมากกว่า ๑๘๐ ซม. - อุปกรณ์ เครื่องเล่นสนามควรวางบนพื้นที่มั่นคง มีการยึดฐานให้แข็งแรง และควรเป็นพื้นที่มีความยืดหยุ่น ลดการกระแทก เช่น ฟินยาง ฟินโฟม ในกรณีที่วางบนพื้นทรายควรวางให้ลึกอย่างน้อย ๒๐ ซม.

อาการที่สำคัญ	การดูแลเบื้องต้น	ข้อควรระวัง
บาดแผล บาดแผลที่เกิดจากการได้รับอุบัติเหตุ เช่น ที่นิ้ว แขน ขา มือ เข่า เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นแผลเปิด บวมแดง มีเลือดออกมาด้านนอก และพบว่า มีฝุ่น กรวด ทราย ดิน หรือวัตถุแปลกปลอมอยู่บริเวณบาดแผลร่วมด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่การติดเชื้อ	• ตรวจประเมินบาดแผลอย่างละเอียดว่า บาดแผลมีลักษณะเช่นไร มีอาการบาดเจ็บไปยังอวัยวะใกล้เคียงหรือไม่ • ทำความสะอาดบาดแผลด้วยน้ำสบู่ น้ำสะอาด หรือน้ำเกลือสะอาด เพื่อชำระล้างสิ่งสกปรก และวัตถุแปลกปลอมออกจากแผล • ควรพยายามป้องกันการติดเชื้อที่ผิวหนัง ด้วยยาปฏิชีวนะเฉพาะที่ในบริเวณที่เป็นแผล หลังทำความสะอาดแผลเรียบร้อยแล้ว แต่ไม่แนะนำให้ใช้ยา แอลกอฮอล์ ยาแดง ยาไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ทาตรงตำแหน่งที่เป็นแผลโดยตรง เพราะสีของยาอาจบดบังการนำสิ่งแปลกปลอมออกจากแผล และอาจทำให้เกิดการระคายเคืองแผลได้ • หากเป็นแผลถลอกขนาดเล็กอาจเปิดแผลไว้ หลังทำความสะอาดแล้ว แต่หากเป็นแผลเปิดที่ใหญ่ให้ใช้พลาสติกปิดแผลหลังทำความสะอาดร่วมกับการใช้ยาปฏิชีวนะชนิดทาเฉพาะที่ • ทำความสะอาดแผลด้วยน้ำเกลือทุกวัน อย่างน้อยวันละ ๑ - ๒ ครั้งหลังอาบน้ำ และดูแลแผลจนกระทั่งแผลเริ่มแห้ง • หากแผลอักเสบติดเชื้อจะมีอาการบวมแดง เจ็บ อาจมีหนองและมีไข้ ให้รีบพบแพทย์	• ทำความสะอาดหลังเกิดบาดแผลทันที ไม่จำเป็นต้องใช้น้ำยาทำความสะอาดพิเศษ หรือสบู่ฆ่าเชื้อโรคทางการแพทย์ ฟอกแผลทุกครั้งที่ทำทำความสะอาด ควรใช้น้ำธรรมดาและน้ำสบู่ล้างสิ่งสกปรกหรือสิ่งแปลกปลอมออกไปก่อน หลังจากนั้นจึงพิจารณาใช้ยาปฏิชีวนะเฉพาะที่ ปิดแผล ดูแลให้แผลแห้ง ไม่เปียกชื้น
แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ควรล้างแผลด้วยน้ำสะอาดในปริมาณที่เหมาะสมกับแผล หลังจากนั้นควรทาแผลด้วยยาทาสำหรับแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ซึ่งสามารถป้องกันเชื้อแบคทีเรีย ให้ความชุ่มชื้น และเสริมสร้างซ่อมแซมเซลล์ผิวหนังที่ถูกทำลายจากแผลไฟไหม้	• ไม่ควรทาแผลด้วยยาสีฟัน น้ำปลา เหล้าขาว เนย หรือโลชั่น • หากเป็นแผลไฟไหม้ที่มีบริเวณใหญ่ หลังจากปฐมพยาบาลเบื้องต้นแล้ว ให้รีบนำส่งโรงพยาบาล

อาการที่สำคัญ	การดูแลเบื้องต้น	ข้อควรระวัง
เลือดกำเดาไหล	- พยายามห้ามเลือดโดยการบีบที่ปีกจมูกทั้ง ๒ ด้วยนิ้วโป้งและนิ้วชี้ และนั่งก้มหน้า ให้เด็กหายใจทางปากเป็นเวลาประมาณ ๕ - ๑๐ นาที ซึ่งระยะเวลาในการห้ามเลือดขึ้นอยู่กับปริมาณที่เลือดออก หรือใช้ของเย็น เช่น ถูน้ำแข็ง เจล หรือผ้าเย็นประคบที่บริเวณจมูกร่วมด้วย - หลีกเลี่ยงการแคะจมูกซ้ำ เพราะจะทำให้เลือดไหลออกมาซ้ำได้	หากปฐมพยาบาลเบื้องต้นแล้วยังมีเลือดกำเดาไหลออกมาเป็นจำนวนมาก หรือเป็นเวลานานมากกว่า ๒๐ นาที ควรรีบพบแพทย์ทันที
ชักหมดสติ อาจเป็นการชักจากไข้หรือโรคลมชัก หรือความผิดปกติในสมอง	- คลายเสื้อผ้าออก จับให้เด็กนอนพื้นราบในท่านอนหงายหรือนอนตะแคงโดยหันศีรษะไปทางด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อให้ทางเดินหายใจเปิดและป้องกันการสำลัก - หากเด็กมีไข้ร่วมด้วยกับการชัก ให้ช่วยเช็ดตัวลดไข้ - ประเมินลักษณะอาการชักและระยะเวลาในการชัก เพื่อเป็นข้อมูลให้กับแพทย์ขณะนำเด็กส่งโรงพยาบาล	- ห้ามใช้สิ่งของ เช่น ช้อน หรือนิ้วของผู้ช่วยเหลือ จัดปากขณะเด็กกำลังชัก เพราะอาจทำให้เด็กฟันหัก เกิดการบาดเจ็บ - ห้ามป้อนยาใดๆ ทางปากขณะเกิดอาการชัก - ไม่ควรอุ้ม เขย่า หรือตีเด็ก เพื่อให้รู้สึกตัว - ห้ามกอดรัด ยึดตรึงเด็กขณะชัก เพราะอาจทำให้กระดูกหัก

กล่าวโดยสรุป ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางแก้ไขในเรื่องปัญหาสุขภาพ ปัญหาพฤติกรรม ตลอดจนบทบาทพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูในการปฐมพยาบาลแก่เด็กปฐมวัยที่มีอายุต่ำกว่า ๓ ปี เป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่มีความสำคัญมาก เพราะทุกปัญหาหากได้รับการแก้ไข ช่วยเหลือ บำบัด และป้องกันแต่แรกเริ่มจะนำไปสู่การเพิ่มพูนคุณภาพของการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมการเรียนรู้ได้ บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยจึงควรร่วมมือกันอย่างใส่ใจและคำนึงถึงคุณภาพของเด็กเป็นสำคัญ

บทที่ ๘

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนั้น สามารถจัดการศึกษาได้หลายรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้มีความยืดหยุ่น สนองต่อความแตกต่างและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ให้มีความหลากหลายในทางปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพเด็กให้เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของสถานศึกษาแต่ละแห่ง โดยเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนี้ หากได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมตั้งแต่แรกพบปัญหา ควบคู่กับการบำบัดที่จำเป็นต่างๆ ก็จะสามารถพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพได้ เช่น เด็กพิการ ควรได้รับการดูแลและการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ร่วมกับการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของเด็ก เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากเด็กพิการถูกละเลย ไม่ได้รับการดูแลและการช่วยเหลือตั้งแต่แรกเริ่ม ส่งผลทำให้เด็กเกิดปัญหาทางพัฒนาการและการเรียนรู้ได้ และเป็นภาระของสังคมในเวลาต่อมา

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ หมายถึง เด็กปฐมวัยที่มีสภาพร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ หรือจิตใจที่แตกต่างจากเด็กปกติทั่วไป หรือมีประสบการณ์สำคัญในชีวิตที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงจนทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตและพัฒนาได้ตามศักยภาพที่แท้จริงของตนได้ หากไม่ได้รับการปรับแนวทางการจัดการศึกษาและการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของเด็ก ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ขณะคลอด หลังคลอด หรือเมื่อเด็กเข้าสู่วัยทารก วัยเตาะแตะ หรือเมื่อเข้าเรียนในสถานศึกษา และความแตกต่างนี้ไม่จำเป็นต้องคงอยู่ถาวร อาจส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ได้แก่

๑. เด็กพิการ หมายถึง เด็กที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อสามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ลักษณะเด็กพิการมีหลากหลายประเภท ซึ่งหน่วยงานของรัฐได้กำหนดและแบ่งประเภทความพิการไว้เพื่อสะดวกต่อการช่วยเหลือและจัดการศึกษา ตลอดจนสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่เหมาะสมตามประเภทความพิการของบุคคลนั้นๆ โดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทุกระดับ ได้จำแนกประเภทของความพิการออกเป็น ๙ ประเภท ดังนี้

๑.๑ เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น หมายถึง เด็กที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท

๑.๒ เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อย (มีการสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียงตั้งแต่ระดับ ๔๐ ถึง ๙๐ เดซิเบล) ถึงระดับหูหนวก (มีการสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียงตั้งแต่ ๙๐ เดซิเบล) ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะส่งผลต่อการพัฒนาการทางภาษา ซึ่งจะพบปัญหาทางการพูด กล่าวคือ พูดได้น้อย พูดไม่ชัด ต้องใช้ภาษาท่าทางหรือภาษามือ รวมถึงการใช้ภาษาค่อนข้างจำกัด ไม่ถูกไวยากรณ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมยาก

๑.๓ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง เด็กที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีลักษณะเฉพาะคือความสามารถทางสติปัญญาดำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยปกติ ร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย ๒ ทักษะ จาก ๑๐ ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตัวเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในการชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสภาพอนามัยและความปลอดภัย ซึ่งอาการเหล่านี้ต้องแสดงก่อนอายุ ๑๘ ปี โดยประเภทของความบกพร่องทางสติปัญญาแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑) ความบกพร่องทางด้านสติปัญญาระดับเล็กน้อย (เขาว์ปัญญา ๕๐ - ๗๐) เป็นความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนได้

๒) ความบกพร่องทางด้านสติปัญญาระดับกลาง (เขาว์ปัญญา ๓๕ - ๔๙) เป็นความบกพร่องทางสติปัญญาที่พอฝึกได้ มีการพัฒนาทางด้านภาษาค่อนข้างจำกัด สามารถช่วยเหลือตัวเองขึ้นพื้นฐานได้

๓) ความบกพร่องทางด้านสติปัญญาระดับรุนแรง (เขาว์ปัญญา ๒๐ - ๓๔) เป็นความบกพร่องทางสติปัญญาที่ต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และได้รับการดูแลที่เหมาะสมร่วมด้วย

๔) ความบกพร่องทางด้านสติปัญญาระดับรุนแรงมาก (เขาว์ปัญญาดำกว่า ๒๐) เป็นความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีความจำกัดเฉพาะด้าน ต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด มีข้อจำกัดอย่างมากทางด้านภาษา การดูแลตัวเองในระดับพื้นฐานทำได้เล็กน้อยหรือทำไม่ได้เลย

๑.๔ เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ หมายถึง เด็กที่มีอวัยวะไม่สมส่วน อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนขาดหายไป กระดูกและกล้ามเนื้อพิการ เจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง มีความพิการของระบบประสาท มีความลำบากในการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาในสภาพปกติ ทั้งนี้ ไม่รวมคนที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส ได้แก่ ตาบอด หูหนวก

๑.๕ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ในกระบวนการพื้นฐานทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับความเข้าใจ หรือการใช้ภาษา ซึ่งจะมีผลทำให้มีปัญหาในการฟัง การพูด การคิด การอ่าน การเขียน การสะกด หรือการคิดคำนวณ รวมทั้งสภาพความบกพร่องในการรับรู้ สมองได้รับบาดเจ็บ การปฏิบัติงานของสมองสูญเสียไป มักพบปัญหาในเด็กวัยเรียน

๑.๖ เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องในเรื่อง การออกเสียงพูดที่ไม่ใช่สาเหตุของการสูญเสียการได้ยิน เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูด ผิดปกติ หรือคนที่มีความบกพร่องในเรื่องของความเข้าใจ และหรือการใช้ภาษาพูด การเขียน และหรือระบบ สัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบของภาษา เนื้อหาของภาษา และหน้าที่ของภาษา

๑.๗ เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจาก เด็กปกติทั่วไป และพฤติกรรมเบี่ยงเบนนี้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น เป็นผลมาจากความขัดแย้ง ของเด็กกับสภาพแวดล้อม หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก ซึ่งทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ ขาดสัมพันธภาพกับเพื่อน หรือผู้เกี่ยวข้อง มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน มีความเก๋กตทางอารมณ์ โดยแสดงออกทางร่างกาย ซึ่งบางคนมีความบกพร่องที่เป็นปัญหาอย่างมาก และปัญหาพฤติกรรมนั้นเป็นไป อย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นที่ยอมรับทางสังคม

๑.๘ เด็กออทิสติก หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคม ภาษา และการสื่อ ความหมาย พฤติกรรมอารมณ์ และจินตนาการ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากการทำงานของสมองบางส่วนที่ผิดปกติไป และความผิดปกตินั้นค้นพบได้ก่อนอายุ ๓๐ เดือน

๑.๙ เด็กพิการซ้ำซ้อน หมายถึง เด็กที่มีสภาพความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภท เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาพร้อมกับความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นต้น

๒. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความสามารถทางสติปัญญาและความถนัดเฉพาะทาง อยู่ระดับสูงกว่าเด็กอื่นในวัยเดียวกัน คำที่ใช้ในความหมายนี้มีอยู่หลายคำ เช่น เด็กปัญญาเลิศ เด็กอัจฉริยะ เด็กฉลาด เด็กมีพรสวรรค์ เป็นต้น

๓. เด็กด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง เด็กที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับ ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติและ ภัยสงคราม รวมถึงเด็กที่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ตลอดจนเด็กประสบปัญหาที่ยังไม่มี องค์กรหลักรับผิดชอบ อันจะส่งผลให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กชาวเล เด็กชนเผ่า เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น

๔. เด็กถูกละเมิดจากการถูกระทำทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการละเมิดทางเพศ เด็กที่ได้รับ ผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี หมายถึง เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลยหรือถูกทอดทิ้งให้ตกอยู่ในภาวะอันตราย รวมทั้งถูกทำร้ายทุบตี ทารุณ ถูกทำร้ายร่างกาย ทางจิตใจ หรือถูกล่วงเกินทางเพศจากบุคคลในสังคมแวดล้อม หรือแม้แต่บุคคลภายนอก นอกจากนี้ปัญหาการกระทำทารุณต่อแรงงานเด็กอาจออกมาในรูปแบบการถูกใช้ แรงงานหนัก เด็กถูกนายจ้างทุบตี ทำร้าย และข่มขืน รวมถึงเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวีจากพ่อแม่ ที่ป่วยเป็นโรคเอดส์

๕. เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง หมายถึง เด็กที่มีปัญหาสุขภาพ มีความเจ็บป่วยซึ่งทำให้มีการเบี่ยงเบนการทำงานที่ของร่างกายในระยะที่ยาวนานกว่าระยะเฉียบพลัน เป็นเวลายาวนานอาจเป็นเดือน ปี หรือตลอดชีวิตก็ได้ เช่น โรคทางเดินหายใจ โรคเลือด โรคไต โรคทางต่อมไร้ท่อ เป็นต้น

๖. เด็กในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) คือ เด็กที่เรียนรู้หรือได้รับการจัดการศึกษาที่บ้านเป็นฐานการเรียนรู้ โดยผู้ปกครองหรือผู้จัดการศึกษาเป็นผู้จัดการดูแลทั้งหมด ตั้งแต่การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การเลือกกิจกรรม การจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์ และการประเมินพัฒนาการ ตามลักษณะการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว

ดังนั้น เด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเหล่านี้มีสิทธิเท่าเทียมกับเด็กปกติทั่วไปในการได้รับการช่วยเหลือตั้งแต่แรกเริ่ม หรือเมื่อพบความบกพร่อง เพื่อให้ได้รับประโยชน์และได้รับโอกาสในการพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของเด็ก ส่งผลให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม การให้การช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่มที่เหมาะสมแก่เด็กเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการตอบสนองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู หากเด็กเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มตั้งแต่ในระดับปฐมวัยแล้ว เป็นการช่วยป้องกันปัญหาและภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัวซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมได้ ทั้งนี้ รายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะมีความแตกต่างกัน ดังนี้

แนวทางในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ (อายุต่ำกว่า ๓ ปี)

ปัจจุบันการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มให้ความสำคัญต่อเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในวัยแรกเกิดถึง ๓ ปี ที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการและการเรียนรู้ หรือมีปัจจัยเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการที่ล่าช้า โดยให้บริการการช่วยเหลือในรูปแบบของการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดูอย่างเหมาะสม ร่วมกับการบำบัด การฟื้นฟูของนักวิชาชีพ เช่น แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักกายภาพ เป็นต้น เพื่อสร้างเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ด้านต่างๆ แก่เด็กให้เต็มที่ตามศักยภาพ รวมถึงป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความผิดปกติ มีการปรับใช้สื่ออุปกรณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ หรือจัดหาเพิ่มเติมตามความจำเป็น รวมถึงสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือในการทำงาน การจัดระบบข้อมูลและแหล่งให้บริการแก่เด็กและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ทุกคนพึงต้องตระหนักและระลึกอยู่เสมอว่าเด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะหรือไม่ ล้วนมีความต้องการพื้นฐานเหมือนกันทั้งสิ้น นั่นคือ เด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทุกด้านเป็นองค์รวม และการพัฒนาเด็กนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของระดับพัฒนาการในปัจจุบันของเด็กเป็นสำคัญ ดังนี้

๑. เด็กพิการ การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กพิการมีความแตกต่างไปจากเด็กปกติ เนื่องจากมีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ พฤติกรรม หรือสติปัญญา ที่แตกต่างจากเด็กปกติทั่วไป จึงต้องได้รับการช่วยเหลือและดูแลเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้และได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสม พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็กแต่ละประเภทของความพิการ สามารถจัดทำ

แผนการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (IFEP=Individual Family Service Plan) โดยปรับกิจกรรมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของพัฒนาการ ใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสมสำหรับเด็กพิการ ใช้สื่อสิ่งอำนวยความสะดวก จัดสภาพแวดล้อม บำบัดฟื้นฟูให้ความช่วยเหลือ และประเมินพัฒนาการด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับเด็กพิการในแต่ละระดับ แต่ละประเภท และแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดการพัฒนาเต็มตามศักยภาพสูงสุด

นอกจากนี้พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูควรให้ความรัก ความเข้าใจ เอาใจใส่ และเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้อย่างอบอุ่น เช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไป สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องในระดับรุนแรงควรให้เด็กเข้ารับบริการในสถานพยาบาลเฉพาะทาง ซึ่งมีแพทย์และนักวิชาชีพในสาขาต่างๆ ร่วมกับการดูแลของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูอย่างต่อเนื่อง สำหรับเด็กที่มีระดับความบกพร่องไม่รุนแรงมาก พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูสามารถให้การดูแลและการช่วยเหลือเด็กด้วยตนเองภายใต้คำแนะนำของแพทย์และนักวิชาชีพ โดยมีหลักการที่สำคัญคือการเตรียมความพร้อมเด็ก เพื่อให้เด็กพิการได้รับประโยชน์สูงสุดจากการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล รวมถึงสามารถช่วยเหลือตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้เด็กได้รับการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสในส่วนอื่นๆ ที่ยังใช้ได้ให้มากที่สุด เช่น ด้านการฟัง ด้านการสัมผัส ด้านการดมกลิ่น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและเหมาะสมตามวัย ให้เด็กได้คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก และอาจใช้เสียงเป็นสื่อในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น เรียกชื่อและออกเสียงบอกการกระทำเวลาเล่นกับเด็กทุกครั้ง ตลอดทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้จับ สัมผัสกับสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เช่น ขวดนม ของเล่น เสื้อผ้า เป็นต้น เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่มัดเล็ก ทักษะด้านภาษาทั้งความเข้าใจและการสื่อสาร รวมถึงทักษะการช่วยเหลือตัวเองอย่างง่ายตามระดับอายุ

๑.๒ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรพิจารณาจากความบกพร่องของการได้ยิน เช่น หากเด็กมีภาวะหูตึง สามารถใส่เครื่องช่วยฟังได้ แต่ข้อควรระวังในการใส่เครื่องช่วยฟังในเด็กเล็กจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู ในระยะแรกควรใส่เครื่องช่วยฟังให้กับเด็กในช่วงสั้นๆ ขณะที่ทำกิจกรรมกับเด็ก เช่น กิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือกิจกรรมการเล่น หลังจากเด็กคุ้นเคยกับการใส่เครื่องช่วยฟัง พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้เด็กได้ใส่ตลอดและต่อเนื่อง ร่วมกับการฝึกพูดออกเสียงและการใช้ภาษาท่าทางในการสื่อสารกับเด็กเพื่อเพิ่มความเข้าใจทางภาษาให้มากขึ้น

๑.๓ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ควรพิจารณาจากระดับความบกพร่องทางสติปัญญา รวมถึงพิจารณาจากความล่าช้าทางพัฒนาการของเด็ก โดยการช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้ควรใช้เทคนิคการช่วยเหลือในลักษณะทำให้ดูหรือชี้แนะให้เด็กลองทำ หากทำไม่ได้ให้จับมือทำและทำซ้ำย้ำทวน เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวันในสภาพการณ์จริง และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ตามศักยภาพของเด็ก

๑.๔ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เคลื่อนไหว หรือสุขภาพ พิจารณาจากความบกพร่องทางร่างกาย การเคลื่อนไหว และสุขภาพ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาจากแพทย์และนักวิชาชีพ เช่น นักกายภาพบำบัด เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่สำหรับใช้ในการเคลื่อนไหวอย่างเหมาะสมและถูกต้องตามศักยภาพของเด็ก และมีการพิจารณาปัญหาสุขภาพของเด็กร่วมด้วย โดยปัญหาการเคลื่อนไหวอาจใช้กายอุปกรณ์เพื่อช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว เช่น เครื่องช่วยเดิน และจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อปัญหาการเคลื่อนไหวของเด็ก

๑.๕ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา ควรได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของการฝึกการสื่อสารเพื่อบอกความต้องการ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรได้รับคำแนะนำและการช่วยเหลือจากนักวิชาชีพ เช่น นักแก้ไขการพูด หรือครูฝึกพูด โดยพิจารณาจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก อาจเริ่มจากการพัฒนาอวัยวะที่ใช้ในการพูด เช่น นวดลิ้น นวดปาก การเป่าปาก เพื่อใช้เป่าเสียง และควบคุมจังหวะในการพูด ฝึกการฟังทำความเข้าใจในคำพูดและการสนทนาสั้นๆ และการฝึกการสื่อสารทางเลือกอื่นๆ เช่น การใช้ภาพสื่อสาร

๑.๖ การช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้ความรักและการเอาใจใส่ดูแลเด็ก รวมถึงเข้าใจพัฒนาการและพื้นฐานอารมณ์ของเด็ก จะช่วยให้สร้างบรรยากาศในการเล่นและการทำกิจกรรมต่างๆ กับเด็กได้อย่างราบรื่น รวมถึงหากเด็กเกิดปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ ควรได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาจากแพทย์และนักจิตวิทยา เพื่อสามารถใช้เทคนิคปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเด็กเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่รุนแรงได้

๑.๗ การช่วยเหลือเด็กออทิสติก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรได้รับการช่วยเหลือและคำแนะนำในด้านการปรับพฤติกรรม และการปรับพื้นฐานการรับรู้ตัวเอง เพื่อให้เด็กสนใจตัวเองและบุคคลที่ใกล้ชิด เพื่อมีทักษะสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ง่าย รวมถึงการใช้เทคนิคการสอนที่มีความเฉพาะและแบ่งขั้นตอนการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ส่งเสริมในเรื่องของพัฒนาการทางด้านความเข้าใจภาษาและการสื่อสาร เพื่อบอกความต้องการของตัวเองและใช้สื่อสารกับผู้อื่นได้

๑.๘ การช่วยเหลือเด็กพิการซ้ำซ้อน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรพิจารณาความบกพร่อง ประสิทธิภาพการ และระดับความรุนแรง ซึ่งอาจต้องใช้เทคนิคเฉพาะในการสอนเพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของเด็ก เพื่อสามารถช่วยเหลือตัวเองในการดำรงชีวิตประจำวัน หรือเป็นภาระต่อครอบครัวและสังคมให้น้อยที่สุด

๒. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ การช่วยเหลือเด็กลักษณะนี้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรสังเกตความสามารถพิเศษที่เด็กมีแตกต่างจากเด็กปกติทั่วไป เด็กจะมีลักษณะที่ใช้ภาษาที่ก้าวหน้า เช่น สามารถบอกรายละเอียดของสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจน บอกเหตุผลตามความคิดของตนเอง เล่าเรื่องราวต่างๆ และลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีความสนใจและสามารถทำสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยตนเอง ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรมีการวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพของเด็กด้วยกิจกรรมที่กระตุ้น ท้าทายให้เด็กต่อยอดการเรียนรู้และพัฒนาการให้เหมาะสม สิ่งที่ต้องระวังคือเด็กประเภทนี้อาจขาดทักษะทางสังคม ไม่รู้วิธีเล่นร่วมกับเด็กคนอื่นได้ ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กควรจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอื่นๆ ไปพร้อมกันด้วย

๓. เด็กด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม เด็กด้อยโอกาสทุกคนมีสิทธิพื้นฐานในการได้รับความช่วยเหลือและการศึกษาอย่างเสมอภาค รวมถึงได้รับบริการการศึกษาที่เหมาะสมและหลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงหลักการสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เน้นการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่เหมาะสม โดยบูรณาการทั้งด้านวิชาการ ศิลธรรม จริยธรรม และทักษะการดำรงชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพให้รอดพ้นจากสภาพด้อยโอกาส สามารถพึ่งตนเองได้ มีโลกทัศน์และการดำรงชีวิตที่เห็นคุณค่าของตนเอง อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรตระหนักและให้ความสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ ดูแล แก้ไขปัญหาต่างๆ ของเด็กเฉพาะรายหรือโดยรวม และควรประสานความร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ ตามความต้องการและจำเป็น ได้แก่ ผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก เป็นต้น

๔. เด็กที่ถูกละเมิดจากการกระทำทั้งทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการละเมิดทางเพศ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรตระหนักและให้ความสำคัญต่อเด็กเพื่อมิให้เด็กถูกละเมิดจากการกระทำทั้งทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการละเมิดทางเพศ ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องมีสติ อย่าใช้อารมณ์ในการดูแลเด็ก เพราะเด็กอาจได้รับอันตรายจากบุคคลใกล้ชิดโดยไม่รู้ตัวหรือไม่ตั้งใจ จึงควรมีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชนในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการกระทำดังกล่าว และควรให้ความสำคัญแก่สิ่งที่มีผลต่อความรู้สึกของพ่อแม่และของเด็กมากเป็นพิเศษ เช่น เด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมักมีความหวาดกลัว กังวลในความเจ็บป่วยของเด็ก จึงควรได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคที่เด็กเป็น วิธีการรักษา และบุคคลที่เด็กต้องเกี่ยวข้องกับ เช่น หมอและพยาบาล ขณะที่เด็กซึ่งถูกพ่อแม่ทุบตีจนต้องไปอยู่กับพ่อแม่บุญธรรมย่อมมีความหวาดกลัวผู้คนและรู้สึกว่าตนมีชีวิตที่ด้อยกว่าเด็กอื่น ผู้เลี้ยงดูจึงควรเอาใจใส่ในเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็ก ควรเรียนรู้เทคนิควิธีในการพูดคุย ปลอดภัย และสร้างความมั่นใจให้แก่เด็กจากนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

๕. เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง เป็นเด็กที่มีปัญหาสุขภาพ มีความเจ็บป่วยต้องได้รับการดูแลด้านการรักษาพยาบาลเป็นเวลายาวนาน อาจเป็นเดือน ปี หรือตลอดชีวิตก็ได้ เช่น โรคทางเดินหายใจ โรคเลือด โรคไต โรคทางต่อมไร้ท่อ ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถเรียนในโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีความวิตกกังวลในความเจ็บป่วยของตน จำเป็นอย่างยิ่งที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรมีการติดตามและให้การช่วยเหลือด้านการส่งเสริมพัฒนาการควบคู่ไปกับการรักษา เพื่อให้เด็กป่วยได้มีโอกาสพัฒนาการที่เหมาะสมตามศักยภาพ ต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัว และบุคลากรทางสาธารณสุขในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาเด็กเจ็บป่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เด็กเป็นอยู่ วิธีในการดูแลตนเองเพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรง

๖. เด็กในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถให้การช่วยเหลือเด็กที่บ้านได้ โดยขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากแพทย์และนักวิชาชีพสาขาต่างๆ ได้ เพื่อนำมาจัดการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับปัญหาของเด็กที่บ้านด้วยตัวเอง รวมถึงมีการติดตามผลการช่วยเหลือและการรักษาร่วมกับแพทย์และนักวิชาชีพเป็นระยะๆ ตามแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ควรศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน บริบทและเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา โดยยึดจุดเน้นของการจัดการศึกษาปฐมวัย และออกแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านด้วยวิธีการที่หลากหลาย

แหล่งบริการให้การช่วยเหลือเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

๑. ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา หรือศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด ศูนย์การศึกษาพิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ พ่อแม่หรือผู้ปกครองสามารถขอรับบริการจากศูนย์การศึกษาพิเศษที่ใกล้บ้านได้ โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทุกประเภท รวมไปถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ปกครองในการดูแลเด็ก นอกจากนี้ศูนย์การศึกษาพิเศษยังมีการจัดอบรมต่างๆ เพื่อให้พ่อแม่และผู้ปกครองได้เข้าร่วมอบรม เพื่อจะใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเด็กต่อไป

๒. โรงเรียนเฉพาะความพิการ หรือโรงเรียนเรียนร่วม เด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการและการเรียนรู้ที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพและเตรียมความพร้อมจากศูนย์การศึกษาพิเศษมาแล้ว เมื่อเด็กสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และมีความพร้อมในการเรียน สามารถนำเด็กเข้ารับการศึกษต่อในสถานศึกษาเฉพาะความพิการหรือโรงเรียนเรียนร่วมได้ โดยโรงเรียนจะจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล และให้การพัฒนาเด็กตามแผนที่กำหนด ร่วมกับการดูแลของพ่อแม่และครอบครัว

๓. สถานพยาบาล ในสถานพยาบาลนักวิชาชีพที่หลากหลายในการบำบัดรักษาเด็ก เช่น แพทย์และพยาบาลเวชศาสตร์ฟื้นฟู นักกิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด นักแก้ไขการพูด นักจิตวิทยา เป็นต้น

๔. สถานบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมหรือมูลนิธิเพื่อบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งอาจจัดในรูปแบบของภาครัฐและเอกชน พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถนำเด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการและการเรียนรู้ไปรับบริการจากสถานที่ดังกล่าว เพื่อขอรับบริการด้านสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตามความต้องการจำเป็นของเด็ก

บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครองต่อการช่วยเหลือเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

๑. การเลี้ยงดูอย่างปกติทั่วไป เด็กควรได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือในการดำรงชีวิตทั้งในบ้านและในสังคม โดยยึดหลักพึ่งตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การดำเนินชีวิตต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างปกติทั่วไป การเลี้ยงดูเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะควรเลี้ยงดูให้เหมือนกับเด็กทั่วไป ฝึกฝนให้รู้จักสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ หากเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องควรชี้แนะด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็ก

๒. การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม พ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องช่วยเหลือเด็กโดยการจัดสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามศักยภาพ เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาศักยภาพ ควรให้เด็กมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ทั้งในบ้านและโรงเรียน และเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่คอยให้การสนับสนุนและเป็นตัวอย่างที่ดี

๓. การยอมรับของครอบครัว ต้องทำให้เด็กรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีความรับผิดชอบที่เสมอภาคกันในหมู่พี่น้อง และให้เด็กได้เรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว รับฟังและตอบสนองความต้องการที่เหมาะสมกับเด็ก ปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียมกัน ให้สิทธิส่วนบุคคลแก่เด็ก

๔. ความเชื่อมั่นในความสามารถของเด็ก เชื่อมั่นว่าเด็กมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ซึ่งจะทำให้ครอบครัวพยายามสร้างเสริมและแสวงหาโอกาสต่างๆ มาให้กับเด็กทั้งด้านการบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพ การศึกษา การสังคม และการอาชีพ โดยพ่อแม่สามารถจะขอรับบริการจากบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา แพทย์ โรงเรียน เป็นต้น

๕. การตระหนักถึงควมมีสิทธิ แม้เด็กจะมีความบกพร่อง แต่ก็มีสิทธิทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย สิทธิทางนิตินัยเป็นสิทธิทางกฎหมายที่ผู้ที่มีความบกพร่องพึงมีพึงได้ ทั้งตามหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ในฐานะพลเมืองของประเทศ สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิทั้งด้านการศึกษา การรักษา การฟื้นฟู การพัฒนา ส่วนสิทธิโดยพฤตินัยเป็นสิทธิที่เกิดโดยธรรมชาติ เช่น สิทธิแห่งความเป็นเด็ก เด็กพึงได้รับอิสระ พึงได้รับความรัก การดูแล การเอาใจใส่จากครอบครัว เพื่อนฝูง สังคม และศีลธรรม เมื่อเด็กเกิดมาในครอบครัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคม พ่อแม่จะต้องให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่เด็กในทุกๆ ด้าน เช่น การดูแลเอาใจใส่ การมีชีวิตอยู่รอด การปกป้องคุ้มครอง การแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการของเด็ก เป็นต้น พ่อแม่สามารถเรียกร้องและขอรับสิทธิที่เด็กพึงจะได้รับ เช่น การรับการรักษาบำบัด การรับการศึกษาที่เหมาะสม เป็นต้น

บทบาทของบ้านและชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

เด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเองจากพ่อแม่ที่บ้าน รวมถึงอาจนำเด็กไปรับบริการในการส่งเสริมพัฒนาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาล ศูนย์การศึกษาพิเศษ มูลนิธิต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และเข้ารับบริการการเลี้ยงดูจากผู้เลี้ยงดูเด็กที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนั้น ทั้งพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กจึงควรสามารถจัดกิจกรรมง่ายๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะด้วยตนเอง โดยบูรณาการกิจกรรมต่างๆ เข้ากับการดำรงชีวิตประจำวันของเด็กและครอบครัว ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้

๑. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านกล้ามเนื้อใหญ่และการเคลื่อนไหว เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทักษะ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ให้กับเด็ก อาจนำมาควบคู่กับการทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ได้ เช่น

๑.๑ กิจกรรมหยิบของตามคำสั่งง่ายๆ โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถบอกให้เด็กเคลื่อนไหว ไปหยิบของที่ต้องการมาให้ได้ เช่น หยิบเสื้อ กางเกง ขณะที่ทำกิจวัตรเรื่องการแต่งตัว หรือหยิบช้อน หยิบแก้ว ขณะที่รับประทานอาหาร เป็นต้น

๑.๒ กิจกรรมการทำความสะอาดบ้าน พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถให้เด็กทำงานบ้านง่ายๆ ที่ใช้ทักษะ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ได้ เช่น การกวาดบ้าน การเช็ดโต๊ะ เป็นต้น โดยไม่คำนึงถึงความสะดวก

๑.๓ กิจกรรมการออกกำลังกาย พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถนำเด็กออกกำลังกายเคลื่อนไหว ส่วนต่างๆ ของอวัยวะได้ตามความเหมาะสม หรืออาจนำกิจกรรมข้างจังหวะมาเชื่อมโยงกับการออกกำลังกาย หรือ การบริหารร่างกายในท่าต่างๆ ฯลฯ

๒. กิจกรรมพัฒนาทักษะกล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมผัส เป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านการใช้ กล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมผัสให้ทำงานประสานกัน เช่น

๒.๑ กิจกรรมบริหารกล้ามเนื้อเล็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูกระตุ้นให้เด็กเอื้อมคว้าของ/วัตถุที่อยู่ตรงหน้า ด้านข้าง ด้านบน หรือด้านล่าง การกำมือ - แบมือ การสลัดมือ การนับนิ้วมือ การปั้นดินน้ำมัน การระบายสี และการลากเส้นอย่างอิสระ เป็นต้น

๒.๒ กิจกรรมถือของด้วยมือหรือนิ้วมือ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูกระตุ้นให้เด็กใช้มือในการเล่นของเล่น ในลักษณะต่างๆ หรือใช้มือถือถ้วยที่มีด้ามจับ ใช้มือถือของสองมือ หรือถือของมือเดียว หรือตักน้ำโดยการถือ แก้วน้ำมือเดียว เป็นต้น

๒.๓ กิจกรรมการฝึกการทำงานของประสาทสัมผัส พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูกระตุ้นให้เด็กฝึกการดมกลิ่น จากสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น กลิ่นอาหารที่เด็กรับประทาน กลิ่นเครื่องปรุง ฝึกการมองเห็นโดยการมองภาพ การฝึกการฟังโดยให้ฟังเพลงหรือฟังนิทาน การฝึกชิมเครื่องปรุงหรือชิมรสชาติอาหาร เป็นต้น

๒.๔ กิจกรรมการฝึกการทำงานประสานกันของมือและตา พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูส่งเสริมให้เด็ก ปั่นดินน้ำมัน ระบายสี ร้อยลูกปัด การนับสิ่งของ เป็นต้น

๓. กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคม พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูส่งเสริมให้เด็กได้ดำรงชีวิตในสังคมและ สภาพแวดล้อม กิจกรรมสามารถทำได้ง่ายและไม่ยุ่งยากเกินไป เช่น

๓.๑ กิจกรรมเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น การฝึกการสังเกตและจดจำลักษณะ ของบุคคลในครอบครัว การทักทายบุคคลที่รู้จัก การเล่นกับเพื่อนอย่างถูกวิธี เป็นต้น

๓.๒ กิจกรรมเสริมสร้างมารยาทและการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น เช่น การทักทายเพื่อนหรือผู้ใหญ่ การกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับสิ่งของหรือได้รับการช่วยเหลือ การเข้าแถวรอตามลำดับ การนั่งอย่างถูกวิธี เป็นต้น

๓.๓ กิจกรรมส่งเสริมการเข้าสังคมและใช้บริการสาธารณะ เป็นการนำเด็กไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้ เช่น ตลาด ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล โรงเรียน ห้องน้ำสาธารณะ สถานีตำรวจ ฯลฯ

๔. กิจกรรมพัฒนาทักษะทางภาษาและการสื่อสาร พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถฝึกเด็กได้ในขณะที่เด็กอยู่ที่บ้านหรือสถานที่ต่างๆ โดยใช้บริบทของสภาพแวดล้อมในการฝึกภาษาและการสื่อสารได้ เช่น

๔.๑ กิจกรรมการบริหารอวัยวะที่ใช้ในการพูด เช่น การเป่าฟองสบู่ การเป่าเทียน การห่อปาก การเหยียดปาก การเป่าปาก การอ้าปาก การเลีย การแลบลิ้น การเคาะลิ้น เป็นต้น

๔.๒ กิจกรรมส่งเสริมการออกเสียงและการอ่าน เช่น การเลียนแบบเสียงสัตว์ การออกเสียงตามแบบ เป็นต้น

๔.๓ กิจกรรมส่งเสริมการสื่อสาร เช่น การบอกชื่อของตนเอง การร้องเพลงง่ายๆ การตอบคำถามง่ายๆ การทำตามคำสั่งง่ายๆ การใช้ท่าทางและการแสดงสีหน้า การเล่าเรื่อง เป็นต้น

๕. กิจกรรมพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเอง พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถบูรณาการเข้ากับกิจวัตรประจำวันของเด็กได้ ซึ่งถือว่าทักษะการช่วยเหลือตนเองเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการ เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป ผู้ปกครองสามารถให้คำแนะนำในการปฏิบัติอย่างถูกวิธีได้ ดังนี้

๕.๑ กิจกรรมการรับประทานอาหาร เช่น การฝึกการใช้มือหยิบอาหารทานเอง ใช้ช้อนตักอาหาร การตักน้ำจากแก้ว การตักน้ำโดยหลอดดูด การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นต้น

๕.๒ กิจกรรมการทำความสะอาดร่างกาย เช่น การฝึกการอาบน้ำ การถูสบู่บริเวณต่างๆ ของร่างกาย การเช็ดตัว การแปรงฟัน เป็นต้น

๕.๓ กิจกรรมการสวมใส่เครื่องแต่งกาย เช่น การถอด - ใส่เสื้อผ้าอย่างง่ายๆ การถอด - ใส่ถุงเท้า และรองเท้า เป็นต้น

๕.๔ กิจกรรมการเข้าห้องน้ำ เช่น การฝึกการเข้าห้องน้ำให้เป็นเวลา การล้างมือหลังจากการเข้าห้องน้ำ ฯลฯ

กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถนำไปฝึกกับลูกที่บ้านได้ เนื่องจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นตามศักยภาพของเด็กเอง ดังนั้น ในการฝึกพัฒนาการสำหรับเด็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและความสามารถของเด็กเป็นสำคัญ รวมไปถึงการให้การเสริมแรงสำหรับเด็กเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาตนเอง และมีกำลังใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

คำแนะนำในการเลี้ยงดูกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นบุคคลที่สำคัญต่อการช่วยเหลือและพัฒนาเด็กให้มีศักยภาพ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทในการช่วยเหลือเด็ก และส่งเสริมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละประเภท โดยการยอมรับและเข้าใจถึงสภาพความต้องการ และความจำเป็นของเด็กที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากบุคลากรฝ่ายอื่น ดังนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการและการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ยอมรับและเข้าใจในลักษณะของความบกพร่องที่เกิดขึ้นกับเด็ก
๒. ให้ความรักและความสนใจในตัวเด็ก
๓. พัฒนาและช่วยเหลือเด็กให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพของเด็ก
๔. ใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละราย ตลอดจนให้คำชมเชยและชื่นชมเมื่อเด็กมีการแสดงออกที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กรู้สึกว่ามีคุณค่า
๕. เน้นในสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ หรือยังไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่จัดกิจกรรมหรืองานที่ยากเกินความสามารถของเด็ก เพื่อเด็กจะได้ภูมิใจในสิ่งที่ทำ และประสบความสำเร็จในงาน
๖. ช่วยเหลือเด็กอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการวางแผนการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับวัย และระดับความสามารถของเด็ก
๗. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเด็กเหมือนกับเด็กทั่วๆ ไป ให้รู้จักช่วยเหลือตัวเองตามวัย ตามความสามารถ และข้อจำกัดของเด็ก เริ่มจากการดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย การฝึกรับประทานอาหารและมารยาทสังคม
๘. เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ภายใต้การดูแล การให้กำลังใจ และการสนับสนุนตามความจำเป็นและเหมาะสม
๙. ฝึกให้เด็กรู้จักกับการมีระเบียบวินัย เช่น รู้จักการเข้าแถว การรอคอย การรู้จักกฎ กติกาในการเล่น และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งถือเป็นพื้นฐานในการที่เด็กจะไปอยู่ในโรงเรียนและสังคมเมื่อเติบโตขึ้น
๑๐. รู้แหล่งที่จะให้บริการ ให้คำปรึกษาและแนะนำช่วยเหลือ รวมทั้งเข้าใจการประสานงานและทำงานร่วมกับบุคคลเหล่านั้น
๑๑. ควรกำหนดเป้าหมายในการช่วยเหลือให้ชัดเจน
๑๒. ทำงานประสานความร่วมมือกับนักวิชาชีพสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และติดตามผลการช่วยเหลือเป็นระยะๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการช่วยเหลือและความก้าวหน้าของพัฒนาการและการเรียนรู้ ตลอดจนทิศทางที่วางไว้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนการช่วยเหลือหรือไม่
๑๓. จัดสภาพแวดล้อมของเด็กให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม
๑๔. ควรมีข้อตกลงและแนวปฏิบัติกับเด็กให้ชัดเจน เพื่อให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

การติดตามพัฒนาการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นบุคคลที่สำคัญต่อการเลี้ยงดูและให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะต้องให้การยอมรับ และทำความเข้าใจในข้อบกพร่องของเด็ก พยายามช่วยเหลือเด็กให้มีพัฒนาการและการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของเด็กเอง ดังนั้น พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจึงมีวิธีการในการติดตามผลการพัฒนาการของเด็กเป็นระยะ โดยการสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กตามช่วงวัย และเปรียบเทียบกับช่วงวัยของเด็กทั่วไปที่ควรจะได้ทำได้ ทำให้สามารถสังเกตพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น หากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูได้สังเกตพัฒนาการและบันทึกพัฒนาการของลูก จะพบว่าเด็กมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ และเด็กมีพัฒนาการอยู่ในช่วงวัยใด ซึ่งจะสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสมต่อไปได้

บทที่ ๔

การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความสำคัญยิ่ง และการเชื่อมต่อนี้ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ในบทนี้จะกล่าวถึงการเชื่อมต่อ ๒ ระยะ ประกอบด้วย

๑. การเชื่อมต่อการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
๒. การเชื่อมต่อสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแรกเกิดถึง ๓ ปี กับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย อายุ ๓ - ๖ ปี

การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กมีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนาต้องมีความต่อเนื่อง และพัฒนาการของเด็กวัยนี้ยังไม่เอื้อต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันพัฒนาการของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับ การปรับตัวให้ทันกับสิ่งแวดล้อม และเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมอยู่ ณ สังคมที่กว้างขึ้น ดังนั้น เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัว การปรับตัวของเด็กในรอยเชื่อมต่อจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน การช่วยเหลือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงประกอบด้วยบทบาทที่สำคัญของพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูและบุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

บทบาทพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู

พ่อแม่และผู้เลี้ยงดู มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนี้

๑. เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กในการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างอบอุ่น มั่นคง มีการสื่อสารทางบวกระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่างๆ และมีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต รวมถึงการปฏิบัติตนในด้านต่างๆ
๒. มีความพร้อมในการให้ข้อมูลพื้นฐานของเด็ก โดยให้รายละเอียดตามผลการบันทึกในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของหน่วยงานอื่น ตลอดจนรายละเอียดและข้อมูลต่างๆ ของเด็กที่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู ได้รวบรวมและบันทึกไว้ด้วยวิธีการต่างๆ
๓. พิจารณาเลือกสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ โดยอาจพาไปดูสถานที่จริง สังเกตการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับเด็ก ตลอดจนสอบถามรายละเอียด วิธีการพัฒนาเด็กต่างๆ
๔. ตระหนักถึงความสำคัญที่จะร่วมมือกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กตามวัย

๕. ให้ความร่วมมือปฏิบัติตามคำแนะนำของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เลี้ยงดูเด็กด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ความปลอดภัย และส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กมีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๖. ประสานความร่วมมือระหว่างบ้านและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในการพัฒนาเด็กไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะเดียวกันก็ให้ความร่วมมือกับครู เพราะเวลาที่เด็กมีปัญหาหรืออาจจะเกิดปัญหาเพียงเล็กน้อย หากผู้ปกครอง และครูได้ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุและช่วยกันแก้ไขตั้งแต่ต้น ก็จะสามารถแก้ปัญหาไปได้ด้วยดี

๗. สร้างความคุ้นเคยระหว่างเด็กกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ก่อนที่จะให้เด็กรับการอบรมเลี้ยงดู ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยอาจจะเล่าถึงสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เด็กฟังบ่อยๆ หรืออาจจะพาไปสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อทำความคุ้นเคยก่อนพาเด็กไปสัมผัสห้องเรียนจริงๆ พาเด็กไปร่วมกิจกรรมของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ก่อนจะเข้ารับการอบรมเลี้ยงดู เพื่อที่เด็กๆ จะได้ทำความคุ้นเคยและเล่นด้วยกันก่อน เด็กจะได้มีเพื่อนที่คุ้นหน้า ในวันที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

ทั้งนี้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะสามารถเตรียมให้เด็กพร้อมที่สุด เพื่อให้ชีวิตในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของเด็ก เริ่มต้นอย่างราบรื่นและมีความสุข ออกสู่โลกกว้างได้อย่างมั่นใจ เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขได้ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้เด็กฝึกปฏิบัติการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน หรือฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเด็กเข้าไปอยู่ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ถือว่าเป็นสังคมใหม่ที่ไม่มีใครมาดูแลใกล้ชิดเหมือน อยู่ที่บ้าน เด็กที่ช่วยเหลือตนเองได้ก็จะสามารถปรับตัวได้ดี เช่น การรับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง การบอก ความต้องการของตนเอง การแต่งกาย การฝึกให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองได้นั้นควรฝึกให้สอดคล้องกับวัยและ พัฒนาการ เด็กอายุ ๑ - ๒ ปี จะเริ่มสนใจตักอาหารเข้าปากเองได้ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรปล่อยให้เด็กลองทำเอง อาจจะเลอะเทอะบ้าง หรือฝึกให้ลูกรู้จักพูด บอก เมื่อปวดปัสสาวะ ฝึกการขับถ่ายให้เป็นเวลา การแต่งตัวใส่เสื้อผ้า ติดกระดุม ใส่รองเท้า ถอดรองเท้าเอง เป็นต้น

๒. ส่งเสริมให้เด็กเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำอะไรด้วยตนเอง ตลอดจนเตรียมเด็ก ให้มั่นใจในตนเอง มั่นใจในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น ควรบอกเด็กว่าตอนเช้าจะมาส่งและตอนเย็นจะกลับมา รับ ไม่ได้ทิ้งไปไหน โดยวันแรกของการไปสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรไปรับและส่งลูกด้วยตนเอง ทั้งนี้ หากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมีนโยบายให้ผู้ปกครองอยู่ด้วยกับเด็กในช่วงแรกของการไปสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เช่น ช่วง ๓ วันแรก หรือนโยบายการปรับตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยวันแรกอยู่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเพียงครึ่งวัน ก็จะช่วยให้การปรับตัวของเด็กประสบความสำเร็จได้ นอกจากนั้นควรพุดถึงสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในแง่บวก และ แสดงให้เด็กรู้ว่าการที่เด็กไปสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูภูมิใจ

๓. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักฟัง เรียบเรียงความคิด ฝึกการใช้ภาษาด้วยการถามให้เด็กแสดงความคิดเห็น พุดถึง เรื่องราวหรือแสดงท่าทางตามที่เด็กเข้าใจ หลังจากที่ได้พบกับเหตุการณ์ต่างๆ หรือจากที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู เล่านิทานให้ฟัง ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักบอกความต้องการของตนเองได้ โดยเริ่มต้นฝึกง่ายๆ ด้วยการให้เด็กสามารถ พุดได้ว่าต้องการหรือไม่ต้องการอะไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร

๔. ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ด้วยการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ด้วยความรักและเข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีโอกาสได้ตอบ สร้างความคุ้นเคย ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน และรู้สึกได้รับความรัก

๕. ส่งเสริมให้เด็กรู้สึกสนุก มีความสุขกับการกระทำสิ่งที่สร้างสรรค์ ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ เล่น และฝึกทำสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและปลอดภัย การให้เด็กมีโอกาสได้เล่น ช่วยกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้งห้า ทั้งการรับภาพ การได้ยินเสียง การได้กลิ่น การรับรส และการสัมผัสทางร่างกาย ตลอดจนยังช่วยให้กล้ามเนื้อทำงานได้ดี ทำให้เด็กรู้จักอดทน รอคอย ทำให้เด็กมีสมาธิขึ้น และส่งเสริมการเข้าสังคมด้วย

๖. ส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ที่มีความเป็นมิตร และเป็นที่ยอมรับในสังคมได้ง่ายด้วยการยิ้มแย้มสัมผัสเด็กอย่างอ่อนโยน คอยสังเกตการแสดงออกของเด็ก สนใจที่จะตอบคำถามและเล่าเรื่องต่างๆ ที่เหมาะสมกับเด็กเพื่อให้เด็กเรียนรู้ภาษาได้เร็วและมีกำลังใจใฝ่รู้ใฝ่เรียน

๗. ส่งเสริมให้เด็กมีจิตใจมั่นคงไม่สับสนด้วยการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเมตตา เป็นแบบอย่างที่ดีงามในการใช้เหตุผลอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ฝึกให้เป็นคนรู้จักคิด มีน้ำใจและคุณธรรม หลีกเลี่ยงการทำโทษรุนแรงหรือละเลยทอดทิ้งเด็ก ใช้เวลาอย่างมีคุณภาพอยู่กับเด็ก ให้ความสนใจต่อกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก ความเข้าใจ

๘. ส่งเสริมให้เป็นเด็กใฝ่รู้ กล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ ด้วยการให้ความสนใจในสิ่งที่เด็กกำลังทำ ตอบคำถามของเด็ก ฝึกให้เด็กสังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว ให้โอกาสที่จะแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ลองผิดลองถูกในโอกาสที่ไม่เสียหายและเป็นอันตราย

๙. ส่งเสริมให้เด็กเกิดแรงจูงใจที่จะทำสิ่งที่ดีๆ ด้วยการให้ความสนใจ ชมเชยหรือให้รางวัลตามสมควร ทันทีที่เด็กมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เช่น ไหว้ผู้ใหญ่ เล่นกับน้อง ช่วยหยิบของ พุดเพราะ รับประทานอาหารแนะนำ นอกจากนั้นพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องฝึกให้เด็กได้ดูแลตนเองได้เหมาะสมกับวัย เพราะการที่เด็กดูแลตนเองได้ เด็กจะรู้สึกว่าการทำสิ่งนั้นทำได้ นำไปสู่ความรู้สึกที่มั่นคงและเป็นสุข และในระหว่างการฝึกพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรให้คำชมเชย ให้กำลังใจ

๑๐. ส่งเสริมการใช้ภาษาของเด็กด้วยการพูดคุยกับเด็กด้วยภาษาที่ฟังเข้าใจง่ายและชัดเจน ด้วยท่าทางที่เป็นมิตร อาจใช้การเล่นนิทาน อ่านหนังสือให้ฟัง เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ฟัง

การเตรียมเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี ให้พร้อมที่จะเข้าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย อายุ ๓ ปี พร้อมที่จะเข้าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือไปรับบริการจากสถานที่ที่รับเลี้ยงเด็กปฐมวัย เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูสามารถช่วยเตรียมความพร้อมให้เด็กที่จะไปเรียนรู้โลกกว้างได้ ด้วยการสร้างทัศนคติที่ดีต่อสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้วยการเล่าเรื่องเกี่ยวกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ฟัง พาไปรู้จักกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้เด็กๆ ไปอยู่ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยก่อนที่จะเข้าเรียน ไปเล่นเครื่องเล่นหรือชวนเด็กฝึกซ้อมบทบาทสมมติในสถานการณ์ต่างๆ เช่น พาไปที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และบอกเด็กว่าตอนเย็นพอกับแม่จะมาตรงจุดนี้ หรือสร้างสถานการณ์ว่ามีคนอ้างว่าให้พ่อแม่มารับหรือสถานการณ์ที่เด็กได้รับบาดเจ็บจากการเล่นว่าเด็กควรจะทำอย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่าเด็กดูแลตนเองในเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้เลี้ยงดูเด็ก ด้วยการพูดคุยกับเด็ก ถ้าเป็นไปได้ควรทำความคุ้นเคยรู้จักกับผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนพาดูการจัดกิจกรรมในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

บทบาทบุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

บุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกคนมีความสำคัญในการช่วยเหลือการปรับตัวของเด็กในระยะเชื่อมต่อ โดยมีบทบาท ดังนี้

๑. บุคลากรทุกคนในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องตระหนักในเรื่องการกลัวการพลัดพรากว่าเป็นเรื่องปกติ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความอบอุ่น ความไว้วางใจ มีความเมตตาต่อเด็กจะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความไว้วางใจผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ

๒. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของเด็ก ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเจริญเติบโตทางร่างกาย ข้อมูลด้านพัฒนาการเด็ก ข้อมูลสุขภาพและประวัติการเจ็บป่วย ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวของเด็กและครอบครัว

๓. บุคลากรทุกคนในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรมีการปฏิบัติต่อเด็กอย่างอ่อนโยน เช่น สัมผัสโอบกอด สบตา ใช้คำพูดที่ไพเราะ ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก เช่น ใช้ภาษาที่สร้างสรรค์ มีกิริยามารยาทสุภาพ ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

๔. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กเกิดความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ผู้เลี้ยงดูคนใหม่ และส่งเสริมการเรียนรู้ให้โอกาสเด็กได้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง จัดเตรียมของเล่นและสื่อเพื่อการเล่นสิ่งใหม่ๆ ทดลองสิ่งใหม่ๆ ในที่ปลอดภัย ตามลำพังบ้าง แต่สามารถสังเกตเห็นเด็กได้ ในระยะแรกอาจยินยอมให้เด็กนำสิ่งของที่เด็กกรักจากบ้านมาได้

๕. ประสานความร่วมมือด้วยการสื่อสารสองทาง เพื่อให้พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูรับรู้และเข้าใจกระบวนการอบรมเลี้ยงดู และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดให้

ทั้งนี้ แนวปฏิบัติที่บุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกคนต้องช่วยเหลือ ดูแล และปฏิบัติต่อเด็กเพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นใจ และมีความสุข คลายความกังวลใจกับสถานที่ใหม่ๆ ดังนี้

๑. สร้างบรรยากาศทางอารมณ์และสังคม การสร้างบรรยากาศทางอารมณ์และสังคมมีผลต่อเด็กปฐมวัยมาก บรรยากาศในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ดีจะเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางการเรียนรู้ของเด็ก วิธีการที่สำคัญที่สุด คือ

๑.๑ ให้ความรักและการเห็นคุณค่าในตัวเด็ก บุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยควรแสดงความจริงใจสื่อสาร (บอกกล่าว) กับเด็กอย่างเปิดเผย ชัดเจน ตลอดจนมีความเข้าใจเด็กและไวต่อความรู้สึกของเด็ก

๑.๒ จัดให้เด็กรู้สึกสุขสบายและปลอดภัย รู้สึกอิสระในการแสดงออกต่อครูและผู้อื่น มีอิสระในการเล่นและทำกิจกรรม ให้เวลาแก่เด็กและรับฟังเด็กด้วยความตั้งใจ

๑.๓ แสดงอาการยอมรับ ชื่นชมในตัวเด็ก พุดคุยกับเด็กอย่างเป็นกันเอง สุภาพอ่อนโยน และปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียมกัน ตลอดจนคาดหวังพฤติกรรมที่พัฒนาไปตามวัยอย่างเหมาะสม

๑.๔ สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้อบอุ่นเป็นกันเอง มีความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกต่างๆ ด้วยการพูดและแสดงความรู้สึก

๒. สร้างปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงบวกที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยองค์รวม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ปฏิสัมพันธ์สร้างสรรค์ประกอบด้วย การใช้ปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกทั้งการสบสายตา การพูดจาอย่างสร้างสรรค์ และการสัมผัสด้วยความรักและอบอุ่น จะทำให้เกิดบรรยากาศที่ประทับใจ เด็กมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเอง นำไปสู่การพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ได้อย่างมั่นคงและยืนยาว

๒.๑ การสบสายตา เป็นภาษาท่าทางที่สื่อความหมายได้ดี บุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมองและสบสายตากับเด็กจะทำให้เด็กรู้ได้ถึงความรัก ความเมตตา และความอบอุ่น และได้รับกำลังใจอย่างดี ทำให้เด็กมั่นใจในการทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง บางครั้งการสบสายตากับเด็กจะทำให้เห็นและเรียนรู้เด็กได้หลายเรื่อง เช่น รู้ว่าเด็กมีสุขภาพดี หรือเจ็บป่วยหรือไม่ เด็กรู้สึกอย่างไร จะทำให้บุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยตอบสนองเด็กได้ตรงกับสภาพที่เด็กกำลังประสบอยู่

๒.๒ วาจาสร้างสรรค์ การเลือกใช้คำพูดที่เหมาะสมและสร้างสรรค์หรือการพูดในเชิงบวกจะส่งผลต่อการพัฒนาการโดยรวมของเด็ก โดยเฉพาะบุคลิกภาพภายใน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสุภาพเรียบร้อย ความมีวินัย การจัดการและควบคุมอารมณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์

๒.๓ การสัมผัสที่อบอุ่น การสัมผัสด้วยการโอบกอด การสัมผัสเด็กอย่างเหมาะสมจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีด้วย เด็กจะรู้สึกถึงความอบอุ่น และการสื่อสารความรัก ความปรารถนาดีที่มีให้ได้อย่างมั่นคง การกอดเด็กด้วยความนุ่มนวลจึงถือเป็นวิธีเสริมสร้างความมั่นใจและความรู้สึกปลอดภัยให้กับเด็ก

กล่าวโดยสรุป การเชื่อมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี เป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วยการประสานพลังความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเด็ก โดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดี มีความพร้อมในการให้ข้อมูลพื้นฐานแก่เด็ก พิจารณาเรื่องสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ผ่านเกณฑ์ ตระหนักถึงความสำคัญที่จะร่วมมือ ร่วมปฏิบัติตามคำแนะนำของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนั้นพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูต้องเตรียมให้เด็กพร้อมก่อนเข้าสู่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยฝึกปฏิบัติการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เด็กเชื่อมั่นในตนเอง ส่งเสริมให้เด็กรู้จักฟัง เรียบเรียงความคิด ส่งเสริมให้เด็กรู้สึกดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักกับการกระทำที่สร้างสรรค์ มีความเป็นมิตร มีจิตใจที่มั่นคง ตลอดจนกล้าแสดงความคิดเห็น รวมทั้งส่งเสริมการใช้ภาษาในการพูด ตลอดจนบทบาทของบุคลากรในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกคนต้องช่วยเหลือในการปรับตัวของเด็กในระยะเชื่อมต่อกับการสร้างบรรยากาศทางสังคมและอารมณ์ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น มีใจ และมีความสุข คลายกังวลใจกับสถานที่ใหม่

บรรณานุกรม

การพัฒนาชุมชน, กรม, กระทรวงมหาดไทยและสถาบันแห่งชาติเพื่อพัฒนาเด็กและครอบครัว. **แนวทางการดำเนินงาน**

โครงการพัฒนาครอบครัว. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.

กุลกัญญา โชคไพบูลย์กิจ, ศุภมิตร ชุณหะวัณวิวัฒน์ และพอพิศ วรินทร์เสถียร. **การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค**

ในประเทศไทย. ใน: โอฬาร พรหมลิขิต, อัจฉรา ตั้งสถาพรพงษ์ และอุษา ทิสยากร. บรรณาธิการ. **วัคซีน.**

กรุงเทพมหานคร: นพชัยการพิมพ์; ๒๕๕๔: หน้า ๗๙๕ - ๘๑๑.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. **รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูปฐมวัยในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๕๐).** วารสาร

การศึกษาปฐมวัย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม, ๒๕๔๐.

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, สำนักงาน. **เอกสารประกอบคำบรรยายหลักสูตรการอบรมผู้บริหารและครู**

โรงเรียนอนุบาลเอกชน. กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมไพฑูริย์, ๒๕๓๖.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ขั้นตอนการพัฒนาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่ปฏิสนธิถึง ๕ ปี.**

กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมไพฑูริย์, ๒๕๔๓.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **หลักการและข้อเสนอแนะการประเมินผลเด็กปฐมวัยของสหรัฐอเมริกา.**

กรุงเทพมหานคร: ที พี พรินท์, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **มาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี.** กรุงเทพมหานคร:

วัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **คู่มือการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร:

ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๓๒.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **คู่มือครูประกอบแผนการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลศึกษา**

ถามอย่างไรช่วยให้เด็ก...คิดเป็น. กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมไพฑูริย์, ๒๕๓๗.

จันทิตา พุกขานานนท์, บานชื่น เบญจสุวรรณเทพ และพัฏฐ์ ไรจน์หมางคล. **ปัญหาการกิน.** ใน: ทิพวรรณ

หรรษคุณาชัย, รวิวรรณ รุ่งไพบูลย์, ชาศรียา อีเรนตร, อติศรีสุดา เฟื่องฟู, สุรีย์ลักษณ์ สุจริตพงศ์

และพงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์. บรรณาธิการ. **ตำราพัฒนาการและพฤติกรรมเด็ก สำหรับเวชปฏิบัติทั่วไป.**

กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์: ๒๕๕๔.

- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. **การเล่น นิทาน และเพลงสำหรับเด็กปฐมวัย**. เอกสารประกอบการดำเนินงานมุมส่งเสริม
โภชนาการและพัฒนากายเด็กปฐมวัย, สำนักส่งเสริมสุขภาพและกรมอนามัย, ๒๕๔๔.
- ฉันทนา ภาคบงกช. **เอกสารประกอบการศึกษาวิชา ปว.๕๔๑ การศึกษาสำหรับผู้ปกครอง**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๑, อัดสำเนา.
- ทิตินา แคมมณี และคณะ. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย
ฝ่ายวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- เทอดพงศ์ เต็มภาคย์. **การดูแลแผลเบื้องต้น**. ใน: สำหรับ จิตตินันท์, นวลจันทร์ ปราบพาล, สุชีรา ฉัตรเพริตพราย,
เทอดพงศ์ เต็มภาคย์, ฉันทสุดา พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี และอรภา สุธีโรจน์ตระกูล. บรรณาธิการ. **คู่มือดูแล
และส่งเสริมสุขภาพเด็กในโรงเรียน**. โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริม
สุขภาพเด็ก; ๒๕๕๘: ๑๐๖ - ๑๐๙.
- เทอดพงศ์ เต็มภาคย์. **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก**. ใน: สำหรับ จิตตินันท์, นวลจันทร์ ปราบพาล, สุชีรา ฉัตรเพริตพราย,
เทอดพงศ์ เต็มภาคย์, ฉันทสุดา พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี และอรภา สุธีโรจน์ตระกูล. บรรณาธิการ. **คู่มือดูแล
และส่งเสริมสุขภาพเด็กในโรงเรียน**. โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริม
สุขภาพเด็ก; ๒๕๕๘: ๑๑๐ - ๑๑๒.
- เทอดพงศ์ เต็มภาคย์. **เลือดกำเดาไหล**. ใน: สำหรับ จิตตินันท์, นวลจันทร์ ปราบพาล, สุชีรา ฉัตรเพริตพราย,
เทอดพงศ์ เต็มภาคย์, ฉันทสุดา พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี และอรภา สุธีโรจน์ตระกูล. บรรณาธิการ. **คู่มือดูแล
และส่งเสริมสุขภาพเด็กในโรงเรียน**. โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริม
สุขภาพเด็ก; ๒๕๕๘: ๑๑๓ - ๑๑๕.
- นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช และอดิสรส์สุดา เฟื่องฟู. **ปัญหาพฤติกรรมที่พบบ่อยในเด็กปฐมวัยและการฝึกวินัย
เชิงบวก**. ใน: ทิพวรรณ หาราชคุณาชัย, รวิวรรณ รุ่งไพรวัลย์, ชาศรียา อธิเนตร, อดิสรส์สุดา เฟื่องฟู,
สุรีย์ลักษณ์ สุจริตพงศ์ และพงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์. บรรณาธิการ. **ตำราพัฒนาการและพฤติกรรมเด็ก
สำหรับเวชปฏิบัติทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์: ๒๕๕๔.
- นิตยา ประพฤติกิจ. **การพัฒนาเด็กปฐมวัย**. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๓๖.
- นิตยา คชภักดี. **ป้องกันภัยให้ลูกรัก (วิธีป้องกันภัยให้ลูกรักวัย ๑ - ๓ ปี)**. เนสท์เล่ โปรดักท์ส (ไทยแลนด์) อินด์.
- นิตยา คชภักดี. **สู่โลกกว้างอย่างแข็งแรง (จิตวิทยาและสังคมของลูกรักวัยแรกเกิด - ๓ เดือน)**. เนสท์เล่ โปรดักท์ส
(ไทยแลนด์) อินด์.
- นิตยา คชภักดี. **สู่โลกกว้างอย่างแข็งแรง (จิตวิทยาและสังคมของลูกรักวัย ๓ - ๖ เดือน)**. เนสท์เล่ โปรดักท์ส
(ไทยแลนด์) อินด์.

นิตยา คชภักดี. **สู่โลกกว้างอย่างแข็งแรง (จิตวิทยาและสังคมของลูกวัย ๑ - ๓ ปี)**. เนสท์เล่ โปรดักต์ส (ไทยแลนด์) อินต์.

นิตยา คชภักดี. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูลูกหลาน (อายุ ๖ - ๑๒ ปี)**. ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิตยา คชภักดี. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูลูกหลาน (อายุ ๙ - ๑๒ เดือน)**. ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิตยา คชภักดี. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูลูกหลาน (อายุ ๑๒ - ๑๘ เดือน)**. ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิตยา คชภักดี. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูลูกหลาน (อายุ ๑๘ - ๒๔ เดือน)**. ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

นิตยา คชภักดี. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูลูกหลาน (อายุ ๒ - ๓ ปี)**. ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

เบญจมาภรณ์ กรรณวัลลี แปลและเรียบเรียง. **คู่มือตรวจสอบพัฒนาการของลูกน้อย**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สมิต, ๒๕๔๐.

ปิยะลักษณ์ สิมะ แสงยาภรณ์ แปลและเรียบเรียง. **โลกของคนตัวเล็ก (เติบโตวัยเยาว์ ๓ - ๖ ปี)**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๓๖.

ประมวญ คิดคินสัน. **บ้านเด็ก การพัฒนาเด็กตามแบบมอนเตสซอรี นิตยสารลูกรัก**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๓๐.

พรวรรณ เหลือสุวรรณ. **ปฐมวัยศึกษา: กิจกรรมและสื่อการสอนเพื่อฝึกทักษะพัฒนาการและการเรียนรู้**. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. **ขนมและอาหารว่างสำหรับเด็ก ๒ ปีขึ้นไป**. วารสารกุมารเวชศาสตร์ ๒๕๔๘; ๔ : ๕ - ๖.

วัฒนา ปุณญฤทธิ์. **การจัดห้องเรียนกับการพัฒนาคุณลักษณะเด็กปฐมวัย เพื่อชีวิตที่สุขอย่างพอเพียง**. แหล่งที่มา (ออนไลน์): <http://www.poonyarit.com.2698.53/>. ๒๕๕๒.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวการจัดกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙.

- วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: **คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕**.
- วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: **คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖**.
- วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. **คู่มือการอบรมเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - ๓ ปี**. กรุงเทพมหานคร: **คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓**.
- วิธารณ บุญสิทธิ. **ปัญหาพฤติกรรมที่พบบ่อยในเด็กวัย ๐ - ๕ ปี**. ใน : จันทิตา พุกขานานนท์, รัตโนทัย พลัฏฐการ, พงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์ และประสพศรี อึ้งถาวร. บรรณาธิการ. **การบริหารความเสี่ยงในการดูแลสุขภาพเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: **ภาพพิมพ์: ๒๕๔๖**.
- วิโรจน์ พงษ์พันธุ์เลิศ และสาธิตา พูนมากสถิตย์. **ภาวะฉุกเฉินในเด็ก : ทำอย่างไรเมื่อเด็กชัก**. ใน : สำหรับ จิตตินันท์, นวลจันทร์ ปราบพาล, สุชีรา ฉัตรเพริตพราย, เทอดพงศ์ เต็มภาคย์, ฉันท์สุดา พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี, และอรภา สุธีโรจน์ตระกูล. บรรณาธิการ. **คู่มือดูแลและส่งเสริมสุขภาพเด็กในโรงเรียน**. โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมสุขภาพเด็ก; ๒๕๕๘ : ๑๑๘ - ๑๒๑.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๐**. กรุงเทพมหานคร: **คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐**.
- ศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและหน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม. **เอกสารการอบรมผู้บริหารและครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๓๗**. อัดสำเนา.
- ศูนย์วิจัยมิด จอห์นสัน สหรัฐอเมริกา. **การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเจ้าตัวเล็ก**. บริสตอล-ไมเยอร์ สควิบบ์ (ประเทศไทย).
- ศูนย์สุขภาพจิตที่ ๔, กรมสุขภาพจิต. **คู่มือปฏิบัติงานบูรณาการพัฒนาก่อนเด็กแรกเกิด - ๕ ปี**. ๒๕๕๐.
- สถาบันราชานุกูล, กรมสุขภาพจิต. **คู่มือการจัดกิจกรรมสำหรับพ่อแม่เด็กอายุ ๐ - ๕ ปี**. กรุงเทพมหานคร: **ปิยอนด์พับลิชชิง, ๒๕๕๒**.
- สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี, กรมการแพทย์. **การเลี้ยงและพัฒนาเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: **สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี, ๒๕๓๙**. อัดสำเนา.
- สาธารณสุข, กระทรวง. **สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก**. ๒๕๕๓.
- สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. **การวัดและประเมินเด็กแนวใหม่ : เด็กปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: **ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สาขาการศึกษาปฐมวัย, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗**.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๖๐). **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐**.

กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๙). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖**.

กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุชีรา ฉัตรเพริตพราย. **การปฐมพยาบาลอาการที่พบบ่อยเบื้องต้นและการป้องกัน: หกล้ม**. ใน: สำหรับ จิตตินันท์, นวลจันทร์ ปราบพาล, สุชีรา ฉัตรเพริตพราย, เทอดพงศ์ เต็มภาคย์, ฉันท์สุดา พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี และอรภา สุชีร์โรจน์ตระกูล. บรรณาธิการ. **คู่มือดูแลและส่งเสริมสุขภาพเด็กในโรงเรียน**. โครงการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมสุขภาพเด็ก; ๒๕๕๘: ๑๐๓ - ๑๐๕.

สุรีย์ลักษณ์ สุจริตพงศ์. **การกำกับดูแลสุขภาพเด็กสำหรับเด็กปฐมวัย**. ใน: ทิพวรรณ หาราชคุณาชัย, รวิวรรณ รุ่งไพบรวัณ, ชาศรียา ธีรเนตร, อติศรสุดา เฟื่องฟู, สุรีย์ลักษณ์ สุจริตพงศ์ และพงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์. บรรณาธิการ. **ตำราพัฒนาการและพฤติกรรมเด็ก สำหรับเวชปฏิบัติทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์: ๒๕๕๔.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **ฝึกอบรมครูและผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย หน่วยที่ ๖ - ๑๐**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **พฤติกรรมการสอนปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ ๖ - ๑๐**. กรุงเทพมหานคร: สำนัก

เทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **หลักการและแนวคิดทางการปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ ๕ - ๘**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **เอกสารการสอนชุดวิชาการประเมินและสร้างเสริมพฤติกรรมเด็กปฐมวัย**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗.

สุชา จันทน์เอม. **จิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์. **ความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บในเด็กไทย**. ใน: จันทิชา พฤษานานนท์, รัตโนทัย พลับรู้งการ, พงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์ และประสพศรี อึ้งถาวร. บรรณาธิการ. **การบริหารความเสี่ยงในการดูแลสุขภาพเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์: ๒๕๔๖.

อนามัย, กรม, กระทรวงสาธารณสุข. **เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการเด็กแรกเกิด - ๑๒ เดือน**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

อนามัย, กรม, กระทรวงสาธารณสุข. **หลักสูตรการอบรมผู้ดำเนินการสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก (แรกเกิด - ๓ ปี).** ๒๕๔๑.

อนามัย, กรม, กระทรวงสาธารณสุข. **การประเมินการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย.** แหล่งที่มา (ออนไลน์): <http://www.ceediz.com/chonhub/community/.2561>

Bredekamp, S. & Copple, C. Editors. **Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs.** Revised Edition. NAEYC,: Washington D.C., 1997.

Charlesworth, Rosalind. **Understanding Child Development.** New York: Delmar 1996.

Cherry, Harkness, B. and Kuzma K. **Nursery School & Day Care Center Management Guide.** 2nd ed. Belmont California: David S. Lake, 1987.

Gullo, Dominic F. **Understanding Assessment and Evaluation in Early Childhood Education.** New York: Teachers College Press. 1994.

Peterson, Evelyn A. **Early Childhood Planning, Methods and Materials.** Boston: Allyn and Bacon. 1996.

Sobut, Mary A., **Complex Early Childhood Curriculum Resource;** The Center for Applied Research in Education, New York, 1991.

ภาคผนวก

นิยามคำศัพท์คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

คำศัพท์	ความหมาย
หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย	หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอายุแรกเกิดถึง ๖ ปีบริบูรณ์ โดยมุ่งหวังพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามที่กำหนดไว้ในคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี และถือเป็นกรอบทิศทางหรือแนวปฏิบัติสำหรับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย
หลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย	หลักสูตรที่เกิดจากการที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยนำสภาพต่างๆ ที่เป็นปัญหา จุดเด่น/เอกลักษณ์ของชุมชน สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มากำหนดเป็นปรัชญาการศึกษาปฐมวัย วิสัยทัศน์ ภารกิจ หรือพันธกิจเพื่อนำไปออกแบบหลักสูตรสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ โดยความร่วมมือของทุกคนในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและชุมชน
ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย	อุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาในความคิดทางการศึกษาปฐมวัยที่ทำให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความคิดนั้นๆ
วิสัยทัศน์	คำอธิบายเกี่ยวกับความคาดหวังที่เป็นไปได้ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย กำหนดเพื่อเป็นทิศทางในการวางแผนจัดการศึกษาปฐมวัย ออกแบบหลักสูตร การจัดประสบการณ์ และการดำเนินงานในการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ตามเวลาที่กำหนด
คุณลักษณะที่พึงประสงค์	คุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเด็กบนพื้นฐานพัฒนาการและความสามารถตามธรรมชาติในแต่ละระดับอายุ
คุณลักษณะ	เป้าหมายในการพัฒนาเด็กที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคุณลักษณะสำคัญเพื่อตรวจสอบคุณภาพเด็ก

นิยามคำศัพท์คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี (ต่อ)

คำศัพท์	ความหมาย
สภาพที่พึงประสงค์	พฤติกรรมหรือความสามารถตามวัยที่คาดหวังให้เด็กเกิด บนพื้นฐานพัฒนาการตามวัยหรือความสามารถในแต่ละระดับอายุ
เด็กปฐมวัย	เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ ๖ ปีบริบูรณ์ สำหรับในคู่มือฉบับนี้หมายถึงเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี
สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย	ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น
กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ	เด็กที่ควรได้รับการดูแล ช่วยเหลือ และให้การศึกษาที่สนองตอบสภาพความแตกต่าง ความต้องการและความจำเป็น ได้แก่ - เด็กที่มีความบกพร่องในด้านต่างๆ เช่น ด้านร่างกาย สุขภาพ สติปัญญา การได้ยิน การมองเห็น การเรียนรู้ การพูดและภาษา พฤติกรรมหรืออารมณ์ เป็นต้น - เด็กที่ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส เช่น เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กชาวเล เด็กชนเผ่า เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น - เด็กถูกละเมิดจากการถูกระงับทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการละเมิดทางเพศ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี
การประเมินผลจากสภาพจริง	ใช้กระบวนการสังเกต การบันทึก การรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันตามสภาพความเป็นจริง
บูรณาการ	รูปแบบการจัดกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมที่เด็กเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ หรือหนึ่งแนวคิดเด็กเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม

นิยามคำศัพท์คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี (ต่อ)

คำศัพท์	ความหมาย
ประสบการณ์สำคัญ	ช่วยอธิบายให้ผู้เลี้ยงดูเข้าใจว่าเด็กปฐมวัยต้องทำอะไร เรียนรู้อะไรต่างๆ รอบตัวอย่างไร ช่วยแนะผู้เลี้ยงดูในการสังเกต สนับสนุนและวางแผน การจัดกิจกรรม ให้เด็กได้เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ ซึ่งส่งผลให้เด็กเกิดความรู้ หรือทักษะที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
พัฒนาการ	การเปลี่ยนแปลงด้านการทำหน้าที่และวุฒิภาวะของอวัยวะและระบบต่างๆ ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำสิ่งที่ยาก สลับซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มทักษะใหม่ๆ และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมทางกายภาพในบริบทต่างๆ
พัฒนาเด็กโดยองค์รวม	การพัฒนาเด็กอย่างสมดุลทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
พัฒนาการด้านร่างกาย	ความสามารถของร่างกายในการทรงตัวในอิริยาบถต่างๆ การเคลื่อนไหว การเคลื่อนที่โดยการไ้กล้ามเนื้อใหญ่ เช่น การนั่ง ยืน เดิน วิ่ง กระโดด การใช้ประสาทสัมผัสรับรู้ และการใช้ตาและมือประสานกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การหยิบ การจับของ การขีดเขียน การปั้น การประดิษฐ์ เป็นต้น ขอบข่ายพัฒนาการด้านร่างกาย ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบด้วย มีน้ำหนัก ส่วนสูง และเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์อายุ มีร่างกายแข็งแรง ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้เหมาะสมกับวัย และใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสานสัมพันธ์มือ - ตาได้เหมาะสมกับวัย

นิยามคำศัพท์คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี (ต่อ)

คำศัพท์	ความหมาย
พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ	ความสามารถในการรู้สึกและแสดงความรู้สึก เช่น ดีใจ เสียใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุข ความสามารถในการแยกแยะ และควบคุม การแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ขอบข่ายพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบด้วย ร่าเริงแจ่มใส แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย สนใจและมีความสุขกับธรรมชาติ สิ่งสวยงาม ดนตรีและจังหวะการ เคลื่อนไหว การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงได้ และเล่น และร่วม ทำกิจกรรมกับผู้อื่นได้ตามวัย
พัฒนาการด้านสังคม	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัว ในสังคม คือ สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน ร่วมมือกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบ ความเป็นตัวของตัวเอง และรู้กาลเทศะ สำหรับเด็ก หมายความว่ารวมถึงความสามารถในการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นพัฒนาการด้านสังคมยังเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านจิต วิญญาณ คุณธรรม และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการด้านสติปัญญา ทำให้ รู้จักแยกแยะความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และความสามารถในการเลือกดำรง ชีวิตในทางสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย ขอบข่าย พัฒนาการด้านสังคมในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบด้วย การทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง

นิยามคำศัพท์คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐
สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี (ต่อ)

คำศัพท์	ความหมาย
พัฒนาการด้านสติปัญญา	ความสามารถในการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ กับตนเอง การรับรู้ สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จดจำ วิเคราะห์ การรู้คิด รู้เหตุผล และความสามารถในการสืบค้น แก้ปัญหา ตลอดจนการสังเคราะห์ ซึ่งเป็นความสามารถเชิงสติปัญญาในระดับสูง ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ภาษา สื่อความหมายและการกระทำ ขอบข่ายพัฒนาการด้านสติปัญญาในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกอบด้วย รับรู้และเข้าใจความหมายของภาษาได้ตามวัย แสดงออก และ/หรือพูดเพื่อสื่อความหมายได้ สนใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว เรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ และการสำรวจโดยใช้ประสาทสัมผัส

คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่ ๖๑/๒๕๖๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและชุดฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งที่ สพฐ. ๑๒๒๓/๒๕๖๐ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยให้สถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัดนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ไปใช้ และปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็กและสภาพท้องถิ่น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๑ เป็นต้นไป ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสามารถนำไปสู่การใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและชุดฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเห็นสมควรแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและชุดฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

คณะทำงาน

๑. นางสาวสุกัญญา งามบรรจง	ที่ปรึกษาด้านพัฒนากระบวนการเรียนรู้	ประธาน
๒. นางวาทีณี ธีระตระกูล	ข้าราชการบำนาญ	รองประธาน
๓. นางสาวนิจสุตา อภินันทาภรณ์	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	รองประธาน
๔. รองศาสตราจารย์พัชรีย์ ผลโยธิน	ผู้อำนวยการโรงเรียนเกษมพิทยา (แผนกอนุบาล)	คณะทำงาน
๕. นางสาววรรณาท รักสกุลไทย	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๖. นางเอมอร รสเครือ	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๗. นางสาวเน่งน้อย แจ่มศิริกุล	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๘. นางรุ่งรวี กนกวิบูลย์ศรี	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๙. นายอารมณ วงศ์บัณฑิต	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๑๐. นางสาวดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๑๑. นางเกสร สมรรถเสวี	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๑๒. นางวิภา ตัณทุลพงษ์	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๑๓. นางทรงพร พนมวัน ณ อยุธยา	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรวรรณ มีเพียร	ข้าราชการบำนาญ	คณะทำงาน

๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขวัญฟ้า รังสิยานนท์	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต	คณะทำงาน
๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรถพรณ บุตระกตัญญู	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	คณะทำงาน
๑๗. นางปณัฐภรณ์ จารุชัยนิวัฒน์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะทำงาน
๑๘. นางประภาศรี นันทน์ภูมิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะทำงาน
๑๙. นางสาวจินตนา สุขสำราญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	คณะทำงาน
๒๐. นางสาวสุภัทรา คงเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	คณะทำงาน
๒๑. นางอรทัย เลาหลงกรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง	คณะทำงาน
๒๒. นางสาวสุทธาภา โชติประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยบูรพา	คณะทำงาน
๒๓. นางสาวชนาสร นิ่มนวล	มหาวิทยาลัยบูรพา	คณะทำงาน
๒๔. นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	คณะทำงาน
๒๕. นางสาวลักคณา เสนโนฤทธิ	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	คณะทำงาน
๒๖. นางสาวเทพกัญญา พรหมขัติแก้ว	สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	คณะทำงาน
๒๗. นางสาวสุวิมล จันทรวงศ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปทุมธานี เขต ๑	คณะทำงาน
๒๘. นางนฤมล จันทรวงศ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิษณุโลก เขต ๒	คณะทำงาน
๒๙. นางปณณดา ดำรงชีพ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พะเยา เขต ๒	คณะทำงาน
๓๐. นายบรรพต ชันคำ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต ๑	คณะทำงาน
๓๑. นางหริญญา รุ่งแจ้ง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑	คณะทำงาน
๓๒. นางสาวธิดิมา เรืองสกุล	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต ๒	คณะทำงาน
๓๓. นายชัยวุฒิ สันธวงศานนท์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต ๑	คณะทำงาน
๓๔. นางสาวสุวรรณีย์ ศิริสมฤทัย	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร เขต ๒	คณะทำงาน
๓๕. นางสุนิษฐา พรหมม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต ๔	คณะทำงาน

๓๖. นายสมบัติ เนตรสว่าง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต ๑	คณะทำงาน
๓๗. นางสาวสุนันทา ยอดรัก	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต ๒	คณะทำงาน
๓๘. นางสาวนฤมล เนียมหอม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร	คณะทำงาน
๓๙. นางปัทมา พังเครือ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร	คณะทำงาน
๔๐. นายบุญเลิศ ค่อนสะอาด	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต ๑	คณะทำงาน
๔๑. นางสาวพร โชชัย	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตรัง เขต ๑	คณะทำงาน
๔๒. นางสาวอุทัย ธารมรรค	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๑	คณะทำงาน
๔๓. นางจุฬาลักษณ์ พงษ์สังข์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒	คณะทำงาน
๔๔. นางนิทรา ช่อสูงเนิน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุดรธานี เขต ๑	คณะทำงาน
๔๕. นางสาวจิเรียง บุญสม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต ๑	คณะทำงาน
๔๖. นางสาวภิญญาพัชญ์ เชื้อจันทร์ยอด	หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	คณะทำงาน
๔๗. นางสาวรัตนา แสงบัวเผื่อน	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	คณะทำงาน และเลขานุการ
๔๘. นางภาวิณี แสนทวีสุข	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขานุการ
๔๙. นางกัญญา แสงวงษ์	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. กำหนดแนวทางและพิจารณาดำเนินการจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและชุดฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
 ๒. ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนการจัดทำคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและชุดฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
 ๓. ดำเนินการอื่นใดตามที่เห็นสมควร
- ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(นายบุญรักษ์ ยอดเพชร)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

๑. นายบุญรักษ์ ยอดเพชร	เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๒. นางสาวกัญญา งามบรรจง	รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๓. นางสาวนิจสุตา อภินันทาภรณ์	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

คณะบรรณาธิการขั้นต้น

๑. นางสาวรณาท รักสกุลไทย	โรงเรียนอนุบาลเกษมพิทยา (แผนกอนุบาล)
๒. นางรุ่งรวิ กนกวิบูลย์ศรี	ข้าราชการบำนาญ
๓. นางประภาศรี นันทน์ถนอมิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๔. นางสาวจินตนา สุขสำราญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
๕. นางอรทัย เลออลงกรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
๖. นางสาวชนาสร นิ่มนวล	มหาวิทยาลัยบูรพา
๗. นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
๘. นางสาวลักกะณา เสนโนฤทธิ	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
๙. นางภาวิณี แสนทวีสุข	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
๑๐. นางกันยา แสนวงษ์	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

คณะบรรณาธิการชั้นสุดท้าย

๑. นางสาวรณาท รักสกุลไทย

โรงเรียนอนุบาลเกษมพิทยา (แผนกอนุบาล)

๒. นางอรทัย เลาอ่อนกรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

๓. นางภาวิณี แสนทวีสุข

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

๔. นางกัญญา แสนวงษ์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

วิสัยทัศน์ หลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐

“มุ่งพัฒนาเด็กทุกคนให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง ได้รับการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างมีความสุขและเหมาะสมตามวัย มีทักษะชีวิต และปฏิบัติตน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และสำนึกความเป็นไทย โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พ่อแม่ ครอบครัว ชุมชน และทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก”